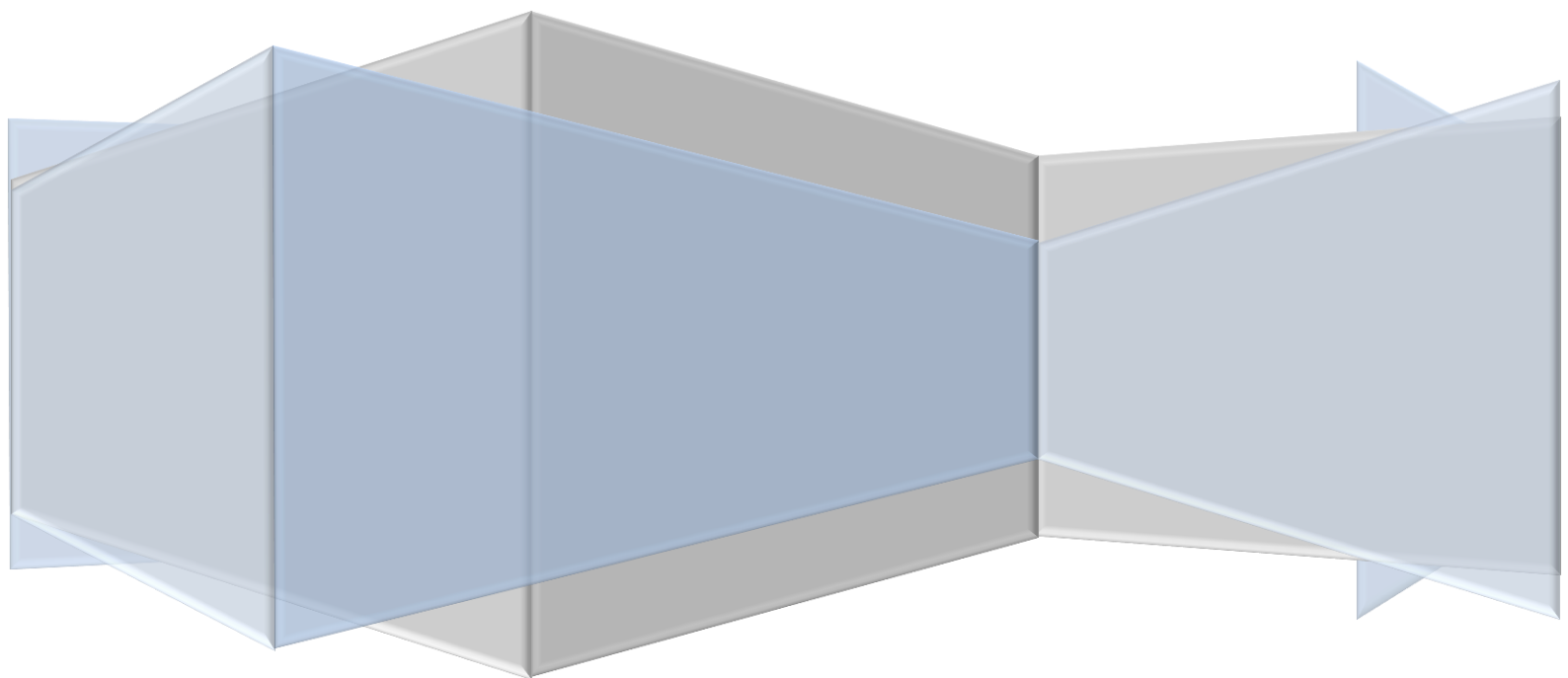

ΕΚΠΑ

Η ανάπτυξη του υπερανθρωπισμού και ο βιοηθικός αναστοχασμός της μετανθρώπινης οντότητας

Ξενοφών Μακρόπουλος

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ,
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ,
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ,
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ «ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»**

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΜΑΘΗΜΑ: Διπλωματική Εργασία Φιλοσοφίας.

ΔΙΔΑΣΚΩΝ: Ευάγγελος Πρωτοπαπαδάκης

ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ/ΤΗΣ:

Ξενοφών Μακρόπουλος

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Η ανάπτυξη του υπερανθρωπισμού και ο βιοηθικός αναστοχασμός της
μετανθρώπινης οντότητας

ΑΘΗΝΑ Σεπτέμβρης 2018.

Περιεχόμενα:

Πρόλογος: 3-8.

- A. Εισαγωγή: 3.
- B. Ο υπεράνθρωπος και ο υπερανθρωπισμός: 4.
- Γ. Υπερανθρωπισμός και μετανθρώπινο[posthuman]: 5.
- Δ. Δομή εργασίας: 5.
- Ε. Μεταφραστικά και βιβλιογραφικά ζητήματα: 7.

Κεφάλαιο 1^ο. Εισαγωγή στον υπερανθρωπισμό και στο μετανθρώπινο: 9-40.

- A. Υπερανθρωπισμός [Transhumanism] και μετανθρωπισμός [Posthumanism]: 9.
- B. Υπερανθρωπισμός, διαφωτισμός, αντιφάσεις: 19.
- Γ. Μετανθρώπινο και μεταμοντερνισμός: 23.
- Δ. Η διαδρομή του υπερανθρωπισμού: 28.
- Ε. Συνοπτική κριτική και θετικά του υπερανθρωπισμού: 34.

Κεφάλαιο 2^ο. Νέες τεχνολογίες και υπερανθρωπισμός: 40-71.

- A. Κριτική εισαγωγή στις βελτιωτικές τεχνολογίες και στη γενετική μηχανική: 40.
- B. Βελτιωτική τεχνολογία(human enhancement): γνωστικά, νοητικά, σωματικά, διαθεσιακά και ηθικά επίπεδα: 46.
- Γ. Κατηγορίες βελτιωτικών τεχνολογιών: 48.
- Δ. AI- Uploading– Singularity: Τρεις ιδέες για το παρόν και το μέλλον: 59.
- Ε. Κρυογονική-Κρυοσυντήρηση-Κλωνοποίηση: 63.
- ΣΤ. Γενετική μηχανική: 66.

Κεφάλαιο 3^ο. Κριτικές και κριτικοί: 72-91.

- A. Ακόμα μία ευγονική; 1920-2020: 72.
- B. Ακουστικά εμφυτεύματα: υπερανθρωπισμός και αναπηρία: 75.
- Γ. Frankenstein & Benewski: Απ' τα φανταστικά στα πραγματικά ρίσκα μιας περιθωριοποίησης του υπεράνθρωπου: 79.
- Δ. Φουκουγιάμα, Sandel, Habermas: 82.

Κεφάλαιο 4^ο. Συμπεράσματα-Κριτική-Επίλογος: 91-107.

- A. Το πρόβλημα ενός ανώτερου είδους: 91.
- B. Η ανθρώπινη φύση και ο υπερανθρωπισμός: 95.
- Γ. Ο υπερανθρωπισμός ως θρησκεία: 96.
- Δ. Υπερανθρωπισμός και ουτοπία: 98.
- Ε. Το μετανθρώπινο [posthuman] ως θεραπεία του υπερανθρωπισμού [transhumanism]: Διδάγματα από δύο φεμινισμούς: 99.
- ΣΤ. Κλείνοντας – Επίλογος: 104.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 108.

Πρόλογος.

A. Εισαγωγή.

Στη «Γερμανική Ιδεολογία», ο Μαρξ και ο Ένγκελς αναφέρουν:

«Η πρώτη προϋπόθεση κάθε ανθρώπινης ιστορίας είναι ασφαλώς η ύπαρξη των ζωντανών ανθρώπινων ατόμων».¹

Η παραπάνω πρόταση μοιάζει λίγο ή περισσότερο αυτονόητη. Μια κοινωνία ανθρώπων το πρώτο πράγματα που απαιτεί είναι την ύπαρξη πλασμάτων που τοποθετούν τον εαυτό τους, βιολογικά και όχι μόνο, στο είδος του ανθρώπου, στο είδος του homo sapiens.

Απ' τη «Γερμανική ιδεολογία» και την εποχή των Μαρξ-Ένγκελς έχει βέβαια περάσει αρκετά μεγάλο διάστημα. Ήδη, μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και παρά το γεγονός πως ο ψυχρός πόλεμος φτάνει τη σύγκρουση μεταξύ δύο ιδεολογιών και πολιτικών-οικονομικών συστημάτων στο απόγειο της, βλέπουμε να αναπτύσσονται παράλληλα κριτικές ακριβώς πάνω στην ιδέα της μίας, απόλυτης ιδεολογίας, συστήματος ή ταυτότητας. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου πολλοί μιλούν για το τέλος της ιστορίας. Προηγουμένως έχει ήδη τεθεί σε συζήτηση το τέλος του έθνους-κράτους, η κριτική στην ψυχανάλυση, το τέλος του φύλου και η αποδόμηση άλλων ταυτοτήτων που γνωρίζαμε καλά μέχρι τότε. Κάποιοι κάνουν λόγο για τέλος της ιστορίας.

Γίνεται όμως να τελειώσει η ανθρώπινη ιστορία; Ο φιλόσοφος Φουκουγιάμα, σε μια στιγμή αυτοκριτικής παραδέχεται πως όσο υπάρχει τεχνολογική και επιστημονική εξέλιξη δε μπορούμε να μιλάμε για κάτι τέτοιο. Παράλληλα ο ίδιος αναπτύσσει μια κριτική σε πολλές από αυτές τις νέες ανακαλύψεις-εφευρέσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας πιστεύοντας πως θα οδηγήσουν στην άρση της μοναδικότητας του ανθρώπου, στην άρση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Γιατί όμως όλο αυτό; Έχει βάση η κριτική του; Δεν είναι αλήθεια πως με την ανάπτυξη της επιστήμης και την αύξηση των τεχνολογικών εφευρέσεων ο κόσμος γίνεται καλύτερος, πιο ασφαλής, πιο πλούσιος; Ο Φουκουγιάμα και μαζί του πολλοί άλλοι δεν είναι τόσο σίγουρος.

Ας μη βιαστούμε ακόμα να πάρουμε θέση. Για αρχή ας παρατηρήσουμε τόσο το κοντινό περιβάλλον μας, όσο και το πιο απομακρυσμένο. Πριν λίγα μονάχα χρόνια υπήρχε η ανησυχία για το γεγονός πως πολλοί νέοι ξοδεύουν υπερβολικό χρόνο σπίτια τους, στην απομόνωση του ηλεκτρονικού υπολογιστή. Μέσα σε ελάχιστο διάστημα αυτή η κατάσταση αντικαταστάθηκε από την πλήρη φορητότητα των

¹ Καρλ Μαρξ, Φρίντριχ Ένγκελς, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, Αθήνα: Gutenberg, 1989.

υπολογιστών, την ταύτιση τους πρακτικά με τα τηλέφωνα και τη δυνατότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο 24 ώρες τη μέρα. Οι άνθρωποι βρίσκουν δουλειά, ερωτικό σύντροφο, γιατρό, υδραυλικό και πανεπιστήμιο μέσω διαδικτύου. Τα όρια στην “πραγματική” και στη διαδικτυακή ζωή θολώνουν όλο και περισσότερο.

Αν είναι καλό αυτό ή κακό δεν έχει σημασία, τουλάχιστον για την ώρα. Πάντως σίγουρα απ’ τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις υπάρχουν κοινωνικές επιπτώσεις που εφιστούν την προσοχή μας. Για παράδειγμα, η φύση του πολέμου αλλάζει πλήρως, με τους στρατιώτες του παρελθόντος να αντικαθίστανται από ρομπότ τα οποία δεν απαιτούν καν ανθρώπινο χειριστή. Είναι μια ευχάριστη αλλαγή αυτή που θα μειώσει τις απώλειες αμάχων και την ανάγκη υποχρεωτικής στρατολογίας ή αρκεί ένα λάθος στον κώδικα για να στρέψει τις νέες πολεμικές μηχανές εναντίον των κατασκευαστών τους;

Το βέβαιο είναι πως ζούμε σε μια εποχή που η τεχνολογική και επιστημονική πρόοδος είναι έτοιμη να σημειώσει, ή μάλλον σημειώνει, τη μία, τεράστια επιτυχία μετά την άλλη, σε όλους τους τομείς, είτε μιλάμε για επικοινωνία, είτε για ιατρική, είτε για ρομποτική, είτε για νανοτεχνολογία.

Στα πλαίσια αυτής της τεράστιας σε σχέση με το παρελθόν εξέλιξης, διάφοροι φιλόσοφοι, αμφισβητούν το ρητό των Μαρξ και Ένγκελς, πως βάση της κοινωνίας μας πρέπει να είναι η βιολογική ύπαρξη ανθρώπινων ατόμων. Για τη μερίδα αυτών των στοχαστών, ο άνθρωπος είναι ένα βήμα πριν τη χρήση των νέων τεχνολογιών για τη δημιουργία μιας νέας ταυτότητας, ενός νέου είδους ανθρώπου, καλύτερου, ποιοτικότερου, ευγενέστερου. Αυτοί οι στοχαστές προτείνουν τον υπεράνθρωπο [transhuman].

B. Ο υπεράνθρωπος και ο υπερανθρωπισμός.

Ο υπερανθρωπισμός[transhumanism] δεν είναι ένας νιτσεισμός. Σε κάθε περίπτωση δεν είναι ένα ξαναζέσταμα μιας πρόχειρης ανάγνωσης της φιλοσοφίας του Νίτσε, πασπαλισμένης με λίγο επιστημονική φαντασία. Ο υπερανθρωπισμός είναι ένα φιλοσοφικό ρεύμα που στοχεύει στη προσεχτική μελέτη, αφομοίωση και ενθάρρυνση των νέων τεχνολογιών, καθότι πιστεύει πως με αυτές μπορεί να προκύψει ένα νέο στάδιο στην εξελικτική ιστορία του ανθρώπου. Το νέο αυτό στάδιο είναι επιθυμητό κατόπιν παρατήρησης πως η ανθρώπινη φύση είναι γεμάτη από μια σειρά ελαττώματα, όπως για παράδειγμα η σύντομη για τα κριτήρια των υπερανθρωπιστών διάρκεια ζωής.

Για πολλούς υπερανθρωπιστές, η προσπάθεια που κάνουν δεν είναι για το μέλλον αλλά κάτι που ήδη συντελείται. Είμαστε μέρα με τη μέρα υπεράνθρωποι καθώς ήδη χρησιμοποιούμε τις νέες τεχνολογίες ή γενικά τις τεχνολογίες για να βελτιώσουμε τη ζωή μας. Το ζήτημα είναι να προσπαθήσουμε να μειώσουμε τα ρίσκα από την επιπλέον έρευνα που χρειάζεται, να μελετήσουμε τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν και να θεμελιώσουμε σε σωστή βάση την επιτρεπτική μας συμπεριφορά

μπροστά στο ζήτημα της ύπαρξης/δημιουργίας νέων ειδών με ανεπτυγμένη νοημοσύνη στον πλανήτη.

Όσο για τον υπεράνθρωπο, είτε αυτός είναι ένα ενδεχόμενο, αποτέλεσμα της εκτεταμένης χρήσης στο μέλλον των νέων τεχνολογιών, είτε κάτι που συντελείται ήδη, οι υπερανθρωπιστές δε δίνουν ακριβή ορισμό του. Τις πιο πολλές φορές ουσιαστικά τον ορίζουν ως άνθρωπο που έχει ξεπεράσει με τη χρήση της τεχνολογίας τα “άσχημα” κομμάτια της ανθρώπινης φύσης.

Γ. Υπερανθρωπισμός και μετανθρώπινο[posthuman].

Ενδιαφέρον θα είχε σίγουρα μια ερευνητική απόπειρα που θα είχε ως στόχο να μελετήσει τις επιρροές του Χέγκελ στο υπερανθρωπιστικό έργο, κι αν αυτοί πιστεύουν σε κάποιου είδους τέλος της ιστορίας. Παρόλα αυτά στα περισσότερα υπερανθρωπιστικά κείμενα που βρίσκουμε η ιστορία δεν τελειώνει με την ανάπτυξη του υπεράνθρωπου. Ίσως να τελειώνει η ανθρώπινη ιστορία (κι αυτό συζητήσιμο), αλλά οπωσδήποτε συνεχίζεται η υπερανθρώπινη. Ο υπεράνθρωπος συνεχίζει να έχει στόχους, να ερευνά το σύμπαν, να αναπτύσσεται τεχνολογικά και επιστημονικά. Πολλοί υπερανθρωπιστές πιστεύουν πως με τις δυνατότητες που θα έχει ο υπεράνθρωπος, πολύ ανώτερες του ανθρώπου, δε θα αργήσει να μεταβεί κι αυτός σε μια νέα κατάσταση, για την οποία πολύ λίγα μπορούμε να ξέρουμε κι ελάχιστα μπορούμε να την καταλάβουμε. Αυτή η κατάσταση θα είναι μια κατάσταση μετά το ανθρώπινο [posthuman condition] και θα χαρακτηρίζεται από την ουσιαστική απομάκρυνση πλέον απ' ό,τι θυμίζει το ανθρώπινο είδος.

Πάνω στην ιδέα του Posthuman condition, της μετά τον άνθρωπο κατάστασης, πατάνε και μια σειρά άλλοι στοχαστές, όπως η Donna Haraway αλλά και ο Ζακ Ντεριντά ή ο Μισέλ Φουκώ. Η πρόταση του τελευταίου πως «Ο άνθρωπος είναι μια πολύ πρόσφατη εφεύρεση» σε συνδυασμό με το έργο της Haraway «Μανιφέστο των cyborg» μιλάνε ουσιαστικά για έναν μετανθρωπισμό[Posthumanism], ο οποίος δεν χρειάζεται τις νέες τεχνολογίες (ούτε τις απορρίπτει όμως, το αντίθετο μάλιστα) για να γίνει πραγματικότητα. Αυτό που χρειάζεται είναι η αποδόμηση των δίπολων «άνθρωπος-μηχανή», «μηχανή-έμβιο ον», «πολιτισμός-βαρβαρότητα», «γυναίκα-άνδρας» και η δημιουργία μιας μετά τον άνθρωπο κατάστασης, με την έννοια του ουσιαστικού ξεπεράσματος των χειρότερων στιγμών του διαφωτισμού. Αυτός ο μεταμοντέρνος μετανθρωπισμός σε πολλά σημεία στέκεται κριτικά προς τον υπερανθρωπισμό, βλέποντας σε αυτόν μάλλον μια ακόμα μεγάλη αφήγηση που κρατάει απ' το πνεύμα του διαφωτισμού.

Δ. Δομή εργασίας.

Είναι λοιπόν ελπίζω ξεκάθαρο το θέμα της εργασίας. Στόχος είναι η παρουσίαση του ρεύματος του υπερανθρωπισμού, της ιστορίας του και των φιλοσοφικών του ριζών τόσο στην αναγέννηση και στο διαφωτισμό όσο και στην εμπλοκή του με τη μετανεωτερική φιλοσοφία. Παράλληλα στόχος είναι να παρουσιαστούν οι υποσχέσεις που δίνουν οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες, τα ηθικά διλήμματα που προκύπτουν

από αυτές, να παρουσιαστούν ακόμα οι πιο σημαντικές κατά τη γνώμη μου κριτικές απέναντι στον υπερανθρωπισμό, τόσο από συντηρητικούς όσο και από μεταμοντέρνους στοχαστές και τέλος να γίνει μια προσπάθεια κατάφασης στις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες και στους στόχους τους, χωρίς όμως να αγνοούνται οι όποιες κριτικές.

Πιο αναλυτικά:

- Το πρώτο κεφάλαιο μετά τον πρόλογο θα κάνει μια συστηματική εισαγωγή στον υπερανθρωπισμό και στο μετανθρωπισμό, θα ασχοληθεί με τις ρίζες του υπερανθρωπισμού απ' το διαφωτισμό και την αναγέννηση και με ζητήματα που προκύπτουν από αυτές. Θα ασχοληθεί ακόμα με τον υπερανθρωπισμό στη νεώτερη και σύγχρονη εποχή, με αναφορές σε στοχαστές και οργανώσεις που δημιούργησαν αυτοί καθώς και με την επαφή με τον μεταμοντερνισμό και την άλλοτε συγκρουσιακή, άλλοτε δημιουργική σχέση που είχαν τα δύο ρεύματα. Θα αναφέρει ακόμα συνοπτικά ορισμένα θετικά και ορισμένες κριτικές που γίνονται στο ρεύμα του υπερανθρωπισμού. Στόχος είναι διαβάζοντας το κεφάλαιο ένας αναγνώστης να έχει μια συνοπτική αλλά περιεκτική γνώση για το ζήτημα χωρίς να του χρειάζονται τα υπόλοιπα κεφάλαια.
- Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται όλες οι νέες υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία του υπεράνθρωπου καθώς και ηθικά διλήμματα που προκύπτουν απ' τη χρήση τους. Αυτές είναι: Βελτιωτικές τεχνολογίες, γενετική μηχανική, ανάπτυξη τεχνητής νοημοσύνης, κλωνοποίηση, κρυσταλλοποίηση, κρυσταλλοποίηση. Στο τέλος του κεφαλαίου ο αναγνώστης θα έχει μια εικόνα για τις τεχνολογίες που θα πρέπει είτε να επισπευτούν είτε να σταματήσουν αν πρόκειται να προκύψει ο υπεράνθρωπος.
- Το τρίτο κεφάλαιο καταπιάνεται με την κριτική στον υπερανθρωπισμό μέσα από τα έργα τριών στοχαστών. Συγκεκριμένα αναλύονται τα: «The future of human nature» του Χάμπερμας, το «Our posthuman future» του Φουκουγιάμα και το «The case against perfection», του Michael Sandel. Εκτός απ' τα έργα των παραπάνω φιλοσόφων στο κεφάλαιο τίγονται και γενικότερα ζητήματα, όπως η σχέση υπερανθρωπισμού-ευγονικής, ρατσισμού και περιθωριοποίησης και άλλα.
- Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται μια απόπειρα να απαντηθούν ορισμένα επιχειρήματα κριτικών του υπερανθρωπισμού που κατά τη γνώμη μου ξεχώρισαν ως τα πιο σημαντικά. Στη συνέχεια σε ένα ξεχωριστό υποκεφάλαιο και υπό την εξέταση δύο φεμινιστικών έργων, του «Μανιφέστο των cyborg», της Donna Haraway και «Μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών» της Valerie Solanas παραθέτω όσα κατά τη γνώμη μου θεωρώ ως δίκαιη κριτική της μεταμοντέρνας θέσης ενάντια στον υπερανθρωπισμό και στις ρίζες που έχει στο διαφωτισμό. Τέλος επιχειρώ να συνθέσω μια θέση που να καταφάσκει τόσο στη μετανεωτερικότητα, όσο και σε ένα φιλελεύθερο,

δημοκρατικό μοντέλο επιτρεπτικότητας που θα δέχεται τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες και τον υπεράνθρωπο.

Ε. Μεταφραστικά και βιβλιογραφικά ζητήματα.

Ξεκινώντας να μελετάω πιο συστηματικά για το ζήτημα του υπερανθρωπισμού, διαπίστωσα ότι ο όρος απαντάται πολλές φορές ως μετανθρωπισμός χωρίς να γίνεται καμία διάκριση του από αυτό που αναλύουμε ως posthuman condition και ως Posthumanism. Παράλληλα διαπίστωσα πως ο όρος “transhumanism” χρησιμοποιείται από διάφορους στοχαστές τόσο για τον υπερανθρωπισμό όσο και για τον μετανθρωπισμό. Τέλος το ίδιο ακριβώς συμβαίνει στην ελληνική βιβλιογραφία με τη χρήση του όρου «μετανθρωπισμός» για να περιγράψει τόσο το transhumanism όσο και το Posthumanism.

Μπροστά σε όλο αυτό το μπέρδεμα, που είναι αποτέλεσμα και το γεγονός πως μεγάλο κομμάτι της βιβλιογραφίας είναι δημοσιευμένο τα τελευταία 15 χρόνια, καθώς και απ’ το ότι φαίνεται να υπάρχει κάποιου είδους διακύβευμα ακόμα για τον συγκεκριμένο όρο, έπρεπε να πάρω μια προσωπική απόφαση για το πώς θα τον χρησιμοποιήσω στην παρούσα εργασία. Αποφάσισα λοιπόν τα εξής:

Transhumanism: Μεταφράζεται ως “υπερανθρωπισμός” και ο όρος απαντάται έτσι σε όλη την εργασία. Δηλώνει την συντριπτική βελτίωση των ανθρώπινων δυνατοτήτων σε βαθμό που να δημιουργείται ένα νέο είδος, ο υπεράνθρωπος[transhuman]. Ωστόσο υπεράνθρωπος[transhuman] και άνθρωπος δεν είναι τόσο απομακρυσμένοι στην εξελικτική αλυσίδα που να μη μπορούν να αναγνωρίσουν ο ένας τον άλλο ή να επικοινωνήσουν. Κατά κάποιον τρόπο ο άνθρωπος είναι ο φτωχός συγγενής του υπεράνθρωπου, αλλά το ότι διατηρείται αυτή η συγγένεια είναι πολύ σημαντικό.

Posthumanism: Μετανθρωπισμός. Σε αντιπαράθεση με τον υπερανθρωπισμό που κρατάει μια επαφή, μια συγγένεια με την ανθρώπινη κατάσταση, ο μετάνθρωπος δεν κρατάει καμία. Δεν είναι καν απαραίτητο να έχει φύλο, σώμα και να επικοινωνεί με ομιλούσα γλώσσα(η Dona Haraway αναφέρει ως γλώσσα των cyborg τη γραφή). Ένας μετάνθρωπος και ένας άνθρωπος πιθανότατα δε θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν.

Επιλέχθηκαν οι παραπάνω όροι λοιπόν, διότι το «υπέρ», αν και δεν μεταφράζει επαρκώς το αγγλικό «trans», μας δίνει τη δυνατότητα να φανταστούμε έναν βελτιωμένο άνθρωπο, που παραμένει άνθρωπος όμως. Το «μετά» πάλι, μεταφράζει μάλλον καλύτερα το «post» και δηλώνει μια μετά τον άνθρωπο κατάσταση.

Από εκεί και πέρα στην εργασία μου χρησιμοποίησα κυρίως μη-ελληνική βιβλιογραφία. Σε μεγάλο βαθμό αυτό ήταν αποτέλεσμα ανάγκης και όχι επιθυμίας, καθώς φαίνεται πως μεγάλος αριθμός άρθρων και βιβλίων παραμένει αμετάφραστος. Αυτό οφείλεται φυσικά και στο πολύ πρόσφατο του ρεύματος.

Απ’ την άλλη, ακόμα και για τα βιβλία που υπήρχε ελληνική μετάφραση, όπως το «Ενάντια στην τελειότητα», του Sandel, επέλεξα και πάλι να δουλέψω με την

αγγλόγλωσση εκδοχή του. Ίσως φανεί περίεργο ή και δυσάρεστο αλλά από ένα σημείο και έπειτα μου φάνηκε πολύ στενάχωρο, μετά από εκατοντάδες σελίδες μελέτης στα αγγλικά πάνω στις νέες τεχνολογίες να επιστρέψω ξαφνικά στη μητρική μου γλώσσα, αφού ένιωθα πλέον πιο οικεία με την αγγλική. Εξαίρεση αποτέλεσαν τα δύο «μανιφέστα» της εργασίας, αυτό της Donna Haraway και της Valerie Solanas, που εκτός ότι είχαν το πλεονέκτημα να υπάρχουν ήδη διαβασμένα στη βιβλιοθήκη μου, αποτελούν (ειδικά της Haraway) εξαιρετικά δύσκολα αναγνώσματα, ακόμα κι αν είσαι συνηθισμένος να μελετάς στα αγγλικά.

Παράλληλα θέλω να κάνω μια ξεχωριστή αναφορά σε ένα ακόμα βιβλίο της ελληνικής βιβλιογραφίας που χρησιμοποίησα, στο «Υπέρ του δέοντος», του Φιλήμονα Παιονίδη. Πρόκειται για ένα βιβλίο που είχα προμηθευτεί κατά τα προπτυχιακά μου χρόνια για τις ανάγκες των σπουδών μου στα μαθήματα της φιλοσοφίας και δυστυχώς δε του είχα δώσει την πρέπουσα σημασία. Για τις ανάγκες της εργασίας όμως, και παρόλο που είχα όσο υλικό χρειαζόμουν, αποφάσισα να το μελετήσω, διαπιστώνοντας στην πορεία την πολύ μεγάλη αξία του και τον ουσιαστικό και ταυτόχρονα ριζοσπαστικό του λόγο. Ο αναγνώστης της εργασίας μου θα βρει μονάχα μία παραπομπή στο έργο του, αλλά συνιστώ την πλήρη ανάγνωση του.

Τέλος να πω πως προσπάθησα στην παρούσα εργασία να παρουσιάσω πηγές από τους πλέον σημαντικούς στοχαστές, όλων των πλευρών ώστε ο αναγνώστης να μπορεί να σχηματίσει μια πλήρη άποψη. Έτσι βρίσκει κανείς παραπομπές σε κριτικούς των νέων τεχνολογιών όπως Φουκουγιάμα, Χάμπερμας, Sandel αλλά και υπερανθρωπιστές όπως N. Bostrom, M. More και J. Hughes. Παράλληλα δε λείπουν οι συλλογικοί τόμοι, ούτε οι μετανθρωπιστικές αναφορές, για παράδειγμα από Braidotti, Wolfe και Haraway.

Αν κάτι λείπει απ' την εργασία, για να κάνουμε πριν την αρχή του πρώτου κεφαλαίου λίγη αυτοκριτική, αυτό είναι μια ξεχωριστή αναφορά στις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών στην πολιτική, στη θρησκεία, σε εκφάνσεις της κοινωνικής ζωής όπως η σεξουαλικότητα και οι ανθρώπινες σχέσεις γενικότερα. Δυστυχώς αν και υπήρχαν προσχέδια για ένα τέτοιο κεφάλαιο δεν υπήρχε χώρος και αναγκάστηκε να “κοπεί”. Σε κάθε περίπτωση στόχος της εργασίας παραμένει η κριτική παρουσίαση και η ακόμα πιο κριτική υπεράσπιση του υπερανθρωπιστικού ρεύματος.

Κεφάλαιο 1^ο. Εισαγωγή στον υπερανθρωπισμό και στο μετανθρώπινο.

A. Υπερανθρωπισμός[Transhumanism] και μετανθρωπισμός[Posthumanism].

Ένα απ' τα πρώτα προβλήματα που αντιμετωπίζει κανείς στη μελέτη μιας κατάστασης μετά, πέρα, ενάντια ή τέλος πάντων οπωσδήποτε μια κατάστασης μη ανθρώπινης, πέρα απ' το ανθρώπινο είναι ακριβώς αυτό που θα αντιμετώπιζε ακόμα κι αν μελετούσε ακριβώς το ανθρώπινο. Το ζήτημα δηλαδή του ορισμού.

Καμία έκπληξη ως εδώ. Τα πρόβλημα της αναζήτησης ορισμών δεν είναι νέο για τη φιλοσοφία. Αυτό που ίσως μοιάζει νέο (χωρίς απαραίτητα να ισχύει όμως) είναι η αίσθηση περί του καινού του ερωτήματος για την κατάσταση μετά τον άνθρωπο.

Τι είναι λοιπόν ένα πλάσμα που έπεται του ανθρώπου; Είναι αυτή η κατάσταση μια φυσιολογική πορεία πραγμάτων; Όπως ο άνθρωπος προέκυψε “φυσικά” (και τι σημαίνει λοιπόν αυτό το φυσικά για εμάς;) έτσι φυσικά θα αντικατασταθεί; Θα αντικατασταθεί από τι ακριβώς; Αυτό που θα τον αντικαταστήσει τι γνώμη θα έχει για τους ανθρώπινους προγόνους του; Θα ντρέπεται για εμάς και θα θλίβεται στη μνήμη πολέμων, οικολογικών καταστροφών, αυταρχικών καθεστώτων; Θα είναι περήφανο για την κληρονομιά του διαφωτισμού και της αναγέννησης και θα υιοθετεί μια μορφή καντιανής ηθικής; Ή (το πιο περίπλοκο σενάριο) δε θα μας αναγνωρίζει καν ως συγγενείς του, όχι λόγω κάποιας έχθρας αλλά επειδή θα υπάρχει τέτοιο χάσμα συναισθηματικής και νοητικής εξέλιξης μεταξύ μας που κάθε προσπάθειας σύνδεσης θα μοιάζει μάταιη; Κάπου εδώ έχουμε φτάσει στο ζουμί του θέματος νωρίς-νωρίς.

Σε κάθε περίπτωση επειδή αυτή η κατάσταση (η μετά τον άνθρωπο) μπορεί να μην είναι το μέλλον ή το παρόν μας αλλά μια κατάσταση που έχει ήδη συμβεί και είναι πολύ αργά να εναντιωθούμε σε αυτήν καλό είναι να αναγνωρίσουμε πως υπάρχουν μια σειρά από ηθικά ερωτήματα που προκύπτουν και στα οποία καλούμαστε να επεξεργαστούμε την πιο γόνιμη θέση, ως άνθρωποι ή ως απουσία καλύτερου ορισμού για την ώρα (ευελιστώ να υπάρχει στο τέλος της εργασίας), ηθικά πρόσωπα.

Ο υπερανθρωπισμός είναι παραπάνω από μία τεχνολογική, επιστημονική προσπάθεια. Είναι φυσικά τα παραπάνω και ταυτόχρονα μια ιδεολογία, ένα ιδεολογικό εγχείρημα που έχει τις ρίζες του στις αναγεννησιακές φιλοσοφίες²² και στην πίστη του για την επιστημονική και ηθική πρόοδο. Η ανθρώπινη φύση είναι για τον υπερανθρωπισμό απλά ένα ακόμα εξελικτικό στάδιο μέχρι το μετανθρώπινο, που θα ξεπεράσει οριστικά τις τωρινές αδυναμίες και ελλείψεις της ανθρώπινης κατάστασης. Υπάρχει μια ιδεολογική διαμάχη στο χώρο του υπερανθρωπισμού σχετικά με το αν είμαστε ήδη υπεράνθρωποι ή ακόμα και μετάνθρωποι, σώματα

²² Fabrice Jotterand, «At the Roots of Transhumanism: From the Enlightenment to a Post-Human Future», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol 35, issue χ., 2010, σ. 617.

υβριδικά με μηχανές, “cyborgs” ή αν είμαστε στην πορεία για κάτι αντίστοιχο, μια πορεία που μπορεί ανά πάσα στιγμή να ανακοπεί. Αν επιβεβαιωθούν όλα αυτά είναι πιθανό να πάψουμε να μιλάμε για ένα είδος ανθρώπου (homo sapiens), όπως και το ξέραμε αλλά για περισσότερα, όπως για παράδειγμα homo sapiens informaticus [έμφαση στην πληροφορία], homo sapiens longeviticus [έμφαση στη μακροζωία], ανάλογα και με τις εξελίξεις στους τομείς της πληροφορικής και της ιατρικής επιστήμης.³

Ο υπερανθρωπισμός ως κίνημα διατηρεί για τον εαυτό του πλουραλισμό σε δομές και ευελιξία στον τρόπο που ορίζεται. Υπάρχουν κάποιες σταθερές ωστόσο, όπως για παράδειγμα πως έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα τις τελευταίες δύο δεκαετίες, προωθεί μια ανοιχτότητα πάνω στην κατανόηση των ευκαιριών για βελτίωση της ανθρώπινης κατάστασης και του ανθρώπου εν γένει καθώς η τεχνολογία θα εξελίσσεται και θα το επιτρέπει.⁴

Αν και η ιστορία του υπερανθρωπιστικού κινήματος θα αναλυθεί παρακάτω πιο αναλυτικά, συνοπτικά πρέπει να αναφερθεί εδώ πως για αρχή ο όρος “Transhumanism” χρησιμοποιείται πρώτη φορά το 1957 από τον Julian Huxley στο έργο του “New Bottles for New Wine” (1957) για να περιγράψει τη δυνατότητα του ανθρώπου να φτάσει στο πλήρες, στο απόλυτο των δυνατοτήτων του. Στο έργο του Huxley ο άνθρωπος παρέμενε άνθρωπος αλλά ταυτόχρονα η ανθρωπότητα ήταν σε ένα διαρκή αγώνα να ξεπεράσει τον εαυτό της. Ο Huxley μαζί με τον John Sanderson Haldane και τον John Desmond Bernal θα χαρακτηρίζονταν ως οι προφήτες του υπερανθρωπισμού και οι απόψεις τους θα επηρέαζαν το σύγχρονο υπερανθρωπιστικό κίνημα.⁵ Οι ιδέες αυτές αναπτύχθηκαν περαιτέρω τη δεκαετία του ’30 αλλά, ειδικά όσες σχετίζονταν με τη ευγονική δυσφημιστήκαν λόγω της χρήσης απ’ το ναζιστικό καθεστώς. Στη δεκαετία του ’60 κυρίως μέσα απ’ την επιστημονική φαντασία (Arthur Clarke, Isaac Asimov) προέκυψαν αισιόδοξα φουτουριστικά σενάρια, ενώ στο τέλος της δεκαετίας προέκυψε η πρώτη ομάδα που άρχισε να αποκαλύψει τον εαυτό της με το όνομα «transhumans» (υπεράνθρωποι, αλλά -μάλλον- όχι με τη νιτσεϊκή έννοια), ενώ διάφορες άλλες ομάδες άρχισαν να προωθούν τη χρήση νέων τεχνολογιών όπως για παράδειγμα της κρυογονικής. Στη δεκαετία του 1980 ο φιλόσοφος Max More συνέταξε την πρώτη επίσημη διακήρυξη αρχών του υπερανθρωπισμού και τη δεκαετία του ’90 μια ομάδα φιλοσόφων δημοσίευσε την «Υπερανθρωπιστική Διακήρυξη», που στόχευε στη φιλοσοφική, πολιτική, ακαδημαϊκή ωρίμανση του κινήματος, στην ανάπτυξη περισσότερων ηθικών ευαισθησιών κλπ. Προσωπικότητες που ξεχωρίζουν εκείνη την περίοδο είναι οι φιλόσοφοι Nick Bostrom και David

³ Joseph Lee, «Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions», Science and Engineering Ethics Vol. 22, issue 1, 2016, σ. 3.

⁴ Nick Bostrom, «Transhumanist Values», Review of Contemporary Philosophy, Vol. 4, issue x, May 2005, σ. 1.

⁵ Gregory R. Hansell - William Grassie, *H+ Transhumanism and its critics*, USA: Metanexus Institute, 2011.

Pearce. Το 1998 ιδρύεται το World Transhumanist Association (WTO)⁶ που συσπειρώνει τις υπερανθρωπιστικές προσπάθειες.⁷

Τεχνολογικοί στόχοι τους οποίους το υπερανθρωπιστικό κίνημα στοχεύει, μελετά, προτείνει αλλά και ερευνά ως προς τα ρίσκα που ενέχουν είναι: α) η επέκταση του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης, β) εξάλειψη σωματικών και ψυχικών παθήσεων, γ) εξάλειψη του μη αναγκαίου μόχθου εργασίας και δ) η ενίσχυση της ανθρώπινης ψυχικής και σωματικής ικανότητας όπως κι αν αυτή σκοπεύει να πραγματοποιηθεί στη συνέχεια. Επίσης ως στόχοι προτείνονται για το μέλλον η αποίκηση του διαστήματος και δημιουργία υπερ-υπολογιστών με δικιά τους ευφυΐα.⁸

Ο υπερανθρωπισμός είναι επίσης μια προσωπική στάση, μια προσωπική ιδεολογία και τρόπος ζωής. Διάφοροι υπερανθρωπιστές χρησιμοποιούν μέσα, όπως η φροντίδα για την προσωπική τους υγεία, ώστε να μπορέσουν να ζήσουν παραπάνω και να προλάβουν να δουν τις νέες υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες να πραγματώνονται ή να γίνουν και οι ίδιοι υπεράνθρωποι/να μετέχουν στην μετανθρώπινη κατάσταση.⁹

Ο υπερανθρωπισμός δεν αποτελεί μια μορφή τεχνολογικού οπτιμισμού, αν και έχουν υπάρξει τέτοιες τάσεις στο εσωτερικό του στο παρελθόν και δύσκολα θα πάψουν να υπάρχουν. Παρόλα αυτά απ' την πλειοψηφία των συμπαθούντων του ρεύματος πλέον αναγνωρίζεται πως η τεχνολογία μπορεί να προκαλέσει και κακό αν χρησιμοποιηθεί λάθος. Κακό που φτάνει μέχρι την εξαφάνιση του ανθρώπου και περιλαμβάνει την μεγέθυνση των ανθρώπινων ανισοτήτων, οικολογικές καταστροφές, εξάλειψη των βασικών και αγαπημένων μας ανθρώπινων σχέσεων.¹⁰

Ο υπερανθρωπισμός έχει τις ρίζες του στην κοσμική ανθρωπιστική σκέψη αλλά είναι πολύ πιο ριζοσπαστικός. Επιδιώκει αλλαγές όχι μόνο με την παιδεία αλλά με την άμεση παρέμβαση στον άνθρωπο μέσω της τεχνολογίας. Διάφορες κριτικές όπως θα δούμε παρακάτω έχουν να κάνουν με το γεγονός πως η ζωή των υπερανθρώπων δε θα αξίζει. Υπάρχουν όμως περιορισμοί στην ανθρώπινη ζωή και αυτό αποδεικνύεται απ' την αναλογία μας με τα ζώα. Γνωρίζουμε ήδη πως πολλά ζώα όπως για παράδειγμα οι μαϊμούδες δεν μπορούν να καταλάβουν και να κατανοήσουν πως είναι να είσαι άνθρωπος άρα και εμείς δε μπορούμε να κατανοήσουμε διάφορα πράγματα, όπως τι καταλαβαίνει ένα ζώο, μια μετάνθρωπος, ένας υπεράνθρωπος και άρα σε πρώτη φάση δε μπορούμε να είμαστε απολύτως απορριπτικοί ως προς αυτό. Αυτό το ζήτημα θα αναλυθεί περισσότερο στη συνέχεια.¹¹

Επιπλέον όπως είδαμε ο υπερανθρωπισμός ενδιαφέρεται για το προσδόκιμο όριο επιβίωσης των ανθρώπων. Κατά τη γνώμη του υπερανθρωπισμού οι άνθρωποι ζούνε

⁶ Σήμερα ονομάζεται "Humanity PLUS" και κυριαρχείται κυρίως από σοσιαλδημοκρατικές/σοσιαφιλελεύθερες (έλλειψη καλύτερου όρου για το ελληνικό κοινό) τάσεις σε αντιπαράθεση με τον παλιότερο αναρχοατομικισμό του κινήματος.

⁷ Gregory R. Hansell - William Grassie , H+ Transhumanism and its critics, ο.π. , σ, 10-11.

⁸ Nick Bostrom, «*Transhumanist Values*», ο.π. σ. 2

⁹ Ο.π, σ. 1-2.

¹⁰ Ο.π, σ. 1-2.

¹¹ Ο.π, σ. 2.

λίγο και αυτό όχι με βάση κάποιο έργο επιστημονικής φαντασίας που παρουσιάζει κάποιον εξωγήινο πολιτισμό, αλλά έχοντας στο νου έναν έμβιο οργανισμό όπως μια χελώνα ή κάποια είδη ζώων ή φυτών που ζούνε αρκετές δεκαετίες παραπάνω από τα εβδομήντα ή ογδόντα χρόνια στα οποία κατά μέσο όρο ελπίζει ένας άνθρωπος. Δεν χρειάζεται να μιλήσουμε με όρους εκατονταετιών ή χιλιετιών για να τονίσουμε τα πράγματα που θα μπορούσε να καταφέρει κάποιος καλλιτέχνης ή απλός εργάτης, αν ζούσε παραπάνω. Κι αυτό δεν αφορά μόνο επιτεύγματα, αλλά και την εξέλιξη του ίδιου του ατόμου ως χαρακτήρα, οι άνθρωποι αλλάζουν με τη διάρκεια του χρόνου κι αυτό αφορά τόσο μεγάλες προσωπικότητες όσο και εγκληματίες (ή εγκληματικά μεγάλες προσωπικότητες).¹²

Άλλο ζήτημα που απασχολεί τους υπερανθρωπιστές είναι η βελτίωση της διανοητικής ικανότητας του ανθρώπου. Οι περισσότεροι άνθρωποι σε κάποια φάση της ζωής τους, εύχονται να ήταν περισσότερο έξυπνοι, με την έννοια τουλάχιστον της καλύτερης ή ταχύτερης επεξεργασίας δεδομένων. Αυτό μπορεί και να ξεκινάει από μικρές καθημερινές αφορμές, για παράδειγμα αν ξεχάσουν να αγοράσουν κάτι.

Ωστόσο υπάρχουν όντως κάποια όρια στη δυνατότητα του ανθρώπινου μυαλού να εξελιχθεί. Οι υπεράνθρωποι, δε θα είναι αναγκαστικά κάτοχοι πληροφοριών που εμείς ούτε με λέξεις δε μπορούμε να τις εκφράσουμε ούτε κατ' ανάγκη θα μοιάζουν με υπερυπολογιστές, αλλά σίγουρα αν κάτι από ένα τέτοιο μέλλον μας φαίνεται αδύνατο αυτό είναι επειδή μας λείπει η διανοητική δυνατότητα να το φανταστούμε. Τίποτα δεν εμποδίζει επίσης την πιθανότητα ο υπεράνθρωπος να μπορέσει να απαντήσει σε ερωτήματα της επιστήμης και της φιλοσοφίας που εμείς δε μπορέσαμε.¹³

Ενδιαφέρουν παρουσιάζει και η θέση του υπερανθρωπισμού για τη λειτουργικότητα του σώματος. Ήδη χρησιμοποιούμε αντιβιώσεις και εμβόλια. Μπορούμε να φανταστούμε ένα υπερανθρωπιστικό μέλλον στο οποίο με τη χρήση της τεχνολογίας προστατευόμαστε από τις ασθένειες γενικά/ειδικά ή μεταβάλλουμε το σώμα μας ανάλογα με τις επιθυμίες μας. Αυτό θα βοηθήσει την ποιότητα της ζωής μας.

Μια πιο εξελιγμένη εκδοχή αυτού που επιχειρήματος θα είναι αν δεχτούμε μια υπολογιστική εκδοχή του μυαλού μας, το οποίο “ανεβάζουμε” (upload) στη συνέχεια σε έναν υπολογιστή, εξασφαλίζοντας διαρκή συνέχεια της ζωής για παράδειγμα ή την εναλλαγή μεταξύ ψηφιακής και σωματικής πραγματικότητας (με το ανέβασμα σε ρομπότ).¹⁴ Επιπλέον στόχος όπως πρέπει να μοιάζει αναμενόμενο απ' την μέχρι τώρα ανάγνωση αποτελεί για τους υπερανθρωπιστές η βελτίωση της αίσθησης, της ακοής, της όρασης. Έτσι κι αλλιώς πολλά είδη του ζωικού βασιλείου απολαμβάνουν ήδη καλύτερες επιδόσεις απ' τον άνθρωπο.

Αλλά ο υπερανθρωπισμός δεν ενδιαφέρεται μόνο για το σώμα. Στόχος είναι επίσης η βελτίωση του ελέγχου του ατόμου/προσώπου πάνω στη διάθεση του. Για τους

¹² Nick Bostrom, «*Transhumanist Values*», ο.π, σ. 3.

¹³ Ο.π., 3.

¹⁴ Ο.π., 4.

υπερανθρωπιστές πολλές φορές δεν είμαστε όσο χαρούμενοι θα θέλαμε να είμαστε, η διάθεση μας επηρεάζεται γενετικά, άλλες φορές κάποια γεγονότα μας επηρεάζουν για όλη μας τη ζωή. Η διαρκής χαρά δείχνει να μας ξεφεύγει. Αντί να είμαστε στο έλεος της τύχης αναφορικά με το τι θα μας προκύψει στη ρουλέτα της γενετικής, αναφορικά με τη χαρά, τη διάθεση, την όρεξη, τους στόχους κλπ, μπορούμε να τα επηρεάσουμε.¹⁵ Κεντρικό θέμα του υπερανθρωπισμού είναι πως η ανθρώπινη φύση δεν είναι κάτι το σταθερό που δε μπορεί ή δεν πρέπει να αλλάξει, χάρη στην μεγάλη όπως την χαρακτηρίζει (ορθότερα: τεράστια, μεγαλειώδης) επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο που έχει γίνει και θα γίνει τα προηγούμενα και τα επόμενα χρόνια και δεκαετία δεν αποκλείεται να δούμε μια αλλαγή στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε την ανθρωπότητα που ζούμε, που είμαστε ως ανθρωπότητα. Αν οι άνθρωποι έτσι «μεταβούν» σε ένα άλλο είδος, ο υπερανθρωπισμός το καλωσορίζει ως ενδεχόμενο.¹⁶

Μια συζήτηση για τις αξίες, ανθρώπινες, υπερανθρώπινες, μετανθρώπινες δε θα μπορούσε να λείπει φυσικά απ' το υπερανθρωπιστικό ιδεολόγημα. Ο κύριος στόχος παραμένει η διερεύνηση αυτού που ονομάζεται «μετανθρώπινη κατάσταση». Ωστόσο πρέπει και να αποδειχθεί πως αυτός ο στόχος αξίζει. Πολλοί διαφωνούν, ειδικά από πλευράς ηθικής. Οι υπερανθρωπιστές καταφάσκουν σε αυτές τις ενστάσεις, όμως επισημαίνουν πως πάντα, σε κάθε κοινωνία εμφανίζονται αξίες μεγαλύτερες από αυτές που έχει η πλειοψηφία. Αυτό όμως δεν έχει σημασία αν δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τις νέες αξίες που προκύπτουν. Ίσως να υπάρχουν νέες αξίες που δε θέλουμε και δε θέλουμε να αποκτήσουμε ποτέ γιατί δε νιώθουμε άνετα μαζί τους ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο. Ίσως ορισμένες αξίες του υπερανθρωπισμού να είναι τέτοιες, να είναι αυτού του τύπου. Η υπερανθρωπιστική οπτική ισχυρίζεται πως πρέπει τουλάχιστον να δώσουμε χώρο στην έρευνα, χωρίς να παραιτηθούμε απ' τις τωρινές μας (ίσως πιο συντηρητικές) αξίες αλλά και χωρίς να τις αφήσουμε να μας εμποδίσουν απ' το να ψάξουμε για περισσότερες πιθανότητες/δυνατότητες, να αναζητήσουμε νέους τρόπους ζωής.¹⁷ Υπάρχει πάντα η πιθανότητα να θεωρήσουμε τις υπερανθρώπινες/μετανθρώπινες ζωές αξίες να βιωθούν εξίσου με τον άνθρωπο και να θέλουμε να δώσουμε στις επόμενες γενιές αυτή την ευκαιρία.¹⁸

Για να μπορέσει να δοθεί μια ευκαιρία στην υπερανθρωπιστική προσπάθεια, οι εκπρόσωποι της δείχνουν να λαβαίνουν υπόψη τους την κριτική που τους γίνεται και να προσπαθούν τουλάχιστον να αναπτύξουν μια σειρά γόνιμους προβληματισμούς σε ηθικά ζητήματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη των νέων, υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών. Οι υπερανθρωπιστές αναγνωρίζουν πως θα υπάρξουν καταστροφές ή το ρίσκο καταστροφών αν επιδιώξουμε μια υπερανθρωπιστική πολιτική (όπως ίσως και αν δεν την επιδιώξουμε). Το θέμα είναι να αποφευχθεί ένας υπαρξιακός κίνδυνος

¹⁵ Nick Bostrom, «*Transhumanist Values*», ο.π., σ. 4.

¹⁶ Gregory R. Hansell - William Grassie, *H+ Transhumanism and its critics*, ο.π., σ. 13.

¹⁷ Nick Bostrom, «*Transhumanist Values*», ο.π., σ. 5.

¹⁸ Ο.π., σ. 6.

[existential risk¹⁹], όπως η συνολική καταστροφή της γης ή η καταστροφή του ανθρώπινου πολιτισμού πάνω σε αυτήν. Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό η ύπαρξη ανθρώπινου πολιτισμού είναι προϋπόθεση για τη διατήρηση και εξέλιξη της υπερανθρωπιστικής προσπάθειας επομένως υπάρχει κάθε όφελος στο να παρθούν κάποια μέτρα προστασίας.²⁰

Τέλος για τους υπερανθρωπιστές η τεχνολογική πρόοδος είναι επιθυμητή και απαραίτητη αξία του ιδεώδους τους. Πολλά απ' τα προβλήματα του ανθρώπου (αρρώστιες, πείνα, γήρας) δε θα ξεπεραστούν χωρίς τεράστια πρόοδο στην τεχνολογία και εξελιγμένα εργαλεία. Μαζί με την τεχνολογική πρόοδο συνιστάται και η οικονομική καθώς αυτά τα δύο είναι αλληλένδετα. Φυσικά η τεχνολογία εδώ δεν πρέπει να κατανοείται μόνο ως πρόοδος σε μια σειρά “gadgets” και λοιπά εξαρτήματα που περισσότερο με καταναλωτικά αγαθά μοιάζουν, αλλά ευρύτερη και να περιλαμβάνει το δικαστικό σύστημα και άλλα ζητήματα εκσυγχρονισμού.

Δεν αρκεί η υπερανθρωπιστική δυνατότητα να επιτευχθεί από κάποιον μεμονωμένα ως άτομο. Ο στόχος είναι να επιτευχθεί από, αν είναι δυνατόν, τους περισσότερους ή και όλους τους ανθρώπους. Το χειρότερο σενάριο θα ήταν οι νέες τεχνολογίες να περιοριστούν στα χέρια μιας ελίτ. Το υπερανθρωπιστικό ιδεολόγημα είναι φιλελεύθερο και δημοκρατικό αλλά απέχει πολύ από κάθε είδους ελιτισμό. Η διάδοση του υπερανθρωπισμού στοχεύει προγραμματικά να βελτιώσει τη γενική κατάσταση των ανθρώπων, να μειώσει την κοινωνική αδικία, να δείξει την αλληλεγγύη και το σεβασμό του καθενός μας για το συνάνθρωπο και θα βελτιώσει τις συνολικές προοπτικές του υπερανθρωπιστικού εγχειρήματος. Το γεγονός ότι ορισμένοι άνθρωποι με τα σημερινά δεδομένα φαίνεται να μην έχουν πρόσβαση σε διάφορες τεχνολογίες, είναι επιχείρημα υπέρ της ταχύτερης έρευνας και διάδοσης του όχι παύσης του.²¹

Τέλος συνοπτικά μπορούμε να πούμε πως το υπερανθρωπιστικό εγχείρημα συσπειρώνεται γύρω από δέκα σχετικές αξίες/προτάσεις. Αυτές είναι²²:

- Δεν υπάρχει κάτι λάθος στο να αναμειγνύεσαι με τη φύση του ανθρώπου και να την αλλάζεις (καμία έννοια ύβρεως/ πύργου της Βαβέλ/ τιμωρίας του Προμηθέα κλπ).

¹⁹ Existential Risk = Υπαρξιακός κίνδυνος. Ως τέτοιος ορίζεται μια απειλή που δύναται να βλάψει όχι απλά μεγάλη (ακόμα και την πλειοψηφία) μερίδα ανθρώπων πάνω στη Γη, αλλά το σύνολο του ανθρώπινου πολιτισμού και πληθυσμού και πιθανώς τη χλωρίδα και την πανίδα. Existential Risk δεν αποτελούν μόνο άνθρωποι παράγοντες όπως πχ ένας πυρηνικός πόλεμος μεταξύ υπερδυνάμεων αλλά και μια πτώση κομητών στην επιφάνεια της Γης. Αυτό είναι ιδιαίτερα... χαριτωμένο διότι αν και για πολλούς ο άνθρωπος αποτελεί την κατεξοχήν πηγή existential risk για τον πλανήτη (και όντως υπάρχουν σοβαρά επιχειρήματα για μια τέτοια άποψη, τουλάχιστον δόθηκαν αρκετά κατά τον 20^ο αιώνα), φαίνεται να αποτελεί και μια ελπίδα σωτηρίας του πλανήτη (με το πρόγραμμα πχ προστασίας του από διαστημικά αντικείμενα). Όσο ιδιοτελείς κι αν είναι η στάση του Homo sapiens κανείς δεν αμφιβάλει ότι εγγυάται, έστω και με αποικιοκρατικούς όρους την ασφάλεια της χλωρίδας και της πανίδας από εξω-γήινους παράγοντες.

²⁰ Nick Bostrom, «Transhumanist Values», ο.π. 6.

²¹ Ο.π, σ. 7.

²² Ο.π, σ. 10.

- Ελεύθερη, ατομική επιλογή, εντός κάποιων ορίων στη χρήση βελτιωτικών τεχνολογιών [enhancements, genetic engineering] .
- Ειρήνη μεταξύ των κρατών και παγκόσμια συνεργασία, ειδικά σε ζητήματα όπως απαγόρευση των όπλων μαζικής καταστροφής
- Πρόσκληση και απεύθυνση στο κοινό, για δημόσιο άνοιγμα του. υπερανθρωπιστικού εγχειρήματος (debates, έρευνες, ομιλίες και τα σχετικά)
- Βελτίωση, ατομική και συλλογική.
- Αναγνώριση της πιθανότητας να σφάλουμε, διαρκής κριτικής.
- Πραγματισμός.
- Διαφορετικότητα (ειδών, φυλών, σεξουαλικών προσανατολισμών, τρόπου ζωής, θρησκειών)
- Ενδιαφέρον για την ευζωία όλων των ειδών.
- Έγνοια για τη σωτηρία της ζωής (αντι-γήρανση, επέκταση της προσδόκιμου επιβίωσης) κλπ.

Είδαμε παραπάνω πως ο υπερανθρωπισμός θέτει το ζήτημα της βελτίωσης του ανθρώπου. Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει η διευκρίνιση πως οι υπερανθρωπιστές για αυτό το σκοπό είναι πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα, όπως για παράδειγμα τη γενετική τροποποίηση και τα νοοτροπικά φάρμακα.

Είναι θεμιτό να αναφερθεί πως υπάρχουν δύο οπτικές πάνω στην βιογενετική βελτίωση. Απ' τη μία η αρνητική, που επισημαίνει αφενός το ρίσκο απ' τη χρήση βελτιωτικών τεχνολογιών, ακόμα με τη σημερινή τεχνολογία, χαμηλού ρίσκου (φαρμακευτικές αμφεταμίνες τύπου Ritalin) από άτομα που δεν τις κατανοούν πλήρως, αφενός την αδικία όταν χρησιμοποιούνται σε ανταγωνιστικό περιβάλλον (σχολικές εξετάσεις) ενάντια σε άτομα που δεν χρησιμοποιούν. Απ' την άλλη η θετική, επιτρεπτική οπτική που δίνει τη δυνατότητα σε μαθητές πχ που ήταν άτυχοι λόγω αναπηρίας ή άλλου αρνητικού συμβάντος να ξεπεράσουν τις αδυναμίες τους και να ανταγωνιστούν επί ίσοις όροις με τους υπόλοιπους. Υπάρχει επιπλέον το ζήτημα του πλεονεκτήματος που θα έχουν στην πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες τα προνομιούχα στρώματα.²³

Μια άλλη κριτική που έχει αναπτυχθεί πάνω στις βελτιωτικές τεχνολογίες αναφέρει πως αυτές διακόπτουν τη φυσική ροή των πραγμάτων, ωστόσο κανείς δε θεωρεί άδικο ή λάθος (πλην κάποιων μειοψηφιών που εγκυλοούνται ηθικά απ' την

²³ Michael N. Tennison, «Moral Transhumanism: The Next Step», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol χ. , issue χ. , 2012, σ. 407.

συντριπτική πλειοψηφία), αντίθετα θεωρεί υποχρέωση να εμποδιστεί η φυσική πορεία μιας ασθένειας προκειμένου να σωθεί ένας άνθρωπος.²⁴

Πάνω στο ζήτημα των βελτιωτικών τεχνολογιών το υπερανθρωπιστικό ρεύμα δεν έχει κρατήσει ενιαία στάση ως προς την ανάλυση και την αντιμετώπιση τους (πλην της γενικότερης επιτρεπτικής του συμπεριφοράς). Υπάρχει απ' τη μία η άποψη που ισχυρίζεται πως οι νέες βελτιωτικές τεχνολογίες δε διαφέρουν απ' τις παλαιότερες τεχνολογίες που χρησιμοποιούσε ανέκαθεν ο άνθρωπος για τη βελτίωση του (αυτοκριτική, εξάσκηση, δίαιτα κλπ) παρά μόνο στην ένταση τους. Απ' την άλλη υπάρχει η θέση πως οι νέες τεχνολογίες διαφέρουν και μάλιστα σε είδος, όχι μόνο σε ένταση, πως υπάρχει ο φόβος για μια σειρά υπαρξιακά ρίσκα από την υπερβολική ανάπτυξη μιας τέτοιας τεχνολογίας, πως υπάρχει σύνδεση με την ευγονική του (αλλά όχι μόνο) ναζιστικού κινήματος, ο φόβος μιας τρομοκρατικής βιολογικής επίθεσης κλπ.

Με βάση τους παραπάνω όχι πάντα αβάσιμους προβληματισμούς μπορούμε να καταλήξουμε πως ναι μεν η υπερανθρωπιστική επιστημονική πρόοδος προφανώς δεν είναι κακή, αλλά η ταχύτητα της μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο κριτικής. Οι μαθητές πολλών πολεμικών τεχνών μαθαίνουν όχι μόνο αυτές και τη φιλοσοφία πίσω από αυτές, τον τρόπο να τις ελέγχουν, κατά κάποιο τρόπο η πρόταση για ένα «ηθικό υπερανθρωπισμό»²⁵ στέκει.

Ο ηθικός υπερανθρωπισμός, η βελτίωση δηλαδή της ηθικής στάσης του ανθρώπου (απ' τα πιο ενδιαφέροντα και προβληματικά κεφάλαια της υπερανθρώπινης σκέψης) δείχνει ίσως μια περιφρόνηση/έλλειψη σεβασμού για αυτό που έχουμε ήδη, το δώρο της ζωής, ωστόσο αυτό δε σημαίνει πως είναι απαράδεχτος να συμβεί. Η υπερανθρωπιστική ηθική βελτίωση δεν αποκλείει άλλωστε την εκπαίδευση, τη μάθηση, την (υπερ)ανθρώπινη αλληλεπίδραση και άλλα μέσα που παραδοσιακά χρησιμοποιεί ο άνθρωπος.

Η κριτική πως η υπερανθρώπινη ηθική βελτίωση είναι μη φυσιολογική εξαρτάται πάντα από το τι θεωρείται φυσιολογικό. Αν το μη φυσιολογικό ταυτίζεται με το μη-συνηθισμένο, τότε αυτό λέει ελάχιστα πράγματα για το αν πρέπει να χρησιμοποιηθεί. Η ιστορία της ανθρωπότητας είναι γεμάτη με μη συνηθισμένα πράγματα που τελικώς χρησιμοποιήθηκαν και ενσωματώθηκαν στον πολιτισμό μας με μεγάλη επιτυχία. Αν πάλι ταυτίζεται με το τεχνητό, τότε πρέπει να τεκμηριωθεί το γιατί το τεχνητό είναι λάθος. Θα δούμε και παρακάτω πως η συζήτηση για τον υπερανθρωπισμό είναι μια διαρκής συζήτηση για τη φυσιοκρατική πλάνη.

Άλλες κριτικές αναφέρονται πάνω στο ότι μια τέτοια, για παράδειγμα μέσω χημικής παρέμβασης ηθική βελτίωση αναιρεί την ταυτότητα και την ελευθερία του ανθρώπου. Όμως οι ταυτότητες αλλάζουν διαρκώς, πολλές φορές δραματικά ανάλογα και με τις εμπειρίες του ατόμου. Επίσης πολλές ανήθικες τάσεις που έχουμε και βιώνονται σαν

²⁴ Michael N. Tennison, «*Moral Transhumanism: The Next Step*», ο.π. , σ. 408.

²⁵ Ορθότερα: Για μια ηθική βελτίωση της ανθρωπότητας.

ενστικτώδεις κινήσεις, δεν είναι ακριβώς πράξεις ελευθερίας αλλά εμπόδια να πράξουμε ελεύθερα.²⁶

Δεν πρέπει τέλος να αγνοηθεί (το αντίθετο) ο παράγοντας της ανατροφής, απλά να επενδυθεί προσοχή και στο παράγοντα του γονιδίου και της γενετικής μέσω των νέων τεχνολογιών. Στο μέλλον πιθανώς οι γονείς να εντοπίζουν ηθικές αλλοιώσεις στο έμβρυο και να μπορούν να επιλέξουν μια βελτίωση ανάμεσα σε ένα φάσμα συμπεριφορών.²⁷²⁸

Αυτό που πιθανώς να μην έχει ξεκαθαριστεί μέχρι τώρα είναι η διαφορά υπερανθρωπισμού-μετανθρωπισμού. Η αλήθεια είναι πως κατά την έρευνα για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας οι όροι μπερδεύονταν μεταξύ τους ενώ προέκυπταν και άλλοι περισσότερο ή λιγότερο δόκιμοι. Όπως και να έχει οι όροι «ανθρωπισμός», «μετανθρωπισμός» και «υπερανθρωπισμός», χρησιμοποιούνται ευρέως από φιλοσόφους, φουτουριστές κλπ, ωστόσο δεν είναι πάντα ξεκάθαρο τι αντιπροσωπεύει τι.²⁹

Ένας φιλόσοφος, μια φιλοσοφική σκέψη χαρακτηρίζεται ως ανθρωπιστική όταν θέτει ως ζήτημα της πως οι άνθρωποι είναι πιο σημαντικοί, ριζικά διαφορετικοί από τους μη ανθρώπους. Αυτή η θέση συνήθως υποστηρίζεται με μια φιλοσοφική ανθρωπολογία, μια μελέτη των βασικών χαρακτηριστικών της ανθρώπινης ύπαρξης και της σχέσης τους με παρόμοια χαρακτηριστικά μη-ανθρώπινων υπάρξεων. Μια ανθρωπιστική φιλοσοφία είναι επιπλέον ανθρωποκεντρική, όταν θέτει σαν αρχή πως οι άνθρωποι έχουν μια ξεχωριστή θέση μέσα στο σύμπαν που τα άλλα, μη ανθρώπινα πλάσματα δεν έχουν.³⁰ Δεν είναι φυσικά όλοι οι ανθρωπισμοί ανθρωποκεντρικοί με τον ίδιο τρόπο ή στον ίδιο βαθμό. Η αριστοτελική ηθική παρέχει ένα ωραίο παράδειγμα μετριοπαθούς ανθρωποκεντρισμού. Ο Αριστοτέλης ισχυρίζεται πως μονάχα στους ανθρώπους, στα ανθρώπινα ζώα απαντάται η λογική. Ως αποτέλεσμα της λογικής ο άνθρωπος έχει μερικά αγαθά στα οποία μόνο αυτός μπορεί να φτάσει, όπως η φιλία ή σκέψη περί των μεταφυσικών αληθειών. Ωστόσο αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο να υπάρχουν αγαθά στα οποία μη ανθρώπινα ζώα μπορούν να φτάσουν. Αντίθετα απ' τον Αριστοτέλη υπάρχει το παράδειγμα του Καντ, ένας ριζικός ανθρωποκεντρισμός ο οποίος ισχυρίζεται πως δεν υπάρχει τίποτα καλό, αλλά

²⁶ Κατά το «Ξέρω το καλύτερο αλλά πράττω το χειρότερο». Σε μια πιο εκλαϊκευμένη εκδοχή, γνωρίζουμε πολλά άτομα που απατούν τους/τις συντρόφους τους, θα θέλανε ειλικρινώς να μην το κάνουν και βιώνουν όντως το συμβάν ως μια παραβίαση της ελευθερίας τους να πράξουν ως αυτόνομα, ορθολογικά υποκείμενα. Αυτό φυσικά ελάχιστα παρηγορεί τον/την απατημένο/η. Πάντως και οι δύο πλευρές του ζευγαριού ίσως ωφεληθούν απ' τον ηθικό υπερανθρωπισμό, που εφόσον το επιθυμεί το πρόσωπο θα μπορεί να ενθαρρύνει τόσο τη εγκράτεια όσο και τη συγχώρεση ανάλογα το μέγεθος του ... ατυχήματος.

²⁷ Michael N. Tennison, «*Moral Transhumanism: The Next Step*», ο.π. σ. 410.

²⁸ Η όλη συζήτηση περί «ηθικών αλλοιώσεων» μπορεί να ξενίζει και να δημιουργεί δυσφορία. Είναι ενδιαφέρον πως η κοινωνία μας έχει φιλελευθεροποιηθεί αρκετά ώστε να γίνεται λόγος για μίξεις ανθρωπών-ζώων-μηχανών αλλά όχι για ηθικών θεωριών (τουλάχιστον όχι γενετικά). Σε κάθε περίπτωση η ιδέα ενός ηθικού υπερανθρωπισμού παραμένει “edgy” και “controversial” ακόμα και για τα μέτρα ενός κινήματος που απ' τη φύση του βλέπει με καλό μάτι αυτά τα δύο χαρακτηριστικά. Το ζήτημα θα αναλυθεί περισσότερο παρακάτω, πάντως ο προβληματισμός δεν είναι τόσο αν είναι σωστό να το κάνουμε όσο το αν μπορούμε κάνοντας το να διατηρήσουμε ελεύθερους ανθρώπους ή έστω όσο ελεύθερους έχουμε τώρα.

²⁹ David Roden, *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*, New York: Routledge, 2015, σ. 9.

³⁰ David Roden, ο.π. , σ. 9-10.

αντίθετα μονάχα τα όντα που έχουν λογική (οι άνθρωποι), οργανώνουν τον κόσμο με τη σκέψη τους, βρίσκουν νοήματα και έχουν αξία αυτοί καθαυτοί και όχι ως μέσα.³¹

Οι υπερανθρωπιστές διατηρούν την παράδοση που αναφέρεται στους ανθρώπους ως αυτόνομα ζώα με λογική. Κρατώντας απ' τους ανθρωπιστές, οι υπερανθρωπιστές θεωρούν πράγματα όπως η λογική, η αισθητική απόλαυση, η τρυφερότητα ως πράγματα που έχουν αυταξία. Απ' την άλλη οι υπερανθρωπιστές θεωρούν τον παραδοσιακό τρόπο αναζήτησης αυτών των πραγμάτων ξεπερασμένο και περιορισμένο απ' την ανθρώπινη κατάσταση που πρέπει να ξεπεραστεί, γενετικά, βιολογικά και με κάθε άλλο δυνατό τρόπο.³²

Υπάρχουν αρκετοί που ασκούν κριτική στους υπερανθρωπιστές πως σχεδιάζουν την εισβολή και την αποικιοποίηση του σώματος, του δέρματος απ' τις μηχανές για παράδειγμα (cyborgs). Όμως οι άνθρωποι ανέκαθεν χρησιμοποιούσαν μηχανές για να βελτιώσουν την εμπειρία τους και να μεγεθύνουν-διευρύνουν την αντίληψη τους περί του κόσμου, κατά κάποιον τρόπο ίσως να ήμασταν πάντα ένα είδος cyborg. Σε κάθε περίπτωση υπάρχει πάντα το ενδεχόμενο το υπερανθρωπιστικό μέλλον να επικρατήσει και να κατοικείται από πλάσματα με τα οποία θα μπορούμε, τουλάχιστον αξιακά να επικοινωνήσουμε. Κατά κάποιον τρόπο όσο κι αν αλλάξουν οι υπεράνθρωποι απ' την τεχνολογία, όσο στόχος τους είναι ένα αυτόνομο, κοινωνικό, ορθολογικό υποκείμενο, το αποτέλεσμα θα είναι ένας άνθρωπος, καλύτερος σε όλα από εμάς αλλά άνθρωπος.³³

Αν δεχτούμε ωστόσο ότι αυτό το υβρίδιο μηχανής ανθρώπου (ή μηχανής ανθρώπου ζώου) είναι ήδη μια πραγματικότητα χάρη στη χρήση προσθετικών, υπολογιστών, εξαρτημάτων και σύνδεσης με διάφορα δίκτυα, τότε η επέκεινα του ανθρώπου κατάσταση που ορίζει ο υπερανθρωπισμός είναι άραγε η μόνη εναλλακτική;

Κατά πάσα πιθανότητα όχι. Επέκεινα του ανθρώπου δε βρίσκεται μόνο ο υπεράνθρωπος αλλά και το μετανθρώπινο³⁴. Για ορισμένους μάλιστα συγγραφείς το μετανθρώπινο είναι ριζικά διαφορετικό, αν όχι αντίθετο απ' τον υπερανθρωπισμό και τον υπεράνθρωπο. Όψεις του μετανθρώπινου που αντιτίθενται στον υπερανθρωπισμό μπορούν να βρεθούν για παράδειγμα στον Φουκώ, με τη θέση του για τον άνθρωπο ως μια πολύ αμφίβολη σταθερά, ως μια πολύ πρόσφατη εφεύρεση και σε πιο πρόσφατους όπως για παράδειγμα η Cary Wolfe.³⁵³⁶

Είναι αλήθεια πως ο υπερανθρωπισμός στοχεύει να ξεπεράσει την ανθρώπινη κατάσταση. Παρόλα αυτά διαφέρει πολύ από συγγραφείς όπως η Donna Haraway, οι οποίοι με το πρόταγμα των νέων τεχνολογιών δε θέλουν να διατηρήσουν τον άνθρωπο αλλά να σπάσουν τους δυσμούς, να ευνοήσουν τις χίμαιρες, τις προσμίξεις

³¹ David Roden, *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*, ο.π., σ. 10-12.

³² Ο.π., σ. 13.

³³ Ο.π., σ. 16.

³⁴ Στο ουδέτερο στο εξής.

³⁵ Melinda Hall, *The bioethics of enhancement: transhumanism, disability and biopolitics*, USA: Lexington Books, 2017, σ. 13.

³⁶ Φουκώ στο *The bioethics of enhancement: transhumanism, disability and biopolitics*, ο.π., σ. 13.

,τις συμβιώσεις κλπ. Αυτή είναι και η μεγάλη διαφορά μετανθρώπινου και υπερανθρωπισμού. Ο υπερανθρωπισμός κρατάει το ανθρώπινο, ορθολογικό υποκείμενο που μας έδωσε ο διαφωτισμός. Το μετανθρώπινο ζητάει να σπάσουν τα όρια ανθρώπου-ζώου, οργανισμού-μηχανής, άντρα-γυναίκας, να φτιαχτούν υβρίδια που δεν μπορούν να ενταχθούν σε ιεραρχίες με βάση το πόσο «ορθολογικά» είναι.³⁷

Το μετανθρώπινο λοιπόν είναι η θέση εκείνη η οποία βλέπει στο πρόσωπο των υπερανθρωπιστών, τεχνολογικά εξελιγμένους ίσως, φιλοσοφικά οπωσδήποτε παραδοσιακούς ανθρωπιστές που επηρεάζονται απ' τον διαφωτισμό και την αναγέννηση, απ' τον Καντ, τον Λοκ, και τον Χομπς³⁸. Βλέπει ακόμα μια σειρά προβληματικές στον τρόπο που αντιμετωπίζεται το σώμα (ως κάτι φθαρτό, άρρωστο, μισρό) απ' τους υπερανθρωπιστές (αντίθετα το μετανθρώπινο “γιορτάζει” τα σώματα και τις μεταξύ τους συμβιώσεις). Το μετανθρώπινο ζητά να πάψει να είναι ο άνθρωπος ή ο υπεράνθρωπος η πηγή ή ο σκοπός της σκέψης καθώς και να του αποδίδεται οποιαδήποτε κεντρική θέση.³⁹ Από ακαδημαϊκής άποψης, το μετανθρώπινο βρίσκει την πιο ταιριαστή μορφή του στον κριτικό μετανθρωπισμό, μια αντίδραση στα δίπολα ανθρώπου-μη ανθρώπου μέσα στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Κύριος στόχος του κριτικού μετανθρωπισμού είναι η αποδόμηση του ανθρωποκεντρισμού και η προστασία του μη ανθρώπινου από το αυτοανακηρυγμένο ως ανθρώπινο.⁴⁰

B. Υπερανθρωπισμός, διαφωτισμός, αντιφάσεις.

Όπως είδαμε παραπάνω ο υπερανθρωπισμός σχετίζεται με την πεποίθηση πως η επιστήμη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ξεπεραστούν οι περιορισμοί και οι ελλείψεις του ανθρώπινου μυαλού και σώματος. Είναι ακόμα ένας απόγονος των φιλοσοφιών του διαφωτισμού και έχει σε μεγάλο βαθμό κληρονομήσει ορισμένες αντιφάσεις τους.

Με την ανάπτυξη της αφαιρετικής σκέψης του ανθρώπου έχουμε παράλληλα και την ανάπτυξη της σκέψης για το πώς η ζωή θα μπορούσε να βελτιωθεί ριζικά. Φάρμακα, μαγεία, θρησκευτικές πρακτικές και κοσμοθεωρίες. Παράγονται μαζικά, ιδεολογίες για έναν κόσμο χωρίς σύγκρουση, χωρίς αδικία, έναν κόσμο πιο δίκαιο. Με το διαφωτισμό ωστόσο αυτές οι ιδέες βρίσκουν μια κατεύθυνση. Ο άνθρωπος θα φτιάξει, αυτός υποτίθεται είναι ο στόχος, έναν νέο κόσμο βασισμένο στη λογική, στον ορθολογισμό, στην επιστήμη και στην τεχνολογία. Η ανθρωπότητα ενωμένη, ελεύθερη χάρη στην εργασία των μηχανών απ' την εξαθλίωση, ελεύθερη απ' τις αρρώστιες και τις επιδημίες (χάρη στην ιατρική πρόοδο) και εξευγενισμένη απ' τον πολιτισμό. Κάποιοι θέλησαν όλα αυτά να γίνουν μέσω μιας ειρηνικής εξέλιξης κι άλλοι μέσω μιας βίαιης επανάστασης, άλλοι έθεσαν τις ελπίδες τους σε ένα

³⁷ Melinda Hall, *The bioethics of enhancement: transhumanism, disability and biopolitics*, ο.π., σ. 18,19.

³⁸ Και τουλάχιστον ως προς την απαρίθμηση των επιρροών έχει απόλυτο δικιο μιας και οι ίδιοι οι υπερανθρωπιστές αναφέρουν τα ίδια πρόσωπα.

³⁹ Rosi Braidotti – Maria Hlavajova, *Posthuman Glossary*, USA: Bloomsbury Publishing Plc, 2018, σ. 356-58.

⁴⁰ David Roden, *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*, ο.π., σ. 24.

ορθολογικό κράτος κι άλλοι στην ελεύθερη αγορά, άλλοι σε μια ορθολογική πίστη κι άλλοι θεώρησαν ασύμβατη την πίστη με τον ορθολογισμό.⁴¹

Η προσπάθεια να ξεπεραστούν οι ανθρωπίνι περιορισμοί και να περάσουμε σε μια τελείως καινούργια φάση κοινωνική κατάσταση υπάρχουν στις αρχαιότερες ανθρωπίνες κουλτούρες. Ήδη στην εβραϊκή και χριστιανική παράδοση υπάρχει ο μύθος του Μεσσία που θα εγκαθιδρύσει ένα νέο βασίλειο στη γη χωρίς πόλεμο και έλλειψη, θα αναστήσει τους νεκρούς και θα τους δώσει νέα σώματα. Οι στοχαστές του διαφωτισμού πήραν αυτές τις χλιαστικές σκέψεις και πρότειναν μια ριζική μεταμόρφωση του σώματος και της κοινωνίας μέσα από την επιστήμη και την τεχνολογία. Υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στην διαφωτιστική σκέψη, στον σύγχρονο μετανθρωπισμό και στην χριστιανική εσχατολογία. Ένα πρώτο σταθμό μπορούμε να ορίσουμε ωστόσο στη νουβέλα του Francis Bacon «New Atlantis», του 1626, όπου μια πρωτο-υπερανθρωπιστική ουτοπία κυβερνιέται με θρησκευτική ανεκτικότητα από μια επιστημονική ελίτ που στοχεύει στην διαρκή έρευνα και ανάπτυξη. Οι επιστήμονες του Μπέικον στοχεύουν στην εξάλειψη των επιδημιών, στην μακροζωία, τον έλεγχο του πόνου, την εξάλειψη των γηρατειών, τη δημιουργία νέων ειδών κλπ. Όμοια έργα με παρεμφερείς ιδέες έχουμε και όλον τον επόμενο αιώνα. Οι στοχαστές του διαφωτισμού είχαν μεταξύ τους πολλές αντιφάσεις και οι διαφορετικές ερμηνείες των έργων τους, έχουν σίγουρα γεννήσει πολλά διαφορετικά κινήματα, συμπεριλαμβανομένων του φασισμού, του φιλελευθερισμού, του μαρξισμού και του αναρχισμού. Όμως η ιδέα πως η τεχνολογική πρόοδος μαζί με την κοινωνική αλλαγή θα κυριεύσουν την αρρώστια και το θάνατο, υπάρχει σε όλες αυτές τις παραδόσεις.⁴²

Κατά την περίοδο του διαφωτισμού ο λόγος ήταν μια κεντρική έννοια/αξία των φιλοσόφων. Κάποιοι τοποθετούν τη συγκεκριμένη εποχή στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, ενώ τη συσχετίζουν με φιλοσόφους όπως ο Καρτέσιος, ο Σπινόζα, ο Λάιμπνιτς, ο Χομπς, ο Λοκ και ο Μπέρκλεϋ. Ωστόσο η εξύψωση αυτή του λόγου δεν είναι χωρίς κριτικούς. Στη μέση της Αναγέννησης ο Ρουσό εξιδανικεύει το πρότυπο του βάρβαρου και κάνει κριτική στον πολιτισμό, ενώ οι ρομαντικοί του 18^{ου} αιώνα αντιστέκονται στο διαφωτισμό με ιδιαίτερη στιγμή τον Νίτσε.⁴³

Μετά τον Β ΠΠ, κινήματα τόσο της δεξιάς όσο και της αριστεράς επιτίθεται στον διαφωτισμό, είτε αποδίδοντας του ευθύνες για την αυταρχικότητα του, τον δυτικοκεντρισμό του και την πατριαρχική σκέψη του, είτε αποδίδοντας του ουτοπιστική νοοτροπία καθώς και τα επακόλουθα του κομμουνιστικού εγχειρήματος. Τα συγκεκριμένα κινήματα κάνανε κριτικές σε πλευρές του διαφωτισμού που ερχόντουσαν σε σύγκρουση με άλλες πλευρές του, όπως για παράδειγμα την ελευθερία του ατόμου. Αν και ήδη ο διαφωτισμός φαινόταν πως κάνει κριτική στον εαυτό του πχ με φιλοσόφους του 20^{ου} αιώνα όπως ο Βιτγκενστάιν. Τέλος φιλόσοφοι

⁴¹ James J. Hughes, «*The Politics Of Transhumanism And The Techno-Millennial Imagination, 1626-2030*», *Zygon-Journal of Science and Religion* Vol. 47, issue 4, 2012, σ. 758-9.

⁴² James J. Hughes, «*The Politics Of Transhumanism And The Techno-Millennial Imagination, 1626-2030*», ο.π. , σ. 759-60.

⁴³ James J. Hughes, «*Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism*», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol χ. , issue χ. , 2010, σ., 623-4.

όπως ο Φουκώ και ο Ντεριντά κάνουν μια κριτική στην έννοια του λόγου την οποία θεωρούν χρονικά και χωρικά προσδιορισμένη, καθορισμένη από την εξουσία και τη δύναμη. Ο διαφωτισμός είναι απλά μια οπτική όπως όλες οι άλλες.⁴⁴

Υπάρχει το φαινόμενο, ορισμένοι υπερανθρωπιστές να επικαλούνται το διαφωτισμό χωρίς να έχουν γνώση των αδυναμιών του. Όπως και οι ανθρωπιστές, οι υπερανθρωπιστές μιλάνε για ορθό λόγο, πρόοδο και αξίες που σχετίζονται περισσότερο με ένα «ευ είναι» παρά με μια εξωτερική θρησκευτική εξουσία.

Οι υπερανθρωπιστές αντιμετωπίζουν το δίλλημα του πώς να προτείνουν τη λογική, τον ορθολογισμό με έναν τρόπο που να αποφεύγει τον αυτό-μηδενισμό της σκέψης του. Ακριβώς όπως οι συντηρητικοί σε θέματα νέων τεχνολογιών δεν μπορούν να τεκμηριώσουν τα ταμπού και τα ηθικά τους a-priori στο δημόσιο λόγο, δεν υπάρχει και λογική επιχειρηματολογία πάνω στο γιατί η κοινωνία πρέπει να απορρίψει τα ταμπού και τις προλήψεις προς όφελος ενός υπερανθρωπιστικού μέλλοντος. Και οι δύο προτάσεις που κατατίθενται, προς όφελος της παράδοσης, της πίστης, των ταμπού ή προς όφελος της προόδου, της λογικής και της ελευθερίας, κατάγονται από προ-λογικές προκειμένες. Η σύγχρονη νευροεπιστήμη ακόμα, ένα προϊόν του λόγου, αναγνωρίζει πως ο λόγος χωρίς συναίσθημα είναι κενός. Οι υπερανθρωπιστές πρέπει να αναγνωρίσουν πως μιλάνε σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, πως έχουν συγκεκριμένα συναισθήματα για όσα προτείνουν και πως οι θέσεις τους αποτελούν προτιμήσεις και όχι απόλυτες αξίες.⁴⁵

Η πίστη ορισμένων υπερανθρωπιστών πως κάποια στιγμή η επιστήμη θα ελέγχει στο σύνολο της την ύλη γεννάει τη δυνατότητα μιας τελεολογικής θεολογίας. Μια άλλη αντίστοιχου τύπου αντίληψη είναι η δυνατότητα για μέσω της επιστήμης και της τεχνολογίας ανάστασης των νεκρών καθώς και το simulation hypothesis⁴⁶⁴⁷.

Παρά το γεγονός ότι οι υπερανθρωπιστές είναι στην πλειοψηφία τους οπαδοί του φιλελευθερισμού, λίγοι θεωρούν τελικό πολίτευμα της ανθρωπότητας τη φιλελεύθερη αστική δημοκρατία, πιστεύουν πως με την εξέλιξη του ανθρώπου ή με το ξεπέραςμα του, θα ξεπεραστούν και τα παλιά πολιτεύματα. Το θετικό της αστικής δημοκρατίας είναι η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και η ατομική ελευθερία. Ανοιχτό είναι το ενδεχόμενο ακόμα μιας σειράς πολιτευμάτων δημοκρατικών, μοναρχικών ή οτιδήποτε. Ακόμα πιο πιθανή θεωρείται από ορισμένους η μελλοντική διακυβέρνηση από μια τεχνητή νοημοσύνη που θα ενσωματώσει τα συμφέροντα όλων μας και θα δρα προς το καλό όλων μας προωθώντας τις ανάγκες και τις επιθυμίες μας. Η

⁴⁴ James J. Hughes, «*Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism*», ο.π., σ. 624.

⁴⁵ Ο.π., σ. 625.

⁴⁶ Η ιδέα προσομοίωσης συμπάντων ή και της πιθανότητας ο δικός μας κόσμος να είναι απλά ένα simulation ή ενδεχομένως simulacra, όρος του Μπρωντεγιάρ για την προσομοίωση ενός πράγματος που δεν υπάρχει στα αλήθεια πουθενά ως αυθεντικό.

⁴⁷ Ο.π., σ. 626-7.

πλειοψηφία των υπερανθρωπιστών στο σήμερα, υποστηρίζουν είτε τη δημοκρατική αριστερά είτε τη φιλελεύθερη δεξιά⁴⁸

Ο διαφωτισμός διακατέχεται από το στοιχείο μιας θρησκευτικού τύπου πίστης προς ένα ασταμάτητο μέλλον με κοινωνική, επιστημονική και κοινωνική πρόοδο. Αυτή η πίστη στην πρόοδο υπάρχει και στη σκέψη του Μαρξ, στον ιστορικό ντετερμινισμό αλλά και στο νεοσυντηρητικό θριαμβολογισμό για τα οφέλη του δημοκρατικού καπιταλισμού και το μέλλον που θα φέρει η τεχνητή νοημοσύνη και άλλες τεχνολογίες. Ωστόσο αυτή η πίστη προς ένα αναπόφευκτο μέλλον με ατελείωτη, ασταμάτητη πρόοδο συγκρούεται με την επίσης ορθολογική σκέψη/παρατήρηση πως η ανθρωπότητα θα μπορούσε να εξαφανιστεί εντελώς. Μια ανάγνωση ας πούμε του Δαρβίνου καταλήγει ακριβώς στο ότι η ανθρώπινη ευφυΐα ήταν απλά ένα τυχαίο γεγονός και πως τίποτα δεν εμποδίζει τον άνθρωπο να εξαφανιστεί όπως τόσα είδη πριν από αυτόν. Σήμερα οι υπερανθρωπιστές έχουν να αντιμετωπίσουν τόσο την αισιοδοξία του διαφωτισμού όσο και τον ρεαλισμό με τον οποίο πρέπει αντιμετωπίσουν την έννοια της προόδου.⁴⁹

Ο διαφωτισμός τόνισε την ηθική ισότητα όλων των προσώπων, διακήρυξε πως η ηθική και ο νόμος αφορούν όλα τα πρόσωπα. Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου απ' τον ΟΗΕ το 1948, ήταν μια νίκη του προγράμματος του διαφωτισμού. Ωστόσο παράλληλα έχουμε και τους κριτικούς του (μεταμοντέρνους) διαφωτισμού που τονίζουν πως τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν είναι αντικειμενικά ούτε απόλυτα και πως αυτά τα δικαιώματα είναι καθαρά συσχετισμένα με μια συγκεκριμένη ιστορική πραγματικότητα. Ο ηθικός σχετικισμός είναι επίσης μια θέση του διαφωτισμού. Έτσι οι υπερανθρωπιστές είναι ανάμεσα σε αυτά τα δύο, απ' τη μία πιστεύουν πως όλοι οι άνθρωποι έχουν δικαίωμα να κάνουν ότι θέλουν με το σώμα και το μυαλό τους και να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της τεχνολογίας, αλλά προβληματίζονται για το αν έχουμε δικαίωμα να θέσουμε τις αξίες μας στους υπερανθρώπους ή σε όποια πλάσματα ακολουθήσουν τον άνθρωπο.⁵⁰

Τι θα συμβεί ωστόσο αν οι υπεράνθρωποι αποφασίσουν πως μπορούν να μας μεταχειρίζονται (ή έστω τους απογόνους μας) όπως εμείς τα ζώα; Μια λύση είναι τα καθολικά ανθρώπινα δικαιώματα τόσο για ανθρώπους όσο και για υπερανθρώπους. Πιθανή είναι πάντως μια σύγκρουση μεταξύ των δύο ειδών, ή ένα καθεστώς κατοικίδιων για τους ανθρώπους, αφού οι υπεράνθρωποι θα θεωρούν για τους εαυτούς τους πως αξίζουν περισσότερο απ' τους ανθρώπους. Μια αισιόδοξη σκέψη θα πραγματωθεί αν και τα δύο είδη αποκτήσουν τελικώς τα ίδια δικαιώματα με τους υπερανθρώπους απλώς να προσθέτουν και νέα, σχετικά με το νέο καθεστώς τους, δικαιώματα. Το σίγουρο είναι πως θα υπάρξουν πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα με την άνθιση των νέων ειδών.⁵¹

⁴⁸ James J. Hughes, «*Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism*», ο.π. , σ. 628.

⁴⁹ Ο.π. , σ. 632-3.

⁵⁰ Ο.π. , σ. 633-4.

⁵¹ Ο.π. , σ. 634.

Συμπερασματικά μπορούμε να θέσουμε πως οι υπερανθρωπιστές προτείνουν την προτεραιότητα του λόγου όπως οι ανθρωπιστές ιδεολογικοί τους πρόγονοι αλλά πρέπει ταυτόχρονα να αναπτύξουν και τις μη-λογικές προϋποθέσεις για την υπεράσπιση αυτής της προτεραιότητας. Η θρησκεία δύσκολα θα πάψει να υπάρχει, στο υπερανθρωπιστικό σύμπαν, ακόμα κι αν οι περισσότεροι υπερανθρωπιστές είναι άθεοι. Ταυτόχρονα, μπορεί οι περισσότεροι υπερανθρωπιστές να είναι φιλελεύθεροι και δημοκράτες αλλά η πεποίθηση τους τους περί ενός παραλόγου ή τουλάχιστον περί σοβαρών ελλείψεων του δημοκρατικού πολιτεύματος ανοίγει το παράθυρο σε μια νομιμοποίηση ενός νέου υπερανθρωπιστικού αυταρχισμού, που θα έχει όμως τη νομιμοποίηση της επιστήμης.⁵²⁵³

Οι συγκρούσεις μέσα στο εσωτερικό του υπερανθρωπιστικού ρεύματος, παρά την κοινή καταγωγή από τον διαφωτισμό δε λείπουν, υπάρχει διαμάχη ανάμεσα στους υποστηρικτές μιας κοινωνικής δημοκρατίας και αυτούς της ελεύθερης αγοράς⁵⁴, όπως και σε αυτούς που βλέπουν την υπερανθρωπιστική πρόοδο και τις τεχνολογίες της, ως αναπόφευκτες και σε αυτούς που κρατάνε πιο ρεαλιστική στάση και μιλάνε για τον κίνδυνο να σταματήσει η ανθρώπινη πρόοδος ή να εξαφανιστεί ο άνθρωπος. Ορισμένοι υπερανθρωπιστές πιστεύουν πως άνθρωποι και υπεράνθρωποι μπορούν να συνυπάρξουν σε μια υπερανθρώπινη κοινωνία, άλλοι πιστεύουν πως οι μετάνθρωποι θα φτιάξουν ένα δικό τους ηθικό σύστημα το οποίο δε μπορούμε να κρίνουμε. Τέλος το σίγουρο είναι πως οι νέες τεχνολογίες θα βάλουν σε ερώτημα την έννοια και τη συνέχεια του εαυτού πάνω στην οποία βασίζεται ο διαφωτισμός.⁵⁵

Γ. Μετανθρώπινο και μεταμοντερνισμός.

Αναλύοντας τώρα για το μετανθρώπινο [posthuman], δηλαδή για την μετά το ανθρώπινο κατάσταση [posthuman condition] πρέπει να τονίσουμε πως η ιδέα μιας τέτοιας κατάστασης δεν ταυτίζεται, όπως είδαμε και παραπάνω με τον υπερανθρωπισμό αλλά έχει προκύψει από μια συμμόρφωση ή/και ταύτιση με της ουμανιστικές αξίες και με την τελειότητα/ πρωταγωνιστικό ρόλο του ανθρώπινου όντος.⁵⁶ Αν στραφούμε σε έργα που βασίζονται στην ιδέα του μετανθρώπινου όπως το «Μανιφέστο των Cyborg», της Donna Haraway, θα δούμε πως αυτά δεν έχουν ή δεν προωθούν κάποια ιδιαίτερη σχέση με το διαφωτισμό και την παραδοσιακή λογική των υπερανθρωπιστών(transhumanists).⁵⁷ Η σχέση μετανθρώπινου-μεταμοντερνισμού-απουσίας ανθρωπισμού δεν είναι κάτι που τίθεται μόνο από τους μεταμοντέρνους στοχαστές. Ο φιλόσοφος Fukuyama θέτει επίσης το ζήτημα του

⁵² Δύσκολο να αντισταθεί κανείς να κάνει τις συνδέσεις με την κριτική του αυταρχισμού του Πλάτωνα από τον Κ. Πόπερ.

⁵³ James J. Hughes, «*Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism*», ο.π. , σ. 635.

⁵⁴ Δύσκολο και πάλι να αντισταθεί κανείς να χαμογελάσει με το γεγονός πως προκύπτουν για άλλη μια φορά συγκρούσεις για την οργάνωση της οικονομίας και της πολιτικής σε ένα ρεύμα που κρατάει απ' τον διαφωτισμό.

⁵⁵ Ο.π. , σ. 635-6.

⁵⁶ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*(συλλογικό), Poland: 2014, σ. 79.

⁵⁷ Carry Wolfe , *What Is Posthumanism*, USA: University of Minnesota Press, 2009, σ. 14.

μετανθρωπισμού[Posthumanism] ως μια απουσία ανθρωπισμού, ως μια παραβίαση συγκεκριμένων ηθικών ορίων που καθορίζουν το να είσαι άνθρωπος.⁵⁸

Ο μεταμοντερνισμός, δηλαδή το κίνημα εκείνο που αμφισβήτησε σε πολλά τον ανθρωπισμό και το διαφωτισμό και κράτησε κριτική στάση απέναντι του όπως και στα ιδανικά της αναγέννησης, μας κάλεσε να ξανασκεφτούμε τι σημαίνει να είναι κανείς άνθρωπος. Αμφισβητήθηκε κυρίως το γεγονός πως ο άνθρωπος είναι το μέτρο όλων των πραγμάτων, πως υπάρχει μια ανθρώπινη ουσία της οποίας στόχος είναι η αυτοπραγμάτωση, πως η ανθρώπινη γλώσσα αναπαριστά την πραγματικότητα, πως ο άνθρωπος είναι φορέας αντικειμενικών πολιτικών δικαιωμάτων, πως ο άνθρωπος είναι εγγενώς ανώτερος από τα μη ανθρώπινα είδη και πως έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί τον πλανήτη υπέρ του.

Ακολουθώντας το μεταμοντερνισμό, μια σειρά από κριτικοί αμφισβήτησαν διάφορες παραδοχές του διαφωτισμού και μίλησαν για τον άνθρωπο ως απλό ζώο, κομμάτι της εξελικτικής διαδικασίας, κι ακόμα ως ένα ζώο που έχει χρησιμοποιήσει για την εξέλιξη του τεχνολογία και ύλη «μη ανθρώπινη» και η οποία το έχει καταστήσει μη ανθρώπινο ή τουλάχιστον όχι μόνο ανθρώπινο.

Αυτή η διαδικασία (προ)κάλεσε με τη σειρά της για ένα πιο δίκαιο, ανοιχτό, ισότιμο κόσμο στον οποίο οι άνθρωποι θα έχουν λιγότερη εξουσία και η γνώση τους δε θα θεωρείται απόλυτη. Τα όρια πλέον ανάμεσα στον άνθρωπο, στο ζώο και στη μηχανή θεωρούνταν θολά και με την εμφάνιση εννοιών όπως τα cyborgs, έγινε πλέον λόγος για μετά-ανθρώπινα σώματα. Έτσι Το μετά-ανθρώπινο σώμα δεν ήταν πλέον το μέρος όπου στεγαζόταν η ψυχή αλλά ένα μέρος αλληλεπίδρασης του νου και της εμπειρίας.⁵⁹

Ο ανθρωπισμός αναπτύχθηκε ιστορικά στα πλαίσια ενός πολιτισμού που διαμόρφωσε με τη σειρά του την ιδέα της Ευρώπης ως ενός πολιτισμού με παγκόσμια αξία, με δυνατότητα να είναι το μέτρο των πάντων. Αυτό το κανονιστικό παράδειγμα υπάρχει και στη φιλοσοφία του Χέγκελ, με την Ευρώπη να μην είναι μια γεωπολιτική περιοχή μόνο αλλά μια παγκόσμια σταθερά του ανθρώπινου νου που μπορεί και πρέπει (αλλιώς μιλάμε για απόκλιση) να φτάσει σε κάθε άνθρωπο/κράτος.

Αυτό το ευρωκεντρικό παράδειγμα ενέχει τη διαλεκτική του εαυτού και του άλλου, του δίπολου της ταυτότητας και της ετερότητας ως κινητήρια πολιτισμική δύναμη του παγκόσμιου ανθρωπισμού. Κεντρική θέση σε αυτή την παγκοσμιότητα είναι η ανάγνωση της διαφοράς ως κάτι αρνητικό, ως απόκλιση από έναν κανόνα ο οποίος με τη σειρά του δημιουργεί ιεραρχίες. Είμαστε όλοι άνθρωποι αλλά μερικοί είμαστε περισσότερο, μοιάζει να είναι το ανθρωπιστικό παράδειγμα.⁶⁰

⁵⁸ Gordijn Bert - Chadwick Ruth, *Medical Enhancement and Posthumanity*, UK: Springer, 2008, σ. 72.

⁵⁹ Hava Tirosh-Samuels, «*Transhumanism As A Secularist Faith*», *Zygon- Journal of Science and Religion* Vol. 47 issue 4, 2012 σ, 712-4.

⁶⁰ Rosi Braidotti, *The Posthuman*, USA: Polity Press, 2013, σ. 13-15.

Το πρόβλημα λοιπόν με το ουμανιστικό πρόταγμα [humanism] είναι ότι επιζητά απ' τα ανθρώπινα άτομα να περάσουν μέσα στη γλώσσα τους, στην οντολογία τους, την παιδαγωγική του μέθοδο. Αυτό το πλαίσιο και η μέθοδος δεν είναι σύμφωνη όμως πάντα με το μετανθρώπινο. Υποστηρίζει ανταγωνιστικά δίπολα και οδηγεί σε διαπάλη και περιθωριοποίηση. Το μετανθρώπινο όμως είναι κάτι που τα περιλαμβάνει όλα αποκεντρωμένα. Στο ανθρωπιστικό σύνθημα, παρά την καντιανή παράδοση συμβαίνει τα σώματα των άλλων να υποβιβάζονται ως λιγότερο από ανθρώπινα και να χρησιμοποιούνται για το σκοπό της ανθρωπιστικής πλειοψηφίας. Ο διαφωτισμός καλλιέργησε και την κριτική προς το δόγμα, ο ανθρωπισμός βασίζεται σε μια σειρά δόγματα τα οποία το πνεύμα του διαφωτισμού περνάει από σοβαρή κριτική.⁶¹ Ήδη πάντως με το κριτήριο του Μπένθαμ σχετικά με τη δυνατότητα των ζώων να υποφέρουν κι όχι να μιλάνε ή να έχουν λόγο είναι μια ριζική απομάκρυνση απ' τον ανθρωπισμό ή τουλάχιστον ορισμένες παραδόσεις του.⁶²

Ο αντιανθρωπισμός δημιουργήθηκε ως μια δυνατότητα μιας γενιάς στοχαστών η οποία χαρακτηρίστηκε ως «μεταδομιστική» και «μεταμοντέρνα» και «μετακομμουνιστική». Οι στοχαστές αυτής της γενιάς, με επιφανή παραδείγματα τον Μ. Φουκώ και τον Ζ. Ντεριντά αρνήθηκαν το ουμανιστικό πρόταγμα και τον ανθρωποκεντρισμό τόσο στην κλασσική όσο και στην σοσιαλιστική εκδοχή του. Κι ακόμα έθεσαν ερωτήματα για την περίφημη αξία του ατομικισμού-ιντιβιντουαλισμού, τον οποίο οι φιλελεύθεροι στοχαστές παρουσίαζαν ως ταυτόσημο με την ανθρώπινη φύση. Αυτή η έννοια της ανθρώπινης φύσης ήταν που δέχτηκε ιδιαίτερα τα πυρά του αντιανθρωπιστικού στοχασμού.⁶³

Η σύνδεση ανθρωπισμού και καπιταλισμού βάζει όλα τα φυσικά σώματα σε ένα σύστημα αξίας και συναλλαγής. Γι' αυτό η αναζήτηση ενός στόχου μιας ζωής πέρα από τον εαυτό, το είδος και το θάνατο είναι ένας δρόμος για να κατανοήσουμε τον ορθολογισμό. Ο ιντιβιντουαλισμός, τονίζει το μετανθρώπινο μπορεί να μας οδηγήσει μαζί με τον καπιταλισμό σε μια επαναφορά των χειρότερων στιγμών του ανθρωπισμού. Ο υπερανθρωπισμός δεν μπορεί να φυσικά εξομοιωθεί με τον καπιταλισμό, ωστόσο δρα στα πλαίσια του σε μια παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία.⁶⁴ Αυτός ο ανανεωμένος, ιδωμένος απ' την άσχημη πλευρά του ανθρωπισμός είναι για το μετανθρώπινο[posthuman] ο υπερανθρωπισμός [transhumanism].⁶⁵ Βλέπουμε λοιπόν πώς ο υπερανθρωπισμός προβλέπει σύμφωνα με την μετανθρώπινη κριτική στο ανέβασμα όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου, όμως σε επίπεδο ύλης, επιφάνειας που δεν ξεφεύγει απ' τον ανθρωποκεντρισμό. Το μετανθρώπινο στοχεύει σε μια κατανόηση του σύμπαντος ως μονιστική αξία πέρα από δίπολα.⁶⁶

⁶¹ Carry Wolfe, *What Is Posthumanism*, ο.π., σ. 16.

⁶² Ο.π., σ. 63.

⁶³ Rosi Braidotti, *The Posthuman*, ο.π., σ. 24-25.

⁶⁴ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, New York: Bloomsbury Publishing PLC, 2017, σ. 13.

⁶⁵ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*, ο.π., σ. 80.

⁶⁶ Ο.π., 81.

Το μεταανθρώπινο σχετίζεται ακόμα με τη σχέση που αναπτύσσει ο άνθρωπος με τη χρήση εργαλείων απ' την αρχή της ύπαρξής τους, επομένως δεν είναι απλά μια επέκταση του ανθρωπισμού αλλά κατά κάποιων τρόπων ξεετάζει και ζητήματα πριν από αυτόν αφού καταφάσκει σε κάθε αλλαγή που προκαλεί ο άνθρωπος στον εαυτό του. Έτσι κι αλλιώς, αν κάποιος ορίζει τους ανθρώπους με τη στενή βιολογική τους έννοια ή τους περικλείει σε ένα ανθρώπινο σώμα τότε πολλές μοντέρνες τεχνολογίες ξεπερνούν αυτή τη διάσταση.⁶⁷

Το μεταανθρώπινο πάντως δε σπάει τελείως τους δεσμούς του με τον ανθρωπισμό, ειδικά στο επίπεδο του ορθολογισμού, της ατομικότητας, της ελευθερίας, της προόδου, των δικαιωμάτων. Πρόκειται για μια ριζοσπαστικοποίηση του ανθρωπισμού και των εννοιών του, ως προς τις θετικές σημασίες τους, απορρίπτοντας την περιθωριοποίηση ανθρώπων, σωμάτων, ειδών κλπ.⁶⁸ Τα όρια του σώματος είναι ωστόσο πλέον διαπραγματεύσιμα για τους μεταανθρωπιστές και για αυτούς η εποχή χαρακτηρίζεται από μια διάθεση να σβήσουμε κάθε πιθανή ταλαιπωρία του σώματος καταγράφοντας το ως μη ύλη ή ως πληροφορία. Αυτό πάει παράλληλα με τη νομική κατοχύρωση διαφόρων δικαιωμάτων που σχετίζονται με το σεβασμό και την προστασία της αναπηρίας, της εθνικότητας και του φύλου. Ο μεταανθρωπισμός χαρακτηρίζεται από μια θέληση για απουσία αντικειμενικότητας, για ξεπέραςμα των ορίων του σώματος. Οι μεταανθρωπιστές δεν σχολιάζουν τόσο την ηθική από τη χρήση των νέων τεχνολογιών όσο παρατηρούν αυτή τη χρήση και αναπτύσσουν θεωρίες σχετικά με την αλλαγή που προκύπτει από αυτή την τεχνολογία. Στο κέντρο των θεωριών τους τίθεται η αμφισβήτηση της ανθρώπινης αντικειμενικότητας ή πιο σωστά του ανθρωποκεντρισμού, η δυνατότητα των ειδών να επικοινωνήσουν μεταξύ τους ή να βελτιώσουν τον εαυτό τους.⁶⁹

Πολλοί ανησυχούν για ένα ενδεχόμενο τέλος του ανθρώπου από μια τέτοια εξέλιξη. Η μεταανθρώπινη κατάσταση όμως, είναι απλά η φυσική εξέλιξη της ανθρωπότητας που προσαρμόζεται στο περιβάλλον γύρω της, ένα αναπόφευκτο αποτέλεσμα του μεταμοντερνισμού, μιας εποχής στην οποία ένας άνθρωπος μπορεί να ταξιδέψει χιλιάδες χιλιόμετρα σε μία πτήση, να αποθηκεύσει χιλιάδες αναμνήσεις σε μία συσκευή, μια εποχή στην οποία μια γυναίκα μπορεί να επαναφέρει την όραση της. Δεν χάνεται η ανθρωπιά μας, γιατί εμείς είμαστε η ανθρωπιά μας, αλλάζουμε και γινόμαστε συνεχώς η ανθρωπότητα με κάθε νέα δημιουργία που φτιάχνουμε. Αξίζει ίσως να θυμηθούμε τον Φουκώ όταν αναφερόταν στο γεγονός πως η ανθρωπότητα φτιάχνει συνεχώς νέες εμπειρίες γλώσσας και σώματος για να την βοηθήσουν να έρθει σε επαφή με τη χαμένη της ανθρώπινη μορφή.⁷⁰

Κι αν έτσι λοιπόν έχουν τα πράγματα, ούτε μπορούμε ούτε πρέπει να προσπαθήσουμε να εμποδίσουμε την έλευση του υπερανθρωπισμού. Θα πρέπει καλύτερα να

⁶⁷ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 4.

⁶⁸ Ο.π. , σ. 2-3.

⁶⁹ Gordijn Bert - Chadwick Ruth, *Medical Enhancement and Posthumanity*, ο.π. , σ. 77-78.

⁷⁰ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*, ο.π. , σ. 107-108

προσπαθήσουμε να φέρουμε στην επιφάνεια τις παραμέτρους που θέλουμε για να ξανα-εφεύρουμε και να ξαναδημιουργήσουμε το είδος μας⁷¹

Συνοπτικά και κλείνοντας το κεφάλαιο μπορούμε να πούμε πως αν και περίπλοκες οι σχέσεις μεταξύ ανθρωπισμού-μετανθρώπισμού [humanism-posthumanism] όπως μοιάζουν με αυτές μοντερνισμού-μεταμοντερνισμού. Υπάρχει μια αναλογία με τη σχέση του μεταμοντερνισμού προς τον μοντερνισμό, έρχεται τόσο πριν όσο και μετά από αυτόν. Πριν γιατί αφορά τη σχέση μας με τον κόσμο και τα εργαλεία και ξεκινάει από αυτά. Μετά γιατί αναφέρεται σε μια στιγμή κατά την οποία δε θα είμαστε πλέον δέσμοι της ανθρώπινης κατάστασης.⁷²

Η θεωρία του μετανθρώπινου[posthuman] πάντως στέκεται ως μια δυνατότητα ξεπεράσματος του ανθρώπου χωρίς την χρήση υπερτεχνολογιών του μέλλοντος, απλώς με τη χρήση των σημερινών δυνατοτήτων μας, σε αντίθεση με όσα ισχυρίζονται οι υπερανθρωπιστές[transhumanists].⁷³

Μπορούμε τέλος να κάνουμε λόγο και για ένα άλλο πιο εσωτερικό μετανθρώπινο που κατάγεται απ' το αρχαιότερο ρεύμα του εξελικτικού φουτουρισμού. Αυτό συνδέεται περισσότερο με το Νίτσε. Η συνεισφορά του Νίτσε ήταν σημαντική γιατί σχεδίασε τη δυνατότητα ή συνέβαλε σημαντικά σε αυτή, ενός ξεπεράσματος της ανθρώπινης κατάστασης. Από αυτό συμπεραίνουμε πως δύνανται να υπάρχουν πολλών ειδών μετανθρωπισμοί [posthumanisms], πολλά είδη ξεπεράσματος της ανθρώπινης κατάστασης. Για το Νίτσε συγκεκριμένα, σημασία έχει να σταθούμε στην έννοια του υπεράνθρωπου. Με το να θέσει ο εν λόγω φιλόσοφος τον άνθρωπο ως ένα όριο που πρέπει να ξεπεραστεί, ασχέτως το πώς η ανάγκη αυτού του ξεπεράσματος θα πραγματοποιηθεί στα διάφορα φιλοσοφικά εγχειρήματα, οπωσδήποτε έχουμε να κάνουμε με ένα κάλεσμα για το «μετά το ανθρώπινο» που δε μπορεί να προσπεραστεί χωρίς να του δοθεί προσοχή.⁷⁴ Ο Νίτσε σχετίστηκε στην σκέψη του περισσότερο με την έννοια του γίνεσθαι και της υπερβατικής εξέλιξης και λιγότερο ή καθόλου με μια άμεση, απλοϊκή μάλλον βιολογική εξέλιξη του ανθρώπου (που θα μπορούσε να είναι απλά μια χρήση γενετικής τεχνολογίας). Για το Νίτσε ο άνθρωπος, η ανθρώπινη κατάσταση είναι προσωρινή και μόνο, ένα ζώο που δεν έχει προσδιορίσει ούτε καθορίσει επαρκώς τον εαυτό του ακόμα.⁷⁵

Μπορούμε τέλος να πούμε πως το μετανθρώπινο είναι μια κατάσταση ύπαρξης στην οποία θεωρείται πως το ανθρώπινο είδος θα έχει προχωρήσει τόσο στην εξέλιξη του που δε θα μπορεί πλέον να αναγνωρίσει τον εαυτό του ως τέτοιο αλλά και πως είναι το ιστορικό σημείο αυτό που τελειώνει η αντίθεση ανάμεσα στις δυνάμεις του

⁷¹ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*, ο.π. , σ. 113.

⁷² Carry Wolfe , *What Is Posthumanism*, ο.π. σ. 15.

⁷³ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , 5, 236

⁷⁴ Andrew Pilsch , *Transhumanism: Evolutionary futurism and the Human Technologies of Utopia*, USA: University of Minnesota Press, 2017, σ. 26, 28,30.

⁷⁵ Gordijn Bert - Chadwick Ruth, *Medical Enhancement and Posthumanity*, ο.π. , σ. 86.

ουμανισμού και του αντι-ουμανισμού, ελπίζοντας ουσιαστικά τα πράγματα να πάρουν επιτέλους άλλη κατεύθυνση και να αναζητηθούν νέες τάσεις και απόψεις.⁷⁶⁷⁷

Φυσικά πρέπει πάντα να έχουμε στο νου μας πως η μετανθρώπινη κατάσταση, τουλάχιστον όσον αφορά τις νέες τεχνολογίες δεν έχει μόνο τη δυνατότητα να παράγει νέους τρόπους να επικοινωνεί, να ομορφαίνει, να ζει κανείς αλλά δυστυχώς και πολλούς νέους τρόπους να σκοτώνει και να πεθαίνει κάποιος. Οι νέες στρατιωτικές τεχνολογίες για παράδειγμα βρίσκονται ήδη σε μια κατάσταση πολύ διαφορετική απ' τον ψυχρό πόλεμο και απίστευτα διαφορετική απ' τους παγκόσμιους πολέμους του 20^{ου} αιώνα. Όπλα τα οποία δεν απαιτούν στρατιώτες αναπτύσσονται για να αντικαταστήσουν όπλα τα οποία μόνο μερικώς χρειάζονται στρατιώτες [drones] για το χειρισμό τους. Όλα αυτά είναι στην πρώτη γραμμή της μετανθρωπιστικής κριτικής⁷⁸

Δ. Η διαδρομή του υπερανθρωπισμού.

Γνωρίζουμε πως η προσπάθεια να αποκτήσουμε νέες ικανότητες μας συντροφεύει απ' την αρχή μας ως (ανθρώπινο;) είδος. Πάντα θέλαμε να ξεπεράσουμε τα όρια της ύπαρξής μας, κοινωνικά, γεωγραφικά ή πνευματικά.

Η επέκταση του προσδόκιμου ορίου της ζωής ειδικά ως στόχος δεν είναι κάτι νέο, που πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη ως στόχος του ανθρώπου. Απ' το 1700πΧ υπάρχουν μύθοι που σχετίζονται με την αναζήτηση της αθανασίας απ' τον άνθρωπο, ενώ χρόνια αργότερα αλχημιστές αναζητάν το ελιξίριο της ζωής και ορισμένες σχολές του ταοϊσμού αναζητούν την ψυχική αθανασία με τον έλεγχο της ψυχικής και συναισθηματικής αρμονίας. Τα όρια μεταξύ μύθου, τεχνολογίας, επιστήμης και μαγείας είναι σε κάτι περίπτωση, ακόμα θολά. Η αναζήτηση πολλών από αυτών έχει συνδεθεί με την έννοια της ύβρεως, έννοια που συμβολίζει κάτι μακρινό, εκτός ορίων, που δεν πρέπει να αναζητηθεί αλλιώς θα βλάψει αυτόν που το επιζητά.⁷⁹

Οι Χριστιανοί του μεσαίωνα, άλλοτε είδαν τις πρακτικές των αλχημιστών ως κάτι πέρα απ' το Θεό, που μπορεί και να σχετίζεται με τους δαίμονες ή άλλοτε τις υπερασπίστηκαν όπως στην περίπτωση του Ακινάτη. Στη συνέχεια η Αναγέννηση διακήρυξε με το ανθρωπιστικό της πνεύμα πως ο άνθρωπος δε γεννιέται προκαθορισμένος για έναν σκοπό, αλλά ο ίδιος φτιάχνει τη μοίρα του.⁸⁰

Μετά τη δημοσίευση της Καταγωγής των Ειδών απ' τον Δαρβίνο (1859), όλο και περισσότερο κέρδισε έδαφος η άποψη που έβλεπε τον άνθρωπο όχι ως το τέλος στην εξελικτική διαδικασία αλλά ως μιας αρχική της φάση. Με τη βελτίωση της ιατρικής υπήρξε και η άποψη πως η τεχνολογία θα μπορούσε να βελτιώσει τον άνθρωπο. Έπειτα ο διαφωτισμός, ο οποίος έπεσε και θύμα των πρακτικών του, διακήρυξε τη

⁷⁶ Gordijn Bert - Chadwick Ruth, *Medical Enhancement and Posthumanity*, ο.π. , σ., 95

⁷⁷ Rosi Braidotti, *The Posthuman*, ο.π. , σ. 37-38.

⁷⁸ Ο.π. , σ. 9.

⁷⁹ Nick Bostrom, «*A History of Transhumanist Thought*», *Journal of Evolution and Technology* , Vol. 14, issue 1, April 2005, σ. 1.

⁸⁰ Nick Bostrom, «*A History of Transhumanist Thought*», ο.π. , σ. 2.

δυνατότητα για έλεγχο της λογικής πάνω στον κόσμο, ορθολογικό έλεγχο πάνω στους φυσικούς πόρους. Ακολούθησε ο ρομαντισμός, ο μεταμοντερνισμός και άλλα ρεύματα. Όμως η πίστη στην επιστήμη και στη λογική παραμένουν κομμάτια του υπερανθρωπισμού.

Υπάρχει επιπλέον και μια κοινή ρητορική με το Νίτσε αναφορικά με την ιδέα του ξεπεράσματος του ανθρώπου. Ο Νίτσε βέβαια δε μιλούσε για την ανάγκη τεχνολογικού ξεπεράσματος της ανθρώπινης κατάστασης. Οι περισσότερες ομοιότητες με το νιτσεικό όνειρο είναι επιφανειακές, τουλάχιστον για πολλούς υπερανθρωπιστές. Ο υπερανθρωπισμός διδάσκει, σε αντίθεση με πολλούς παραχαράχτες του νιτσεικού έργου, τις ατομικές ελευθερίες και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων και όλων των πλασμάτων.⁸¹

Στο 1923 ο Βρετανός βιοχημικός J.B.S Haldane δημοσίευσε το «Daedalus: or science and the future», στο οποίο έκανε λόγο για τις μεγάλες δυνατότητες που θα ήταν εφικτές αν οι άνθρωποι έλεγχαν τη γενετική τους και απ' την επιστήμη την ίδια. Προέβλεψε μια κοινωνία της αφθονίας, με καθαρή ενέργεια, με ανθρώπους ψηλούς, υγιείς, όμορφους και έξυπνους. Ακολούθησε το 1929 το «The world, the flesh and the devil» του J.D. Bernal, που έκανε λόγο για βιονικά μοσχεύματα και ταξίδια στο διάστημα καθώς και βελτιωτική τεχνολογία που θα πήγαζε από αναπτυσσόμενη ψυχολογία και κοινωνική επιστήμη. Στα 1924, ο Bertrand Russell δημοσίευσε το «Icarus: the future of science», που ήταν πιο απαισιόδοξο καθώς πρόβλεψε πως οι εξελίξεις στην τεχνολογία κυρίως θα μας χρησίμευαν στο να βλάψουμε άλλους ανθρώπους.

Σταθμός είναι το 1932, με τη δημοσίευση του «Θαυμαστού Νέου Κόσμου» του Aldous Huxley, που μέχρι σήμερα αποτελεί σημείο αναφοράς για τη βιοηθική. Σε αυτό ένα δυστοπικό καθεστώς (τουλάχιστον αναφορικά με τις περισσότερες προσεγγίσεις) κρατάει τον πληθυσμό σε έλεγχο καθορίζοντας με τη βοήθεια της επιστήμης και της χρήσης ναρκωτικών τη γενετική του ταυτότητα, το σώμα του, την ψυχολογία του και τη σεξουαλικότητα του. Όλοι γεννιούνται με τα σωστά γονίδια ανάλογα με τη δουλειά που πρόκειται να πράξουν στο μέλλον. Ο θαυμαστός νέος κόσμος συχνά συγκρίνεται με το «1984» του Όργουελ αν και υπάρχουν διαφορές. Το «1984» είναι η ιστορία μιας συστηματικής καταπίεσης, ο θαυμαστός νέος κόσμος μια συζήτηση για τις απανθρωπιστικές δυνατότητες της τεχνολογίας.

Αξίζει να αναφερθεί ακόμα⁸² πως πολλοί έχουν προσπαθήσει να ταυτίσουν το Θαυμαστό Νέο Κόσμο (ΘΝΚ στο εξής) με το υπερανθρωπιστικό κίνημα (ΥΑΚ στο εξής). Υπάρχουν σοβαρές διαφορές όμως.

ΘΝΚ = Στατική κοινωνική οργάνωση, Κάστες, Απολυταρχική διακυβέρνηση
Έλλειψη Κουλτούρας, Αξιοπρέπειας, Ανθρωπιάς.

ΥΑΚ = Ανώτερες δυνατότητες απ' τον άνθρωπο σε όλους ή τους περισσότερους

⁸¹ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 3-4.

⁸² Nick Bostrom, «In Defense Of Posthuman Dignity», Bioethics, Vol. 19, issue 3 Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2005, σ. 206.

τομείς συμπεριλαμβανομένων των πολιτιστικών/ηθικών/ συναισθηματικών/ ψυχολογικών.

Οι υπερανθρωπιστές για να αποφύγουν την πιθανότητα ενός ΘΝΚ⁸³ προτείνουν τα ελεύθερα ατομικά δικαιώματα στην αναπαραγωγή και στην ατομική χρήση. Αυτό θα επιτρέψει να μην υπάρχει μια λύση για όλους που θα επιβληθεί απ' τα πάνω προς τα κάτω.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, μια σειρά χώρες πιστεύοντας πως η γονιδιακή δεξαμενή «χαλάει» απ την επιβίωση των «αδύναμων» λόγω της ιατρικής επιστήμης ξεκίνησαν να εφαρμόζουν προγράμματα ευγονικής. Σε αυτές τις χώρες βρίσκεις κανείς ονόματα όπως τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αυστραλία, τη Σουηδία, τη Δανία, την Ελβετία και τη Φιλανδία. Στις ΗΠΑ περισσότερα από 64.000 άτομα στερήθηκαν ενάντια στη θέληση τους σύμφωνα με τους νόμους περί ευγονικής. Φυσικά όλα αυτά δεν ήταν τίποτα μπροστά στο ναζιστικό “πρόγραμμα”. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και το Ολοκαύτωμα λογικό ήταν οι άνθρωποι να αποκτήσουν μια ενστικτώδη απέχθεια προς οτιδήποτε είχε σχετιστεί με τους ναζί, όπως για παράδειγμα την ευγονική. Παρόλο που διάφορα πιο ελαφριά κλίμακας προγράμματα ευγονικής συνεχίστηκαν, στην πορεία και αυτά δε γλύτωσαν απ' την πλήρη καταδίκη. Στην μεταπολεμική εποχή οι περισσότεροι φουτουριστές αφιερώθηκαν στην τεχνολογική πρόοδο και όχι στην επιβαλλόμενη κοινωνική αλλαγή.⁸⁴

Το 1950, ο Alan Turing πρόβλεψε πως θα έχουμε εντέλει τόσο εξελιγμένους υπολογιστές που θα μπορούν να περάσουν αυτό που κατέληξε να λέγεται TURING TEST. Σε αυτό το τεστ ένας άνθρωπος παίρνει μια συνέντευξη από έναν άνθρωπο και από έναν υπολογιστή και δε μπορεί να ξεχωρίσει ποιος είναι ποιος. Δεν ξέρουμε αν κάτι τέτοιο θα είναι αρκετό για έναν υπολογιστή ώστε να σκεφτεί σαν άνθρωπος αλλά το πιο σημαντικό ζήτημα προς εξέταση είναι το αν και πότε θα φτάσουν οι υπολογιστές σε τέτοιες επιδόσεις. Οι πρώτες προβλέψεις αποδείχτηκαν υπερβολικά αισιόδοξες, αλλά αυτό δε σημαίνει πως δε θα επιτευχθεί κάτι τέτοιο.

Είναι γεγονός πάντως η συνεχής βελτίωση της οικονομίας και της υπολογιστικής δύναμης της ανθρωπότητας. Αυτό οδήγησε στη θεωρία περί ενός «Singularity». Δηλαδή στη θεωρία περί της δημιουργίας μιας τεχνητής νοημοσύνης ικανής να βελτιώνει συνεχώς τον εαυτό της. Αυτή η υπόθεση τέθηκε πρώτη φορά ξεκάθαρα το 1965 από τον I. J. Good.⁸⁵

Το Singularity άνοιξε τις πόρτες σε μια σειρά θρησκευτικές τάσεις εντός του υπερανθρωπισμού, που ωστόσο δεν επικράτησαν. Πέραν από επιστημονικές

⁸³ Να σημειωθεί πως υπάρχει και συνέχεια του ΘΝΚ καθώς και πρόλογος του συγγραφέα του σε επόμενες εκδόσεις του ίδιου έργου που παίρνει μια θέση πάνω στα ζητήματα της τεχνολογίας και των κοινωνικών συγκρούσεων. Εκεί προτείνει μια μίξη των δύο αντιμαχόμενων πλευρών, αρκετά συμβατή με έναν φιλελεύθερο υπερανθρωπισμό. Πάντως το καθεστώς του ΘΝΚ είναι σαφώς πιο ευτυχισμένο κατά τη γνώμη μου απ' το «1984» του Όργουελ και πολλές φορές η κριτική που του γίνεται είναι, για να το θέσουμε όχι και τόσο κομψά, «για τα μάτια του κόσμου».

⁸⁴ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 5.

⁸⁵ Ο.π. , σ. 9.

διαφωνίες, η κυρίαρχη άποψη είναι πως ναι μεν πρέπει να απαντηθούν στο βαθμό που γίνεται τα μεγάλα ερωτήματα αλλά με προσήλωσή στον ορθολογισμό και στην επιστήμη.⁸⁶

Επιπλέον τομείς όπως η νανοτεχνολογία αποτελούν τεράστιες επιχειρήσεις που λαβαίνουν δισεκατομμύρια δολάρια σε επιχορήγηση. Η νανοτεχνολογία, ασχέτως αν είναι επιθυμητό θα μπορούσε θεωρητικά να μας επιτρέψει να μεταμορφώσουμε τον άνθρακα σε διαμάντια, να βγάλουμε τη μόλυνση απ' τον αέρα και να αφαιρέσουμε τους όγκους απ' τα υγιή κύτταρα. Θα μπορούσε ακόμα να σταματήσει τις περισσότερες ασθένειες, τη γήρανση, να βρει εφαρμογές στη διαστημική τεχνολογία και φυσικά –αλίμονο!- να χρησιμεύσει στην παραγωγή φονικών όπλων.⁸⁷

Μια άλλη τεχνολογία που για την ώρα μόνο υποθετικά μπορούμε να μιλάμε είναι αυτή του ανεβάσματος (uploading) του εγκεφάλου. Αυτή θα είχε ως εξής: Σκανάρισμα του εγκεφάλου, ανάλυση του και μεταφορά του αυτούσιου σε έναν υπέρ-υπολογιστή. Αν πετύχαινε κάτι τέτοιο θα είχε αποτέλεσμα να μεταφερθεί η ίδια προσωπικότητα με τη μνήμη και τις προτιμήσεις τις αβλαβείς στον υπολογιστή και να συνέχιζε να υπάρχει και να ζει σαν πρόγραμμα.

Αν οποιαδήποτε απ' τις παραπάνω τεχνολογίες πετύχει θα έχουμε μια ριζική αλλαγή στον άνθρωπο που θα ανοίξει το δρόμο για τον υπερανθρωπισμό. Ωστόσο ο μετανθρωπισμός δε βασίζεται στην επιτυχία αυτόν αλλά και σε πράγματα όπως: ψηφιακή πραγματικότητα, γενετική μηχανική, βελτιωτικά φάρμακα μνήμης και λοιπών επιδόσεων, αντι-γηραντική τεχνολογία, αλλαγή φύλου κλπ.

Στο 1962 ο Robert Ettinger δημοσίευσε το βιβλίο του «The prospect of immortality» που έβαλε μπροστά την ιδέα της κρυογονικής συντήρησης. Ο Ettinger ισχυρίστηκε πως με την πρόοδο της τεχνολογίας θα γίνει δυνατό να διατηρήσουμε το σώμα κάποιου (και τον ίδιο) σε πολύ χαμηλές θερμοκρασίες μέχρι να μπορεί να θεραπευθεί η αιτία που τον οδήγησε σε αυτή την απόφαση. Η κρυογονική όμως δε προχώρησε ιδιαίτερα πάρα από περιθωριακούς μάλλον κύκλους. Μάλιστα δύο απ' τις πρώτες σχετικές εταιρίες φαλίσαν με αποτέλεσμα να «ξεπαγώσουν» τους ασθενείς τους. Στην πορεία κι άλλες σχετικές επιπλοκές σχημάτισαν μια εικόνα για την κρυογονική ως απάτη.⁸⁸

Παρά τα παραπάνω προβλήματα η κρυογονική συνεχίζει και σήμερα υπάρχουν τουλάχιστον δυο μεγάλες οργανώσεις που προσφέρουν τις σχετικές υπηρεσίες (Alcor Life Extention Project και Cryonics Institute). Υπάρχει ακόμα το παράδειγμα του F.M. Esfandiary, ενός απ' τους πρώτους μετανθρωπιστές που σε έργο του το 1989 διακήρυξε σε επαναστάτες της εποχής μας τους βιολόγους, τους γενετιστές, τους πυρηνικούς επιστήμονες, τους κοινωνικούς επιστήμονες, τους συγγραφείς επιστημονικής φαντασίας κλπ. Στις δεκαετίες των 70ς και των 80ς υπήρχαν μικρές ομάδες που κάνανε λόγο την επέκταση του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης και την

⁸⁶ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π., σ. 10.

⁸⁷ Ο.π., σ. 11.

⁸⁸ Ο.π., σ. 12.

κρυογονική, αλλά όποιες κοινές απόψεις κι αν είχαν, σε καμία περίπτωση δε μιλάμε περί κοινής κοσμοθεωρίας.⁸⁹

Το 1988 δημιουργήθηκε το Extropy Magazine και το 1992 το Extropy Institute από τους Max More και Tom Morrow. Η λέξη «extropy» χρησιμοποιήθηκε από τους πρώτους οργανωμένους υπερανθρωπιστές τη δεκαετία του 1980 για να είναι η απάντηση, ως το αντίθετο της, στην εντροπία. Η λογική ήταν πως σε αντίθεση με την τάση των συστημάτων τόσο στο περιβάλλον όσο και στην κουλτούρα να εμφανίζουν πτωτικές τάσεις, ο άνθρωπος θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις νέες τεχνολογίες για να βελτιώνεται τόσο ο ίδιος όσο και τα συστήματα που φτιάχνει, διαρκώς.⁹⁰ Το ινστιτούτο και έφερε κοντά ανθρώπους με φουτουριστικές ιδέες και πρόσφερε χώρο για αντιπαράθεση. Ο Max More έγραψε και τον πρώτο ορισμό του υπερανθρωπισμού.⁹¹

Το 1998 ιδρύεται το World Transhumanist Association από τον Nick Bostrom και τον David Pearce που φιλοδοξεί να δώσει μια πιο ακαδημαϊκή δομή και βήμα στις υπερανθρωπιστικές ιδέες. Μετά από μια συνάντηση του το 2001, το WTA απέκτησε πιο σταθερή δομή και πλέον έχει πάνω από 3000 μέλη ενώ συσπειρώνει ομάδες και εθελοντές. Το 2004 οργανώθηκε το “Institute for ethics and emerging technologies” ένα think tank για την προώθηση της ηθικής χρήσης της τεχνολογίας ώστε να διευρύνει την ανθρώπινη δυνατότητα.⁹²

Στη δεκαετία του 70 αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η βιοηθική για να αντιμετωπίσει διλλήματα όπως η ιατρική ηθική, η έκτρωση, η κλωνοποίηση κλπ. Τα περισσότερα ζητήματα που θέτει ο μετανθρωπισμός σήμερα εντάσσονται σε αυτήν.⁹³

Έκτοτε έχουμε διάφορες θεωρίες και συνεισφορές. Παράδειγμα ο Peter Singer κατά το “preventive principle” θεωρεί πως αν μια X οποιαδήποτε πάθηση θεωρηθεί κακοποιητική πράξη η πρόκληση της σε ένα παιδί/ οποιαδήποτε άτομο, αν δεν προέκυπτε φυσικά από μόνη της τότε θα πρέπει τουλάχιστον να είναι επιτρεπτό να εμποδίσουμε ένα παιδί/άτομο να την αποκτήσει σε πρώτη φάση. Άλλη άποψη είναι του Julian Savulescu που προτείνει πως ανάμεσα σε δύο έμβρυα που και τα δύο θα εξελιχθούν στα ίδια παιδιά, αλλά το ένα θα έχει κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας, θα ήταν ορθότερο να επιλέξουμε να γεννήσουμε το άλλο. Άλλοι όπως ο Eliezer Yudkowsky έχουν αναλύσει την ηθική της τεχνητής νοημοσύνης και έχουν προσπαθήσει να αναπτύξουν μια θεωρία για το πώς να φτιάξουμε μια φιλική προς τον άνθρωπο A.I.⁹⁴

Ο φιλόσοφος Nick Bostrom ακόμα εισήγαγε την έννοια του υπαρξιακού ρίσκου[Existential Risk] σύμφωνα με την οποία υπάρχει το ρίσκο με την ανάπτυξη

⁸⁹ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 13-14.

⁹⁰ Ο.π, σ. 15-16.

⁹¹ R.U. Sirius –Jay Cornell, *Transcendence: The Disinformation Encyclopedia Of Transhumanism And The Singularity*, USA: Disinformation Books, 2015, σ. 75.

⁹² Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 17

⁹³ Ο.π. , σ. 18-19.

⁹⁴ Ο.π. , σ. 21.

των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών να προκληθούν τέτοιες ζημιές στον πλανήτη που να αφανίσουν την νοήμονα ζωή του ή και τον ίδιο ολόκληρο. Πολλοί κριτικοί του υπερανθρωπισμού πρότειναν την απαγόρευση μια σειράς τεχνολογιών που έχουν ένα τέτοιο ρίσκο.⁹⁵

Οι πολιτικές αναφορές δε λείπουν απ' τον σύγχρονο μετανθρωπισμό. Ήδη στο citizen cyborg(2004) ο James Hughes προτείνει έναν υπερανθρωπισμό με φιλελεύθερο πολιτισμό και σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο οικονομίας. Σε αυτόν οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες θα πρέπει να είναι διαθέσιμες σε όλους αλλά με σεβασμό στις επιλογές του καθενός και του σώματος της καθεμίας. Αυτού του είδους ο υπερανθρωπισμός δίνει πολύ περισσότερο ρόλο στην κρατική παρέμβαση φυσικά.⁹⁶

Ενδεχομένως να προκύψουν και συντηρητικοί που θα θελήσουν να χρησιμοποιήσουν τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες για την προώθηση των θέσεων τους. Μέχρι στιγμής αυτό δε συμβαίνει. Έτσι παρατηρείται μια συνένωση δεξιών, θρησκευόμενων και αριστερών, ενάντια στην παρέμβαση στο ανθρώπινο dna. Αυτή η τάση ονομάστηκε βιοσυντηρητισμός.

Οι φεμινιστές/στριες έχουν πάρει θέση και στις δύο πλευρές. Οι οικοφεμινιστές βλέπουν στις νέες τεχνολογίες μια δυνατότητα για περισσότερο έλεγχο των δικαιωμάτων πάνω στο σώμα τους και των αναπαραγωγικών τους δικαιωμάτων, μια δυνατότητα για εκμετάλλευση των γυναικών και συνέχεια της πατριαρχίας. Υπάρχει ακόμα η άποψη ότι ο υπερανθρωπισμός είναι μια ανωριμότητα και μια κοινωνική αποτυχία. Άλλες έχουν διαφορετική άποψη, πχ στο 1971 η Shulamith Firestone εκδίδει το «The dialectic of sex» στο οποίο ισχυρίζεται πως η γυναίκα θα απελευθερωθεί όταν πάψει να επωμίζεται το βάρος της γέννας. Η φεμινίστρια Donna Haraway διακήρυξε πως «Καλύτερα να είναι κάποια Cyborg παρά Θεά» και μίλησε ενάντια στην δυαδική λογική που ταυτίζει τον άντρα με τον ορθολογισμό και την γυναίκα με το περιβάλλον. Πολλές κριτικές έχουν παραχθεί από εκεί και πέρα, όπως για παράδειγμα του Φουκουγιάμα πχ, που όμως δεν τις αγνοούν οι μετανθρωπιστές, ειδικά όσες αφορούν κάποιο υπαρξιακό ρίσκο του ανθρώπου.⁹⁷

Είναι λάθος όμως να πιστεύει κάποιος πως υπάρχουν μόνο διαφορές μεταξύ βιοσυντηρητικών-υπερανθρωπιστών. Και οι δύο συμφωνούν πως η τεχνολογία μπορεί να αλλάξει ριζικά τον άνθρωπο μέσα σε αυτόν τον αιώνα. Ακόμα υπάρχει συμφωνία πως αυτό επιβάλλει να σκεφτούμε σοβαρά τις συνέπειες πριν προχωρήσει οποιαδήποτε τεχνολογική εξέλιξη. Και οι δύο πλευρές ενδιαφέρονται για τα θετικά της ιατρικής και οι δύο καταδικάζουν το ρατσισμό, το ναζισμό και την ευγονική του. Οι βιοσυντηρητικοί επισημαίνουν την πιθανότητα οι ανθρώπινες αξίες να σβήσουν με την εξέλιξη της τεχνολογίας και οι υπερανθρωπιστές ίσως πρέπει να μάθουν από αυτό. Απ' την άλλη οι υπερανθρωπιστές στοχεύουν στην τεράστια δυνατότητα της

⁹⁵ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 22.

⁹⁶ Ο.π, σ. 23.

⁹⁷ Ο.π, σ. 24.

ανθρώπινης προόδου μέσα απ' την τεχνολογία και οι βιοσυντηρητικοί θα έπρεπε να είναι πιο δεκτικοί προς αυτό⁹⁸

Η υπερανθρωπιστική διακήρυξη [Transhumanist declaration] θέτει τα παρακάτω ζητήματα:⁹⁹

-Η ανθρωπότητα αλλάζει και θα αλλάξει μέσα από τη χρήση της τεχνολογίας. Η επιστήμη πρέπει να αξιοποιηθεί για τη βελτίωση της ζωής του ανθρώπου, για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες της ζωής του.

-Οι δυνατότητες του ανθρώπου σε καμία περίπτωση δεν έχουν φτάσει σε κάποιο ανώτατο όριο που δε μπορούμε να ξεπεράσουμε.

-Υπάρχουν φυσικά μεγάλα ρίσκα απ' τη χρήση της τεχνολογίας, υπαρξιακά ρίσκα.

-Η έρευνα πρέπει να κατευθυνθεί και προς το να καταλάβουμε τις προοπτικές που υπάρχουν απ' τη χρήση των νέων τεχνολογιών αλλά και προς την κατανόηση του ρίσκου που υπάρχει κάθε φορά απ' τη χρήση αυτή.

-Στόχος αποτελεί να μειωθούν τα ρίσκα απ' τη χρήση των τεχνολογιών και να αναπτυχθούν τα μέσα για τη διάσωση της ζωής, της υγείας, την εξαφάνιση του μη αναγκαίου μόχθου εργασίας.

-Η διαμόρφωση της πολιτικής πρέπει να καθοδηγείται και από κάποιες ηθικές αξίες και οράματα συνυπολογίζοντας τόσο τις ευκαιρίες όσο και τα ρίσκα, να σέβεται την αυτονομία και τις ατομικές επιλογές.

-Απαραίτητος είναι ο σεβασμός προς όλες της μορφές ζωής, σε όσες υπάρχουν και όσες θα υπάρξουν στο μέλλον, φυσικές και τεχνητές.

-Προάσπιση της ατομικής ελευθερίας στο πως θα βελτιώνει ο καθένας και η καθεμία τη ζωή του/της.

Ε. Συνοπτική κριτική και θετικά του υπερανθρωπισμού.

Οι ενστάσεις ενάντια στην υπερανθρωπιστική πρόταση συνοψίζονται εύστοχα¹⁰⁰ στην παρακάτω κλίμακα:¹⁰¹

Επίπεδο 0 = Δε μπορεί να γίνει, δεν είναι εφικτό.

Επίπεδο 1 = Είναι ιδιαίτερα δύσκολο, έχει μεγάλο κόστος (ψυχολογικό, οικονομικό κλπ).

Επίπεδο 2 = Θα προκαλέσει προβλήματα στην κοινωνία, ανισότητα, ρατσισμό και συγκρούσεις.

⁹⁸ Nick Bostrom, «A History of Transhumanist Thought», ο.π. , σ. 25.

⁹⁹ Ο.π, 26

¹⁰⁰ Για τους υπερανθρωπιστές πάντα.

¹⁰¹ Nick Bostrom, «Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up», Medical Enhancement and Posthumanity, Springer, 2008, σ. 3.

Επίπεδο 3 = Η ζωή των υπερανθρώπων δεν αξίζει σε σχέση με των ανθρώπων.
Επίπεδο 4 = Η υπερανθρώπινη ζωή μπορεί να αξίζει, ίσως να είναι και καλύτερη απ' τη δική μας, αλλά για εμάς θα ήταν άσχημο να γίνουμε ή να φτιάξουμε υπερανθρώπους.

Πολλά απ' τα παραπάνω είναι κάπως προβληματικά. Αν υποθέσουμε (εύλογα) πως στόχος του υπερανθρωπισμού είναι να φτιαχτεί ένα είδος πέρα απ' τον άνθρωπο δεν πρέπει να μας κάνει εντύπωση που δε μπορούμε να φανταστούμε ακριβώς τη ζωή του, ούτε αποδεικνύει αυτό κάτι.¹⁰²

Επιπλέον δυνατότητα επέκτασης του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης πάει χέρι-χέρι μαζί με τη δυνατότητα για να τεθεί τέρμα στη ζωή οποιαδήποτε στιγμή θελήσουμε.¹⁰³ Παρόλα αυτά ας μην ξεχνάμε πως οι άνθρωποι επιδιώκουν σε γενικές γραμμές να προστατεύσουν και να αυξήσουν τη ζωή τους κι αυτό θα έπρεπε να μας λέει κάτι για την αξία του αγαθού της ζωής. Πάμε στο γιατρό, πληρώνουμε περισσότερο όσους κάνουν κάποια επικίνδυνη εργασία, μας προκαλούν ενδιαφέρουν οι βομβιστές αυτοκτονίας, ακριβώς γιατί είναι επικίνδυνοι για τη ζωή μας και σπάνιοι όσον αφορά την ακραία αυτοθυσία τους¹⁰⁴. Φυσικά αυτή η τάση για βελτίωση/επέκταση της ζωής δε σημαίνει απαραίτητα αποδοχή του υπερανθρωπισμού, όμως είναι ενδεικτικό του ότι αυτός πατάει σε πραγματικά αιτήματα των ανθρώπων.

Πάντως και στην περίπτωση των ανθρώπων που δηλώνουν ευθαρσώς την άρνηση τους να ζήσουν μετά το πέρασ μιας ηλικίας, πολλοί απ' αυτούς πράττουν έτσι, γιατί δε θέλουν να ζήσουν πέρα από μια ηλικία όπως παράδειγμα τα ογδόντα έτη, βιολογικό όριο το οποίο έχουν ταυτίσει με τον υπερβολικό αριθμό προβλημάτων υγείας. Επιπλέον είναι γνωστό πως ελάχιστοι αυτοκτονούν σε σχέση με όσους δεν το κάνουν ακόμα κι όταν υπάρχει μεγάλος ψυχικός ή σωματικός πόνος. Αυτό, αν και δεν αποδεικνύει τα πάντα σίγουρα είναι μια ένδειξη πως η θέληση μας για ζωή είναι συνήθως ισχυρότερη. Αυτό αποδεικνύεται και απ' το γεγονός ότι αν κάποιος θελήσει να αυτοκτονήσει στα νιάτα του χωρίς να υπάρχει κάποιο σοβαρό κοινωνικό πρόβλημα, αμέσως υποπτευόμαστε κάποια ψυχική πάθηση.¹⁰⁵

Θα μπορούμε πάντως να πούμε πως οι άνθρωποι που είναι πιο κατάλληλοι να κρίνουν το θάνατο είναι οι ηλικιωμένοι καθώς είναι –θεωρητικά τουλάχιστον- πιο κοντά σε αυτόν. Η συνηθέστερη επιλογή τους αν ερωτηθούν είναι να ζήσουν και όχι

¹⁰² Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», ο.π. σ. 6.

¹⁰³ Χωρίς να έχω να παραθέσω κάποια συγκεκριμένη ένσταση σε αυτά που αναφέρουν οι υπερανθρωπιστικές πηγές, κάνει «μπαμ!» ότι μιλάνε από την οπτική κατοίκων αστικών δημοκρατιών της δύσης που ή τα δικαιώματα στην ευθανασία και στην αυτοκτονία είναι κατοχυρωμένα ή τουλάχιστον υπάρχει συζήτηση για αυτά, δεν μας προκαλούν απέχθεια ούτε έντονη καταστολή (πλην απαγόρευσης) από κάποιον εξωτερικό παράγοντα. Ένα κράτος που θεωρεί ότι του ανήκει η ανθρώπινη ή η υπερανθρώπινη ζωή των πολιτών του μπορεί κάλλιστα να έχει διαφορετική, πιο αυταρχική γνώμη.

¹⁰⁴ Χωρίς καμία τάση ή ενδιαφέρον ωραιοποίησης προφανώς. Παρόλα αυτά αξίζει μια ματιά στο «Ιερός τρόμος», του Terry Eagleton για το θέμα της τρομοκρατίας και της ζωής το οποίο δε θα αναλυθεί περισσότερο σε αυτό το σημείο.

¹⁰⁵ Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», ο.π. σ. 7. Πάντως χωράει μια συζήτηση για τη σύγχρονη ψυχιατρική και την αυτοκτονία. Ωστόσο λόγω ιδιαίτερης συμφωνίας με την αξία της ανθρώπινης ζωής θα το προσπεράσω σε αυτό το σημείο.

ο θάνατος. Ομοίως και οι παραπληγικοί κρίνουν καλύτερα αν η ζωή τους αξίζει να συνεχιστεί και συχνά επιλέγουν τη ζωή, αντίθετα με το τι θα έκρινε ένας απολύτως νέος και υγιής άνθρωπος.¹⁰⁶

Δύο ακόμα ενστάσεις για το υπερανθρωπιστικό κίνημα είναι οι εξής:¹⁰⁷

A) Η υπερανθρωπότητα ίσως είναι βλαπτική, ίσως είναι υποβιβασμός για την ίδια την ανθρωπότητα. Ίσως στην πορεία επιδιώκοντας την καταλήξουμε να βλάψουμε τους εαυτούς μας.

B) Οι υπεράνθρωποι θα είναι επικίνδυνοι προς τους ανθρώπους.

Ωστόσο, μιλώντας για την πρώτη ένσταση η φύση και μάλιστα η ανθρώπινη φύση δεν είναι πάντα μια θετική κατάσταση. Ο καρκίνος, η μαλάρια και άλλα πράγματα όπως η έλλειψη φαγητού δεν είναι πάντα και τόσο θετικά αλλά παρόλα αυτά αποτελούν κομμάτι της. Η φύση και η φυσική εξέλιξη έχει μέσα της ακόμα τη δολοφονία, την αρρώστια, το βιασμό και άλλα πράγματα τα οποία μάλλον πείθουν πως δεν πρέπει να ακολουθηθεί πιστά ως οδηγός για το τι είναι καλύτερο. Φυσικά ακόμα κι αν κάποιος απορρίψει τη φύση ως τον μόνο οδηγό δε σημαίνει πως θα δεχτεί κάθε μη-φυσικό πράγμα ως θετικό. Κάθε πρόοδος, ή μάλλον κάθε αλλαγή δεν είναι θετική, για παράδειγμα τα πυρηνικά όπλα είναι μια λανθασμένη απόκλιση απ' το φυσικό.

Άλλοι πιθανοί κίνδυνοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών είναι η βιοτρομοκρατία¹⁰⁸ όπως και η ανάπτυξη όπλων μαζικής καταστροφής που θα βασίζονται σε υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες. Ωστόσο η χρήση αυτής της ρητορικής για την απαγόρευση δυνάμει θεραπευτικών ιατρικών μέσων δε βοηθάει ιδιαίτερα. Μπορέσαμε να προωθήσουμε την πυρηνική ενέργεια για ειρηνικούς σκοπούς και ταυτόχρονα να σταματήσουμε τα χημικά όπλα για παράδειγμα.

Μιλώντας για το τι θέλει να προσφέρει ο υπερανθρωπισμός μέσω της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών είναι θεμιτό να στραφούμε σε διάφορα ερωτήματα για την προσωπική μας βελτίωση.¹⁰⁹ Ποιός δε θα ήθελε να θυμάται καλύτερα ή περισσότερο; Να κατανοεί πιο αφηρημένες ιδέες; Αυτό φαίνεται και στα εφόδια που αφιερώνει η κοινωνία μας στην εκπαίδευση, η οποία στοχεύει όχι μόνο στην παραγωγική ικανότητα της κοινωνίας αλλά και γενικά στη νοητική ανάπτυξη των ατόμων. Ας μην ξεχνάμε πως χρησιμοποιούμε συχνά ένα ποτήρι καφέ για να αναπληρώσουμε τον ύπνο που χάσαμε. Φυσικά ενδέχεται να θέλει κάποιος απλά μια βελτίωση και όχι τον υπερανθρωπισμό. Ωστόσο κάποιος μπορεί να επιδιώκει να πάει απ' το καλό στο

¹⁰⁶ Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», ο.π. σ. 8.

¹⁰⁷ Nick Bostrom, «*In Defense Of Posthuman Dignity*», ο.π. , σ. 204-5.

¹⁰⁸ Ο.π, σ. 207-8.

¹⁰⁹ Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», ο.π. σ. 9.

τέλειο κι όχι μόνο απ' το μέτριο στο καλό, απλά για το θετικό βίωμα. Η χρήση των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών είναι ένα βήμα για αυτή τη μετάβαση.¹¹⁰

Αναφορικά με το ζήτημα των συναισθημάτων του υπερανθρωπισμού¹¹¹. Υπάρχουν περιπτώσεις που είναι ξεκάθαρο τι σημαίνει συναισθηματική βελτίωση, όπως πχ αν θεραπεύσεις ανθρώπους με βαριά κατάθλιψη ώστε να μπορέσουν να ασχοληθούν και πάλι με τη ζωή τους. Πέρα από τις περιπτώσεις με ψυχοπαθολογία, δεν είναι τόσο ξεκάθαρο.

Υπάρχουν μια σειρά δυνατότητες ωστόσο. Να μειώσουμε με φάρμακα τα συναισθήματα, μίσους, αγάπης ή χαράς όταν βλέπουμε ότι είναι μη δημιουργικά ή δεν έχουν βάση. Μπορούμε ακόμα να ξεπεράσουμε τις φοβίες μας, να συνδεθούμε άλλα άτομα, να γίνουμε “καλύτεροι” άνθρωποι. Δε μπορούμε να φανταστούμε ακριβώς τα νέα συναισθήματα που θα κινήσει το άτομο του υπερανθρωπισμού αλλά μπορούμε να φανταστούμε ορισμένα από αυτά που θα θελήσει να βελτιώσει: χαρά, άνεση, διασκέδαση, ενδιαφέρον και τα σχετικά. Ορισμένες φορές οι διαφορές ανάμεσα σε έναν ωραίο και σε έναν άσχημο κόσμο είναι η δυνατότητα του υποκειμένου να αντιλαμβάνεται το ωραίο. Αυτή τη δυνατότητα ο υπερανθρωπισμός στοχεύει να αυξήσει.¹¹²

Το ζήτημα της ταυτότητας είναι ακόμα ένα απ' τα πλέον σημαντικά.¹¹³ Μπορεί να εξελιχθεί ο άνθρωπος σε υπεράνθρωπο διατηρώντας την προηγούμενη του ταυτότητα; Αν κάτι τέτοιο είναι εφικτό, το θαυμάσιο είναι πως ακόμα κι αν αξίζει περισσότερο η υπερανθρώπινη κατάσταση απ' την ανθρώπινη δε θα χρειάζεται να “θυσιαστεί” για αυτή το ανθρώπινο άτομο. Ειδάλλως ένα άτομο θα έπρεπε να χάσει τον εαυτό του για να γίνει ένα άλλο άτομο (κατά τον κανόνα της μη αντίφασης).

Όμως ο άνθρωπος μπορεί να εξελιχθεί σε υπεράνθρωπο χωρίς να χάσει τις αναμνήσεις του, τους στόχους του, την προσωπικότητα του και τις δεξιότητες του, χωρίς να πάψει να υπάρχει. Για παράδειγμα η επέμβαση για την επέκταση της ζωής δε μπορεί να βλάψει το άτομο. Αν ένας επιστήμονας πρόκειται να πραγματοποιήσει μια τέτοια επέμβαση πάνω μας μπορεί να ανησυχήσουμε ότι κάτι θα πάει λάθος με την επέμβαση, αλλά όχι πως κάτι θα πάει σωστά. Υπάρχει το ενδεχόμενο να σοκαριστεί κάποιος με τον παραπάνω χρόνο που θα ζήσει αλλά αυτό είναι ένα δευτερεύον ζήτημα.¹¹⁴ Υπάρχουν ήδη αρκετοί άνθρωποι που έχουν θρησκευτικές πεποιθήσεις και θεωρούν αναμενόμενη την αλλαγή τους σε ένα υπερανθρώπινο πλάσμα μετά το τέρμα του φυσικού τους βίου. Αυτοί θεωρούν, οι περισσότεροι τουλάχιστον πολύ θετική μια τέτοια αλλαγή.¹¹⁵

¹¹⁰ Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», ο.π. , σ. 10.

¹¹¹ Ο.π, σ. 11.

¹¹² Ο.π, σ. 12.

¹¹³ Ο.π, σ. 14.

¹¹⁴ Ο.π, σ. 14-15.

¹¹⁵ Ο.π, σ. 16.

Ένας άνθρωπος πράττει –συνήθως- τα ανθρώπινα, όμως αυτό δεν είναι δεσμευτικό, τίποτα δεν τον εμποδίζει ή δεν τον δεσμεύει να μην πράξει έτσι ώστε να γίνει υπεράνθρωπος δηλαδή. Είναι μια ανθρώπινη φυσιοκρατική πλάνη.¹¹⁶ Αν οι υπεράνθρωποι εξελιχθούν περαιτέρω σε μια μετά τον άνθρωπο κατάσταση, αυτό δε σημαίνει πως δε θα απολαβαίνουν ανθρώπινες ασχολίες, όπως ένας μουσικός κλασσικής απολαμβάνει ένα απλό δημοτικό τραγούδι ή το κελάηδισμα των πουλιών. Αλλά κι αν ακόμα δε μπορούν να απολαύσουν πλήρως τα δικά μας επιτεύγματα μπορούμε να φανταστούμε πως αυτό θα αποζημιωθεί επαρκώς με τα όσα δικά τους φτιάξουν.¹¹⁷

Σχολιάζοντας επιπλέον για την αξιοπρέπεια του υπεράνθρωπου¹¹⁸ παρατηρούμε πως συχνά η αξιοπρέπεια χρησιμοποιείται σε πολεμική/ρητορική, όχι όμως αυστηρώς ορισμένη. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο σημασίες της αξιοπρέπειας, αυτή που βλέπει την αξιοπρέπεια ως ένα ηθικό στάτους που πηγαίνει με το αναφαίρετο δικαίωμα κάποιου να αντιμετωπίζεται με ένα ελάχιστο σεβασμού. Επιπλέον αυτή που βλέπει την αξιοπρέπεια ως μια ιδιότητα που κάνει κάποιον αξιόλογο, έξοχο.

Και τις δύο έννοιες της αξιοπρέπειας μπορεί να τις έχει ένας υπεράνθρωπος, φιλόσοφοι όπως ο Φουκουγιάμα διαφωνούν και προειδοποιούν πως το να εγκαταλείψουμε την ιδέα πως μόνο ο άνθρωπος έχει αξιοπρέπεια ανοίγει ο δρόμος για καταστροφές. Η κεντρική άποψη του είναι πως δεν πρέπει να διευρύνουμε τα δικαιώματα σε άλλα πρόσωπα πέρα από ανθρώπους.

Το σενάριο κατά το οποίο οι υπεράνθρωποι επιτίθενται στους απλούς ανθρώπους είναι επίσης ενδιαφέρον να εξεταστεί, αλλά όχι απαραίτητως ορθό. Θεωρητικά και σήμερα οποιοδήποτε προνομιούχο ή πιο ισχυρό κομμάτι της κοινωνίας (πχ οι πιο ψηλοί) μπορούν να εξοντώσουν τους υπόλοιπους. Αυτό δε συμβαίνει ωστόσο και δείχνει τη λειτουργικότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Απ' την άλλη αυτό δε σημαίνει πως δεν υπάρχει φόβος για μελλοντικές κοινωνικές συγκρούσεις ανάμεσα σε ανθρώπους και υπερανθρώπους, για ρατσισμό, περιθωριοποίηση και άλλα σχετικά κοινωνικά προβλήματα. Αυτό όμως είναι μια αφορμή να σκεφτούμε λύσεις και όχι περιορισμό της τεχνολογίας.

Στο μέλλον, αναφορικά με όντα που θα κατέχουν νοημοσύνη αλλά θα είναι δυνάμει επικίνδυνα και πολύ διαφορετικά από εμάς όπως πχ υπερυπολογιστές ενδεχομένως μπορούμε να φανταστούμε και να προτείνουμε επιτροπές στις οποίες ο δημιουργός τους θα πρέπει να καταθέσει αίτηση για τη λειτουργία τους στην οποία να πρέπει να αποδείξει τον ασφαλή χαρακτήρα τους.

Η πορεία των φιλελεύθερων δημοκρατιών δείχνει μια διεύρυνση των ατόμων και των ομάδων που έχουν δικαιώματα.¹¹⁹ Το πιο πιθανό είναι να έχουν τέτοια και οι

¹¹⁶ Nick Bostrom, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», 19

¹¹⁷ Ο.π, σ. 21.

¹¹⁸ Nick Bostrom, «*In Defense Of Posthuman Dignity*», σ. 209.

¹¹⁹ Ο.π, σ. 210.

υπεράνθρωποι. Μπορούμε να φτιάξουμε ακόμα δομές για την ένταξη τους ή για την αντιμετώπιση τυχόν προβληματικών συμπεριφορών/καταστάσεων.

Αναφορικά με τη δεύτερη έννοια της αξιοπρέπειας όπως εξετάσαμε παραπάνω. Οι άνθρωποι ήδη την κατέχουν και καταφέρνουν να είναι έξοχοι, σε διαφορετικό βαθμό. Άλλοι έχουν εκπληκτικά κατορθώματα, άλλοι είναι ηθικοί κλπ. Οι κάτοικοι του «Θαυμαστού Νέου Κόσμου» δεν είναι ιδιαίτερα σπουδαία πρότυπα για κανέναν. Σίγουρα θα υπάρξουν αναξιοπρεπείς υπεράνθρωποι, όπως υπάρχουν και αναξιοπρεπείς άνθρωποι, όμως οι κακές επιλογές δεν είναι επιχείρημα εναντίον της ύπαρξης επιλογών αλλά επιχείρημα για τη διάδοση της παιδείας, για μια κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή κλπ.

Υπάρχει τέλος το επιχείρημα πως η παρέμβαση των γονιών στα γονίδια των παιδιών τους παρεμβαίνει στις επιλογές τους. Αυτό όμως δεν ισχύει απόλυτα. Μια κοινωνία αρκετά εξελιγμένη ώστε να παρέμβει στα γονίδια θα δώσει σίγουρα σε αυτά τα “βελτιωμένα” άτομα, εναλλακτικές όταν μεγαλώσουν, αν τυχόν δεν απολαμβάνουν τις επιλογές των γονιών τους. Σε μια χιουμοριστική αλλά με βάση κριτική μπορούμε να πούμε πως αν η φύση ανέτρεφε τα παιδιά μόνη της θα μπορούσε να δικαστεί για κακοποίηση, αμέλεια και δολοφονία. Οι υπερανθρωπιστές δέχονται την κρατική-κοινωνική παρέμβαση σε γονείς που δεν φροντίζουν τα παιδιά τους, επομένως δέχονται την παρέμβαση σε γονείς που θα πράξουν κάτι κακό ενάντια σε αυτά.¹²⁰

Ένα άτομο έχει τόσο αυτονομία πάνω στον εαυτό του αν τα γονίδια του επιλεχτούν απ’ τους γονείς του όσο είχε και αν αυτά επιλεχτούν απ’ την τύχη. Υπάρχει το ενδεχόμενο μάλιστα τώρα να έχει περισσότερα αν τυχόν εξαιρεθούν ζητήματα όπως η παιδική θνησιμότητα. Παλιότερα υπήρχαν τα επιχειρήματα σχετικά με το πόσο θα τραυματιστούν τα παιδιά που μεγαλώνουν σε σωλήνα όταν το μάθουν. Αυτό τελικά δεν συνέβη.

Οι βιοσυντηρητικοί βλέπουν την αξιοπρέπεια του υπεράνθρωπου ως απειλή για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Απ’ την άλλη οι υπερανθρωπιστές βλέπουν τη αξιοπρέπεια του ανθρώπου και του υπεράνθρωπου ως συμπληρωματικές και τη μία συνέχεια της άλλης, η αξιοπρέπεια για αυτούς δεν είναι μόνο τι είμαστε αλλά και τι έχουμε τη δυνατότητα να γίνουμε. Με την προώθηση της αξιοπρέπειας για τους υπεράνθρωπους αφαιρούμε τα διπλά, άδικα, κριτήρια στην ηθική και βάζουμε την ηθική βάση για ένα μέλλον συνύπαρξης ανθρώπων-υπεράνθρωπων.¹²¹

Συνοψίζοντας, ο υπερανθρωπισμός είναι ένας ανθρωπισμός μαζί με το πνεύμα του διαφωτισμού, την επιστήμη και μαζί με στόχους όπως η διεύρυνση της ανθρώπινης ζωής και των βιολογικών ορίων. Οι βιοσυντηρητικοί κατηγορούν τους υπερανθρωπιστές πως η χρήση νέων τεχνολογιών “απανθρωπίζει” τον άνθρωπο, μειώνει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και μπορεί να σβήσει κάτι που αντικειμενικά έχει αξία μέσα στον άνθρωπο. Άλλες φορές η κριτική είναι θρησκευτική άλλες κοσμική.

¹²⁰ Nick Bostrom, «In Defense Of Posthuman Dignity», σ. 211.

¹²¹ Ο.π., σ. 212-213.

Οι υπερανθρωπιστές με τη σειρά τους προτείνουν πως οι νέες βελτιωτικές τεχνολογίες πρέπει να είναι διαθέσιμες σε όλους και αυτοί να αποφασίσουν τι θα κάνουν με αυτές, ως άτομα. Η χρήση αυτών των τεχνολογιών ίσως κάποια στιγμή οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου είδους του υπεράνθρωπου.¹²²

Κεφάλαιο 2^ο. Νέες τεχνολογίες και υπερανθρωπισμός.

Α. Κριτική εισαγωγή στις βελτιωτικές τεχνολογίες και στη γενετική μηχανική.

Υπάρχει η τάση να διακρίνουμε ανάμεσα σε θετική και αρνητική επέμβαση στα γονίδια, σε επέμβαση για τη θεραπεία μιας πάθησης και σε αυτή για τη δημιουργία μιας θετικής κατάστασης, πχ της υπερανθρώπινης. Ωστόσο το όριο δεν είναι πάντα ξεκάθαρο. Μια τεχνολογία που διπλασιάζει το χρόνο ζωής του ανθρώπου επιτρέποντας του έτσι να ξεφύγει από ασθένειες που σχετίζονται με τη γήρανση (αλτσχάιμερ, καρκίνος), είναι συζητήσιμο το που κατατάσσεται.¹²³

Υπάρχει επιπλέον το ζήτημα πως η επέμβαση στα γονίδια επηρεάζει το δικαίωμα της επόμενης γενιάς στο ανοιχτό μέλλον. Το θέμα είναι πως αυτό γίνεται έτσι κι αλλιώς με την επιλογή που έχουμε πάνω στους συντρόφους μας, όπως συμβαίνει με την αποφυγή τεκνοποίησης δύο μελών του ανθρώπινου είδους που πάσχουν από μια μεταδοτική πάθηση. Εναλλακτικά όμως με τη χρήση γενετικής μηχανικής το ίδιο ζευγάρι θα μπορούσε να τεκνοποιήσει και να αφαιρέσει γονιδιακά την πάθηση. Δεν αλλάζει κάτι παρά η ευτυχία στον κόσμο. Στην πραγματικότητα, με την ανάπτυξη τεχνολογιών που θα επιτρέπουν στα άτομα να αλλάζουν ξανά τα γονίδια τους αν δεν τους αρέσουν, το μόνο πραγματικό πρόβλημα θα ήταν με την αλλαγή γονιδίων που επηρεάζουν την ελευθερία, τη βούληση και την αυτονομία.¹²⁴

Για τους υπερανθρωπιστές, ηθικό είναι ότι προκαλεί ευχαρίστηση για τον μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων στον κόσμο, χωρίς ωστόσο να παραβιάζει τις ελευθερίες και τα ατομικά δικαιώματα. Υπάρχει η θέση πως οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες θα προσφέρουν ακριβώς αυτό, μεγαλύτερες, περισσότερες επιλογές για περισσότερο κόσμο και άρα μεγαλύτερες, πιο υγιείς ζωές.¹²⁵ Οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα να πράξουν όποια τεχνολογική βελτίωση θέλουν στον εαυτό τους, εφόσον δε βλάπτουν κανέναν, ούτε την κοινωνία και εφόσον έχουν πλήρη συνείδηση. Ήδη από το 1995, η UNESCO ορίζει πως καμία επέμβαση δε μπορεί να γίνει στο γονιδίωμα ενός ανθρώπου, είτε για επιστημονικούς, είτε για ερευνητικούς είτε για θεραπευτικούς,

¹²² Nick Bostrom, «*In Defense Of Posthuman Dignity*», ο.π., σ. 202-203.

¹²³ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, Vol χ. , issue χ. , June 1996, σ. 98.

¹²⁴ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π. , σ. 99.

¹²⁵ Ο.π. , σ. 100.

διαγνωστικούς λόγους χωρίς την προηγούμενη ελεύθερη και πλήρη συναίνεση αυτού του ατόμου ή των αντιπροσώπων του, πάντα σύμφωνα με το συμφέρον του.¹²⁶

Η γενετική τεχνολογία και ιδιαίτερα η ανάπτυξη της γενετικής μηχανικής υπόσχεται ελευθερία και αυτοκαθορισμό σε ένα βασικό επίπεδο: απελευθερώνει από τη βιολογική αναγκαιότητα, απ' τα γονίδια, το γήρας, την ασθένεια και το θάνατο. Για τον ίδιο τον Μαρξ στόχος της επανάστασης ήταν η μετάβαση του ανθρώπου απ' το βασίλειο της αναγκαιότητας στο βασίλειο της ελευθερίας. Όπως και η βιομηχανική επανάσταση έτσι και η γενετική τεχνολογία έχει απελευθερωτικές οπτικές, οι δυσκολίες από εκεί και πέρα δεν είναι στο επίπεδο των μέσων παραγωγής αλλά των σχέσεων δηλαδή στη διαχείριση που κάνουν στις τεχνολογίες οι κοινωνίες και οι κοινότητες.¹²⁷

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί πως διάφορες μορφές καταπίεσης έχουν βασιστεί στην απολυτοποίηση και εκμετάλλευση βιολογικών διαφορών μεταξύ των ανθρώπων. Για παράδειγμα ο ρατσισμός και η περιθωριοποίηση των ατόμων με βάση την ηλικία τους οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στην αδυναμία τους να ανταπεξέλθουν λόγω ηλικίας στις επιταγές της σύγχρονης ζωής. Σίγουρα η βιολογική βάση παίζει μικρότερο ρόλο σε αυτή την καταπίεση σε σχέση με τις κοινωνικές συνήθειες, ωστόσο με τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες, μπορούμε να εξαλείψουμε πλήρως τη βιολογική βάση.¹²⁸

Οι γενετικές τεχνολογίες έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν μια πιο δίκαιη κοινωνία, εξαλείφοντας επιπλέον μορφές ανισότητας όπως τις ασθένειες και την αναπηρία. Φυσικά μπορούμε (και πρέπει) να δώσουμε τα πιο πλήρη δικαιώματα και παροχές στα μέλη της κοινωνίας που νοσούν ή πάσχουν από κάποια μορφή αναπηρίας ή ασθένειας. Ωστόσο απ' ό,τι φαίνεται αυτές οι παθήσεις περιορίζουν την ισότιμη συμμετοχή τους. Αν οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν να ξεπεραστούν οι δυσκολίες συμμετοχής στην κοινότητα αυτών των ανθρώπων ίσως πρέπει να σκεφτούμε αν έχουμε κάποια ευθύνη απέναντι τους ως προς το να τις εφαρμόσουμε. Φυσικά πολλές από τις συγκεκριμένες παθήσεις/ασθένειες θα διορθωθούν με άλλα ιατρικά μέσα προτού φτάσουμε στη χρήση γενετικής παρέμβασης, ωστόσο η γενετική τεχνολογία υπόσχεται να δώσει σε όλους τους πολίτες μια μέση δυνατότητα συμμετοχής στην κοινότητα.¹²⁹ Η γενετική τεχνολογία αν και όχι παντελώς αθώα δεν είναι και δεν πρέπει να θεωρείται κάτι σα τα πυρηνικά όπλα. Αν ήταν κάτι τόσο ακραίο θα μπορούσαμε να φανταστούμε την επιβολή περιορισμών ή και απαγόρευσης της για το καλό των κοινωνιών μας και του μέλλοντος, ωστόσο τα θετικά της είναι παραπάνω απ' τα ρίσκα που ενέχει.¹³⁰

¹²⁶ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π., σ. 100-101.

¹²⁷ Ο.π., σ. 101.

¹²⁸ Ο.π., σ. 101.

¹²⁹ Ο.π., σ. 101-102.

¹³⁰ Ο.π., σ. 102-103.

Οι «βιολουδίτες», δηλαδή όσοι αντιτίθενται στις νέες τεχνολογίες και ιδιαίτερα στην προοπτική του υπεράνθρωπου πράττουν έτσι, γύρω από τέσσερις βασικούς άξονες:

- A) Η ίδια η ιατρική αρρωσταίνει τους ανθρώπους.
- B) Υπάρχουν κάποια ιερά όρια στη φυσική τάξη που δεν πρέπει να ξεπεραστούν.
- Γ) Οι τεχνολογίες υπηρετούν την ανώτερη τάξη.
- Δ) Το γονιδίωμα είναι πολύ περίπλοκο για να μελετηθεί.

Υπάρχουν ωστόσο και οι μετριοπαθείς κριτικοί των νέων τεχνολογιών που παρουσιάζουν μια πολύ πιο γόνιμη κριτική ως προς την προοπτική του υπερανθρωπισμού.

- Δυνατότητα για αυταρχικές πρακτικές χάρη στη νέα τεχνολογία.
- Γενετική διαφοροποίηση και η αξία της [γενετική δεξαμενή].
- Γενετικοποίηση της ζωής.
- Αωνυμία, το ζήτημα της ιδιωτικότητας και ο γενετικός ρατσισμός.
- Λάθος επιλογές απ' τους γονείς προς τα παιδιά.
- Ρατσισμός προς τα άτομα με αναπηρίες.
- Μη διαθεσιμότητα προς όλους, το ζήτημα της ελεύθερης αγοράς.
- Πτώση της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Η ίδια η ιατρική αρρωσταίνει τους ανθρώπους.¹³¹

Η άποψη αυτή βασίζεται στη λογική πως ο γονιδιακός έλεγχος θα βρίσκει λίγο ή πολύ παθήσεις σε όλους τους ανθρώπους και όλοι θα θεωρούνται άρρωστοι ή δυνάμει άρρωστοι. Αυτό θα είναι ιδιαίτερα προβληματικό στην περίπτωση που κάποιοι έχουν στο γονίδιο τους παθήσεις που δεν είναι θεραπεύσιμες.

Βέβαια αυτή η άποψη δεν έχει μεγάλη βάση. Δεν θα αναγκάζεται κανείς να ξέρει τι ασθένειες έχει στο γονιδίωμα του και επίσης ήδη πολλοί άνθρωποι ξέρουν το ιατρικό ιστορικό της οικογένειάς τους. Σε κάθε περίπτωση η γνώση είναι καλύτερη απ' την απουσία της αναφορικά με τη δυνατότητα αντιμετώπισης μιας πάθησης αλλά και η επιλογή της μη-γνώσης πρέπει να είναι σεβαστή. Ωστόσο δεν υπάρχει κανένα επιχείρημα πάνω στο γιατί πρέπει να αρνηθούμε τη δυνατότητα σε όποιον θέλει να γνωρίζει το γονιδίωμα του. Το επιχείρημα επίσης υποθέτει μια σχεδόν υποχρεωτική ανάγνωση των πιθανών παθήσεων, αλλά όχι τη δυνατότητα διόρθωσης του γονιδιώματος. Κάνει επιλεκτική ανάγνωση των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών.

Ιερά όρια στη φυσική τάξη.¹³²

Αυτό το επιχείρημα βασίζεται στη διαχρονική κραυγή του: «Να μην παίξει ο άνθρωπος το Θεό». Πρόκειται για μια κλασική περίπτωση φυσιοκρατικής πλάνης, ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι υπάρχει μια φυσική τάξη (πολύ αμφίβολο), τίποτα δεν

¹³¹ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π., σ. 104.

¹³² Ο.π., σ. 105.

υποχρεώνει τον άνθρωπο να συνεχίσει να πράττει σύμφωνα με αυτήν. Αυτή η αντίληψη κατάγεται κυρίως απ' την αβρααμική θρησκευτική παράδοση.

Οι τεχνολογίες υπηρετούν την ανώτερη τάξη.¹³³

Το επιχείρημα εδώ είναι πως ναι μεν οι νέες τεχνολογίες δεν έχουν κάτι κακό αυτές καθαυτές αλλά πως οι προνομιούχοι θα τις αξιοποιήσουν για το συμφέρον τους ενάντια στους πιο αδύναμους. Αυτό έχει μια βάση, αλλά απ' τη στιγμή που καταλήγει στην πρόταση πως πρέπει να εγκαταλειφτεί η τεχνολογία μοιάζει λάθος. Η πρόταση θα έπρεπε να είναι για μια κοινωνική μεταρρύθμιση που θα εγγυάται μια πρόσβαση, μια ανθρώπινη πρόσβαση και των μη προνομιούχων στις νέες τεχνολογίες.

Το γονιδίωμα είναι πολύ περίπλοκο για να μελετηθεί.¹³⁴

Αυτό το επιχείρημα μοιάζει με τη θέση πως το οικοσύστημα είναι πολύ περίπλοκο για να το καταλάβει και να το διαχειριστεί ο άνθρωπος και κάθε προσπάθεια του θα αποτύχει, επομένως το καλύτερο που έχουμε να κάνουμε είναι να αφήσουμε τον πλανήτη ήσυχο. Φυσικά γονιδίωμα και οικοσύστημα είναι όντως πολύ περίπλοκα, απέχουμε δεκαετίες απ' την πλήρη κατανόηση τους αλλά υπάρχει αντικειμενική πρόοδος και κάποια στιγμή θα μπορούμε να επέμβουμε πρακτικά και βελτιωτικά και στο ένα και στο άλλο. Φυσικά θα χρειαστούν χρόνια πειραματισμών πριν προχωρήσουμε σε επέμβαση σε ανθρώπινο γονιδίωμα, πειραματισμών που ίσως χρειαστούν να γίνουν σε ζώα και ίσως εγείρουν ηθικούς προβληματισμούς. Πειραματισμοί που ίσως ακόμα είναι επικίνδυνοι για το οικοσύστημα καθώς δε γνωρίζουμε τα αποτελέσματά τους για τα ίδια τα ζώα. Η απελευθέρωση γενετικά τροποποιημένων ζώων στο οικοσύστημα πρέπει να καθυστερήσει πριν έχουμε πλήρη εικόνα των συνεπειών.

Δυνατότητα για αυταρχικές πρακτικές.¹³⁵

Υπάρχει ακόμα το πρόβλημα του αν με τη διάδοση νέων υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών θα μπορέσουν να προκύψουν νέα φασιστικά, ρατσιστικά, αυταρχικά καθεστώτα που θα χρησιμοποιούν αυτές τις τεχνολογίες. Το πρόβλημα είναι πως οι ηθικοί φραγμοί μιας δημοκρατίας προς συγκεκριμένες χρήσεις νέων τεχνολογιών δεν θα ισχύουν απαραίτητα για μια σειρά άλλου τύπου καθεστώτα. Μπορούμε να φανταστούμε αυτά τα καθεστώτα να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες να δημιουργούν ένα νέο καθεστώς από κάστες.

Σε κάθε περίπτωση η λύση είναι στην εμπόδιση της επανεμφάνισης και διάδοσης αυταρχικών πρακτικών και όχι στην απαγόρευση των νέων τεχνολογιών. Μια λύση θα ήταν η ενδυνάμωση του ΟΗΕ ώστε να μπορεί να επιβάλει την απαγόρευση μιας σειράς πρακτικών που σχετίζονται με την αυταρχική μεταχείριση των πολιτών και των τεχνολογιών.

¹³³ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π., σ. 105.

¹³⁴ Ο.π., σ. 106.

¹³⁵ Ο.π., σ. 107.

Γενετική διαφοροποίηση¹³⁶

Ένα βασικό επιχείρημα ενάντια στις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες και κυρίως προς τη γενετική μηχανική είναι η ανάγκη για πλουραλισμό των γονιδίων. Συγκεκριμένα συνήθως τίθεται το παράδειγμα των οικοσυστημάτων που είναι πιο σταθερά όταν υπάρχει μεγάλη ποικιλία οργανισμών και πως υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα επιβίωσης του ανθρώπου ως είδος αν υπάρχουν περισσότερα γονίδια.

Ωστόσο το επιχείρημα για την ανάγκη πλουραλισμού των γονιδίων δεν αρκεί για να μας εμποδίσει απ' το να σωθούμε από ασθένειες σωματικές ή κοινωνικές. Ήδη έχουμε μειώσει τη διαφορά των γονιδίων εξαλείφοντας ασθένειες όπως η πολιομυελίτιδα ή όταν φέραμε την υποχρεωτική εκπαίδευση. Επιπλέον για κάθε πλουραλισμό που θα χαθεί με την εισαγωγή της γενετικής μηχανικής, αυτό θα αποζημιωθεί στην πράξη με την βελτίωση μας στη γνώση της βιολογίας και τη δυνατότητα ελέγχου του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του.

Αν το καθεστώς που επικρατήσει είναι φιλελεύθερο, θα παράγει τόση διαφοροποίηση και πλουραλισμό όσο μειώνει. Έτσι κι αλλιώς οι άνθρωποι θέλουν διαφορετικά πράγματα, πολλοί σίγουρα θα επιθυμούν ένα παιδί ξανθό με μπλε μάτι αλλά σίγουρα θα υπάρχουν κι αυτοί που θα επιθυμούν ένα με κινέζικα χαρακτηριστικά. Σίγουρα θα υπάρχουν πρότυπα αλλά ποια είναι η διαφορά ανάμεσα στον κονφορμισμό με τα γενετικά πρότυπα και σε αυτόν με τα κοινωνικά πρότυπα;

Ταυτόχρονα μπορούν να υπάρξουν παραινήσεις (πχ επιδόματα ή φοροελαφρύνσεις) για να ενισχυθούν χωρίς καταναγκασμό οι γονείς να επιλέξουν κάποιο γονίδιο για τα παιδιά τους.

Γενετικοποίηση της ζωής.¹³⁷

Ένα ζήτημα είναι ακόμα μήπως οι άνθρωποι αρχίσουν να δίνουν μεγαλύτερη βάση απ' ότι θα έπρεπε στη γενετική και στα γονίδια και παραμερίσουν τις κοινωνικές σχέσεις. Ωστόσο στην πορεία αυτά τα ζητήματα το πιο πιθανό είναι να ρυθμιστούν μόνα τους. Όσοι δεν έχουν το γονίδιο που αυξάνει το ρίσκο για καρκίνο του πνεύμονα θα καταλάβουν παρόλα αυτά πως πρέπει να κόψουν το τσιγάρο, πολύ απλά δηλαδή εκεί που οι άνθρωποι ή έστω μια μερίδα ανθρώπων πρόσεχε τις περιβαλλοντολογικές επιρροές στη ζωή της πλέον θα ενδιαφέρεται και για τις γενετικές/γονιδιακές. Οι γονείς για παράδειγμα δε θα κληροδοτούν στο παιδί τους τα αρνητικά τους γονίδια και κύριο χαρακτηριστικό ενός γονιού θα είναι η ανατροφή κι όχι κατά πόσο έχει κληρονομήσει από αυτούς το γονίδιο μιας ασθένειας. Η δυνατότητα μας να ελέγχουμε στο μέλλον τα γονίδια, θα μας οδηγήσει σε μεγάλη υπευθυνότητα ως προς το ρόλο μας στις κοινωνικές μας σχέσεις.

¹³⁶ James J. Hughes, «Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering», ο.π., σ. 108

¹³⁷ Ο.π., σ. 109.

Ανωνυμία, ιδιωτικότητα και γενετικός ρατσισμός.¹³⁸

Πολλοί ισχυρίζονται ότι με την ανάπτυξη της γενετικής τεχνολογίας θα υπάρχει ρατσισμός προς όσους έχουν κάποια γενετική αναπηρία ή πάθηση προκειμένου να θεραπευτούν για να μην επιβαρύνουν την κοινωνία. Ακόμα θα υπάρχει η πιθανότητα να χάσει κάποιος τη δουλειά του, να βιώσει ρατσισμό, να χάσει την ιατροφαρμακευτική του περίθαλψη.

Το πιο πιθανό είναι ωστόσο να προστατεύονται στο μέλλον οι γενετικές πληροφορίες. Υπάρχει φυσικά το ρίσκο να χρησιμοποιηθούν οι γενετικές πληροφορίες για να αυξηθεί το ποσό που πληρώνει στην εταιρεία του για φαρμακευτική κάλυψη. Μία λύση είναι η εξής. Μεταρρύθμιση η οποία θα απαγορεύει να εξαιρούνται από την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης όσοι έχουν ήδη κάποια πάθηση καθώς και την παροχή υπηρεσιών με βάση το ρίσκο.

Λάθος επιλογές απ' τους γονείς για τα παιδιά.¹³⁹

Τι θα κάνουν οι γονείς με την εξουσία που θα έχουν να διαλέγουν τα γονίδια των παιδιών; Αρχικά απ' τη στιγμή που μια γυναίκα έχει το δικαίωμα να διαλέγει τον πατέρα των παιδιών της, γιατί να μη διαλέγει και το παιδί της κυριολεκτικά. Τα παιδιά ως έμβρυα ανήκουν στους γονείς τους. Παρόλα αυτά υπάρχουν κάποια όρια (αν πχ κάποιος ήθελε να φτιάξει ένα παιδί που δε θα μπορούσε να διαβάζει). Ένα άλλο ζήτημα είναι η επιλογή του φύλου του παιδιού (και αν αυτό αποτελεί ηθικό όριο ή όχι).

Ρατσισμός προς τους ανάπηρους.¹⁴⁰

Υπάρχει η θέση πως η γενετική μηχανική ευνοεί το ρατσισμό γιατί επιτρέπει στο γονέα να αλλάζει το παιδί αν αυτό είναι "λάθος" φύλο, φυλή ή είναι ανάπηρο. Ειδικά στην περίπτωση της αναπηρίας μπορούμε να δεχτούμε ότι με το να αλλάξει κάποιος την αναπηρία του παιδιού μειώνει την κοινότητα των ανάπηρων από ένα μελλοντικό της μέλος, ωστόσο ο γονιός έχει υποχρέωση να δώσει στο παιδί του το καλύτερο δυνατό μέλλον και αυτό περιλαμβάνει την εξάλειψη της αναπηρίας, άλλωστε μια κοινωνία με λιγότερους ανάπηρους, μπορεί κάλλιστα να ξοδέψει περισσότερα υπέρ τους αντί για λιγότερα.

Μη διαθεσιμότητα προς όλους, το ζήτημα της αγοράς¹⁴¹

Υπάρχει το ζήτημα του που θα κατατάξουμε τελικά τις γενετικές τεχνολογίες.

- A) Υποχρεωτικές απ' το νόμο;
- B) Όχι υποχρεωτικές αλλά δημόσιες και δωρεάν;
- Γ) Όχι δωρεάν αλλά να ενθαρρύνονται;

¹³⁸ James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π., σ. 110.

¹³⁹ Ο.π., σ. 111.

¹⁴⁰ Ο.π., σ. 112.

¹⁴¹ Ο.π., σ. 113.

Δ) Να αποθαρρύνονται αλλά όχι να απαγορεύονται;

Ε) Να απαγορεύονται;

Αν οι γενετικές τεχνολογίες δεν καταστούν δημόσιες και δωρεάν ανοίγουν την πόρτα για μια μελλοντική κοινωνική ανισότητα. Σημασία έχει η έρευνα του ανθρώπινου γονιδιώματος να ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα και να γίνεται προς όφελος αυτής, άσχετα αν η διαχείριση της μετά θα γίνει τόσο δημόσια όσο και απ' την αγορά.

Πτώση της κοινωνικής αλληλεγγύης.¹⁴²

Υπάρχει ο φόβος της απομάκρυνσης των παιδιών απ' τους γονείς τους και της σύγκρουσης ανθρώπου-υπεράνθρωπου, η τεχνολογία θα πρέπει να φροντίσει οι διαφορές να μην είναι τόσο μεγάλες που να καταστήσουν την ανατροφή των παιδιών αδύνατη. Τέλος πρέπει να καταλάβουμε ότι αυτές οι συγκρούσεις δε θα είναι και τόσο διαφορετικές από αυτές μεταξύ κοινωνικών τάξεων, πολιτών πρώτου και τρίτου κόσμου και εθνικών μειονοτήτων με τις πλειονότητες.

Β. Βελτιωτική τεχνολογία(human enhancement): γνωστικά, νοητικά, σωματικά, διαθεσιακά και ηθικά επίπεδα.

Οι περισσότεροι άνθρωποι θα έκαναν πολλά για να βελτιωθούν, η χρήση εργαλείων και τεχνολογίας είναι μια βελτίωση, αφού αυξάνει κατά πολύ τις φυσικές μας ιδιότητες.¹⁴³

Μιλώντας για τη δυνατότητα παρέμβασης στον άνθρωπο με τις νέες τεχνολογίες ώστε να προκύψουν βελτιώσεις, είναι απαραίτητο να τονιστεί πως αυτές οι βελτιώσεις μπορούν να είναι μετριοπαθείς ή ριζοσπαστικές. Παράδειγμα μετριοπαθούς παρέμβασης για τη βελτίωση των ανθρώπινων δυνατοτήτων αποτελούν τα εμφυτεύματα. Ριζοσπαστική παρέμβαση είναι η προέκταση του προσδόκιμου της ζωής ή η δημιουργία μιας τεχνητής νοημοσύνης πιο ισχυρής από κάθε ανθρώπινη.¹⁴⁴ Οι μετριοπαθείς αλλαγές-βελτιώσεις μπορούν να γίνουν αντιληπτές απ' τον άνθρωπο και γι' αυτό συνήθως όποιος τις υποστηρίζει/δέχεται, μπορεί να τις απολαύσει ως άνθρωπος. Οι ριζοσπαστικές όμως, μοιάζουν να οδηγούν επέκεινα του ανθρώπου.¹⁴⁵

Χρειάζεται εδώ να σταθούμε στο γεγονός πως ο νόμος επιτρέπει ήδη στους ανθρώπους να κάνουν πράγματα που είναι λάθος για αυτούς, να τρώνε συνέχεια παγωτό, να ξοδεύουν τεράστια ποσά σε αστρολόγους, άρα θα πρέπει να επιτρέψει και βελτιώσεις που δεν είναι καλές για αυτούς. Αυτό όμως δεν αναιρεί την ανάγκη μιας δημόσιας παρέμβασης, έστω συμβουλευτικής. Ειδικά όσον αφορά τα παιδιά.¹⁴⁶

Οι ριζοσπαστικές βελτιωτικές τεχνολογίες είναι μεταμορφωτικές γιατί αλλάζουν την κατάσταση ενός ατόμου/υποκειμένου, τα βασικά χαρακτηριστικά του, επηρεάζουν

¹⁴² James J. Hughes, «*Embracing Change with All Four Arms: A Post-Humanist Defense of Genetic Engineering*», ο.π., σ. 114.

¹⁴³ Jay Friedenberg, *Humanity's Future*, Manhattan: Humanity+ press, 2014, σ. 67.

¹⁴⁴ Nicholas Agar, *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, USA: MIT Press, 2013, σ. 19-20.

¹⁴⁵ Nicholas Agar, *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π., σ. 20-21.

¹⁴⁶ Ο.π., σ. 22.

ριζικά τον τρόπο του να προσλαμβάνει εμπειρίες, να βαθμολογεί και να αξιολογεί αυτές τις εμπειρίες, τις πεποιθήσεις και τα κατορθώματα του. Ωστόσο χρειάζεται εδώ μια σύντομη αναφορά στο ότι είναι διαφορετικό πράγμα η επιβίωση ενός ατόμου και διαφορετικό η επιβίωση του σαν άνθρωπος, με το δεύτερο κάλλιστα να μη συμβαίνει σε μια περίπτωση μαζικής χρήσης ριζοσπαστικών βελτιωτικών τεχνολογιών.¹⁴⁷

Υπάρχουν δύο οπτικές για τις βελτιωτικές τεχνολογίες. Η μία είναι πως αυτές έχουν αξία κάθε φορά που βελτιώνουν την ανθρώπινη δυνατότητα/προοπτική και ανάλογα με το βαθμό που τη βελτιώνουν [υπερανθρωπιστική στάση] και η άλλη που λέει πως την κύρια αξία την έχουν οι βελτιωτικές τεχνολογίες που βελτιώνουν εκείνες τις πλευρές του ανθρώπου που σχετίζονται με το ανθρώπινο [ανθρωποκεντρική στάση]. Σημασία δεν έχει απαραίτητα να πούμε εδώ αν κάποιο απ' τα δύο είναι καλύτερο απ' το άλλο, αλλά να τονίσουμε τη χρησιμότητα τους όταν χρησιμοποιούνται παράλληλα.¹⁴⁸

Το παράδειγμα της υπερβολικής αύξησης του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης είναι χαρακτηριστικό του πως η ριζοσπαστική βελτίωση ενέχει ρίσκα. Η απότομη αύξηση της ζωής το πιο πιθανό είναι πως θα προκαλέσει ζητήματα σχετικά με τη συνέχεια της ταυτότητας και κατ' επέκταση ενέχει το ρίσκο να δημιουργήσει άτομα με καμία σύνδεση-δέσμευση με το παρελθόν και τις υποσχέσεις τους.^{149 150}

Η ίδια η βελτιωτική τεχνολογία αναφορικά με την έρευνα και την επιστήμη αρχικά επιδρά θετικά γιατί προσθέτει στην τάση του ανθρώπου να κυνηγάει το ανθρωποκεντρικό αγαθό. Από ένα σημείο και έπειτα όμως, όταν η βελτιωτική τεχνολογία επιδρά στην έρευνα σε βαθμό που αυτή δεν είναι πλέον ανθρωπινή (post-humanist science, μετα-το-ανθρώπινο επιστήμη), μπορούμε να πούμε πως υπάρχει το ζήτημα του αν θα βλέπει με τόση έγνοια το αγαθό της επιστήμης, την περιέργεια για το σύμπαν και την ανάγκη για γνώση. Η μη-βελτιωμένη, η σημερινή δηλαδή επιστήμη εξακολουθεί να έχει επαφή με τον άνθρωπο, βασίζεται σε αυτόν, απευθύνεται σε αυτόν.¹⁵¹ Αυτό θα ανοίξει το δρόμο για συγκρούσεις αναφορικά με την επιστημονική αλήθεια ανάμεσα σε επιστήμονες που θα έχουν βελτιωθεί, επιστήμονες που δε θα έχουν και υποθετικές μετά-ανθρώπινες οντότητες. Ενδεχομένως μερικές απ' τις αλήθειες στις οποίες θα καταλήξουν να είναι κοινές, όμως τα συμπεράσματα από αυτές ή τα συναισθήματα που θα γεννήσουν οι νέες ανακαλύψεις πιθανόν να μην είναι. Το αν είναι επιθυμητός ένας τέτοιος, νέου τύπου πολιτισμικός σχετικισμός αναφορικά με την επιστημονική αλήθεια είναι ζήτημα προς εξέταση.¹⁵² Οι νέοι βελτιωμένοι επιστήμονες πιθανώς να θελήσουν να απλοποιήσουν

¹⁴⁷ Nicholas Agar , *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π, σ. 23,27.

¹⁴⁸ Ο.π, σ. 34.

¹⁴⁹ Ο.π, σ. 73, 84.

¹⁵⁰ Για να μην μπερδευτεί ο αναγνώστης από το περιεργό αλλά ενδιαφέρον ζήτημα του life extension(επέκταση ζωής) ή το μπερδέψει με το καθόλου χαριτωμένο life extinction(εξάλειψη ζωής), θα ακολουθήσει κεφάλαιο αφιερωμένο στο συγκεκριμένο θέμα.

¹⁵¹ Nicholas Agar , *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π, σ. 99.

¹⁵² Ο.π, σ. 105-106.

πράγματα τα οποία θα είναι κατανοητά για τους ανθρώπους μεν, ως περίπλοκα φαινόμενα δε.¹⁵³

Μερικά ζητήματα ακόμα σχετικά με τις ριζοσπαστικές βελτιώσεις είναι πως οι αλλαγές που μας φαίνονται τόσο σημαντικές τώρα όπως η αύξηση του ορίου ζωής δε θα είναι τόσο σημαντικές αργότερα γιατί θα έχουμε υποστεί μια μεταμορφωτική αλλαγή.¹⁵⁴

Υπάρχει ωστόσο ένα ηθικό πρόβλημα στην έρευνα για φάρμακα σχετικά με τις ριζοσπαστικές βελτιώσεις όπως ενάντια στη γήρανση. Αυτό σχετίζεται με την αναζήτηση για πειραματόζωα (ανθρώπους). Σε αντίθεση με σοβαρές παθήσεις (όπως ο καρκίνος) είναι πολύ δύσκολο να κατηγοριοποιήσουμε το γήρας ως μια ασθένεια αντί για μια βιολογική εξέλιξη. Στην αναζήτηση ανθρώπων για να συμμετέχουν σε έρευνες πάνω σε φάρμακα που βρίσκονται σε πειραματικό στάδιο, αυτοί γνωρίζουν πως πάσχουν από μια ασθένεια που θα προκαλέσει το θάνατο τους, ρισκάρουν μια επιβαρυνόμενη ανθρώπινη ζωή και γι' αυτό τους επιτρέπεται το ρίσκο. Στην άλλη περίπτωση όμως θα ρισκάρουν μια υγιή ανθρώπινη ζωή προς όφελος μιας υπερανθρώπινης. Αυτό εγείρει μερικά ηθικά ζητήματα. Υπάρχει ακόμα το ζήτημα πως εφόσον μιλάμε για επέκταση ζωής, πως θα γνωρίζουμε ότι είναι ασφαλή τα φάρμακα; Πόσος χρόνος θα πρέπει να περάσει;

Η έρευνα σε ζώα μπορεί να αποδείξει πως η ζωή μπορεί να αυξηθεί στα θηλαστικά αλλά δεν αποδεικνύει ότι μπορεί να γίνει το ίδιο στους ανθρώπους με ασφάλεια. Ενώ πρέπει να αναμένονται πειράματα σε φτωχούς ως θλιβερή πιθανότητα αν δεν έχουν νόημα ή δεν είναι ασφαλή τα πειράματα μέσω φυσιολογικών μέσων.¹⁵⁵

Υπάρχει φυσικά το επιπλέον ρίσκο μην αυξησει τελικά η βελτιωτική τεχνολογία τις ανισότητες με το να είναι διαθέσιμη μόνο στους προνομιούχους, ενώ κανονικά μπορεί να εξαλείψει τις υπερβολικές ανισότητες. Φυσικά ο κίνδυνος δεν είναι και τόσο μεγάλος, πολλές τεχνολογίες είναι στην αρχή πολύ ακριβές αλλά στην πορεία γίνονται φθηνότερες.¹⁵⁶

Γ. Κατηγορίες βελτιωτικών τεχνολογιών:

Υπέρ-Ευφυΐα.¹⁵⁷ Ως τέτοιας μορφής ευφυΐα ορίζεται αυτή που έχει τη δυνατότητα να ξεπεράσει τα καλύτερα ανθρώπινα μυαλά σε κάθε διαθέσιμο τομέα. Από επιστήμη μέχρι δημιουργικότητα και κοινωνικότητα.

Οι περισσότεροι υπερανθρωπιστές πιστεύουν πως η υπέρ-ευφυΐα θα προκύψει στον αιώνα μας, στον 21^ο. Θα είναι αποτέλεσμα εξελιγμένου hardware και software. Το πόσο θα πάρουν να φτιαχτούν αυτά τα δύο δεν είναι γνωστό, ωστόσο θα θέσει ένα

¹⁵³ Nicholas Agar , *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π, σ. 106-108.

¹⁵⁴ Ο.π, σ. 130.

¹⁵⁵ Ο.π, σ. 139, 143, 144.

¹⁵⁶ Jay Friedenberg , *Humanity's Future*, σ. 67.

¹⁵⁷ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», World Transhumanist Association, 2003, σ. 12.

πλήγμα στις ανθρωποκεντρικές θεωρίες για τον κόσμο. Οι άνθρωποι δε θα είναι πλέον το πιο έξυπνο πλάσμα στον κόσμο και ίσως αυτή θα είναι η τελευταία εφεύρεση που θα χρειαστεί να κάνουν, τα επόμενα θα τα κάνει η Super-Intelligence.¹⁵⁸

Το κύριο ερώτημα εδώ είναι η διασφάλιση του πως δε θα μας βλάψει η εμφάνιση της υπέρ-ευφυΐας. Αυτό είναι κάτι που δε πρέπει να το απαντήσουν μόνο επιστήμονες αλλά ένας πλήθος ειδικών, φιλόσοφων, κοινωνικών επιστημόνων και πολιτικών.¹⁵⁹

Σωματική βελτίωση.¹⁶⁰

Ήδη ως άνθρωποι βελτιωνόμαστε συνεχώς (ή προσπαθούμε και αποτυγχάνουμε) αναφορικά με τη δύναμη, την αντοχή μας, το συντονισμό, τα αντανακλαστικά μας και τη φυσική μας κατάσταση. Προποννούμαστε, προσέχουμε τη διατροφή μας, έχουμε προπονητές και μασέρ.

Για πολλούς, ειδικά όσους ασχολούνται με τα σπορ, η γυμναστική έχει αξία αυτή καθ' αυτή. Για τους περισσότερους ωστόσο, είναι ένας μόχθος με σκοπό την εξάσκηση-πρακτική και την καλή φυσική εξάσκηση. Υπάρχουν ακόμα αυτοί που πασχίζουν να ξεπεράσουν κάποιον τραυματισμό ή κάποια ασθένεια και η σωματική τους βελτίωση είναι πάντα αποτέλεσμα σκληρής εργασίας και υποστήριξης άλλων ανθρώπων. Αυτές οι δύο κατηγορίες ειδικά θα μπορούσαν να ωφεληθούν για παράδειγμα από ένα φάρμακο που θα βελτιώνει τη σωματική τους κατάσταση χωρίς να χρειάζονται να παρευρίσκονται στο γυμναστήριο για ώρες.

Βελτιωτικά διάθεσης και προσωπικότητας.¹⁶¹

Ορισμένοι ασθενείς που βελτιώνονται απ' την κατάθλιψη απ' την οποία πάσχουν, δηλώνουν πως επιθυμούν να συνεχίσουν να παίρνουν τα φάρμακα τους (πχ Prozac). Ορισμένοι ένιωθαν καλύτερα από άποψη αυτοπεποίθησης, άλλοι μπόρεσαν να χαλαρώσουν σε κοινωνικά γεγονότα, να φλερτάρουν κλπ. Γιατί να μην επιτρέψουμε λοιπόν στους ανθρώπους να χρησιμοποιούν γενικώς φάρμακα για να βελτιώσουν την προσωπικότητα και τη διάθεση του; Δεν είναι άλλωστε ξεκάθαρο πάντα τι είναι τι. Ας υποθέσουμε ένα βελτιωτικό που επιτρέπει σε κάποιον που νιώθει ντροπαλός σε κοινωνικές συνθήκες όπως πάρτι να κοινωνικοποιηθεί επαρκώς. Είναι βελτίωση ή άρση ενός προβλήματος; Σημασία έχει βέβαια και το βελτιωτικό να μη έχει βλαβερές επιδράσεις πάνω στο άτομο, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τη χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών.

Φυσικά αν και η χαρά είναι προτιμότερη απ' τη λύπη, υπάρχουν διάφορα καθεστώτα λύπης και μελαγχολίας που βελτιώνουν τον άνθρωπο, του προκαλούν βελτίωση της ζωής του και κατανόηση για τους γύρω τους. Υπάρχει μεγάλη συζήτηση για το τι

¹⁵⁸ Τα ζητήματα του Singularity και της Α.Ι θα αναλυθούν ξανά παρακάτω.

¹⁵⁹ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π., σ. 14.

¹⁶⁰ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «Ethical Issues in Human Enhancement», New Waves in Applied Ethics, eds. Jesper Ryberg, Thomas Petersen & Clark Wolf Pelgrave Macmillan, 2008, σ. 130.

¹⁶¹ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «Ethical Issues in Human Enhancement», ο.π., σ. 131-132.

μπορεί να οριστεί ως βελτίωση στη διάθεση ή αν είναι δυνατός ακόμα ένας τέτοιος ορισμός. Παρόλα αυτά σε γενικές γραμμές οι άνθρωποι παρατηρούν μια σειρά συναισθήματα από κάποια συμβάντα όπως το άκουσμα μιας όμορφης μουσικής, η συγχώρεση μιας έχθρας που κράταγε χρόνια, η καλή συμπεριφορά από έναν άγνωστο, το να ανακαλύπτεις ότι έχεις παραπάνω χρόνο απ' ότι νόμιζες για ύπνο κλπ. Όλα αυτά είναι ευχάριστα. Η αντικατάσταση αυτής της ευχαρίστησης από φάρμακα θα ισούταν με αυτό που ονομάζουμε βελτιωτικά διάθεσης.

Υπάρχει φυσικά η ανησυχία μήπως κάποιος βελτιώνοντας τον εαυτό του με χημικά μέσα, παύσει να βελτιώνεται με τα συμβατικά. Ωστόσο πολλές φορές ένας στόχος είναι αρκετά σημαντικός, ώστε να αξίζει ακόμα κι αν επιτευχθεί με λιγότερα σημαντικά μέσα (όπως πχ η βελτίωση της διάθεσης) αν η εναλλακτική είναι να μην επιτευχθεί καθόλου. Επίσης οι περισσότεροι άνθρωποι δε θεωρούν πως σε κάθε μέσο για κάθε σκοπό πρέπει να επενδύεται η μέγιστη προσπάθεια (όπως πχ στο να προλάβεις το λεωφορείο).

Υπάρχουν περιπτώσεις που φάρμακα (Prozac) βοήθησαν τους ανθρώπους να ζήσουν πιο αυθεντικά και πιο κοντά σε αυτό που ήθελαν κι άλλες που τους εμπόδισαν να το κάνουν. Μερικές φορές τα αυθόρμητα συναισθήματα μας είναι ακριβώς αυτά που πρέπει να νιώθουμε (θλίψη στην κηδεία ενός αγαπημένου προσώπου). Επομένως τα βελτιωτικά διάθεσης και προσωπικότητας έχουν δυνατότητα να παίζουν θετικό ρόλο αλλά είναι σημαντικό να αντιμετωπίσουμε την τεχνολογία τους με τις ερωτήσεις που προκύπτουν από αυτήν.¹⁶²

Νοητική βελτίωση.¹⁶³

Οι άνθρωποι με πολλούς τρόπους προσπαθούν να βελτιώσουν ακόμα τον τρόπο που επεξεργάζονται, αποσπούν, αποθηκεύουν και ανακαλούν πληροφορίες. Εκπαίδευση, ψυχολογία, καφέδες, ύπνος, βιταμίνες, ενεργειακά ποτά κλπ. Κανείς απ' τους παραπάνω τρόπους δε θεωρείται ιδιαίτερος. Παράλληλα με αυτούς έχουν προκύψει κι άλλες καινούργιοι μέθοδοι, το Modafinil που χρησιμοποιείται για τη ναρκοληψία και το Ritalin (για τη διαταραχή προσοχής). Σίγουρα το μέλλον είναι ανοιχτό για την έρευνα.

Υπάρχουν ακόμα τα λεγόμενα νοοτροπικά φάρμακα, «Nootropic drugs»¹⁶⁴. Αυτά αποτελούν βελτιωτικά μνήμης, συγκέντρωσης, κατανόησης και κοινωνικότητας. Πολλά από αυτά δεν ξεπερνούν ακόμα σε δραστηριότητα προϊόντα όπως ο καφές ή η νικοτίνη, παρόλα αυτά προωθούνται από τους υπερανθρωπιστές για οικονομικούς ή ερευνητικούς λόγους. Ωστόσο ακόμα κι αν δούλευαν ή δουλέψουν στο μέλλον δεν αλλάζουν την προσωπικότητα του ατόμου, δεν το κάνουν πιο έξυπνο, δεν προωθούν μια περίπλοκη, ουσιαστική εξυπνάδα ή μια πιο ουσιαστική κατανόηση της εμπειρίας, όπως πχ τη δυνατότητα να αποθηκεύει κάποιος πληροφορίες με έναν τελείως

¹⁶² Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π., σ. 133-34.

¹⁶³ Ο.π., σ. 135.

¹⁶⁴ Tom Koch, «*Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and Transhumanism*», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol χ. Issue χ. 2010, σ. 688-9.

καινούργιο τρόπο. Στην καλύτερη περίπτωση βοηθούν κάποιον να έχει ποιοτικότερο διάβασμα στα πλαίσια ενός διαγωνίσματος, μιας απομνημόνευσης. Παλιότερα ορισμένοι υπέρμαχοι της τεχνητής βελτίωσης των επιδόσεων του ανθρώπου είχαν προτείνει τη χρήση των αμφοταμινών για στρατιώτες, σπουδαστές και για σκληρά εργαζόμενους ενήλικες. Φυσικά υπήρχαν παρενέργειες όπως εξάρτηση, ψυχώσεις και άλλα προβλήματα με τα οποία οι χρήστες έπρεπε να τα βγάλουν πέρα στη συνέχεια.

Παρά τις πολλές ενστάσεις, με τις πιο σοβαρές να είναι αυτές που επισημαίνουν τα ρίσκα για την υγεία, άνθρωποι που σκέφτονται καλύτερα και περισσότερο θα μπορούν να λύσουν περισσότερα κοινωνικά προβλήματα, να ερευνήσουν καλύτερα για νέες τεχνολογικές ανακαλύψεις, να κατανοήσουν και να απολαύσουν περισσότερο την τέχνη και το παρελθόν τους.¹⁶⁵

Υπάρχει απ' την άλλη η κατηγορία για "κλεψιά" (cheating) αναφορικά με την εκπαίδευση.¹⁶⁶ Αν η εκπαίδευση οριστεί ως μονάχα ένας αγώνας για βαθμούς τότε όντως αποτελεί "cheating" η χρήση της νοητικής βελτίωσης σε μη-ελεγχόμενο περιβάλλον. Αν η εκπαίδευση σκοπό έχει να βελτιώσει τους μαθητές και μαζί την κοινωνία, ίσως τα βελτιωτικά να έχουν να παίξουν κάποιο ρόλο.

Ακόμα τίθεται το ζήτημα πως οι γενετικές παρεμβάσεις για τη νοητική βελτίωση θα οδηγήσουν σε μια ταξική κοινωνία με βελτιωμένους και μη βελτιωμένους. Αυτό είναι ωστόσο μια μάλλον υπερβολική θέση. Αρχικά η βελτίωση στοχεύει και έχει αποτέλεσμα κυρίως σε όσους έχουν κάποια απόκλιση προς το αρνητικό ή κάποια πάθηση. Είναι αρκετά δύσκολο για την ώρα να πάρεις ένα μυαλό που δουλεύει σωστά και να το βελτιώσεις παραπάνω. Επιπλέον υπάρχει και η δυνατότητα μέσα από αυτό για αύξηση και όχι μείωση της ισότητας. Αν οι άνθρωποι επιλέγουν ελεύθερα τι θέλουν να κάνουν στον εαυτό τους η ιδέα μιας κοινωνία με δύο τελειώς διαφορετικές ομάδες μοιάζει δύσκολη. Περισσότερο θα υπάρχει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών όπως ισχύει και σήμερα με την αποδοχή της τεχνολογίας.¹⁶⁷

Υπάρχουν ακόμα διάφορα ερωτήματα γύρω απ' τη χρήση βελτιωτικών τεχνολογιών. Για παράδειγμα, αναφορικά με τα άτομα που θα πάσχουν από νοητική στέρηση, θα μπορούν να αποφασίσουν μόνα τους αν θα βελτιωθούν νοητικά ή όχι; Αυτό αποτελεί ένα ενδιαφέρον ερώτημα που βασίζεται στην τωρινή μας άποψη περί ιατρικής, στην οποία έχουμε διάκριση θεραπείας-βελτίωσης. Ενδεχομένως στο μέλλον να υπάρξει μετακίνηση του ενδιαφέροντος από τη θεραπεία στο well-being(ευ ζην).¹⁶⁸

Πάντως η διάκριση θεραπείας-βελτίωσης και η τάση υπέρ της πρώτης έχει οδηγήσει σε πολλά φάρμακα που παράγονται για τη δεύτερη να ξεκινάνε αρχικά για χρήση της πρώτης. Επίσης επειδή αυξάνεται η ζήτηση για βελτιωτικά φάρμακα πολλοί γιατροί

¹⁶⁵ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 136.

¹⁶⁶ Αναφέρεται σε διαγωνισμούς επιδόσεων στην εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα η παράδοση μιας διπλωματικής εργασίας σε μεταπτυχιακό επίπεδο.

¹⁶⁷ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 137.

¹⁶⁸ Ο.π. , σ. 138.

τα συνταγογραφούν ως θεραπευτικά με αποτέλεσμα την παθολογικοποίηση του πληθυσμού.¹⁶⁹

Η βελτιωτική τεχνολογία μοιάζει να αντιπαράκειται συνήθως στη θεραπευτική. Η θεραπευτική ζητά να διορθώσει κάτι που χάλασε (μια ασθένεια, ένα σπασμένο πόδι κλπ), ενώ η βελτιωτική να βελτιώσει την κατάσταση ενός οργανισμού πέρα από αυτού που θεωρεί υγιές. Φυσικά αυτή η διχοτομία είναι προβληματική-ρευστή. Και η σύγχρονη ιατρική δεν θεραπεύει απλώς, παράδειγμα η προληπτική ιατρική ή η παρηγορητική ή οι πλαστικές επεμβάσεις. Πολλοί εργαζόμενοι πίνουν καφέ για να αρχίσουν τη μέρα τους, χρησιμοποιούν μεικ-απ, εξάσκηση, προσευχή, ωμέγα-3 κλπ.¹⁷⁰

Επιπλέον υπάρχει το θέμα του πως θα κατατάξουμε πράγματα τα οποία θα παρέμβουν στον άνθρωπο για να μειώσουν την πιθανότητα ασθένειας και θανάτου. Τα εμβόλια είναι με τον τρόπο τους μια βελτιωτική παρέμβαση στο ανοσοποιητικό μας σύστημα, επομένως και ένα φάρμακο που θα επιβράδυνε το γήρας θα μπορούσε να θεωρηθεί μια βελτιωτική παρέμβαση στο προσδόκιμο όριο επιβίωσης (ή εναλλακτικά μια θεραπευτική παρέμβαση για την πρόληψη του θανάτου).

Έχουμε ακόμα το ζήτημα του ότι δεν μπορούμε να ορίσουμε με αυστηρά όρια τι είναι το φυσιολογικά υγιές και τι είναι το «βελτιωμένο» που ξεπερνάει το φυσιολογικό. Ένα άτομο μπορεί να πάσχει από μια πάθηση που βλάπτει τη νοητική λειτουργία και η θεραπεία για αυτό το πρόβλημα να αλληλεπιδρά με κάποιο γονίδιο με αποτέλεσμα να ξεπεράσει τη φυσιολογική ευφυΐα. Οι δυνατότητες του οργανισμού ακόμα διαφέρουν όχι μόνο από άτομο σε άτομο αλλά και από ηλικία σε ηλικία, όταν ωριμάζουμε οι δυνατότητες μας έχουν φτάσει στο μέγιστο. Όταν γερνάμε πέφτουν. Μια θεραπεία που θα επέτρεπε σε ένα 80χρονο να έχει δυνάμεις 20χρονου είναι θεραπεία ή βελτίωση;

Ήδη επιτρέπουμε πρακτικές όπως τη βελτίωση της όρασης μέσω λέιζερ ή της ομορφιάς μέσω εγχείρησης. Άρα όσοι ζητούν να επιτραπούν οι βελτιωτικές τεχνολογίες έχουν καλά επιχειρήματα στα χέρια τους.¹⁷¹

Ηθική Βελτίωση.

Στην πραγματικότητα είναι αμφίβολο αν υπάρχουν όντως τόσο πολλοί άνθρωποι που διαφωνούν με την βελτίωση (γενικά). Οι περισσότεροι ήδη χρησιμοποιούν βελτιωτικές τεχνολογίες όπως τα γυαλιά οράσεως, τα εμβόλια, οι φακοί κλπ. Παράλληλα το γεγονός πως ορισμένες ουσίες όπως η μορφίνη είναι εθιστικές και λειτουργούν ως ναρκωτικά, αυτό δεν μας εμπόδισε να τα χρησιμοποιήσουμε για τη βελτίωση της ιατρικής επιστήμης, για παράδειγμα στον τομέα της χειρουργικής. Ταυτόχρονα χρησιμοποιούμε διαρκώς την εκπαίδευση σχεδόν σε όλες τις χώρες του κόσμου και ξοδεύουμε υψηλά ποσά για τα σχολεία και τους δασκάλους των παιδιών

¹⁶⁹ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 139.

¹⁷⁰ Ο.π. , σ. 123.

¹⁷¹ Ο.π. , σ. 124.

μας. Αναγνωρίζουμε (οι περισσότεροι) την αξία της μόρφωσης και την ανισοτιμία της πρόσβασης σε αυτήν όμως δε σταματάμε να μορφωνόμαστε επειδή κάποια άλλα άτομα δεν έχουν πρόσβαση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Λίγο ή περισσότερο αναγνωρίζουμε την αξία της βελτίωσης.¹⁷²

Μιλώντας για μια υπερανθρωπιστική ηθική βελτίωση πρέπει να κατανοήσουμε ότι μιλάμε για μια αλλαγή της ανθρώπινης φύσης χάρη στη χρήση των νέων υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών, με σκοπό την ηθική βελτίωση του συλλογικού υποκειμένου που λέγεται ανθρωπότητα. Ενδεχομένως απ' τις προσπάθειες αυτές μας για βελτίωση να προκύψει κάποιο νέο είδος που δε θα είναι ακριβώς άνθρωπος, άσχετα αν θα λέγεται υπεράνθρωπος ή θα είναι μια μετά τον άνθρωπο κατάσταση.¹⁷³

Συνήθως ο κύριος προβληματισμός που αντιμετωπίζει κάποιος όταν αναφέρεται στην ηθική βελτίωση του ανθρώπου, έναν καθόλου νέο προβληματισμό¹⁷⁴, είναι το ζήτημα της αυτονομίας του ατόμου. Στην χριστιανική παράδοση ο Θεός μας φτιάχνει ελεύθερους να επιλέξουμε την πτώση και ταυτόχρονα ικανούς να την αποφύγουμε. Βλέπουμε λοιπόν πως το ζήτημα της αυτονομίας είναι περίπλοκο, απ' τη μία προϋποθέτει τη δυνατότητα πτώσης αλλά και δυνατότητα επιλογής, επιλογής τόσο να σταθούμε “σωστά” όσο και “λάθος”.¹⁷⁵

Θα ήταν επομένως σωστό να πούμε πως αν είναι να διατηρηθεί η ανθρωπιά μας, τουλάχιστον όπως αυτή τη βρίσκουμε μέσα στην παράδοση που λάβαμε, ίσως να χρειαζόμαστε πολλών ειδών βελτιώσεις αλλά όχι ηθική; Ενδεχομένως ναι. Μια τέτοια άποψη βασίζεται στη λογική πως έχουμε ήδη λάβει όση ηθική βελτίωση χρειάζεται, μιας και είμαστε ήδη αρκετά ικανοί «να επιλέξουμε να σταθούμε» αν και «ελεύθεροι να πέσουμε». Απ' την άλλη κι αυτή η θέση μοιάζει επιφανειακή. Οι κοινωνίες μας ήδη χρησιμοποιούν εκτεταμένα βελτιωτικά μέσα, όπως πχ την εκπαίδευση, με την οποία διδάσκουν στα παιδιά να ξεχωρίζουν το λάθος απ' το σωστό, ενισχύουν αξίες όπως ο αλτρουισμός και η ευγενής άμιλλα και τα σχετικά.¹⁷⁶

Σχεδιάζοντας και κάνοντας λόγο για την ηθική βελτίωση σημασία έχει σε κάθε περίπτωση να αναρωτηθούμε τι σχέση έχει με τη γνώση του ηθικού, αν μπορεί να υπάρξει τέτοιο πράγμα, ή έστω με την εξειδίκευση πάνω στην ηθική. Η συνηθισμένη γνώμη είναι πως η ηθική γνώση δεν είναι απλά το να είναι κάποιος καλύτερος στο να είναι καλός αλλά μια καλύτερη κατανόηση του καλού και των πραγμάτων που το αποτελούν. Το διάστημα μεταξύ της κατανόησης του τι είναι το καλό και της πράξης του καλού είναι ένα διάστημα στο οποίο κατοικεί η ελευθερία. Χωρίς την ελευθερία

¹⁷² John Harris, *Enhancing Evolution: The Ethical Case for Making Better People*, USA: Princeton University Press, 2007, σ. 8, 13-14.

¹⁷³ John Harris, *How to be Good: The Possibility of Moral Enhancement*, UK: Oxford University Press, 2016, σ. 38.

¹⁷⁴ Μιας και έχουμε δώσει αρκετές αφορμές ως είδος για να πει κάποιος πως χρειαζόμαστε ενδεχομένως μια τέτοια παρέμβαση.

¹⁷⁵ Ο.π, σ. 59.

¹⁷⁶ Ο.π, σ. 59.

να πράξει κάποιος το λάθος δεν υπάρχει επιλογή κι άρα δεν υπάρχει καμία αξία σε μια ηθική πράξη.¹⁷⁷

Ένα βασικό ωστόσο ζήτημα είναι πως οι ιδιότητες που οδηγούν σε «ανήθικες» πράξεις πολύ συχνά είναι και αυτές που απαιτούνται για μια ηθική ζωή. Επιπλέον διάφορες μορφές ανηθικότητας είναι δύσκολο να «θεραπευτούν». Ας υποθέσουμε την παρέμβαση ώστε οι άνθρωποι να μην αντιδρούν με απέχθεια προς άτομα μιας άλλης φυλής. Αυτό δεν αντιμετωπίζει του ζήτημα του αν εξαρχής αυτή η απέχθεια είναι ζήτημα κοινωνικής προκατάληψης ή εναλλακτικά μια ενστικτώδης αντίδραση στο διαφορετικό η οποία μπορεί να αλλάξει και στις δύο περιπτώσεις με τη μόρφωση. Καταλήγουμε όπως και να έχει μάλλον στο γεγονός πως σε τέτοιες περιπτώσεις η καλύτερη λύση είναι ο ορθολογισμός και η εκπαίδευση σε συνδυασμό με βελτιωτικές τεχνολογίες όσον αφορά κυρίως τη νόηση, ώστε να γίνεται πχ πιο άμεσα αντιληπτό πως το διαφορετικό δεν είναι κατ' ανάγκη επικίνδυνο.¹⁷⁸

Έχει υποστηριχθεί πως με τις νέες τεχνολογίες μπορούμε να προκαλέσουμε πολύ γρήγορα, μεγάλης έκτασης κακό σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων, πολύ πιο εύκολα απ' ότι μπορούμε να ωφελήσουμε τον ίδιο αριθμό ανθρώπων. Για παράδειγμα με την πρόοδο της επιστήμης δεν αποκλείεται μικρές ομάδες ή και μεμονωμένα άτομα να αποκτήσουν τα μέσα να κατέχουν όπλα μαζικής καταστροφής. Αν έστω και μια ελάχιστη μερίδα της ανθρωπότητας είναι αρκετά ανήθικη για να προκαλέσει τέτοιο εύρος καταστροφών με τη χρήση τέτοιου οπλισμού, ο κίνδυνος είναι μεγάλος γιατί στατιστικά το πιο πιθανό είναι να προκύψει μια τέτοια μερίδα ανθρώπων, εκτός κι αν προχωρήσει η ιδέα της ηθικής βελτίωσης του πληθυσμού. Για την ώρα δυνατότητα μαζικής ηθικής βελτίωσης του πληθυσμού με τη χρήση της τεχνολογίας δεν υπάρχει, κάποιοι σχολιαστές όπως ο Persson και ο Savulescu υποστηρίζουν ωστόσο πως είναι τόσο μεγάλο το ρίσκο για την ανθρωπότητα που αν ποτέ καταστεί δυνατή μια τέτοιας κλίμακας ηθική βελτίωση, χωρίς αρνητικές συνέπειες για τους ανθρώπους, τότε αυτή θα πρέπει να είναι υποχρεωτική για όλον τον πληθυσμό.¹⁷⁹

Δεν είναι όλα όμως τόσο απαισιόδοξα, ούτε χρειάζεται να καθυστερήσουμε τις νέες τεχνολογίες μέχρι την ηθική τελειοποίηση της ανθρωπότητας. Για αρχή πρέπει να σχολιαστεί το γεγονός πως η νέα τεχνολογία παρέχει τη δυνατότητα, ειδικά μέσω της ιατρικής, να σωθούν εξίσου πολλοί άνθρωποι με όσους θα μπορούσαν να πάθουν ζημιά απ' τη χρήση της, επομένως η εξέλιξη της τεχνολογίας δε δημιουργεί απαραίτητα και μόνο λόγους για ηθική απαισιοδοξία.¹⁸⁰ Ένα άλλο πρόβλημα με τις προτάσεις για μαζικό “ηθικό εμβολιασμό” του πληθυσμού είναι πως περισσότερο αυτός δε στοχεύει στη δημιουργία “καλύτερων” ανθρώπων αλλά στο να ενισχύσει συγκεκριμένες συμπεριφορές, όπως για παράδειγμα να εξαλείψει την επιθετικότητα,

¹⁷⁷ Ο.π, σ. 60.

¹⁷⁸ John Harris, *How to be Good: The Possibility of Moral Enhancement*, ο.π. , σ. 61-62.

¹⁷⁹ Ο.π, σ. 64-65.

¹⁸⁰ Ο.π, σ. 71.

κάτι που δε μας λέει τίποτα όμως για την ηθική στάση των ατόμων σχετικά με τη χρήση της βίας.¹⁸¹

Στα πλαίσια αυτά δε μπορούμε και δεν πρέπει να μιλάμε για ηθική βελτίωση. Η ελευθερία προϋποθέτει σε κάποιο βαθμό την ύπαρξη απειλών, τον περιορισμό των επιλογών και τον πλουραλισμό των επιλογών με τις πολιτικές ελευθερίες και την εκπαίδευση. Μια ηθική βελτίωση που θα δρούσε όμως απλά σα προκατάληψη, που δε θα βελτιώνει ηθικά το άτομο αλλά θα το έκανε να αναπτύξει αρνητικά χαρακτηριστικά προς διάφορες συμπεριφορές δε θα διέφερε πρακτικά από παράλογες προκαταλήψεις όπως ο ρατσισμός, ο σεξισμός και άλλες. Ουσιαστικά θα θόλωνε την κρίση του ατόμου και θα το εμπόδιζε να σκεφτεί εναλλακτικές επιλογές. Ενδεχομένως θα μπορούσε μέσω της ηθικής βελτίωσης να παραχθεί συμπεριφορά η οποία να χαρακτηριζόταν αντικειμενικά “καλή” ή “ηθική” ως προς τα αποτελέσματα της. Ωστόσο δε θα ήταν σε καμία περίπτωση συμπεριφορά ενός ηθικού υποκειμένου που έχει υπολογίσει όλες τις εναλλακτικές και ελεύθερα έχει καταλήξει στην ηθική επιλογή που μοιάζει πιο σωστή. Η αυτονομία πηγαίνει μαζί με την ελεύθερη επιλογή και δυστυχώς (όντως αποτελεί κρίμα), κάποιος ο οποίος έχει τροποποιηθεί γενετικά ώστε να μη μπορεί να πυροβολήσει το γείτονα του εκτός από απουσία ελευθερίας είναι πιθανώς και εκτεθειμένος αν χρειαστεί να επιλέξει μια βίαιη επιλογή ως τελευταία λύση αυτοάμυνας.¹⁸²

Επέκταση ζωής-Αντιγήρανση.

Οι άνθρωποι στην εποχή του χαλκού, αλλά και διάφορες “μη πολιτισμένες” φυλές σήμερα ζούνε κατά μέσο όρο 20-35 χρόνια. Θα μπορούσαμε κάλλιστα να θεωρήσουμε αυτό ως μέσο όρο ζωής του είδους μας, ή σε αυτούς τους λαούς και εποχές να μετρήσουμε μόνο όσους επιβιώσουν της γέννας και να φτάσουμε γύρω στα 54. Θα μπορούσαμε απ’ την άλλη να υπολογίσουμε τη σημερινή Ιαπωνία και να βρούμε ένα μ.ο. 84 και 81. Μια εξέλιξη κυρίως τεχνολογική, κοινωνική και επιστημονική και όχι λόγω κάποιας αλλαγής στον άνθρωπο.¹⁸³

Για να αυξηθεί μακροχρόνια το προσδόκιμο όριο επιβίωσης δεν αρκεί να θεραπευτούν οι ασθένειες αλλά πρέπει να περιοριστεί η πορεία του γήρατος που φτάνει όλα τα άτομα σε σημείο που ο θάνατος είναι πλέον μη δυνατόν να εμποδιστεί περαιτέρω λόγω κυτταρικής ζημιάς. Αν θεραπεύαμε όλες τις καρδιακές παθήσεις και τους καρκίνους ίσως αυξάναμε το μέσο όρο ζωής κατά οχτώ ή εννέα χρόνια. Το γήρας αυξάνει την παθολογία του ατόμου.¹⁸⁴ Το γήρας είναι ο πιο συχνός θάνατος, η

¹⁸¹ John Harris, *How to be Good: The Possibility of Moral Enhancement*, ο.π. , σ. 78.

¹⁸² Ο.π. , σ. 79-82.

¹⁸³ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 123.

¹⁸⁴ Ο.π, σ. 124.

πιο συχνή αιτία θανάτου στον πλανήτη.¹⁸⁵ Το Εθνικό Ινστιτούτο για το Γήρας στις ΗΠΑ αναλύει τη γήρανση ως εξής¹⁸⁶:

A) Η πτώση στη δυνατότητα του σώματος να αναπαράγει τα κύτταρα που πεθαίνουν.

B) Οι μειωμένες-όχι επαρκείς αντιδράσεις των κυττάρων στο στρες.

Γ) Πτώση στη λειτουργία και στο μηχανισμό διαχείρισης πρωτεϊνών.

Δ) Μακρομοριακή ζημιά.

E) Ζημιά στο RNA.

Αυτό εξηγεί και το ενδιαφέρον των υπερανθρωπιστών για την επέκταση του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης, δε θα αυξηθεί μόνο το πόσο ζούμε αλλά και το πώς ζούμε. Στόχος είναι να ζούμε πολύ πιο υγιώς.¹⁸⁷

Οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες υπόσχονται να μειώσουν ή και να θέσουν τέρμα στους θανάτους λόγω γήρανσης. Το τέλος της γήρανσης θα φέρει με τη σειρά το τέλος μιας περιόδου φθοράς, που ταλαιπωρεί και προκαλεί ασθένειες σε μια σειρά άτομα αλλά και όσους αναλαμβάνουν να τους φροντίσουν.¹⁸⁸ Δεν είναι απλά η αύξηση του πόσο ζει κανείς, είναι η ουσιαστική βελτίωση της ποιότητας της ζωής του. Το ζήτημα δεν είναι να ζήσει κανείς παραπάνω αλλά με βεβαρυσμένη υγεία, σωματική και ψυχική. Ο στόχος των υπερανθρωπιστών είναι να ζήσει κάποιος περισσότερο, έχοντας όμως την ευεξία της νεότητας.¹⁸⁹

Πολλοί αντιδρούν με φρίκη σε μια τέτοια πρόταση. Οι αντιδράσεις απέναντι στις νέες τεχνολογίες και ειδικά απέναντι στην πιθανότητα επέκτασης του προσδόκιμου ορίου ζωής που μένουν μόνο στο θαυμασμό ή στην απέχθεια είναι ψυχολογικές αντιδράσεις στο σοκ. Η δυνατότητα να μπορούμε επιτέλους να καταπολεμήσουμε τη φθορά που προκαλεί το γήρας αλλά και το ίδιο το γήρας, προκαλεί αντιδράσεις πανικού, φόβο για υπερπληθυσμό, για αθάνατους δικτάτορες, για πάμπλουτες ελίτ που ζουν εσαεί κλπ.¹⁹⁰ Σκοπός μιας έρευνας είναι να δούμε πέρα από αυτό όμως, να αξιολογήσουμε τα θετικά και τα αρνητικά.¹⁹¹ Μέχρι τώρα η προηγούμενη στάση είχε μια βάση, ήταν κυρίως ψυχολογική, αφού δε μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα με την πορεία προς το θάνατο και με το γήρας, το καλύτερο που είχαμε να κάνουμε ήταν να προετοιμαστούμε ψυχολογικά εναντίον του αντί να το σκεφτόμαστε διαρκώς.¹⁹²

Ορισμένοι πιστεύουν πως από μια ηλικία και έπειτα ο θάνατος δεν είναι κάτι το ιδιαίτερο κακό εφόσον είναι αναμενόμενος και αναπόφευκτος. Όμως ο θάνατος ενός

¹⁸⁵ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, London: Delta Wisdom, 2016, σ. 66.

¹⁸⁶ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π., σ. 40.

¹⁸⁷ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π., σ. 124.

¹⁸⁸ Aubrey de Grey - Michael Rae, *Ending Aging*, New York: St. Martin's Press, 2007, σ. 20.

¹⁸⁹ More Max-Vita-More Natasha, «*The Transhumanist Reader*», USA: Wiley-Blackwell, 2013, σ. 339.

¹⁹⁰ Aubrey de Grey - Michael Rae, *Ending Aging*, σ. 22.

¹⁹¹ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π., σ. 12.

¹⁹² Aubrey de Grey - Michael Rae, *Ending Aging*, σ. 23.

ηλικιωμένου είναι εξίσου θλιβερός με το θάνατο ενός παιδιού. Αν δεχτούμε πως ισχύει το αντίθετο τότε αυτό αποτελεί μια προκατάληψη σε βάρος κάποιου, που πρέπει ή αξίζει να πεθάνει με κριτήριο το πόσο χρονών είναι. Πολλοί ηλικιωμένοι δηλώνουν πως θέλουν να πεθάνουν από μια ηλικία και έπειτα αλλά το κάνουν κατόπιν κοινωνικής πίεσης. Ενώ πολλοί άνθρωποι επιθυμούν να ζήσουν και φοβούνται το θάνατο αντιδρούν αρνητικά στην ιδέα νέων τεχνολογιών που θα αλλάξουν την πορεία της ζωής ή και θα την ανακόψουν, προς αυτόν.¹⁹³¹⁹⁴

Η γήρανση δεν είναι κάτι στο οποίο δε μπορούμε να επέμβουμε.¹⁹⁵ Τις τελευταίες δεκαετίες διάφορα είδη ζώων από έντομα μέχρι τρωκτικά είδαν τις ζωές τους να διευρύνονται όχι μόνο από άποψη μέσου όρου, πάντα μέσω δίαιτας και επέμβασης σε συνθήκες εργαστηρίου, αλλά και από άποψης του ανώτερου ορίου που μπόρεσαν να φτάσουν. Συγκεκριμένα:

- Σε μύγες, πειραματόζωα εργαστηρίου η μέση διάρκεια ζωής τετραπλασιάστηκε.
- Με τη μετάλλαξη στο γονίδιο ενός σκουληκιού η μέση ζωή του αυξήθηκε κατά 65% και το ανώτερο όριο κατά 110%.

A) Αποδείχθηκε επίσης πως η διαίτα βοηθάει – μείωση θερμίδων.

B) Διάφορα φάρμακα πρέπει να συνυπολογίζονται.

Επομένως καταρρίπτεται η πολύ σημαντική για την ιδέα της αύξησης του χρόνου ζωής άποψη πως η μέση διάρκεια ζωής είναι ορισμένη από πριν και τίποτα δε μπορεί να γίνει για αυτό. Φυσικά ότι ισχύει σε ένα είδος δε μπορεί να μεταφερθεί αυτούσια σε ένα άλλο.¹⁹⁶ Πλέον όμως, με τις προόδους στη γεροντολογία, υπάρχουν βάσιμες ελπίδες για μια τομή που θα επιτρέψει αν όχι όλες, έστω κάποιες υπερανθρωπιστικές προσδοκίες να αποδειχθούν πραγματικότητα.¹⁹⁷¹⁹⁸

Για να αντιμετωπιστούν οι θάνατοι από γήρανση στόχος απ' τους υπερανθρωπιστές είναι να αξιοποιηθούν τα παρακάτω μέσα της αναγεννησιακής τεχνολογίας (regenerative technology).¹⁹⁹

-Χρησιμοποίηση μηχανισμών που ήδη υπάρχουν στο σώμα, ειδικά σε έναν υγιή νέο άνθρωπο και παρεμβαίνοντας για ώστε να ενισχυθούν και να συνεχίσουν να λειτουργούν πέρα απ' το σημείο που συνήθως χάνουν τη δυναμική τους.

¹⁹³ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π. , σ. 15.

¹⁹⁴ Ο.π. , σ. 275.

¹⁹⁵ Ο.π. , σ. 35

¹⁹⁶ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π. , σ. 37.

¹⁹⁷ Aubrey de Grey –Michael Rae, *Ending Aging*, σ. 26, 30, 32-33.

¹⁹⁸ Είναι πολύ δύσκολο να πάρει κάποιος μια ξεκάθαρη θέση πάνω στο σε ποιο στάδιο βρίσκεται αυτή τη στιγμή η ιατρική ακριβώς, ειδικά όταν δεν είναι ο ίδιος μέλος του ιατρικού κλάδου. Το πρόβλημα γίνεται ακόμα πιο περίπλοκο όταν αντιληφθεί πως υπάρχουν τεχνολογίες και πρακτικές (πχ η επέμβαση στα κύτταρα) που θεωρητικά θα μπορούσαν να αυξήσουν τη ζωή μας αλλά και... την ευπάθεια στον καρκίνο. Πάντως ότι τη συζήτηση για την αύξηση του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης πλέον δε τη βρίσκουμε στους συγγραφείς επιστημονικής φαντασίας αλλά σε επίσημα ιατρικά συνέδρια γεροντολογίας πρέπει να τη δούμε ως ένα, σε πρώτη φάση θετικό βήμα.

¹⁹⁹ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π. , σ. 42.

-Χρησιμοποιώντας μέσα που υπάρχουν σε μη ανθρώπινα πλάσματα και μεταφέροντας/μετατρέποντας τα έτσι ώστε να δουλέψουν και στον άνθρωπο.

-Δημιουργώντας νέα μέσα με τη συνθετική βιολογία ή τη γενετική μηχανική.

-Με νέα φυσικά μέσα σε μακροκλίμακα, για παράδειγμα με μηχανικά εξαρτήματα για να αντικαταστήσουν κομμάτια του σώματος.

-Με νέα φυσικά εξαρτήματα σε μικροκλίμακα, όπως η νανοχειρουργική.

Όλα τα παραπάνω μπορούν να αξιοποιηθούν. Σημασία έχει να γίνει κατανοητό πως δεν αναζητείται κάποιο συγκεκριμένο ελιξίριο της ζωής. Κάτι τέτοιο θα ήταν σχεδόν αδύνατο να βρεθεί. Το πιο πιθανό θα ήταν να προκύψει ένας συνδυασμός τεχνολογιών.²⁰⁰ Επιπλέον ακόμα κι αν όλα τα παραπάνω δουλέψουν και προκύψει κάτι που θα πολλαπλασιάσει επί δέκα, επί εκατό ή επί χίλια τα έτη ζωής του μέσου ανθρώπου, αυτό και πάλι δε θα ισούται με την απάντηση στο ερώτημα της αθανασίας. Θα εξακολουθούν να υπάρχουν τρόποι να πεθάνεις όπως πχ η δολοφονία, ένας τυχαίος θάνατος σε δυστύχημα, κάποια νέα είδη ασθενειών κι ίσως άλλα πράγματα που δε μπορούμε να φανταστούμε ακόμα.²⁰¹

Αν προχωρήσει η αντιγηραντική τεχνολογία, τότε υπολογίζεται πως περίπου ένα επιπλέον δισεκατομμύριο πληθυσμός θα προστεθεί στο σύνολο της γης μέσα σε ένα χρόνο. Αυτό όμως είναι ένας πρόχειρος υπολογισμός που δεν υπολογίζει τις αλλαγές στην κοινωνία. Για παράδειγμα πολλοί δε θα θέλουν να κάνουν παιδιά αμέσως αν ξέρουν πως έχουν μπροστά τους περισσότερα χρόνια και δεν πιέζονται άμεσα από κάποιο βιολογικό όριο.²⁰²

Αναφορικά με την ένσταση του υπερπληθυσμού, τουλάχιστον το οικονομικό κομμάτι του προβληματισμού δεν έχει μεγάλη βάση. Η επέκταση του προσδόκιμου ορίου επιβίωσης θα δημιουργήσει επιπλέον πιο υγιή άτομα που θα μπορούν και θα θέλουν να προσφέρουν οικονομικά στην κοινότητα. Για τον υπερπληθυσμό αυτόν καθ' αυτόν, η αύξηση του βιοτικού επιπέδου σε γενικές γραμμές μειώνει και τις γεννήσεις. Η επέκταση των τεχνολογιών αυτών στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι καλύτερη ιδέα απ την απαγόρευση της. Φυσικά δεν ξέρουμε ακριβώς πως θα εξελιχθεί η όλη κατάσταση. Πάντως δεν είναι ηθικό να απαγορεύσεις μια τεχνολογία που υπόσχεται να λύσει μεγάλα ιατρικά ζητήματα επειδή θα αυξήσει τον πληθυσμό. Καλύτερα να εξεταστούν άλλες λύσεις σε τέτοια περίπτωση (ενθάρρυνση για μείωση των γεννήσεων κλπ).²⁰³

Υπάρχει η κριτική προς το στόχο της επέκτασης του προσδόκιμου επιβίωσης πως είναι μια ιατρική πολυτέλεια που κατασπαταλά πόρους που θα μπορούσαν να κατευθυνθούν αλλού. Αν όμως στόχος είναι να επενδυθούν όσο το δυνατόν πιο δίκαια τα λεφτά της ιατρικής έρευνας τότε με την ίδια λογική θα πρέπει να

²⁰⁰ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π., σ. 43.

²⁰¹ Ο.π., σ. 46.

²⁰² Ο.π., σ. 52.

²⁰³ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», σ. 126-7.

επενδυθούν τα λεφτά που δίνονται για τον καρκίνο στους μεσήλικες ασθενείς στις δυτικές χώρες στα παιδιά που πεθαίνουν από μαλάρια στην Αφρική.²⁰⁴ Όσο για την ανησυχία για το οικονομικό κόστος, το κόστος ανάπτυξης νέων τεχνολογιών στην υγεία συνήθως μειώνει το κοινωνικό κόστος (πχ εμβόλια για παιδιά) μακροπρόθεσμα. Αυτό σημαίνει πως το άγχος για το κοινωνικό και οικονομικό κόστος της μακροζωίας είναι μεγαλοποιημένο.²⁰⁵

Υπάρχει επιπλέον η ένσταση πέρα απ' το ότι θα οξυνθούν τα κοινωνικά προβλήματα πως μια ζωή χωρίς θάνατο δε θα έχει νόημα. Φυσικά μια ζωή χωρίς θάνατο, αν κάτι τέτοιο είναι επιτεύξιμο δε σημαίνει πως στερείται ουσίας και στόχων. Απλά οι διαρκώς επιτεύξιμοι(;) στόχοι θα αντικαθίστανται από άλλους και από άλλες φιλοδοξίες.²⁰⁶

Το αίτημα να εμποδιστεί η επέκταση της ζωής φέρνει το ερώτημα πάνω στο γιατί να μην αξίζει να βιωθεί μια μεγαλύτερη ζωή. Γιατί να εμποδιστεί κάποιος που θέλει να ζήσει έτσι. Πολύς κόσμος ζει ζωές γεμάτες με ασχολίες που δεν εγκρίνουμε αλλά δεν τους εμποδίζουμε την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες. Ίσως να υπάρχουν άνθρωποι που πιστεύουν πως δεν αξίζει μια ζωής διάρκειας χιλίων χρόνων αλλά δεν αξίζει να περιορίσεις την ελευθερία τους να το κάνουν.

Το πιθανότερο είναι άλλωστε πως οι παλιοί στόχοι που είχαμε θα αντικατασταθούν από άλλους, νέου τύπου. Αντί να μάθεις μια ξένη γλώσσα, να φυτέψεις ένα δέντρο, γράψεις ένα ποίημα, ο στόχος θα είναι να γράψεις ένα βιβλίο σε κάθε γλώσσα του κόσμου, ζήσεις για να δεις όλα τα δέντρα που φύτεψες να γίνονται δάσος και να ταξιδέψεις σε κάποιον άλλο γαλαξία. Πολύ απλά αυτές οι νέες ασχολίες θα εμφανιστούν για να καλύψουν τυχόν ελλείψεις του υπεράνθρωπου.²⁰⁷

Δ. AI- Uploading– Singularity: Τρεις ιδέες για το παρόν και το μέλλον.

Η τεχνητή νοημοσύνη και η συζήτηση για αυτήν δεν είναι στα αλήθεια κάτι το τρομερά καινούργιο. Υπάρχει παντού γύρω μας, στις μηχανές αναζήτησης του διαδικτύου, στην αναζήτηση απάτης στις διατραπεζικές συναλλαγές και στα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Η τεχνητή νοημοσύνη κάνει ήδη μια σειρά από εργασίες για εμάς, όπως να απαντάει τα τηλέφωνα για εμάς και να παρέχει τηλεφωνική υποστήριξη, καθώς και άλλα πιο σοβαρά όπως τη διαχείριση ενός αεροπλάνου κατά την πτήση. Φυσικά υπάρχουν περιορισμοί, όπως η προσαρμογή σε μη προβλέψιμες συνθήκες, στις οποίες συνήθως μπορούν(;) να ανταποκριθούν οι άνθρωποι. Οι

²⁰⁴ Δεν ισχυρίζεται κανείς πως δεν πρέπει να γίνει μια πιο δίκαιη ανακατανομή των ιατρικών πόρων. Ωστόσο είναι άδικο να χρεώνεται μια νέα τεχνολογία την άνιση κατανομή των πόρων που ήδη. Αν περιμέναμε να μοιραστούν δίκαια όλοι οι πόροι του πλανήτη και μετά να εφεύρουμε οτιδήποτε το νέο, τότε τίποτα δε θα προχωρούσε στον επιστημονικό τομέα.

²⁰⁵ David W. Wood, *The Abolition of Aging*, ο.π., σ. 254.

²⁰⁶ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», σ. 124.

²⁰⁷ Ο.π., σ. 5.

υπερανθρωπιστές προτείνουν την ανάπτυξη της AI (artificial intelligence) σε επίπεδα μέχρι και επέκεινα του ανθρώπινου.²⁰⁸²⁰⁹

Το πιο συνηθισμένο παράδειγμα AI εν δράσει είναι το πρόγραμμα WATSON που ξεκινώντας απ' το να κερδίζει στο παιχνίδι γνώσεων "Jeopardy", έφτασε το 2014 να συμμετέχει στην έρευνα για την καταπολέμηση του καρκίνου. Η επιτυχία του ξεπέρασε αυτή αρκετών ανθρώπων που ειδικεύονταν στον εν λόγω τομέα.^{210 211} Το σίγουρο είναι πως η ανάπτυξη της εν λόγω τεχνολογίας έχει πολλά να προσφέρει άσχετα αν είναι κάποιος υπερανθρωπιστής ή όχι.

Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για την νοημοσύνη, μία που λέει πως αυτή μπορεί να προσομοιωθεί μονάχα σχετικά κοντά στην ανθρώπινη και μια που λέει πως μια μηχανή, ένας υπολογιστής μπορεί να ξεπεράσει κατά πολύ τον άνθρωπο σε νοημοσύνη. Αν ισχύει η δεύτερη τότε δυνάμει μπορούμε να φτάσουμε στο mind uploading.²¹²

Mind uploading²¹³²¹⁴, είναι η διαδικασία της μεταφοράς της συνείδησης απ' τον εγκέφαλο ενός ανθρώπινου ατόμου σε έναν υπολογιστή-σε μια μηχανή. Μια υποτιθέμενη-προτεινόμενη διαδικασία για να γίνει αυτό είναι να γίνει πρώτα ένα πλήρες σκαν του εγκεφάλου και μια ανάλυση του σε βάθος με τη χρήση νανοτεχνολογίας ώστε να μπορεί να αναλυθεί άτομο προς άτομο. Θα χρειαστεί ακόμα τεχνολογία για τη μεταφορά της συνείδησης στον υπολογιστή αλλά και ένας υψηλής ισχύος υπολογιστής για να αντέξει-τρέξει τη μεταφορά. Καθώς και κάποιος τρόπος να αλληλεπιδράσει το upload με τον έξω κόσμο ή με μια ψηφιακή πραγματικότητα.

Μια άλλη εναλλακτική μέθοδος θα ήταν η σταδιακή αντικατάσταση ενός νευρώνα με ένα εμφύτευμα ή με μια προσομοίωση σε έναν υπολογιστή εκτός σώματος. Αυτό σταδιακά μέχρι που ολόκληρος ο εγκέφαλος να έχει αλλάξει. Αν τα μηχανικά μέρη μπορούν ή δε μπορούν να αντικαταστήσουν την ανθρώπινη σκέψη αυτό θα ελεγχθεί κατά την αντικατάσταση των νευρώνων του εγκεφάλου με μηχανικά εξαρτήματα παρατηρήσουμε νευρο-εκφυλισμό. Απ' την άλλη υπάρχει η πιθανότητα τα upload-μυαλά να μιμηθούν τις συμπεριφορές μας χωρίς να είναι πραγματικοί εαυτοί. Το ενδιαφέρον εδώ βρίσκεται στην εξής ιδιαιτερότητα. Οι άνθρωποι ή έστω ένα είδος που λέγεται υπεράνθρωπος, αν δεχτούμε τη σχέση με τον άνθρωπο, όταν λένε ψέματα ή δρουν με υποκρισία, γνωρίζουνε ότι πράττουν έτσι. Ενδεχομένως προγράμματα

²⁰⁸ R.U. Sirius –Jay Cornell, *Transcendence: The Disinformation Encyclopedia Of Transhumanism And The Singularity*, ο.π. , σ. 19.

²⁰⁹ Υπάρχει θεωρητικά και η Artificial General Intelligence, που αφορά ακριβώς την προσαρμογή σε περιβάλλοντα μη προβλέψιμα, ουσιαστικά μη τεχνητά. Δεν υπάρχει ακόμα στην πράξη.

²¹⁰ R.U. Sirius –Jay Cornell, *Transcendence: The Disinformation Encyclopedia Of Transhumanism And The Singularity*, ο.π. , σ. 19.

²¹¹ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, σ. 134.

²¹² Nicholas Agar, *Humanity's End*, USA: MIT Press, 2010, σ. 58-59.

²¹³ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π. , σ. 17.

²¹⁴ More Max-Vita-More Natasha, «*The Transhumanist Reader*», ο.π. , σ. 168-9.

που μιμούνται τους ανθρώπους και λένε ψέματα για την ταυτότητα τους να μην έχουν τέτοια γνώση, ότι δηλαδή η συμπεριφορά τους είναι ηθικώς προβληματική.²¹⁵

Το κύριο πρόβλημα είναι αν επιβιώνει ο εαυτός σου από αυτή την μεταφορά. Μια γνώμη είναι πως επιβιώνει, αρκεί να υπάρχει συνείδηση της ταυτότητας, αναμνήσεις απόψεις, αξίες, θέσεις κλπ.

Η ιδέα του mind uploading ξεκινάει το 1936 ως πρόταση από τον Alan Turing και τίθεται ως “TURING MACHINE”. Χρειάζεται για να δουλέψει τρία βασικά πράγματα. Δυνατότητα να “σκανάρεις” τον εγκέφαλο/κεφάλι ώστε να επεξεργαστείς τις πληροφορίες, software για να επεξεργαστείς τις πληροφορίες αυτές και την δυνατότητα προσομοίωσης τους. Οι ίδιοι οι υπερανθρωπιστές παραδέχονται πως για την ώρα, το mind-uploading είναι στα όρια της επιστημονικής φαντασίας ως τεχνολογία.²¹⁶

Τα προβλήματα με την ιδέα αυτή είναι ουσιαστικά δύο:²¹⁷

α) Η τάση ορισμένων να πιστεύουν πως το μυαλό μοιάζει όντως με μια μηχανή Turing.

β) Η πίστη πολλών υπερανθρωπιστών πως για να προσομοιώσουμε το κεφάλι δε χρειάζεται να κατανοήσουμε την πλήρη λειτουργία του. Υποστηρίζουν πως αρκεί να έχουμε τα απαραίτητα δεδομένα και αυτό να μπορεί να τεθεί σε λειτουργία. Όμως αυτό είναι απλός λειτουργισμός.

Πάντως όπως και να έχει το uploaded μυαλό δεν θα είναι απαραίτητα το μυαλό που υπήρχε πριν αλλά ένα βελτιωμένο. Ακόμα και στην περίπτωση που διατηρηθεί η ταυτότητα του.²¹⁸ Ένα άλλο ζήτημα είναι τι συμβαίνει αν γίνουν πολλές κόπιες του εγκέφαλου σου, μυαλού σου. Είναι όλες εσύ; Είναι καμία εσύ; Ποιος έχει ποια νομικά δικαιώματα;

Θετικά του ανεβάσματος, αν πετύχει όπως ο όρισε ο Turing θα είναι:

- Δε θα υπάρχουν βιολογικοί περιορισμοί.
- Εφεδρικά αντίγραφα, θα μπορείς να ζήσεις για όσο διαρκεί το upload.
- Θα μπορείς να ζεις πιο οικονομικά (πάντα ανάλογα με τις ανάγκες του uploading).
- Θα μπορείς να αξιοποιήσεις τις δυνατότητες ενός υπολογιστή, άμεσα, υπέρ σου.
- Θα μπορούσες να ταξιδέψεις γρήγορα, σαν πληροφορία.

²¹⁵ Nicholas Agar, *Humanity's End*, ο.π. , σ. 80-81.

²¹⁶ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 236.

²¹⁷ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 239.

²¹⁸ Nicholas Agar, *Humanity's End*, ο.π. , σ. 68.

- Τα βελτιωτικά θα είναι πιο εύκολο να περαστούν σε ένα upload παρά σε ένα οργανικό μυαλό
- Θα δουλεύει και για τους ασθενείς που έχουν περάσει κρυογονική, εφόσον το μυαλό είναι ανέπαφο.

Αναφορικά τώρα με το Singularity. Ως «Singularity» ορίζεται ένα σημείο τεχνολογικής βελτίωσης πέραν του οποίου δε θα μπορούμε πρακτικά να αναγνωρίσουμε τον ανθρώπινο πολιτισμό λόγω της αλματώδους προόδου που θα έχει επιτευχθεί. Αυτό συνήθως ονομάζεται singularity και αποδίδεται στην δημιουργία μια διαρκώς βελτιωμένης από μόνης της υπέρ-ευφυούς τεχνητής νοημοσύνης.²¹⁹ Βασίζεται στην ιδέα πως οι υπολογιστές είναι επεξεργαστές πληροφορίας όπως εμείς, που θα εξελιχθούν ακόμα παραπάνω μέχρι που θα αποκτήσουν συνείδηση.²²⁰

Δεν είναι ξεκάθαρο αν μπορεί να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Η συνείδηση δεν είναι απλά αποτέλεσμα υπολογιστικής δύναμης, κάτι που όντως μπορούν να πετύχουν οι υπολογιστές αλλά της ύπαρξης του μυαλού σε ένα σώμα, σε έναν κόσμο για την απόκτηση εμπειριών.²²¹

Το singularity γίνεται πιο εύκολα κατανοητό αν εξηγηθεί ως το σημείο εκείνο που ξεκινάει μια άνευ προηγουμένου τεχνολογική πρόοδος, με σημείο εκκίνησης της όχι τον άνθρωπο αλλά κάποια υπέρ-νοημοσύνη. Ως υπερ-νοημοσύνη, super-intelligence ορίζεται οποιαδήποτε μορφή νοημοσύνης ξεπερνάει τον άνθρωπο σε κάθε τομέα δραστηριότητας που έχουμε σκεφτεί μέχρι τώρα. Το πρόβλημα είναι πως δεν είναι καθόλου σίγουρο πως θα συμπεριφέρεται μια υπερ-νοημοσύνη ή πως θα επιλέξει να δράσει απέναντι μας.²²²

Υπάρχουν δύο προϋποθέσεις για να στέκει το αρνητικό σενάριο του singularity δηλαδή για να είναι αυτό επικίνδυνο:²²³

α) Να προκύψουν οι αλλαγές πάρα πολύ γρήγορα, το πολύ σε διάστημα ημερών, ίσως και ωρών.

β) Όλες οι βελτιώσεις στην τεχνητή νοημοσύνη να γίνονται μέσω της ίδιας στην ίδια.

Οποιαδήποτε άλλη εκδοχή επιτρέπει στην (υπερ)ανθρωπότητα να ρυθμίσει η ίδια το τι θα συμβεί.

Μια πρόταση για μια αρμονική σχέση μεταξύ υπερανθρώπων/ανθρώπων και μελλοντικών ΑΙ είναι η ιδέα ενός αρχικού κώδικα μέσα στον προγραμματισμό των ΑΙ που θα τις εμποδίζει να πάρουν εχθρικές προς τους ανθρώπους/υπερανθρώπους στάσεις/συμπεριφορές.

²¹⁹ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π. , σ. 19.

²²⁰ Jay Friedenberg , *Humanity's Future*, ο.π. , σ. 42.

²²¹ Jay Friedenberg , *Humanity's Future*, ο.π. , σ. 44

²²² Ο.π. , σ. 45.

²²³ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 245.

Δυστυχώς όμως κι αυτή η λύση δεν είναι απόλυτη. Ανάμεσα σε διάφορες μορφές ζωής αναπτύσσονται διαφορετικές απόψεις για το τι είναι καλό και τι είναι κακό. Τα κατοικίδια μας συχνά αντιστέκονται σε μια επίσκεψη στον κτηνίατρο η οποία περιλαμβάνει ταλαιπωρία στη μετακίνηση και πόνο από τον εμβολιασμό. Ωστόσο εμείς επιμένουμε πως γνωρίζουμε καλύτερα το συμφέρον τους από αυτά. Έτσι και τα μελλοντικά ΑΙ ίσως αποφασίσουν να προστατέψουν τους ανθρώπους απ' τον εαυτό τους με το να τους πάνε τις αντίστοιχες βόλτες, στους αντίστοιχους κτηνιάτρους, με τους ανθρώπους ωστόσο να μη μπορούν να καταλάβουν γιατί δέχονται ξαφνικά τέτοια βαρβαρότητα.²²⁴

Ε. Κρυογονική-Κρυοσυντήρηση-Κλωνοποίηση.²²⁵

Κρυογονική.²²⁶

Με τον όρο κρυογονική εννοούμε μια πειραματική διαδικασία που στοχεύει στο να σώσει ζωές με το να τοποθετήσει ασθενείς που δε μπορούν να γιατρευτούν με τα τωρινά ιατρικά μέσα σε χαμηλές θερμοκρασίες. Κανονικά θα πέθαιναν αλλά υπάρχει ελπίδα να γιατρευτούν στο μέλλον, επομένως συντηρούνται για όσο διάστημα χρειαστεί.

Η κρυογονική δεν είναι τελειοποιημένη ως μέθοδος. Στην πραγματικότητα δεν είναι καν απαραίτητη η τελειοποίηση της. Αυτό στο οποίο βασίζεται είναι να κερδηθεί αρκετός χρόνος για τον ασθενή ώστε να τελειοποιηθεί η κρυογονική τεχνολογία στο μέλλον και να βελτιώσει/διορθώσει τυχόν ζημιές στους ασθενείς από την διαδικασία του παγώματος και να αντιστρέψει όσα έχουν πάθει.

Το σημερινό επίπεδο της τεχνολογίας είναι ως εξής: Η κατάσταση του ασθενή σταθεροποιείται στους -196 βαθμούς κελσίου. Σε αυτήν τη θερμοκρασία και κάτω υπάρχει το ρίσκο ο ασθενής να πάθει σοβαρές βλάβες στα κύτταρα. Ωστόσο αυτή μειώνεται με μια σειρά μεθόδων συντήρησης. Στη συνέχεια το σώμα αποθηκεύεται. Φυσικά ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι ξυπνάς στο μέλλον μπορεί κάλλιστα να ξυπνήσεις με κάποια σοβαρή πάθηση ή χαμένος ή να διαπιστώσεις ότι δε μπορείς να προσαρμοστείς στη νέα κοινωνία. Μπορεί η εταιρεία που σου προσφέρει της υπηρεσίες κρυογονικής να χρεοκοπήσει οικονομικά ή οι πολιτισμοί του μέλλοντος να μην ενδιαφέρονται να σε επαναφέρουν στη ζωή (ή ακόμα και να σε δουν σαν απειλή).

²²⁴ Nicholas Agar, *Humanity's End*, ο.π., σ. 84, 77.

²²⁵ Η παρουσίαση αυτών των τεχνολογιών γίνεται μαζί και γίνεται εδώ παρόλο που δεν είναι αυστηρά υπερανθρωπιστικές. Απ' τη μία αυτό δεν πρέπει να μας προκαλεί εντύπωση μιας και ο υπερανθρωπισμός βασίζεται στην ανάπτυξη τεχνολογιών που είναι ήδη "mainstream". Ωστόσο η παρουσίαση τους εδώ δε γίνεται απλά επειδή είναι "mainstream" ή επειδή αρχίζουν και οι τρεις με το γράμμα «Κ» (απόπειρα χιούμορ!). Το ζήτημα με τις τεχνολογίες που εξετάζονται εδώ και πιστεύω πως γι' αυτό τις βρίσκουμε στα περισσότερα άρθρα και εγχειρίδια υπερανθρωπιστών φιλοσόφων είναι πως σχετίζονται με το δίπολο ζωής (κρυοσυντήρηση, κλωνοποίηση)-θανάτου (κρυογονική) καθώς και θέτουν πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα σχετικά με την αυτονομία του ατόμου, τον φιλελευθερισμό και την ελευθερία στα αναπαραγωγικά δικαιώματα. Θυμίζω τις φιλελεύθερες και σοσιαλδημοκρατικές τάσεις του υπερανθρωπιστικού κινήματος.

²²⁶ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π., σ. 16.

Δεν υπάρχει καμία εγγύηση με την κρυογονική, παρά μόνο ότι είναι καλύτερη επιλογή για την επιβίωση σου απ' το να αντιμετωπίσεις στωικά²²⁷ το θάνατο.

Κρυοσυντήρηση.

Με τον όρο κρυοσυντήρηση, εννοούμε την συντήρηση κάποιου ζωντανού πλάσματος με την ελπίδα ότι θα ξαναζήσει. Στην εξωσωματική γονιμοποίηση αυτή η πρακτική χρησιμοποιείται σταθερά.²²⁸ Είναι άραγε το έμβρυο ζωντανό κατά τη διάρκεια της κρυοσυντήρησης όμως; Όλα του τα μόρια είναι στη θέση τους αλλά δεν κάνουν τίποτα, έχουν παγώσει. Με αυτή την έννοια δεν είναι ζωντανό. Απ' την άλλη το έμβρυο μπορεί να διατηρηθεί για εκατοντάδες χρόνια. Κατά αυτόν τον τρόπο είναι ζωντανό. Μπορεί να ζήσει το έμβρυο όταν ξεπαγώσει; Αυτό είναι συζητήσιμο, κάποια δε ζούνε, άλλα επιβιώνουν, ενώ άλλα έχουν έναν συνδυασμό από νεκρά και παγωμένα κύτταρα. Η διαφορά ανάμεσα στο θάνατο παίζεται σε μικρο-περιβαλλοντολογικό επίπεδο σε κάθε κύτταρο του εμβρύου. Τα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν είναι ιδιαίτερος περίπλοκο να απαντηθούν.²²⁹

Ας δούμε το παράδειγμα ενός ζευγαριού δύο αυστραλιανών γυναικών που ήθελε να αποκτήσει παιδιά με εξωσωματική γονιμοποίηση. Προέκυψαν τρία έμβρυα στο εργαστήριο απ' τα οποία εμφυτεύτηκε το ένα. Η γυναίκα που το κυοφορούσε απέβαλε. Αργότερα αυτή και η σύζυγος της σκοτώθηκαν σε ατύχημα. Προέκυψε ζήτημα με τα κληρονομικά τους καθώς υπήρχαν δύο έμβρυα ακόμα. Μια ανεξάρτητη επιτροπή αποφάσισε την εργαστηριακή νέκρωση των δύο εμβρύων, με το σκεπτικό ότι είχαν έτσι κι αλλιώς λίγες πιθανότητες να επιβιώσουν αφού οι τεχνικές συντήρησης δεν είχαν προχωρήσει εκείνη την εποχή. Αυτό προκάλεσε αντιδράσεις και τελικά η κυβέρνηση εμπόδισε την καταστροφή τους. Έκτοτε παραμένουν και μέχρι σήμερα στο εργαστήριο.²³⁰ Αυτό φυσικά δεν είναι το μόνο ηθικό ζήτημα που προκύπτει ή θα προκύψει στο μέλλον. Με την ανάπτυξη της κρυοσυντήρησης τα παιδιά μπορούν να ζήσουν πολλές γενιές μετά τους γονείς τους.²³¹

Κλωνοποίηση.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας της κρυοσυντήρησης μπορεί να συμβάλει καθοριστικά και στο ενδεχόμενο της ανθρώπινης κλωνοποίησης²³². Οι κλώνοι στην πραγματικότητα δεν είναι κάτι το νέο. Ορισμένοι δίδυμοι είναι κλώνοι με την έννοια πως έχουν το ίδιο DNA, σε πολλά φυτά η παρθενογένεση παράγει απογόνους που είναι περίπου ή ακριβώς κλώνοι.²³³ Ακόμα και στα σκουλήκια, όταν το ένα μοιράζεται σε δύο μέρη που συνεχίζουν τη ζωή τους ως όμοια, αυτό αποτελεί μια

²²⁷ Στην πραγματικότητα η στωική αντιμετώπιση του λυπηρού αυτού ενδεχόμενου είναι μάλλον η καλύτερη επιλογή που έχουμε για την ώρα από φιλοσοφικής άποψης αλλά όχι από οπτικής επιβίωσης.

²²⁸ Lee M. Silver, *Remaking Eden*, New York: Phoenix, 1999, σ. 92.

²²⁹ Lee M. Silver, *Remaking Eden*, ο.π. σ. 93.

²³⁰ Ο.π., σ. 96-7.

²³¹ Ο.π., σ. 103.

²³² Ο.π., σ. 108.

²³³ R.U. Sirius –Jay Cornell, *Transcendence: The Disinformation Encyclopedia Of Transhumanism And The Singularity*, ο.π., σ. 41.

κλωνοποίηση. Με τον όρο ανθρώπινη κλωνοποίηση εννοούμε τόσο τη θεραπευτική κλωνοποίηση όσο και την χρήση της για αναπαραγωγικούς λόγους. Στη θεραπευτική ένα έμβρυο δημιουργείται με κλωνοποίηση και από αυτό λαβαίνονται κύτταρα που χρησιμοποιούνται στις θεραπείες. Επειδή αυτά τα κύτταρα είναι πρακτικά κλώνοι του ασθενή, θα γίνουν αμέσως δεχτά απ' το σώμα αυτού που τα χρειάζεται. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση είναι ουσιαστικά η δημιουργία ενός παιδιού που είναι γενετικά ίδιο με τον πατέρα του. Ένας νεότερος ίδιος δίδυμος.²³⁴

Η ανθρώπινη κλωνοποίηση έχει επηρεαστεί-καθυστερήσει από το σκάνδαλο που προκλήθηκε και τις αντιδράσεις απ' την επιτυχή κλωνοποίηση του γνωστού στη μαζική κουλτούρα πλέον προβάτου, της Ντόλως. Η ανθρώπινη κλωνοποίηση μπορεί να δουλέψει αλλά το ζήτημα είναι να δουλέψει με ασφάλεια.²³⁵

Έχουν ήδη κλωνοποιηθεί ανώτερα θηλαστικά, η τεχνολογία υπάρχει άρα θα τελειοποιηθεί αργά ή γρήγορα. Το ζήτημα είναι να τεθούν οι ηθικοί παράμετροι της ανθρώπινης κλωνοποίησης. Για παράδειγμα δεν πρέπει να εφαρμοστεί αν οι πιθανότητες για παρενέργειες στους κλώνους είναι μεγαλύτερες απ' ότι στις κανονικές γέννες.²³⁶

Η πιο συνηθισμένη πάντως γενετική ανωμαλία που παρατηρείται στους ανθρώπους είναι το σύνδρομο Down που οφείλεται στην παρουσία ενός μη φυσιολογικού αριθμού χρωμοσωμάτων. Τέτοιες αποκλίσεις γίνονται από λάθη που προκύπτουν όταν το γενετικό υλικό χωρίζεται στη μέση. Στην κλωνοποίηση κάτι τέτοιο δε συμβαίνει άρα δε θα υπάρχει καν σύνδρομο Down. Υπάρχει επιπλέον το ζήτημα με τις παθήσεις που οι γονείς της είναι φορείς αλλά τα παιδιά μπορεί να νοσήσουν κιόλας πχ μεσογειακή αναιμία. Στην κλωνοποίηση τα παιδιά που θα προκύψουν θα είναι απλά φορείς της ασθένειας (λόγω ενός δότη) και όχι πάσχοντες-νοσούντες. Τέλος υπάρχει το ζήτημα (μικρές πιθανότητες) μιας τυχαίας γενετικής μετάλλαξης. Στην κλωνοποίηση η πιθανότητα είναι η ίδια. Επομένως μια υποθετική τελειοποιημένη τεχνολογία κλωνοποίησης είναι πιο ασφαλής απ' την κανονική αναπαραγωγή.²³⁷

Αναφορικά για την κηδεμονία των κλώνων-παιδιών, οι περισσότεροι γονείς αγαπάνε τα παιδιά τους όπως και να έχει, όπως κι αν προέκυψαν, η κλωνοποίηση δε θα αλλάξει κάτι σε αυτό. Οι γονείς θα συνεχίσουν να φροντίζουν τα παιδιά τους.²³⁸ Υπάρχουν βεβαίως και πιο σοβαρά ηθικά διλήματα, όπως η κλωνοποίηση ενός παιδιού που θα πέθαινε.²³⁹ Τα παιδιά κινδυνεύουν περισσότερο απ' την ψυχολογική πίεση να είναι μια συνέχεια των γονιών τους και να πετύχουν μια σειρά από επιτεύγματα αν είναι κλώνοι τους.²⁴⁰ Τέλος προφανώς οφείλει στο μέλλον να

²³⁴ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π. , σ. 16.

²³⁵ Lee M. Silver , *Remaking Eden*, ο.π. σ. 108-109.

²³⁶ Ο.π. , σ. 120.

²³⁷ Ο.π. , σ. 121.

²³⁸ Ο.π. , σ. 131.

²³⁹ Ο.π. , σ. 133-4.

²⁴⁰ Ο.π. , σ. 143.

απαγορεύεται η κλωνοποίηση ανθρώπων που δε θα δίνουν τη συναίνεση τους για την απόσπαση τους DNA τους, ενώ όσον αφορά τις ανάγκες για μεταμοσχεύσεις, τον πρώτο λόγο τον έχει η ανάπτυξη οργάνων και όχι εμβρύων ή ακόμα χειρότερα, μωρών.²⁴¹

ΣΤ. Γενετική μηχανική.

Το γονίδιο είναι η μοριακή μονάδα κληρονομικότητας στους ζωντανούς οργανισμούς. Αυτό σημαίνει πως μια σειρά χαρακτηριστικά κληρονομούνται στους απογόνους απ' τους γονείς ενός είδους μέσω αυτού.²⁴² Το γονιδίωμα είναι το πλήρες σετ του γενετικού υλικού ενός ανθρώπινου οργανισμού. Είναι η επεξεργασία αυτού που θα επιτρέψει θεωρητικά την εξάλειψη των παθήσεων ή τη βελτίωση των οργανισμών.²⁴³

Η γενετική μηχανική μπορεί να θεωρηθεί και ως ένας υποκλάδος της βελτιωτικής τεχνολογίας με την έννοια πως μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητες η επόμενη γενιά να είναι πιο έξυπνη, υγιής και χαρούμενη, κάτι που σε ένα βαθμό ήδη πράττουμε ώστε να προκύψει. Διαλέγουμε τους γονείς των παιδιών μας, κάτι που παίζει ένα ρόλο στα γονίδια τους, παίρνουμε συμπληρώματα κατά τη διάρκεια της κύησης. Υπάρχει ακόμα ήδη σε εφαρμογή η πρακτική της δωρεάς/αγοράς/πώλησης σπερμάτων ή γαμετών σε κλινικές ή μέσω εξειδικευμένων γραφείων. Έτσι επηρεάζουμε από πριν το γενετικό υλικό του παιδιού που θα αποκτήσουμε. Το ίδιο συμβαίνει και με τον τρόπο που διαλέγουμε συντρόφους.²⁴⁴ Αν πάμε σε πιο παλιές εποχές (ή και σήμερα σε μερικά μέρη του κόσμου) θα δούμε πως οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν διάφορα μάγια και άλλες μη-επιστημονικές πρακτικές για να καθορίσουν την εξέλιξη του παιδιού τους, η γενετική μηχανική δεν είναι κάτι καινούργιο όσον αφορά τους στόχους.²⁴⁵

Η γενετική μηχανική ανήκει και είναι αποτέλεσμα της εποχής της βιοτεχνολογίας που ασχολείται με την άμεση παρέμβαση και αλλαγή του γενετικού μηχανικού. Η βιοτεχνολογία έχει ήδη πολλές άμεσες παρεμβάσεις στην βιομηχανία, στην αγροτική παραγωγή και στην ιατρική. Με την εξερεύνηση του ανθρώπινου γονιδιώματος για παράδειγμα στο μέλλον θα είμαστε σε θέση να καταπολεμήσουμε τις περισσότερες ασθένειες λίγο ή περισσότερο αλλά κυρίως να δημιουργήσουμε καλύτερους και περισσότερους τρόπους έρευνας.²⁴⁶

Με νέες εργαστηριακές τεχνικές που ήδη χρησιμοποιούνται επιτρέπεται στους γιατρούς να καθορίσουν το φύλο του παιδιού και την ευπάθεια του σε μια σειρά παθήσεις όπως την αιμοφιλία. Στο Ηνωμένο βασίλειο επιτρέπεται στις οικογένειες με οικογενειακό ιστορικό μιας κληρονομούμενης πάθησης να επιλέξουν τα έμβρυα

²⁴¹ Lee M. Silver , *Remaking Eden*, ο.π. σ. 145, 148-9.

²⁴² Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 65.

²⁴³ Ο.π. , σ. 71.

²⁴⁴ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 138.

²⁴⁵ Lee M. Silver , *Remaking Eden*, ο.π. , σ. 256.

²⁴⁶ Nick Bostrom, «*The Transhumanist FAQ*», ο.π. , σ. 7.

εκείνα που δε θα πάσχουν, ενώ στην Αυστραλία είναι νόμιμο να διαλέξεις το φύλο του παιδιού σου εφόσον αυτό σχετίζεται με κάποια πιθανή κληρονομήσιμη πάθηση.²⁴⁷ Το 2013 τελειοποιήθηκε η μέθοδος «CRISP-cas9» για τη γενετική μηχανική. Ωστόσο παραμένουν πολλά προβλήματα αναφορικά με τεχνητά ζητήματα που δεν έχουν τελειοποιηθεί. Το 2015 πάντως πραγματοποιήθηκε σχετική επέμβαση σε έμβρυα που δεν επρόκειτο να επιβιώσουν για ερευνητικούς λόγους. Ήταν απολύτως επιτυχημένη.²⁴⁸

Οι γενετικές θεραπείες που παρέχει η γενετική μηχανική είναι δύο ειδών, σωματικές και γονιδιακές. Στις σωματικού τύπου, ένας ιός συνήθως χρησιμοποιείται για να μεταφέρει γενετικό υλικό στο σώμα του παραλήπτη. Τα αποτελέσματα αυτής της θεραπείας δεν είναι κληρονομήσιμα στην επόμενη γενιά. Στη γονιδιακή πραγματοποιείται στο σπέρμα ή στο ωάριο και είναι κληρονομήσιμα. Οι ανθρώπινες γενετικές θεραπείες είναι σε πειραματικό στάδιο, εκτός από κάποιες μορφές εξετάσεων πάνω στο έμβρυο. Όπως και να έχει δημιουργούν προσδοκίες για το μέλλον.²⁴⁹

Ουσιαστικά η μέθοδος παρέμβασης στα παιδιά για να δημιουργήσουμε συγκεκριμένης ποιότητας απογόνους είναι να παρέμβουμε στο γενετικό υλικό του κυττάρου με και να διασφαλίσουμε την παρουσία ή απουσία συγκεκριμένων χαρακτηριστικών. Είναι μια όχι απολύτως ασφαλής και σίγουρα σύγχρονη μέθοδος που μερικώς μονάχα επιτρέπεται όταν υπάρχει κίνδυνος για την ζωή του παιδιού που θα γεννηθεί. Υπάρχει το ρίσκο πως αυτή η τεχνολογία θα βλάψει τελικά το παιδί, αυτό είναι επιχείρημα για να καθυστερήσει να χρησιμοποιηθεί μέχρι να τελειοποιηθεί όχι να μη χρησιμοποιηθεί.²⁵⁰ Βέβαια το παιδί επηρεάζεται ως έμβρυο εξίσου πολύ κι από το αν θα καπνίσει ή μητέρα ή όχι, ή αν το περιβάλλον του παιδιού αφού γεννηθεί θα εμπλακεί συναισθηματικά μαζί του. Ένα παιδί που τα γονίδια του έχουν επιλεγεί από κάποιον άλλον δεν είναι λιγότερο ελεύθερο να δομήσει τη ζωή του στη συνέχεια και επιπλέον είναι πιο υγιές, πιο έξυπνο, έτοιμο να απολαύσει τη ζωή με μεγαλύτερη αυτονομία και όχι λιγότερη.^{251 252}

Λίγο πιο αναλυτικά η γενετική μηχανική λειτουργεί με το να αλλάζει τη γενετική σύσταση ενός οργανισμού είτε αφαιρώντας κληρονομήσιμα χαρακτηριστικά είτε εισάγοντας άλλα που ετοιμάστηκαν εκτός του οργανισμού. Αυτό γίνεται με 4 τρόπους.²⁵³

α) Εισαγωγή του DNA στο κύτταρο.

²⁴⁷ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 139.

²⁴⁸ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 72-73.

²⁴⁹ Nick Bostrom, «The Transhumanist FAQ», ο.π. , σ. 8.

²⁵⁰ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 140.

²⁵¹ Ο.π, σ. 141.

²⁵² Κι αν τέλος πάντων ένα παιδί αποφασίσει ότι δε θέλει αυτά τα πράγματα (την υγεία για παράδειγμα) μεγαλώνοντας μπορεί πάντα να θέσει τέρμα στη ζωή του. Βέβαια αυτό το επιχείρημα που το προτείνουν και πολλοί φιλόσοφοι στην υπερανθρωπιστική βιβλιογραφία έχει ελάχιστες πιθανότητες να επηρεάσει μαζικά με βάση τις θέσεις μας για την αυτοκτονία μέχρι σήμερα.

²⁵³ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 68.

β) Εισαγωγή ενός κυττάρου το οποίο ενσωματώνει χαρακτηριστικά απ' το περιβάλλον του και αφομοιώνεται.

γ) Εισαγωγή βακτηριακού DNA με τη χρήση ιού για την εισαγωγή και αναπαραγωγή του.

δ) Εισαγωγή μέσω πλασμιδίου από έναν δότη σε έναν παραλήπτη.

Υπάρχει τέλος θεωρητικά η δυνατότητα για ανταλλαγή DNA μεταξύ ανθρώπων και ζώων.²⁵⁴ Στην πραγματικότητα πάντως, για την ώρα μια αλλαγή σε γονίδιο μπορεί να έχει λιγότερη επίδραση απ' ότι ένα φάρμακο που επηρεάζει τη συμπεριφορά μας, ανάλογα το γονίδιο και το φάρμακο. Το ότι αλλάζει ο γονότυπος δε σημαίνει ότι αλλάζει και ο φαινότυπος. Αυτό εξαρτάται απ' το αν θα εκφραστεί το γονίδιο που αλλάχθηκε, άρα κάθε αλλαγή δεν είναι μοιραία ούτε μόνιμη.²⁵⁵

Παρόλα αυτά, όταν διαλέγουμε γονίδια για τα παιδιά μας πρέπει να σκεφτούμε πως αυτά που μας μοιάζουν θετικά χαρακτηριστικά για εμάς τώρα, δε θα είναι απαραίτητα θετικά για τα ίδια, για την εποχή που θα κληθούν να ζήσουν. Επομένως καλό θα ήταν η γενετική μηχανική να περιοριστεί σε χαρακτηριστικά όπως η υγεία, που θα ωφελήσουν ένα παιδί, ενώ άλλα όπως ο πατριωτισμός, ο κολεκτιβισμός, η θρησκευτικότητα, η ανταγωνιστικότητα, που εξαρτώνται απ' την επικρατούσα πολιτική και οικονομική τάση θα ήταν καλό να μη ρυθμιστούν.²⁵⁶

Όλα αυτά ίσως να θυμίζουν τη ναζιστική (και όχι μόνο) ευγονική. Όμως η ευγονική του προηγούμενου αιώνα ήταν προβληματική λάθος, επειδή ήταν υποχρεωτική, επιβαλλόμενη απ' το κράτος και σκότωνε ή καταπίεζε άτομα μειώνοντας την ελευθερία τους, όχι τόσο λόγω της παρέμβασης στο γενετικό υλικό. Αν βασίσουμε από τώρα την πολιτική μας για τη γενετική μηχανική στο γεγονός πως όλα τα ανθρώπινα άτομα, ασχέτως αποκλίσεων στις ικανότητες τους έχουν τα ίδια δικαιώματα θα μπορέσουμε να εμποδίσουμε αν χρειαστεί την πιθανότητα ενός διαφορετικού νομικού/ηθικού καθεστώτος για τους υπερανθρώπους.^{257 258}

Για να ξεκαθαριστούν ακόμα περισσότερο οι διαφορές με την παλιά ευγονική που στόχευε να δημιουργήσει μια άρια φυλή πρέπει να τονιστεί πως είναι διαφορετικό να επιλέγεις τα θετικά χαρακτηριστικά μέσω γενετικής μηχανικής και άλλο να επιλέγεις να αφαιρέσεις τα αρνητικά. Οι περισσότεροι συμφωνούν με αυτή τη διάκριση.^{259 260}

Κάθε γενετική επέμβαση πάντως θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό στα άτομα που

²⁵⁴ Peter Mahon, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, ο.π. , σ. 70.

²⁵⁵ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, UK: Oxford University Press, 2011, σ. 140.

²⁵⁶ Nick Bostrom - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», ο.π. , σ. 143

²⁵⁷ Ο.π. , σ. 144.

²⁵⁸ Nicholas Agar , *Liberal Eugenics*, USA: Blackwell Publishing, 2004, σ. 23.

²⁵⁹ Lee M. Silver , *Remaking Eden*, 250-251

²⁶⁰ Αν και το ναζιστικό πρόγραμμα ευγονικής είχε φυσικά και τμήματα που ασχολιόντουσαν μόνο με την εξάλειψη των "αρνητικών χαρακτηριστικών". Γενικά δεν πρέπει να μας αφήνει αδιάφορους από ηθικής άποψης η ταύτιση πραγμάτων που υπάρχουν στους ανθρώπους γύρω μας με την ανάγκη εξάλειψης, ακόμα κι αν υπάρχει καθολική σχεδόν συμφωνία για αυτό.

πάσχουν από την πάθηση την οποία η επέμβαση θέλει να θεραπεύσει ώστε να μη συμβάλει στην περιθωριοποίηση τους άθελα της. Γι' αυτό το λόγο στόχος μιας επέμβασης θα πρέπει αρχικά να είναι να διορθώσει προβλήματα υγείας και σοβαρές αναπηρίες, αλλά ως αναπηρίες πρέπει να οριστούν τα πράγματα εκείνα που εμποδίζουν όντως την ανθρώπινη ζωή και ανάπτυξη κι όχι που αποτελούν απλή ενόχληση, όπως ένα γονίδιο σχετικό με το μέγεθος των νυχιών των ποδιών. Φυσικά οι αναπηρίες και η παθολογία ορίζονται κοινωνικά και όχι μόνο ιατρικά ή αντικειμενικά. Ωστόσο μπορούμε να φανταστούμε πως ακόμα κι αν όλος ο πληθυσμός έπασχε από την ίδια, αρνητική ιδιότητα πάλι θα υπήρχε μια θέληση να την εξαλείψουμε. Η καθολική κατοχή μιας ιδιότητας δεν την κάνει απαραίτητα αποδεκτή.²⁶¹ Ένα άλλο ζήτημα είναι τι θα συμβεί με άτομα που θα ζητήσουν για παράδειγμα για τα παιδιά τους να είναι λιγότερο έξυπνα, ωστόσο εντός του φυσιολογικού ορίου, σύμφωνα με την άποψη πως η ζωή τους θα είναι πιο απλή και άρα πιο ευτυχισμένη. Θα εμποδίσουμε άραγε τους γονείς από μια τέτοια ελευθερία στη δημιουργία; Αν η ελευθερία του παιδιού δε βλάπτεται, αν όλες του οι λειτουργίες παραμένουν χωρίς καμία βλάβη και αν ουσιαστικά αυτό που εμποδίζουν οι γονείς είναι η δημιουργία ενός παιδιού ιδιοφυΐας προς όφελος μιας πιο πιθανής (αν και όχι σίγουρης), απλής μοίρας τότε ενδεχομένως να πρέπει να τους επιτραπεί.²⁶²

Υπάρχει ωστόσο και η πλευρά που υπερασπίζεται την παραδοσιακή (δαρβινική) εξέλιξη ως διαδικασία και θέλει να μείνει ανέγγιχτη από ανθρώπινες επεμβάσεις, ιδίως ριζοσπαστικές-υπερανθρωπιστικές. Το πρόβλημα εδώ είναι πως η εξέλιξη δεν ταυτίζεται με την πρόοδο πάντα ως διαδικασία. Η εξέλιξη μπορεί να είναι και συνήθως είναι, απλώς η αντίδραση και η προσαρμογή ενός οργανισμού σε ένα τυχαίο γεγονός. Δεν έχει καθορισμένο στόχο, μπορεί κάλλιστα να τελειώσει με την πρόσκρουση ενός αστεροειδούς στη γη. Δεν είναι καθόλου απαραίτητο ότι “συμφέρει” τον άνθρωπο.²⁶³

Υπάρχει ακόμα η κατηγορία ότι θα ήταν λάθος να αφαιρέσουμε γονίδια που σχετίζονται με παθήσεις όπως πχ της μεσογειακής αναιμίας ή εκείνα που αυξάνουν το ρίσκο για καρκίνο. Αυτά τα επιχειρήματα σχετίζονται με το επιχείρημα περί γενετικής δεξαμενής και της ανάγκης της να είναι όσο πιο πλουραλιστική γίνεται. Αυτό δεν ισχύει απόλυτα όμως. Η έννοια της γενετικής δεξαμενής αναπτύχθηκε ως εργαλείο περισσότερο για την ανάπτυξη μαθηματικών μοντέλων που αφορούν φυτά και ζώα, αφορά τις αλλαγές στα γονίδια διαφόρων πληθυσμών που αναμειγνύονται μεταξύ τους.²⁶⁴

Υπάρχει τέλος το επιχείρημα σχετικά με διάφορα επιθυμητά αποτελέσματα από την ύπαρξη επιφανειακά άσχημων παραγόντων στο γενετικό μας κώδικα. Για παράδειγμα κάποιος με επιβαρυσμένη ψυχική υγεία μπορεί να παράγει εξαιρετική τέχνη. Σε κάθε

²⁶¹ Jonathan Glover, *Choosing Children, Genes, Disability and Design*, USA: Oxford University Press, 2006, σ. 17-18,21.

²⁶² Nicholas Agar, *Liberal Eugenics*, ο.π. σ. 15-17.

²⁶³ Lee M. Silver, *Remaking Eden*, ο.π., σ. 256.

²⁶⁴ Ο.π., σ. 259-260.

περίπτωση τα θετικά από την εξάλειψη διάφορων παθήσεων που υπόσχεται να φέρει η γενετική μηχανική είναι μάλλον περισσότερα, αν κάποιος θέλει ο ίδιος να δοκιμάσει βέβαια να προκαλέσει φθορά στον εαυτό του με απώτερο σκοπό τη “δημιουργία τέχνης”, ας είναι ελεύθερος να το πράξει.²⁶⁵²⁶⁶

Με τη μαζική εφαρμογή της γενετικής μηχανικής, αν και δεν έχουμε επαρκείς μελέτες ακόμα το πιο πιθανό είναι να αυξηθεί η συνολική παραγωγικότητα της κοινωνίας, αυτό προκύπτει απ’ τη γενικότερη σχέση μεταξύ βελτιωτικών τεχνολογιών και παραγωγικότητας. Ένα καλό παράδειγμα είναι τα εμβόλια και η ήδη υπάρχουσα ιατρική τεχνολογία.²⁶⁷

Ενδεχομένως να δούμε στο μέλλον το ίδιο το κράτος να χρηματοδοτεί με μεγαλύτερα ποσά τη γενετική μηχανική και άλλες βελτιωτικές τεχνολογίες. Υπάρχουν διάφορα ρίσκα από τη χρήση της, όπως με κάθε άλλη τεχνολογία που ήδη αναπτύξαμε και χρησιμοποιούμε, είναι ελάχιστες οι πιθανότητες να πούμε απλά “όχι”.²⁶⁸

Ενδέχεται άλλωστε να χρειαστεί να χρησιμοποιήσουμε τη γενετική μηχανική για να διατηρήσουμε απλά όσα έχουμε πετύχει ως πολιτισμός, όχι για να καταφέρουμε κάτι παραπάνω. Σενάρια και περιπτώσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν στη χρήση της γενετικής μηχανικής για τη διατήρηση του status quo είναι:²⁶⁹

A) Βελτίωση των ηθικών δυνατοτήτων και αναστολών μας, καθώς οι άνθρωποι έχουν και κάποια τάση για βία, άρα δεν αποκλείεται να προκύψουν ξανά ισχυρά όπλα σε συνδυασμό με επικίνδυνες ιδεολογίες που να θέσουν την ανθρωπότητα σε υπαρξιακό ρίσκο.²⁷⁰

B) Βελτίωση των τροφίμων και δυνατότητα να παραχθούν τρόφιμα από πηγές που δεν έχουν παραχθεί μέχρι τώρα λόγω ελλείψεων.

Γ) Βελτίωση στις ανθρώπινες αναπαραγωγικές δυνατότητες αν υπάρξει κάποια ριζική πτώση της ανθρώπινης γονιμότητας.

²⁶⁵ Lee M. Silver, *Remaking Eden*, ο.π., σ. 278.

²⁶⁶ Το ζήτημα εδώ δεν είναι ειρωνευτούμε (ακριβώς το αντίθετο είναι στις προθέσεις μου) όποιον υποστηρίζει μια σειρά από διαφορετικά αγαθά πέραν της υγείας, όπως για παράδειγμα η τέχνη ή το αγαθό του πλουραλισμού της γενετικής δεξαμενής. Ζήτημα είναι ωστόσο πως αυτά τα αγαθά είτε είναι αμφίβολα ως προς την αξία τους, είτε απαιτούν δυσανάλογες θυσίες απ’ τα άτομα (έναν πρόωπο θάνατο για παράδειγμα). Επομένως αν κάποιος υποστηρίζει την επιτακτική αναγκαιότητα τους, το πιο δίκαιο είναι να επωμιστούν οι ίδιοι το κόστος τους. Ειδικά στην περίπτωση της τέχνης, αν αποδειχτεί κάποια σύνδεση της με τις ψυχιατρικές παθήσεις (συζητήσιμο) είναι πάρα πολύ άδικο, έως σαδιστικό, να κρατάμε μια μερίδα του πληθυσμού άρρωστη, ενώ υπάρχει θεραπεία με σκοπό τις αισθητικές απολαύσεις όσων είναι υγιείς καθώς και των παιδιών τους. Βλέπουμε λοιπόν πως ο ανθρωπισμός, με την έννοια του ενδιαφέροντος για τον άνθρωπο, όσων επικρίνουν τις νέες τεχνολογίες και τη γενετική μηχανική είναι συχνά υποκριτικός. Κατά τη γνώμη μου πάντως δεν υπάρχει καμία ανάγκη για σύγκρουση, αρκεί να θεσπιστεί η ατομική ελευθερία του καθενός και η δυνατότητα πρόσβασης στη γενετική μηχανική. Αισιοδοξώ πως οι υπεράνθρωποι του μέλλοντος θα παράγουν οι ίδιοι την δικιά τους τέχνη.

²⁶⁷ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π., σ. 58,61.

²⁶⁸ Ο.π., σ. 63,66.

²⁶⁹ Ο.π., σ., 69.

²⁷⁰ Αν και η ηθική βελτίωση του ανθρώπου παρουσιάζει προβληματικές που αναλύονται σε ξεχωριστό υποκεφάλαιο των βελτιωτικών τεχνολογιών.

Δ) Βελτίωση της πιθανότητας να επιβιώσουμε με τη χρήση γενετικής μηχανικής σε μια ενδεχόμενη κλιματική αλλαγή.

Ε) Βελτίωση του ανοσοποιητικού συστήματος για να αντιμετωπίσουμε νέες ασθένειες ή νέα είδη παλιών.

Η γενετική μηχανική δεν ενέχει τα ρίσκα για τα οποία ανησυχούν αρκετοί, γιατί κάθε αλλαγή που προκαλέσουμε, αντίθετα με τα ζώα τα φυτά δεν μεταφέρεται εύκολα στην επομένη γενιά γιατί οι άνθρωποι δεν αναπαράγονται με τους ίδιους όρους (χρήση αντισύλληψης κλπ).²⁷¹

Για μια ασφαλή γενετική μηχανική στο μέλλον πρέπει να πληρούνται ορισμένα κριτήρια:²⁷²²⁷³

Α) Κάθε γενετική παρέμβαση πρέπει να στοχεύει να δημιουργήσει άτομα τα οποία να υπάρχουν ήδη κατά κάποιον τρόπο, δηλαδή το μάξιμουμ της βελτίωσης να μην ξεπερνάει τα ήδη υπαρκτά ανθρώπινα όρια έστω κι αν είναι τραβηγμένα.

Β) Επέμβαση σε συγκεκριμένο μόνο οργανισμό και όχι σε οικοσύστημα/τα.

Γ) Επέμβαση σε συγκεκριμένο κομμάτι του οργανισμού που να μπορεί να απομονωθεί και να ελεγχθεί στη συνέχεια.

Δ) Επέμβαση που να μπορεί να είναι αντιστρέψιμη αν κάτι πάει στραβά.

Ε) Όχι μορφολογικές αλλαγές που είναι πιο δύσκολο να τεθούν υπό παρακολούθηση και πιο εύκολο να συμβεί σε αυτές κάποιο λάθος σε σχέση με τις λιγότερο ριζοσπαστικές.

ΣΤ Κάθε γονίδιο που θα εξαλειφθεί, θα πρέπει να είναι πλήρως κατανοητό ως λειτουργία, για να σταθμιστούν τα + και τα - της εξάλειψης του και ο ρόλος του στον άνθρωπο.

Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί εδώ πως ό,τι γονίδιο εξαλειφθεί με την παρέμβαση της γενετικής μηχανικής θεωρητικά μπορεί και πρέπει να διασωθεί σε μια τράπεζα γονιδίων.²⁷⁴ Τέλος χρειάζεται να τονιστεί πως είναι απαραίτητη μια δημοκρατική κουλτούρα για την ανάπτυξη των βελτιωτικών τεχνολογιών και της γενετικής μηχανικής. Σε μια τέτοια δημοκρατική, φιλελεύθερη κοινωνία το να αναπτυχθούν δημόσια αυτές οι τεχνολογίες θα είναι καλύτερο απ' το να γίνονται στα κρυφά.²⁷⁵

²⁷¹ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 138-139.

²⁷² Ο.π. , σ. 200.

²⁷³ Και πάλι, είναι δύσκολο χωρίς επιστημονικές γνώσεις να μιλήσεις με ακρίβεια για το ζήτημα. Τουλάχιστον μπορεί να τεθεί μια πρόταση περί της συνέχειας της έρευνας χωρίς (για την ώρα) τομές που δεν κατανοούμε επαρκώς αλλά και χωρίς μη αναγκαία συντηρητικά ανταναικλαστικά.

²⁷⁴ Ο.π. , σ. 158.

²⁷⁵ Ο.π. , σ. 74.

Κεφάλαιο 3^ο. Κριτικές και κριτικοί.

Α. Ακόμα μία ευγονική; 1920-2020.²⁷⁶

Η πιο συνηθισμένη κριτική που παρουσιάζεται ενάντια στην υπερανθρωπιστική προσπάθεια, όπως είδαμε εν συντομία στο πρώτο και στο δεύτερο κεφάλαιο και θα εξετάσουμε πιο αναλυτικά εδώ, έχει να κάνει με την ομοιότητα της με τη ναζιστική ευγονική και γενικότερα την ευγονική του 20^{ου} αιώνα.

Ισχύει η παραπάνω κατηγορία; Η αλήθεια είναι πως οι υπερανθρωπιστές ισχυρίζονται, όπως και οι οπαδοί της ευγονικής ότι η ανθρώπινη βιολογία μπορεί να διορθωθεί με τη χρήση της τεχνολογίας, η οποία θα εξαλείψει τα ελαττώματα μας, τόσο ως άτομα, όσο και ως είδη. Οι υπερανθρωπιστές πιστεύουν ακόμα σε μεγάλο βαθμό πως τις όποιες αποτυχίες μας μέχρι τώρα ως είδος μπορεί να τις διορθώσει η επιστήμη και κατηγορούνται, συχνά όχι αβάσιμα, πως στηρίζουν την ύπαρξη μιας επιστημονικής η οποία θα γνωρίζει ποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι επιθυμητά και ποια όχι, ποια πρέπει να προωθηθούν και ποια να κοπούν απ' την εξελικτική διαδικασία μέσω της γενετικής μηχανικής. Τέλος ο υπερανθρωπισμός και οι οπαδοί του κατηγορούνται ως οπαδοί μιας βελτιωτικής εξελικτικής διαδικασίας η οποία είναι καταδικασμένη να προκύψει στο πλαίσιο μιας κοινωνίας της αγοράς και άρα να είναι ιδιαίτερος ατομικιστική ως προς τα χαρακτηριστικά της.²⁷⁷

Το πρόβλημα εδώ μοιάζει να είναι πως όντως ο υπερανθρωπισμός αναπαράγει μια παλιά οπτική, που κρατάει απ' τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Αυτή υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος είναι μια μηχανή την οποία μπορούμε να βελτιώσουμε κατά το δοκούν με τη χρήση της επιστήμης και της τεχνολογίας. Μάλιστα το ίδιο μπορούμε να κάνουμε και στην κοινωνία στο σύνολο της, “αφαιρώντας” τα πλέον άχρηστα κομμάτια της, αυτά που δε δουλεύουν ή δεν είναι αρκετά παραγωγικά. Η επιστήμη υποστήριξε η παλαιά ευγονική θα έφτιαχνε ακούραστους εργάτες σε έναν κόσμο χωρίς κούραση, δυστυχία και αρρώστια. Αυτή την ουτοπική (με διάφορες προεκτάσεις, όχι τόσο ουτοπικές) λογική αναπαράγουν οι υπερανθρωπιστές.²⁷⁸

Έχουμε ωστόσο ήδη διάφορες βελτιωτικές τεχνολογίες: βηματοδότες, ινσουλίνη, γυαλιά οράσεως. Όλα αυτά δε δημιούργησαν ένα νέο, καλύτερο είδος, απλά διευκόλυναν ορισμένες λειτουργίες της ζωής μας.²⁷⁹

²⁷⁶ Η ευγονική δεν ξεκινάει ακριβώς το 1920. Επίσης αν όλα πάνε κατ' ευχήν η παρούσα εργασία θα παρουσιαστεί πριν το 2020. Παρόλα αυτά ο σχεδόν ένας αιώνας ευγονικής είναι μια καλή αφορμή για να σκεφτούμε ορισμένα ηθικά διλήμματα.

²⁷⁷ Tom Koch , «*Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and Transhumanism*», ο.π. , σ. 686.

²⁷⁸ Ο.π. , σ. 687.

²⁷⁹ Κανείς δεν υποστηρίζει βέβαια πως τα γυαλιά οράσεως θα δημιουργήσουν ένα νέο είδος. Η λογική των υπερανθρωπιστών είναι περισσότερο πως αφού δεχόμαστε να χρησιμοποιήσουμε γυαλιά, γιατί όχι και γενετική μηχανική ώστε να φτιάξουμε τέτοια γονίδια που θα μας επιτρέψουν να βλέπουμε άψογα.

Επιπλέον για να κατανοήσουμε τα σχετικά με την κατηγορία πως ο υπερανθρωπισμός και η πρακτική της βελτιωτικής του ανθρώπου σχετίζεται με την ευγονική, πρέπει να σταθούμε εξεταστικά στα γεγονότα του 20^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα με το αμερικάνικο παράδειγμα του 2^{ου} συνεδρίου ευγονικής του 1921. Από την ευγονική τότε μέχρι τους υπερανθρωπιστές του σήμερα, στόχος μοιάζει να είναι η εξάλειψη των κατώτερων χαρακτηριστικών του ανθρώπου και η αντικατάστασή τους με ανώτερα, αυτό πάντα υποθέτοντας ότι γνωρίζουν ποια είναι τα κατώτερα και ποια είναι επιθυμητά. Στην αμερικάνικη ευγονική η κατωτερότητα είχε συνδεθεί κυρίως με την αναπηρία, τις σωματικές δυσμορφίες, τη νοητική στέρηση, ενώ είχαν προταθεί ακόμα η ευθανασία και η υποχρεωτική στειρώση «ακατάλληλων» πληθυσμών. Απ' την Αμερική η ευγονική επεκτάθηκε στον Καναδά και στην τότε γερμανική δημοκρατία.²⁸⁰

Η συζήτηση για την ευγονική δεν πρέπει λοιπόν να περιοριστεί στη ναζιστική Γερμανία. Για πολλούς η υπερανθρωπιστική λογική έχει κάθε λόγο να κατάγεται από την ευγονική που άνθισε στις δημοκρατικές χώρες, δεν είναι μια ξεχωριστή γερμανική πρακτική αλλά κατάγεται κυρίως απ' την αντίστοιχη αμερικάνικη.²⁸¹

Κοινά σημεία υπερανθρωπισμού – αμερικάνικης ευγονικής:

- Ο στόχος μιας βελτίωσης του ανθρώπινου είδους μέσα απ' τον ιατρικό έλεγχο των μελλοντικών γενεών, που θα εξαλείψει ό,τι θεωρείται “κακό” στο άτομο και θα προωθήσει ό,τι θεωρείται “καλό”. Η ευγονική προωθεί μια καλή βιολογία με τεχνολογίες και πολιτιστικά προγράμματα, η βιοηθική ίσως έρχεται να μετριάσει, να είναι η ορθολογική φωνή αυτής της ευγονικής, της οποίας το αποτέλεσμα είναι ο επανασχεδιασμός της εξέλιξης ή ανακατεύθυνση (όπως το έθετε η ευγονική του 1920) του ανθρώπινου γένους.
- Επιπλέον όπως και στη δεκαετία του 1920 έτσι και σήμερα υπάρχει η υπόθεση ότι τα μη επιθυμητά χαρακτηριστικά μπορούν οπωσδήποτε να εντοπιστούν και να εξαλειφθούν. Αυτό επιβεβαιώνει πως οι τεχνοκράτες της ευγονικής πιστεύουν ότι γνωρίζουν ποια χαρακτηριστικά χρειάζεται να εξαλείψουν και ποια να προωθήσουν μέσω μιας τεχνολογίας που χειρίζονται οι ίδιοι.
- Αυτή η «βελτιωτική εξέλιξη» υποθέτει (όπως και η ευγονική στον 20^ο αιώνα) πως η εξάλειψη των ατόμων με περιττά-κακά χαρακτηριστικά, θα βοηθήσει τις μελλοντικές κοινωνίες και την ανθρωπότητα στο σύνολο της.

Η εξέλιξη την οποία προωθούν δεν είναι δαρβινική ακριβώς αλλά περισσότερο νέο-λαμαρκική, υποθέτει πως κάποιος μπορεί να σώσει ένα είδος βελτιώνοντας ένα άτομο του.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, η όλη βελτιωτική θεωρία των υπερανθρωπιστών βασίζεται στη σκέψη πως υπάρχει μια απλή σύνδεση ανάμεσα σε συγκεκριμένα

²⁸⁰ Tom Koch , «Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and Transhumanism», ο.π. , σ. 689.

²⁸¹ Ο.π. , σ. 690-91.

ατομικά χαρακτηριστικά σε γενικά επιθυμητά αποτελέσματα. Παράδειγμα την ατομική ευφυΐα και την ευτυχία. Επομένως θα έπρεπε να “ενθαρρύνουμε” τους μέσης ευφυΐας ανθρώπους να πάρουν φάρμακα βελτιωτικά της ευφυΐας.

Το παραπάνω επιχείρημα υποθέτει φυσικά πως η ευφυΐα είναι ένα μόνο, ξέχωρο χαρακτηριστικό, εύκολο να προσδιοριστεί και εύκολο να ενθαρρυνθεί είτε με γενετική μηχανική είτε με βιοχημικά μέσα. Προϋποθέτει ακόμα πως αυτό το πράγμα είναι καλό αντικειμενικά και θετικό εξίσου αντικειμενικά για την κοινωνία. Τέλος υποθέτει πως αυτό το πράγμα, η ευφυΐα, πρέπει να ενθαρρύνεται σε βάρος άλλων νοητικών λειτουργιών. Τίποτα απ’ τα παραπάνω ωστόσο δεν είναι αυτονόητο.

Φυσικά υπάρχουν οι απόψεις που ισχυρίζονται πως ακόμα κι αν δεν ξέρουμε τι ακριβώς είναι καλό για την κοινωνία ξέρουμε τι είναι κακό. Ωστόσο πολλά από αυτά τα “κακά” δεν είναι αντικειμενικά αλλά προσδιορίζονται κοινωνικά. Πολλά θετικά ή αρνητικά γενετικά χρειάζονται ένα περιβάλλον για να αναπτυχθούν. Δεν είναι τόσο απλό και πολλές φορές οι αυτό-αποκαλούμενοι ως ειδικοί δεν είναι πάντα οι καταλληλότεροι για να ορίσουν τι είναι τι.²⁸²

Φυσικά υπάρχουν πάντα περιορισμοί και δυσκολίες αναφορικά με ορισμένες καταστάσεις (πχ αρρώστια, αναπηρία), ωστόσο αυτό δεν είναι αρκετό για να διαγράψουμε αυτά τα άτομα και αυτές τις εμπειρίες. Πολλοί άνθρωποι για παράδειγμα που πάσχουν από κάποια αναπηρία δηλώνουν πως η αναπηρία τους οδήγησε σε νέες εμπειρίες και απόψεις για τη ζωή που ισοφαρίζουν ως ένα βαθμό τις δυσκολίες και πως ζούνε ζωές αρκετά ικανοποιητικές. Δεν μπορούμε να αρνηθούμε αυτά τα επιχειρήματα που προέρχονται από ζωντανές εμπειρίες επειδή δήθεν “ξέρουμε καλύτερα”, εκτός κι αν η νέα ευγονική είναι σε τελική ανάλυση ακριβώς ίδια με την παλαιά.^{283 284}

Μια κάποια αντικειμενική προσπάθεια να διαχωρίσουμε τι είναι επιθυμητό από τι δεν είναι, θα απαιτούσε πρώτα μια ευρεία κατανόηση του πως αλληλεπιδρούν οι κοινωνικοί παράγοντες με τους επιστημονικούς. Αυτό δείχνει να μην συμβαίνει. Η βιολογία πρέπει να κατανοηθεί επιπλέον και ως μια ιδεολογία εκτός από επιστήμη. Ακόμα θα ήταν πολύ θετικό να δουν και οι υπερανθρωπιστές πως η ίδια η επιστήμη δεν είναι έξω απ’ τα πράγματα, αλλά μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα την οποία ορίζει και κατευθύνει προς συγκεκριμένους σκοπούς.

Δεν είμαστε κοντά στο να κατανοήσουμε πλήρως τη βιολογική βάση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, τη ζώσα εμπειρία ή τη γενετική εμπειρία. Ξέρουμε φυσικά πως κοινωνικοί, περιβαλλοντολογικοί παράγοντες επιδρούν στον άνθρωπο και επηρεάζουν τη συμπεριφορά και την ανάπτυξη του. Ωστόσο κάπου εκεί τελειώνουν για την ώρα οι γνώσεις μας. Γι’ αυτό υπάρχει ο φόβος οι υπερανθρωπιστικοί

²⁸² Tom Koch , «*Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and Transhumanism*», ο.π. , σ. 692.

²⁸³ Ο.π. , σ. 693-4.

²⁸⁴ Ίδια με την έννοια της αδιαφορίας για τις επιθυμίες των ατόμων που θα κριθούν ως κατώτερα. Προφανώς αρκετοί άνθρωποι δεν επιθυμούν να υποστούν στείρωσεις, εκτρώσεις και υποχρεωτικές... ευθανασίες για κάποιο “αντικειμενικό καλό” εθνών, οικονομιών, ελεύθερων αγορών και προλεταριακών επαναστάσεων.

πειραματισμοί να καταλήξουν μάλλον σε καταστροφή αν αφεθούν ελεύθεροι. Η εξέλιξη λαβαίνει χώρα σε ένα πλαίσιο πλουραλισμού μεταξύ γενετικών χαρακτηριστικών στα πλαίσια ενός είδους που αλληλεπιδρά με τον πιο πλουραλιστικό, κομμουναλιστικό ίσως τρόπο μεταξύ του. Η εξέλιξη δεν αφορά το πιο ισχυρό, δυνατό, γρήγορο κλπ, αλλά το κοινωνικό και το κοινοτικό. Το τι θα χρειάζεται για την επιβίωση του το είδος μας μπορεί να διαφέρει πάρα πολύ απ' αυτά που ισχυρίζονται οι οπαδοί της βελτιωτικής τεχνολογίας.²⁸⁵

Οι υπερανθρωπιστές φυσικά ισχυρίζονται πως τα κίνητρα τους είναι προοδευτικά, ανθρωπιστικά. Ωστόσο περισσότερο προτείνουν τη δημιουργία ενός υπεράνθρωπου με χαρακτηριστικά χωρίς τα οποία θα ένιωθαν μια απέχθεια προς το μέρος του. Λείπει από αυτούς μια αντίληψη για την ανθρώπινη ζωή, για το ανθρώπινο είδος ως άξιο να διατηρηθεί ως έχει. Τους λείπει η αντικειμενική αξία που έχουν τα άτομα στην καντιανή ηθική. Σε πολλές τους εκδοχές δεν προωθούν το γενικό καλό, αλλά το ατομικό δικαίωμα. Αν αυτό που προωθούν είναι το δικαίωμα σε μια ατομική βελτίωση για τα άτομα και τους απογόνους αυτών, χωρίς να το προτείνουν για την κοινωνία και ως δικαίωμα της κοινωνίας γενικότερα τότε είναι ευάλωτοι στην κατηγορία περί ακραίου εγωισμού.

Υπάρχουν τέλος, αξίζει να αναφερθεί και θα αναλυθεί παρακάτω, ομάδες ανάπηρων που θέλουν να διατηρήσουν τα χαρακτηριστικά τους. Πολλοί υπερανθρωπιστές το αρνούνται. Αν ενδιαφέρονταν όντως για τις ζωές τους οι υπερανθρωπιστές θα τους επέτρεπαν να διατηρήσουν την κουλτούρα τους, να διαλέγουν παιδιά και θα διεκδικούσαν περισσότερα κοινωνικά εφόδια για αυτούς. Θα μπορούσαν ακόμα να ζητήσουν μια σειρά μετρά που θα βοηθούσαν στην εξάλειψη των εξάλειψη κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα στα οποία τόσο εύκολα προτείνουν τη λύση της γενετικής μηχανικής.²⁸⁶

B. Ακουστικά εμφυτεύματα: υπερανθρωπισμός και αναπηρία.

Όπως είδαμε υπάρχουν ομάδες που αντιστέκονται στο “αντικειμενικό καλό” τους, όπως οι άνθρωποι με ορισμένες αναπηρίες, που θέλουν να τις διατηρήσουν και να μη “βελτιωθούν”, με τη χρήση για παράδειγμα γενετικής μηχανικής που προτείνουν οι υπερανθρωπιστές.

Μια απ' τις πιο σημαντικές νέες τεχνολογίες είναι η δυνατότητα προσθετικών που θα βελτιώνουν ή θα διορθώνουν στο σύνολο τους, ακουστικές, οφθαλμολογικές ή νοητικές αναπηρίες που οφείλονται για παράδειγμα σε ένα εγκεφαλικό επεισόδιο. Η νευροχειρουργική ήδη επεξεργάζεται τέτοιες δυνατότητες και ένα πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα της είναι τα “cochlear implants” για τους κωφούς που επιτρέπουν την

²⁸⁵ Tom Koch , «*Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and Transhumanism*», ο.π. , σ. 694.

²⁸⁶ Ο.π. , σ. 695-6.

επαναφορά της ακοής. Ωστόσο αυτές οι ιατρικές-τεχνολογικές δυνατότητες δεν προχωρούν χωρίς να φέρουν ηθικά διλλήματα.^{287 288}

Τα Cochlear Implants μπορούν να βοηθήσουν κωφά παιδιά να φτάσουν το επίπεδο μη – ΑΜΕΑ συμμαθητών τους στην ίδια ηλικία, ωστόσο τα αποτελέσματα διαφέρουν πολύ από άτομο σε άτομο. Άτομα με τέτοια εμφυτεύματα είχαν καλύτερα αποτελέσματα από αυτά που δεν είχαν, όμως συνολικά είχαν χαμηλότερα απ’ τα άτομα που δεν χρειαζόντουσαν καν. Αυτή τη στιγμή τα Cochlear Implants είναι απλά ένα βοήθημα, μπορούμε να φανταστούμε όμως πως με την τεχνολογική εξέλιξη τους θα μετατραπούν από θεραπεία σε βελτιωτικές προσθήκες ακόμα και σε ανθρώπους που δεν έχουν κάποιο πρόβλημα. Αυτό ανοίγει την πιθανότητα ενός κόσμου με άτομα με ακοή πέρα απ’ το ανθρώπινο, με άτομα υπερανθρώπινα.²⁸⁹

Υπάρχει επιπλέον η συζήτηση για το αν με τα Cochlear Implants είμαστε cyborgs²⁹⁰, αφού μια μηχανή, συνδέεται κανονικά και αλληλεπιδρά κανονικά με το ανθρώπινο σώμα. Στο μέλλον η αλληλεπίδραση μεταξύ μηχανής-ιντερνέτ-ανθρώπου θα ανοίξει πολλές δυνατότητες και ερωτήματα. Ωστόσο προς το παρόν και με την τεχνολογία να μην είναι σε αυτό το επίπεδο ακόμα είναι απίθανο να αξίζει το ρίσκο μιας ανοιχτής εγχείρησης εγκεφάλου απλά και μόνο για “βελτιωτικούς” λόγους.²⁹¹

Στην περίπτωση των συγκεκριμένων implants ωστόσο αναδεικνύεται το ζήτημα της ελεύθερης επιλογής και των σχετικών προβληματισμών. Πολλοί κωφοί επιλέγουν, αφού δοκιμάσουν τα σχετικά βοηθήματα να συνεχίσουν στη συνέχεια να ζουν χωρίς αυτά, έχοντας κιάλας ζήσει με έναν εγκεφαλο που έχει συνηθίσει την κωφότητα. Αυτό το ζήτημα τίθεται φυσικά διαφορετικά όταν έχουμε να κάνουμε με ένα παιδί που θα έχει τη δυνατότητα να έχει πρόσβαση σε αυτά τα βοηθήματα απ’ τη γέννα.

Για πολλούς αυτά τα βοηθήματα αντιπροσωπεύουν μια επίθεση στην κοινότητα των κωφών, μια προσπάθεια να πάσουν να υπάρχουν πια άτομα που μιλάνε τη σχετική γλώσσα και να μειωθεί ο συνολικός αριθμός τους. Αυτά τα επιχειρήματα αξίζουν ιδιαίτερα, γιατί μπορούν να παρουσιαστούν στο μέλλον από μια ανθρώπινη μειοψηφία, ενάντια σε μια μετανθρώπινη πλειοψηφία.²⁹²

Όπως και να έχει είναι γεγονός πως υπάρχουν κωφοί άνθρωποι που υπερασπίζονται το δικαίωμα τους στην ύπαρξη ως τέτοιοι. Αυτοί που ανήκουν στην παραπάνω ομάδα, υποστηρίζουν πως το να είσαι κωφός δεν είναι απαραίτητως κακό/βλαβερό, αλλά ακόμα ένας τρόπος να υπάρξεις, όχι κατώτερος, ίσως μάλιστα και καλύτερος. Η ύπαρξη τέτοιων βοηθημάτων που θα εξάλειφαν την κωφότητα θεωρήθηκε ως επίθεση στην ίδια την κοινότητα τους, απόρριψη της γλώσσας τους και του τρόπου ζωής τους,

²⁸⁷ Joseph Lee, «Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions», 2-3

²⁸⁸ Εμφυτεύματα κοχλίας επί το ελληνικότερο, αλλά θα διατηρηθεί η αγγλόγλωσση εκδοχή στο εξής.

²⁸⁹ Ο.π. , σ.3.

²⁹⁰ Υβρίδια μηχανής-ανθρώπου.

²⁹¹ Κατά τη γνώμη μου η έννοια του cyborg, αν ακολουθήσουμε ειδικά την Donna Haraway σε αυτό ταιριάζει περισσότερο με την μετανθρώπινη κατάσταση(posthuman condition) παρά με τον υπερανθρωπισμό.

²⁹² Ο.π. , σ. 6.

όπως και του συναισθήματος αλληλεγγύης που ανέπτυξαν μεταξύ τους. Και πράγματι, είναι αλήθεια πως η κοινότητα των κωφών έχει τη δικιά της ιστορία, γλώσσα, δομές και αξίες, επομένως ένα παιδί που παραμένει κωφό μαθαίνει τη γλώσσα μιας μειονότητας, την ιστορία της και να συμμετέχει σε αυτήν. Αν ένα κωφό παιδί λάβει τα εμφυτεύματα από νωρίς θα του στερηθεί η δυνατότητα να συμμετέχει σε αυτή την κοινότητα.²⁹³

Όλα τα παραπάνω μας ενδιαφέρουν γιατί, ομοίως σε μια υπερανθρώπινη κοινωνία, μια μικρή ανθρώπινη μειοψηφία μπορεί να διεκδικήσει το δικαίωμα της στο να μείνει ανθρώπινη με βάση τη γλώσσα της, την κουλτούρα της, τις δομές της και το γεγονός πως είναι απλά άλλη μια εκδοχή του κανονικού κι όχι παθολογία. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί εδώ πως το να μετέχεις στην ανθρώπινη κατάσταση (human condition) θεωρούταν κανονικό για χιλιετίες, ενώ το κωφός όχι.^{294 295}

Τα παιδιά του υπερανθρωπιστικού μέλλοντος θα αντιμετωπίσουν λοιπόν ένα δίλημμα: να προσαρμοστούν για να μην αντιμετωπίσουν την κοινωνική πίεση και επομένως να δεχτούν τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογικές βελτιώσεις για να μη ζήσουν στο περιθώριο ή όχι. Οι γονείς τους, που θέλουν να παραμείνουν άνθρωποι, θα αντιμετωπίσουν μια σειρά διλήμματα καθώς ή θα προσαρμοστούν στις κοινωνικές απαιτήσεις και θα εφαρμόσουν τις υπερανθρωπιστικές βελτιώσεις στα παιδιά τους ώστε να μην μείνουν αυτά απ' τις εξελίξεις ή να τα μεγαλώσουν σε έναν υπερανθρωπιστικό κόσμο στον οποίο θα αντιμετωπίζονται ως ΑΜΕΑ.²⁹⁶

Επιπλέον, οι εγχειρήσεις πάνω σε ανάπηρους ανθρώπους προϋποθέτουν πολλές φορές άδικα ότι υπάρχει κάποιο σοβαρό πρόβλημα, επειδή θεωρούν ότι αναπηρία σημαίνει πόνος, σημαίνει να υποφέρει κάποιος. Ομοίως μπορούμε να φανταστούμε πως σε ένα υπερανθρωπιστικό μέλλον, οι εγχειρήσεις και οι επεμβάσεις πάνω στο σώμα του ανθρώπου θα θεωρούνται απολύτως αναγκαίες και επιτακτικές από ηθικής άποψης, ώστε να προστατεύσουν το υποκείμενο από τη φρικτή τύχη μιας πολύ ανθρώπινης μοίρας.^{297 298} Ωστόσο πολλά βελτιωτικά για κωφούς παρουσιάζονται ως θεραπείες μιας ασθένειας που είναι απόκλιση απ' το κανονικό. Ο υπερανθρωπισμός είναι επίσης μια απόκλιση απ' το κανονικό. Στο μέλλον ωστόσο η σημερινή, ορισμένη ως φυσιολογική κατάσταση του ανθρώπου πιθανόν θα θεωρείται μια πάθηση, μια αναπηρία απ' την οποία πρέπει, έχουμε υποχρέωση να προστατευτούμε ως (υπερ)άνθρωποι. Ενδέχεται ακόμα να μη χρειάζεται να γίνουν επεμβάσεις σε παιδιά αλλά κατευθείαν στους γονείς. Βλέπουμε για άλλη μια φορά πως το ζήτημα είναι περίπλοκο.

²⁹³ Joseph Lee, «Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions», ο.π. , σ. 7.

²⁹⁴ Ο.π. , σ. 8.

²⁹⁵ Αν και δυνατό επιχείρημα, οι κωφοί μπορούν πάντα να αντιτάξουν πως απλά τόσες χιλιάδες χρόνια υφίσταντο μια αδικία την οποία επιτέλους ξεπερνάνε σταδιακά και πως θα ήταν άδικο να χρησιμοποιήσουμε μια προηγούμενη άδικη κατάσταση ως επιχείρημα εναντίον τους.

²⁹⁶ Ο.π. , σ. , 9.

²⁹⁷ Ο.π. , σ. 10.

²⁹⁸ Υποθέτοντας πάντα ότι η κραυγή «Ανθρώπινο πολύ ανθρώπινο!», θα αντικαταστήσει το «Απάνθρωπο!», ως επισήμανση μιας φρικτής μοίρας, σε ένα υπερανθρωπιστικό μέλλον.

Η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών στη βελτιωτική τεχνολογία, συμβαίνει συχνά να μειώνουν τον αριθμό των μελών μιας κοινότητας (πχ στα βοηθήματα για κωφούς) με αποτέλεσμα τα μέλη που μένουν στην επόμενη γενιά να μη μπορούν ή να έχουν λιγότερες πιθανότητες να επιβιώσουν ως κοινότητα, να συνεργαστούν και όλα τα σχετικά. Επομένως η επόμενη γενιά έχει ακόμα περισσότερα κίνητρα να ενταχθεί στην κυρίαρχη κοινότητα και να αφήσει τη δικιά της κουλτούρα, τίθεται προ τετελεσμένης κατάστασης. Είναι λογικό λοιπόν τέτοιες τεχνολογίες να εκλαμβάνονται ως μια επίθεση στις κοινότητες και στις κουλτούρες των κωφών και άλλων σχετικών ομάδων. Η ίδια λογική θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στους ανθρώπους από μια υπερανθρωπιστική κοινότητα, πείθοντας τους όχι με τη βία αλλά καταστρέφοντας με την τεχνολογία την κοινότητα και την κουλτούρα τους, να ενταχθούν στο υπερανθρωπιστικό καθεστώς.²⁹⁹

Όπως και να έχει πάντως πρέπει να σημειωθεί πως η χρήση όρων όπως «αναπηρία» που γίνει συλλήβδην στην υπερανθρωπιστική βιβλιογραφία δεν είναι απαραίτητως ρατσιστική, αλλά αντίθετα βοηθάει στην καθημερινότητα μιας κοινωνία, στην ιατρική, στα ΜΜΜ, στην εκπαίδευση. Επιπλέον, τα βοηθήματα γίνονται όλο και περισσότερα αποδεχτά ως μέσα στην ιατρική κοινότητα αλλά και στους ασθενείς. Φυσικά κάθε εμπειρία είναι μοναδική και σχετίζεται με το άτομο. Αυτό που μάλλον πρέπει να αλλάξει είναι η αντίληψη των ανθρώπων με πλήρη ακοή που βλέπουν τους κωφούς σαν ανάπηρους ή ακόμα χειρότερα σε μια μειονότητα την οποία θέλουν να εξαλείψουν.

Δεν είναι στα αλήθεια απαραίτητο πως όποιος δεχτεί ακουστικά βοηθήματα θα αποκοπεί απ' την κοινότητα των κωφών και τους κωφούς φίλους του. Επιπλέον οι γονείς με κανονική ακοή που γενούν κωφά παιδιά δεν έχουν κάποια υποχρέωση στην κοινότητα ή την κουλτούρα των κωφών, η οποία δεν έπαιξε κάποιο ρόλο στην ανατροφή τους (και στην οποία μόνο δυνάμει και στο μέλλον τα παιδιά τους ανήκουν). Η υποχρέωση για διάσωση της δεν είναι μεγαλύτερη απ' ότι οποιουδήποτε ατόμου. Οι ακτιβιστές της κοινότητας των κωφών, δεν μπορούν να μεταφέρουν την ευθύνη, υλική και ψυχολογική για τη διάσωση της κοινότητας τους στα παιδιά. Η κοινότητα των κωφών θα επιζήσει κατά πάσα ως μειονότητα, την οποία πολλοί θα εγκαταλείπουν για καλύτερα αποτελέσματα στη δουλειά τους, στην ακαδημαϊκή τους εργασία κλπ.³⁰⁰

Υπάρχει το ερώτημα του αν τα παιδιά που βρίσκονται υπό την κηδεμονία των γονιών τους θα υπάγονται στο μέλλον σε κάποια υποχρέωση να υποβληθούν σε υπερανθρωπιστικές πρακτικές βελτίωσης. Αν τα παιδιά δεν κακοποιούνται, παραμελούνται ή εκτίθενται σε ρίσκο, τότε οι γονείς δε θα πρέπει να κινδυνεύουν να χάσουν την κηδεμονία σε καμία περίπτωση. Έτσι κάποιος μπορεί να επιλέξει να μην βελτιώσουν τα παιδιά τους. Μπορεί τα τεθεί το ερώτημα όμως πάνω στο αν αυτή η

²⁹⁹ Joseph Lee, «Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions», ο.π. , σ. 12.

³⁰⁰ Ο.π, σ. 14.

επιλογή θα στερήσει απ' τα παιδιά τη δυνατότητα ενός βιώσιμου μέλλοντος σε μια υπερανθρωπιστική κοινωνία.

Επιπλέον οι μειονότητες πρέπει να προστατεύονται από την περιθωριοποίηση και την εξαφάνιση. Αυτό πιθανότατα θα ισχύει και στο μέλλον και μπορούμε να φανταστούμε μια ανθρώπινη μειονότητα να ζητάει προστασία στα πλαίσια μιας υπερανθρώπινης κοινωνίας. Ωστόσο αυτή η βοήθεια θα περιορίζεται δυστυχώς από τη σχέσης κόστους-αξίας, από τα διαθέσιμα αγαθά και από τις απόψεις της πλειοψηφίας. Οι υποχρεώσεις της υπερανθρώπινης κοινωνίας υπάρχουν προς τη μειοψηφία αλλά είναι περιορισμένες, όπως για παράδειγμα ισχύει και τώρα προς τους κωφούς (δεν μαθαίνουμε όλοι τη νοηματική).

Δυστυχώς πολλά απ' τα προβλήματα που καλούνται να διορθώσουν οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες είναι απ' τη φύση τους κοινωνικά ή έχουν κοινωνικές ρίζες. Είναι ή μοιάζει πιο εύκολο να αλλάξεις με την τεχνολογία ένα άτομο, παρά μια κοινωνία και τα κοινωνικά της προβλήματα και έτσι είναι κατανοητό γιατί πολλοί αναζητάνε μια χειρουργική επέμβαση που θα αλλάξει τον τρόπο που δείχνουν ή λειτουργούν. Υπάρχει τέλος το επιπλέον πρόβλημα σχετικά με την πιθανότητα να επικρατήσει μια οπτική που θα ωφελεί τα πιο προνομιούχα στρώματα της κοινωνίας και την οπτική τους πάνω στις τεχνολογίες, όσον αφορά την υγεία, αν το ενδιαφέρον μας για αυτή ξεπεράσει αυτό για την κοινωνική δικαιοσύνη. Η κυρίαρχη ατομικιστική κουλτούρα εύκολα θα μπορούσε να περάσει ένα εξαιρετικά λανθασμένο μήνυμα σύμφωνα με το οποίο τα προβλήματα που έχει κάθε άτομο δεν είναι κοινωνικά, ούτε αφορούν την κοινωνία, αλλά οφείλονται πρωτίστως στον γενετικό του κώδικα. Μια υπερανθρωπιστική πρακτική οφείλει να ενσωματώσει διαφορετικές κουλτούρες και τη σχετική κοινωνική ευαισθησία.³⁰¹

Γ. Frankenstein & Benewski: Απ' τα φανταστικά στα πραγματικά ρίσκα μιας περιθωριοποίησης του υπεράνθρωπου.

Στο τελευταίο υποκεφάλαιο αυτού του κεφαλαίου θα αναλυθεί αναλυτικά από φιλοσόφους όπως ο Φουκουγιάμα η πιθανότητα οι μελλοντικοί υπεράνθρωποι να φερθούν με ανηθικότητα ενάντια στον άνθρωπο, αν υποθέσουμε φυσικά πως άνθρωποι και υπεράνθρωποι θα βρεθούν να συνυπάρχουν όπως υπαινίσσεται το προηγούμενο κεφάλαιο.

Είναι ωστόσο μόνο οι άνθρωποι που πρέπει να κινδυνεύουν απ' τους υπερανθρώπους; Η λογική πολλών απ' όσους προτάσσουν ένα τέτοιο επιχείρημα μοιάζει να συνοψίζεται περίπου στο εξής:

«Αφού θα είναι πιο δυνατοί και πιο έξυπνοι από εμάς, γιατί να μην μας κάνουν κακό;».

³⁰¹ Joseph Lee, «Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and Posthumanism: Some Human Questions», ο.π. , σ. , 20-22.

Δεν είναι στόχος μου εδώ να μπω σε ψυχαναλυτικά μονοπάτια. Παρόλα αυτά φαντάζομαι πως πολλά θα μπορούσε να σχολιάσει ένας ειδικός για κάποιον που ευθαρσώς δηλώνει πως το πρώτο πράγμα που θα έκανε αν αποκτούσε για παράδειγμα τη δυνατότητα να δεκαπλασιάσει τη διάρκεια της ζωής του καθώς και τη νοητική του δύναμη, θα ήταν να καταστρέψει τις άλλες μορφές ζωής του πλανήτη. Η ειλικρίνεια πρέπει να εκτιμάται σε κάθε περίπτωση. Ωστόσο το ελάττωμα του κυνισμού δεν είναι (αντίθετα με ότι υποστηρίζουν πολλοί οπαδοί του) ότι δεν μας αρέσει διότι θίγει τα τωτέμ και τα ταμπού μας. Το πρόβλημα είναι πως πολλές φορές έχει άδικο, αν και ομολογουμένως η απομαγευτική του ιδιότητα είναι χρήσιμη.

Σε κάθε περίπτωση μπορούμε να συμφωνήσουμε πως θα υπάρξουν επικίνδυνοι υπεράνθρωποι και αλτρουιστές, ή απλά όχι επικίνδυνοι υπεράνθρωποι, όπως συμβαίνει και τώρα με τους ανθρώπους άλλωστε. Το ζήτημα είναι να εξεταστεί μια άλλη οπτική που θέτει προβληματισμούς στο ζήτημα του υπερανθρωπισμού: Αυτή σύμφωνα με την οποία ο υπερανθρωπισμός μπορεί να δημιουργήσει πλάσματα τα οποία θα υποφέρουν διαφόρων ειδών βία από τον άνθρωπο και όχι το αντίστροφο.

Ας δανειστούμε σε αυτό το σημείο λίγο απ' τη λογοτεχνία³⁰². Παρατηρούμε σε διάφορα ενδεικτικά έργα της να διαχωρίζεται ξεκάθαρα το ανθρώπινο απ' το τερατώδες με τις συνέπειες να μην είναι φρικτές μόνο για τον άνθρωπο. Ας πάρουμε για παράδειγμα το «Τέρας του Φρανκενστάιν». Εκεί ένα νέο πλάσμα, το τέρας που δημιουργείται, παρατηρεί τη διαφορετικότητα του σε σχέση με τους ανθρώπους. Τη διαφορετικότητα αυτή δεν την αντιμετωπίζει ως κάτι θετικό. Αντίθετα εχθρεύεται τον εαυτό του που δεν είναι σαν τους ανθρώπους, “όμορφο”. Βλέπουμε λοιπόν πως η θέληση για γνώση, για κατανόηση του εαυτού, ένα βασικό ουμανιστικό γνώρισμα κάνει το τέρας του δόκτορα, να αισθάνεται μη ανθρώπινο, κατώτερο.³⁰³

Σε ένα άλλο, αρκετά διαφορετικό παράδειγμα, επίσης λογοτεχνικό, η “τερατώδης” οικογένεια του «Geek Love», που αποτελείται από ανθρώπους με σοβαρές δυσμορφίες τους οποίους οι «φυσιολογικοί» χαρακτηρίζουν ως “φρικιά”, είναι περήφανη για τις ανωμαλίες, τις αναπηρίες και τις παρεκκλίσεις που έχει. Αυτό επειδή απορρίπτει τους φυσιολογικούς ανθρώπους. «Φοβάμαι τους φυσιολογικούς, θα έκαναν τα πάντα για να είναι μοναδικοί!», σχολιάζει ένα μέλος της οικογένειας Benewski.

Έτσι ενώ το τέρας του δόκτορα Φρανκεστάιν μισεί τον εαυτό του γιατί είναι μη φυσιολογικό, η οικογένεια Benewski είναι περήφανη για τις αναπηρίες της. Το ότι αποτελεί μη-φυσιολογική περίπτωση είναι ένα γεγονός που προκαλεί στο τέρας του Φρανκεστάιν θλίψη, οργή, απομόνωση.³⁰⁴

Οι διαφορές ανάμεσα στις δύο περιπτώσεις οφείλονται στο γεγονός πως το τέρας του Φρανκεστάιν λαβαίνει μονάχα μίσος και τρόμο απ' το δημιουργό του. Η τερατώδης οικογένεια παρέχει ένα περιβάλλον αγάπης στα παιδιά της, το τέρας δεν έχει καν

³⁰² Πώς να αντισταθεί κανείς;

³⁰³ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*, ο.π. , σ. 48, 49.

³⁰⁴ Ο.π. , σ. 50-51.

όνομα. Το τέρας βλέπει τη διαφορετικότητα του ως αδυναμία, η οικογένεια ως δυνατότητα, ως ευκαιρία για πλουτισμό και διασκέδαση. Το ένα μέλος της οικογένειας φτιάχνει τη δικιά του θρησκευτική οργάνωση και συγκεντρώνει οπαδούς γύρω απ' την ιδιαιτερότητα του. Κεντρικό ρόλο παίζει η συναισθηματική υποστήριξη απ' την οικογένεια που δεν έχει προφανώς το τέρας του Φρανκεστάιν.³⁰⁵

Ωστόσο και στις δύο περιπτώσεις η κατάσταση φτάνει τελικά σε σύγκρουση, ένα μέλος της οικογένειας περιθωριοποιείται, επειδή είναι πολύ “φυσιολογικό” για τα μέτρα των μελών της. Η κανονικότητα όμως είναι ιδιαιτερότητα που περιθωριοποιεί στο συγκεκριμένο περιβάλλον. Απ' την άλλη το τέρας επειδή περιθωριοποιείται εξίσου κηρύττει τον δικό του πόλεμο στην ανθρωπότητα. Κίνητρο των θανάτων στους οποίους καταλήγουν και τα δύο έργα είναι η μοναξιά, η απομόνωση, η περιθωριοποίηση.³⁰⁶

Και στα δύο έργα οι χαρακτήρες που παίζουν τον καθοριστικό ρόλο της βίας καταλήγουν σε αυτή τη λύση για να ενισχύσουν την ήδη υπάρχουσα αλλοτρίωση τους απ' το κοινωνικό περιβάλλον και για να ενισχύσουν την ταυτότητα τους ως περιθωριακού στοιχείου. Αν η κοινωνία μας θέλει στα αλήθεια να προχωρήσει με τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες πρέπει να σκεφτεί πολύ καλά τι σημαίνει να είσαι ένα ανθρώπινο άτομο, τι σημαίνει να είσαι άτομο, τι σημαίνει να αξίζεις σεβασμό γενικά.³⁰⁷

Μπορούμε δυστυχώς να ανησυχούμε για ένα μέλλον όπου οι ψυχολογικές και σωματικές ενισχύσεις πιέζουν τους ανθρώπους να προσαρμοστούν και αυτοί στον ανταγωνισμό για να βρουν εργασία. Δημιουργείται σύγκρουση, σύγκρουση μεταξύ αυτών που έχουν ενισχυθεί και αυτών που δεν, αυτών που είναι υπέρ και αυτών που είναι κατά. Αυτοί που έχουν είναι σε πλεονέκτημα αλλά δεν αποκλείεται να είναι και αυτοί που θα βιώσουν τη βία των υπολοίπων. Για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας θα μπορούμε να αλλάξουμε το γενετικό υλικό μας και από αυτό θα μπορούν να ξεπηδήσουν νέες κοινωνικές τάξεις και αιτίες για συγκρούσεις.³⁰⁸

Δυστυχώς το χαρούμενο τέλος δεν είναι εγγυημένο ούτε στην κοινωνική εξέλιξη ούτε στη λογοτεχνία. Το τέρας του δόκτορα Φρανκεστάιν διαβάζει το ημερολόγιο και ανακαλύπτει ότι είναι δημιούργημα κάποιου καθώς και το πως δημιουργήθηκε, στη συνέχεια ακολουθεί, εξαιτίας και της περιθωριοποίησης λόγω της διαφορετικότητας του ένα ξέσπασμα βίας. Ο φόβος μιας απανθρωποποίησης του υπεράνθρωπου, μιας ταύτισης του με “φρικιά” μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει στα χειρότερα. Στόχος πρέπει να είναι η ειρηνική συμβίωση μεταξύ ανθρώπων-υπεράνθρώπων³⁰⁹. Όσοι στα αλήθεια ανησυχούν μήπως οι υπεράνθρωποι του μέλλοντος στραφούν εναντίον μας θα πρέπει να σκεφτούν καλύτερα το ενδεχόμενο μήπως και οι άνθρωποι τους δώσουν

³⁰⁵ Timothy Welsh, *Reading Posthumanism*, ο.π. , σ. 51-52.

³⁰⁶ Ο.π. , σ. 53.

³⁰⁷ Ο.π. , σ. 53.

³⁰⁸ Ο.π. , σ. , 123-4, 128.

³⁰⁹ Ο.π. , σ. 132,3-136.

δυστυχώς καλές αφορμές για κάτι τέτοιο. Στη συνέχεια ένα τέτοιο ενδεχόμενο πρέπει φυσικά να εμποδιστεί.

Δ. Φουκουγιάμα, Sandel, Habermas.

Τρεις επιφανειακοί θεωρητικοί που έχουν ασχοληθεί με το ζήτημα της βελτιωτικής τεχνολογίας και του υπερανθρωπισμού από κριτική σκοπιά, είναι οι Φουκουγιάμα, Sandel και Habermas. Στο έργο τους σχολιάζουν τη βελτιωτική τεχνολογία, τη γενετική μηχανική, την προσπάθεια δημιουργίας νέων ειδών πέραν απ' των άνθρωπο προσπαθώντας να πείσουν ενάντια στο υπερανθρωπιστικό εγχείρημα. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναλυθούν τα επιχειρήματα αυτών των τριών στοχαστών μέσα από βασικά έργα τους. Φυσικά το ρεύμα ενάντια στον υπερανθρωπισμό έχει ακόμα πολλούς κριτικούς αλλά και οι Φουκουγιάμα, Sandel, Habermas έχουν παραγάγει επίσης περισσότερα έργα απ' ότι θα δούμε εδώ.³¹⁰

Φουκουγιάμα.

Ο Φουκουγιάμα ισχυρίζεται, σχολιάζοντας το γνωστό λογοτεχνικό έργο «Θαυμαστός Νέος Κόσμος», πως οι κάτοικοι του μπορεί να έχουν βελτιωθεί με τη χρήση νέων τεχνολογιών, που θυμίζουν τις υπερανθρωπιστικές και να έχουν καταστεί έτσι υγιείς και χαρούμενοι, αλλά μειώνει την αξία τους χαρακτηρίζοντας τους ως μη ανθρώπους.³¹¹

Ο λόγος που ο Φουκουγιάμα προβαίνει σε μια τέτοια κριτική για τους κατοίκους του Θαυμαστού Νέου Κόσμου είναι επειδή παρατηρεί πως αυτοί δεν έχουν πλέον να παλέψουν, να διεκδικήσουν για κάτι. Δεν αγαπούν, δεν αισθάνονται πόνο, δεν παίρνουν δύσκολες ηθικές αποφάσεις, δεν έχουν οικογένειες ούτε κάποιο απ' τα χαρακτηριστικά που συνήθως αποδίδουμε στους ανθρώπους ώστε να τους αποδώσουμε το χαρακτηριστικό της αξιοπρέπειας.

Το ζήτημα είναι εδώ, όχι οι λογοτεχνικές παρατηρήσεις του Φουκουγιάμα³¹² αλλά η παρατήρηση του πως ουσιαστικά υπάρχει κάτι που λέγεται ανθρώπινη φύση και παρέχει την απαραίτητη σταθερότητα και συνέχεια στον άνθρωπο ως είδος και μαζί με τη θρησκεία για τον Φουκουγιάμα μας χαρακτηρίζει όσον αφορά τις βασικές μας αξίες. Η θρησκεία αποτελεί για τον Φουκουγιάμα έναν απ' τους βασικότερους λόγους ένστασης στον υπερανθρωπισμό και στη γενετική μηχανική, καμία εντύπωση δεν πρέπει να μας κάνει λοιπόν που η πλειοψηφία των ενστάσεων εναντίον τους έχει προέλθει από ανθρώπους με θρησκευτικό υπόβαθρο.³¹³

³¹⁰ Για παράδειγμα έντονη κριτική στον υπερανθρωπισμό έχει ασκήσει ο Leon Kass. Εδώ πέρα δεν αναφέρομαι φυσικά σε μεταανθρωπιστές-posthumanist κριτικούς του υπερανθρωπισμού που κάνουν κριτική απ' την οπτική του μεταμοντέρνου. Κατά τη γνώμη μου η κριτική τους, αν και συχνά πιο σκληρή απ' των συντηρητικών, είναι τουλάχιστον δεχτική προς την αλλαγή που φέρνουν οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες έστω κι αν απορρίπτει την ιδεολογία τους.

³¹¹ Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2003, σ. 18.

³¹² Οι οποίες είναι συζητήσιμες έτσι κι αλλιώς.

³¹³ Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, ο.π., σ. 100.

Η ανησυχία του Φουκουγιάμα βρίσκεται και στο γεγονός πως μια βελτιωτική, υπερανθρωπιστική τεχνολογική εξέλιξη θα είχε κατ' αυτόν δραματικές επιπτώσεις και για τον άνθρωπο και για το ανώτερο για αυτόν, πολίτευμα της φιλελεύθερης δημοκρατίας.³¹⁴

Ο Φουκουγιάμα προβληματίζεται ακόμα σχετικά με το ενδεχόμενο να αυξήσει ο άνθρωπος τη διάρκεια της ζωής του. Αν καταφέρουμε να ζήσουμε για πάντα ή έστω για παραπάνω, υπάρχει το πρόβλημα σύμφωνα με τον φιλόσοφο, όλων αυτών που καθώς δε θα υπάρχει ο βιολογικός τους θάνατος για να θέσει ένα τέρμα στο όριο που μπορούν να κρατήσουν την εξουσία. Κι ακόμα αν κρατήσουν την εξουσία και τις θέσεις ισχύος, το πιο πιθανό είναι να τις διαχειριστούν με βάση σταθερές απόψεις που θα έχουν διαμορφωθεί στο βάθος αιώνων και πλέον δε θα αλλάζουν.³¹⁵

Επιπλέον πολλοί ηλικιωμένοι ανάμεσα στο να πεθάνουν και στο να ζήσουν προφανώς θα διαλέξουν το δεύτερο, ακόμα κι αν η επιλογή τους δε συμβαδίζει απαραίτητα με καλή ποιότητα ζωής. Αυτό μακροπρόθεσμα θα οδηγήσει σε χώρες με μεγάλο αριθμό ηλικιωμένων που θα κοστίζουν τεράστια ποσά για να συντηρηθούν. Η φροντίδα για τους ηλικιωμένους θα αντικαταστήσει εντέλει, όπως αρχίζει να συμβαίνει σε διάφορες χώρες τη φροντίδα για τους ανήλικους, τουλάχιστον αναφορικά με τις κρατικές δαπάνες.³¹⁶ Υπάρχει ακόμα το ζήτημα για τον Φουκουγιάμα σχετικά με τα προνόμια που θα απολαμβάνουν οι ανώτερες τάξεις οι οποίες θα βελτιώνουν με τη χρήση γενετικής μηχανικής τα παιδιά τους. Ανησυχεί για ένα μέλλον στο οποίο κοιτάζοντας κάποιον θα μπορείς να καταλάβεις απ' την όψη την κοινωνική τάξη απ' την οποία προέρχεται, στο οποίο κανείς δε θα κατηγορεί τον εαυτό του αν αποτύχει κάπου αλλά τα γονίδια του ή τις γενετικές επιλογές των γονιών του γενικότερα.³¹⁷

Ο Φουκουγιάμα δεν προτείνει ωστόσο την καταστολή για όλα τα παραπάνω, αντίθετα προτείνει μεν τη χρήση της κρατικής δύναμης, σε ρόλο ελέγχου όμως και όχι πλήρους απαγόρευσης. Αν αποτύχει σε επίπεδο έθνους-κράτους τότε μια λύση αποτελεί το διεθνές επίπεδο συνεργασίας μεταξύ των κρατών.³¹⁸ Πρέπει κατά τη γνώμη του να ηττηθεί η άποψη που ισχυρίζεται πως τίποτα δεν μπορεί να σταματήσει οποιαδήποτε τάση της τεχνολογίας απ' τη στιγμή που αυτή εμφανίζεται, επομένως κάθε προσπάθεια είναι μάταιη.³¹⁹

Αναφερθήκαμε προηγουμένως στη θρησκεία. Στην παράδοση που μοιραζόμαστε Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι, ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος καθ' ομοίωση του Θεού. Για τους Χριστιανούς ειδικά αυτό σημαίνει πολύ συγκεκριμένες δεσμεύσεις όσον αφορά την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις ανθρώπινες και στις μη ανθρώπινες δημιουργίες. Μονάχα οι άνθρωποι έχουν

³¹⁴ Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, ο.π. , σ. 19.

³¹⁵ Ο.π. , σ. 20-21.

³¹⁶ Ο.π. , σ. 108-9.

³¹⁷ Ο.π. , σ. , 21.

³¹⁸ Ο.π. , σ. 22.

³¹⁹ Ο.π. , σ. , 24.

ηθικές επιλογές, ελεύθερη βούληση και πίστη, δυνατότητες που τους δίνουν ανώτερο ηθικό κύρος απ' την υπόλοιπη δημιουργία.³²⁰ Επομένως αν οι υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες χρησιμοποιηθούν, έστω και από αγάπη προς τα παιδιά εκ' μέρους των γονιών τους, θα είναι πάντα λάθος κατά τον Φουκουγιάμα απ' την οπτική της θρησκευτικής πίστης γιατί βάζουν τον άνθρωπο στη θέση του δημιουργού ή του καταστροφέα της ζωής (όπως στη θέση της έκτρωσης). Η γενετική μηχανική δε βλέπει το ανθρώπινο πλάσμα ως ένα θαυμαστό δημιούργημα, αλλά ως ένα αποτέλεσμα υλικών αιτιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά βούληση απ' τον άνθρωπο.³²¹

Σίγουρα η θρησκεία παρέχει το πιο ξεκάθαρο επιχείρημα για να απορρίψει κανείς τον υπερανθρωπισμό, ωστόσο το πιο πιθανό είναι να αποτύχει να πείσει όσους δεν συμμερίζονται ορισμένες βασικές θρησκευτικές αρχές. Υπάρχουν ωστόσο και επιχειρήματα που ξεπερνάνε το ζήτημα της θρησκευτικής πίστης.³²² Για παράδειγμα, υπάρχει το ενδιαφέρον μας για το πιο ξεκάθαρο θύμα μιας περίπτωσης στην οποία οι λανθασμένες επιλογές αναφορικά με τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες θα μπορούσαν να έχουν άσχημα αποτελέσματα και για την κοινωνία στο σύνολο της είναι τα παιδιά τα οποία θα υποβληθούν σε γενετική μηχανική.³²³

Φυσικά οι γονείς είναι ήδη ελεύθεροι να κάνουν μια σειρά λάθη ως προς τα παιδιά τους, με το να τους παρέχουν λανθασμένη εκπαίδευση, να τους επιβάλουν τις δικές τους αξίες και τα σχετικά. Ωστόσο ένα παιδί που μεγαλώνει με ένα συγκεκριμένο τρόπο με ένα συγκεκριμένο γονιό, μπορεί πάντα να κάνει την προσωπική του επανάσταση αργότερα και να επιλέξει έναν άλλο τρόπο ζωής. Δεν υπάρχει όμως καμία επανάσταση ενάντια στα γονίδια που θα σου έχουν διαλέξει άλλοι.³²⁴

Προβληματική είναι επίσης για τον Φουκουγιάμα και η βελτίωση χαρακτηριστικών όπως η διανοητική ικανότητα-ευφυΐα. Τα όποια οφέλη αναμένουν οι γονείς δε θα έρθουν και οι προσδοκίες τους θα διαψευστούν, διότι πολλά αγαθά στην κοινωνία μας υπολογίζονται ανταγωνιστικά. Αν όλοι βελτιωθούν δε θα είναι κανείς σε προνομιακή θέση, ενώ υπάρχει και η επιπλέον επιβάρυνση σε όσους δεν έχουν βελτιωθεί να το πράξουν γιατί θα μείνουν πίσω. Γενικώς η βελτιωτική τεχνολογία πρέπει να αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη, υπάρχουν πολλά κομμάτια της ανθρώπινης φύσης που δεν καταλαβαίνουμε ακόμα.³²⁵

Αυτό είναι εντέλει το ζήτημα με τις νέες, υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες σύμφωνα με τον Φουκουγιάμα. Όχι αυστηρά μια ανάλυση κερδών-ζημιών, αλλά ένας βαθύτερος φόβος πως θα προκαλέσουν την απώλεια όλων όσων μας κάνουν να είμαστε άνθρωποι, ίσως μάλιστα να μην καταλάβουμε καν ότι χάσαμε κάτι σημαντικό. Γι' αυτό και ο Φουκουγιάμα υπερασπίζεται την έννοια της ανθρώπινης

³²⁰ Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, ο.π. , σ. 101.

³²¹ Ο.π. , σ. 19, 101.

³²² Ο.π. , σ. 103.

³²³ Ο.π. , σ. , 105.

³²⁴ Ο.π. , σ. 105-6.

³²⁵ Ο.π. , σ. 109-110.

φύσης ως κριτήριο αποφάσεων σε σχέση με το τι είναι και τι δεν πρέπει να είναι ηθικό αναφορικά με τις συζητήσεις για τις νέες τεχνολογίες. Κατά την άποψη του είναι η ίδια η φυσιοκρατική πλάνη που έχει στοιχεία πλάνης, που σφάλει και δε θα ήταν άσχημη η ιδέα της επιστροφής σε μια ηθική φιλοσοφία που θα βάσιζε τις θέσεις της στη φύση. Και εννοώντας φύση ο Φουκουγιάμα, όταν μιλάει για τον άνθρωπο, εννοεί το σύνολο των χαρακτηριστικών και των συμπεριφορών που είναι τυπικά στο ανθρώπινο είδος και προκύπτουν από μη περιβαλλοντολογικούς παράγοντες.³²⁶

Ένα σημαντικό στοιχείο του ανθρώπου, ένας σημαντικός μη περιβαλλοντολογικός παράγοντας πάνω στον οποίο βασίζεται για τον Φουκουγιάμα το δικαίωμα για ισότητα είναι ο «Παράγοντας Χ». Βασίζεται στη λογική πως αν αφαιρέσουμε από έναν άνθρωπο όλα τα βασικά χαρακτηριστικά που δίνουν ανθρώπινη ποιότητα, πάντα μένει κάτι που προσδίδει ανθρώπινη αξιοπρέπεια.³²⁷

Στη βάση αυτή, ενώ επιτρέπουμε να μαγειρέψει κάποιος και να φάει ένα πλάσμα που δεν έχει τον «Παράγοντα Χ», αν συμβεί το ίδιο σε έναν άνθρωπο τότε κατηγορούμε το δράστη για έγκλημα εναντίον της ανθρωπότητας. Κι όχι μόνο δίνουμε ανθρώπινα δικαιώματα στα πλάσματα με τον παράγοντα «Χ», αλλά αν είναι ενήλικα τους επιτρέπουμε να συμμετέχουν στην πολιτική ζωή των δημοκρατικών πολιτειών, τους παραχωρούμε ελεύθερο λόγο, θρησκευτική ζωή, εγγύηση ελεύθερης πολιτικής συμμετοχής κλπ. Ουσιαστικά ο «Παράγοντας Χ» δρα ως μια κόκκινη γραμμή γύρω απ' το ανθρώπινο είδος που προστατεύει και εγγυάται κάποια βασικά δικαιώματα. Ταυτόχρονα βέβαια μειώνει τα δικαιώματα των υπολοίπων ειδών. Στην πραγματικότητα ο «Παράγοντας Χ» είναι η ανθρώπινη ουσία, η βασική σημασία του τι σημαίνει να είναι κανείς άνθρωπος.³²⁸

Βλέπουμε λοιπόν πως για τον Φουκουγιάμα κάθε μέλος του ανθρώπινου είδους διαθέτει μια ξεχωριστή ιδιότητα, τον «Παράγοντα Χ», που του επιτρέπει να μετέχει στην ανθρώπινη ουσία. Αυτή τον ξεχωρίζει από τα άλλα πλάσματα της φύσης. Αυτός ο παράγοντας είναι που κινδυνεύει με τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες, ακόμα κι αν χρησιμοποιηθούν για να απαλυνθεί ο πόνος και η αρρώστια. Φυσικά ο Φουκουγιάμα δεν υπερασπίζεται το να υποφέρει κανείς, ωστόσο παρατηρεί πως πολλές απ' τις ιδιότητες που θαυμάζουμε στους ανθρώπους, πολλές απ' τις πιο ανθρώπινες ιδιότητες προκύπτουν μόνο όταν αντιμετωπίζουμε, ξεπερνάμε, χάνουμε στη μάχη ενάντια στον πόνο, στην ταλαιπωρία, στην ασθένεια, στο θάνατο. Ένα άτομο, ένας υποτιθέμενος υπεράνθρωπος που δε θα αντιμετωπίσει ποτέ του το θέμα του πόνου ή του θανάτου δεν έχει βάθος για τον Φουκουγιάμα. Η δυνατότητα μας να έχουμε εμπειρία αυτών των αρνητικών συναισθημάτων μας συνδέει με άλλα ανθρώπινα πλάσματα και δημιουργεί δεσμούς μεταξύ μας.³²⁹

³²⁶ Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, ο.π. , σ. 13,124, 141.

³²⁷ Ο.π. , σ. 162.

³²⁸ Ο.π. , σ. 161..

³²⁹ Ο.π. , σ. 183, 185.

Habermas.

Ο Χάμπερμας στην κριτική του προς τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες και κυρίως προς τη γενετική μηχανική επισημαίνει αρχικά τη διάκριση μεταξύ θετικής και αρνητικής ευγονικής, αλλά και την ρευστότητα των ορίων μεταξύ τους. Παρά το γεγονός πως η μία (η αρνητική) παρουσιάζεται ως φιλελεύθερη και πλήρως διαχωρισμένη, ο Χάμπερμας διατηρεί τις επιφυλάξεις του.³³⁰

Αλλά υπάρχουν και άλλα ηθικά ερωτήματα που τίθενται κατά τον Χάμπερμας, από την χρήση των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών. Το κύριο ερώτημα σύμφωνα με αυτόν είναι η ερώτηση: “Αν το γεγονός πως ένας άνθρωπος κατασκευάστηκε σε εργαστηριακές συνθήκες και το δικαίωμα του να υπάρξει καθορίστηκε από έναν προγεννητικό, γονιδιακό έλεγχο συμβαδίζει με την αξιοπρέπεια που πρέπει να υπάρχει σε κάθε ανθρώπινη ζωή”. Ο Χάμπερμας αναρωτιέται αν μπορούμε να “ξεφορτωνόμαστε έτσι απλά” έμβρυα που “δε μας κάνουν” ή να επιλέγουμε άλλα που μας κάνουν με κριτήριο μια σειρά χαρακτηριστικών που τα “πάνε καλά” στην αγορά.³³¹

Ο Χάμπερμας αντίθετα προτείνει να ακούσουμε τη «μικρή φωνούλα» μέσα μας που φαίνεται να εκδηλώνει από τώρα μια απέχθεια για τη γενετική μηχανική, για τους κλωνοποιημένους ανθρώπους, για τις χίμαιρες (τις γενετικές προσμείξεις διαφορετικών ζωικών ειδών) και για την καταστροφή εμβρύων στο εργαστήριο στα πλαίσια εργαστηριακών πειραμάτων. Ωστόσο ο Χάμπερμας δεν προτείνει απλά μια ηθικολογία βασισμένη στην ανθρώπινη φύση³³², αλλά τη μετατροπή αυτής της ηθικολογίας σε μια προσπάθεια «ηθικής αυτό-κατανόησης» του εαυτού και του είδους μας, την οποία θεωρεί καθοριστική για να κατανοήσουμε ο ένας τον άλλο ως αυτόνομα όντα που δικαιούνται να είναι οι συγγραφείς της μοίρας τους. Έτσι η εναντίωση στον υπερανθρωπισμό δεν θα είναι μια αντι-μοντερνιστική στάση. Αντίθετα θα είναι η στάση εκείνη η οποία θα εγγυάται ότι ο σύγχρονος κόσμος, το μοντέρνο, ο διαφωτισμός, με την αυτονομία ως κέντρο του, θα μπορεί να συνεχίσει να υφίσταται.³³³

Το πρόβλημα του Χάμπερμας είναι κυρίως με την έννοια του «Ποιοτικού ελέγχου» και όχι με τα δικαιώματα αναπαραγωγής γενικά. Για παράδειγμα όταν ένα ζευγάρι αποφασίζει εξαρχής να προβεί σε έκτρωση, αν και υπάρχουν ηθικά ζητήματα, τουλάχιστον είναι ξεκάθαρη η τοποθέτηση του εξαρχής στη θέση του ότι δεν επιθυμούσε παιδί και βιαίως του τέθηκε το ζήτημα. Το γονιμοποιημένο ωάριο δηλαδή αποτελεί σε αυτή την περίπτωση μια εισβολή. Όταν όμως ένα ζευγάρι αποφασίζει να προβεί σε έλεγχο των γονιδίων ενός εμβρύου, τότε δηλώνει κατά κάποιον τρόπο πως το αποδέχεται, μια ενδεχόμενη απόρριψη του στη συνέχεια μέσω έκτρωσης, για

³³⁰ Jürgen Habermas, *The Future of Human Nature*, UK: Polity Press, 2003, σ. 25.

³³¹ Jürgen Habermas, *The Future of Human Nature*, ο.π. σ. 26.

³³² Αν και κάνει και αυτό.

³³³ Ο.π., σ. 31.

καθαρά ποιοτικούς αυτή τη φορά λόγους, είναι πολύ διαφορετική απ' ό τι στην πρώτη περίπτωση.³³⁴

Τα ηθικά ερωτήματα εδώ αφορούν τη γενικότερη στάση μας προς την πρωτο-ανθρώπινη μορφή ζωής σύμφωνα με τον Χάμπερμας. Διαφορετικές κουλτούρες κρατάνε διαφορετική στάση, αλλά υπάρχει μια κοινή “ανατριχίλα” όταν κάποιος θέλει να δημιουργήσει και να καταστρέψει έμβρυα μέσα σε εργαστήρια. Ίσως αυτό το συναίσθημα να μην επαρκεί ως επιχείρημα όμως εκφράζει πολύ καλή ένα κοινό αίσθημα φόβου καθώς παρατηρούμε ασφάλεια που παρέχει σε όλους μας ο «Παράγοντας Χ» του Φουκουγιάμα³³⁵ να μειώνεται αισθητικά κι αναρωτιόμαστε αν κινδυνεύουμε, αν κινδυνεύει το ανθρώπινο, αν θα (ξανα) αρχίσουν τα πειράματα σε ανθρώπους, εφόσον δεν υπάρχει κάποιο ηθικό πρόβλημα με τα πειράματα σε έμβρυα.³³⁶

Το πρόβλημα δεν είναι βέβαια γενικά η γενετική μηχανική ή άλλες βελτιωτικές-υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες. Το πρόβλημα είναι η στάση κατά τη χρήση τους, η νοοτροπία που προωθούν. Η θεραπευτική χρήση για παράδειγμα της γενετικής μηχανικής αντιμετωπίζει το έμβρυο ως το ανθρώπινο άτομο που μια μέρα θα γίνει και του προτείνει μια θεραπεία για την πάθηση που στο μέλλον πιθανόν ή σίγουρα θα αναπτύξει. Συνήθως υποθέτουμε ότι το έμβρυο δίνει την έγκριση του, όπως ένας άνθρωπος που βρίσκεται σε κώμα. Το πρόβλημα είναι πως το να υποθέσουμε έγκριση από κάποιον πρέπει να γίνεται μόνο για την αποφυγή πραγμάτων που είναι αντικειμενικά, δηλαδή αποδεχτά από όλους ως προς τη βλαβερότητα τους, όπως για παράδειγμα ένα χειρουργείο για τη σωτηρία της ζωής. Δεν είναι τόσο απλό όμως να υποθέσουμε τη συναίνεση για κάτι που δεν είναι βλαβερό, όπως τη διόρθωση του ύψους ή της ευφυΐας από το μέσο στο μέγιστο.³³⁷³³⁸

Ένα τέτοιο βελτιωτικό πρόγραμμα, που θα επενέβαινε στους ανθρώπους, όχι για να βελτιώσει σοβαρές παθήσεις αλλά για παρέχει κάθε είδους ευκολίες είναι προβληματικό για τον Χάμπερμας. Είναι συμβατό με τον πολιτικό φιλελευθερισμό μόνο αν δεν εμποδίζει τα άτομα να ζουν αυτόνομα ή να αλληλεπιδρούν με τους γύρω τους σε ισότιμη βάση.³³⁹ Ήδη βέβαια στις φιλελεύθερες δημοκρατίες οι περισσότεροι γονείς απολαμβάνουν κάθε ελευθερία στην εκπαίδευση, γιατί όχι και στις γενετικές τροποποιήσεις; Το θέμα είναι πως η ελευθερία του γονέα να διαμορφώνει ως ένα

³³⁴ Jürgen Habermas, *The Future of Human Nature*, ο.π., σ. 36-37.

³³⁵ Η αναφορά στον «Παράγοντα Χ» δεν υπάρχει προφανώς στο βιβλίο του Χάμπερμας. Η χρήση του όρου γίνεται με δικιά μου πρωτοβουλία καθώς νομίζω πως αποδίδει πολύ καλά το υπαρξιακό άγχος που εννοεί ο Χάμπερμας ότι θα προκύψει απ' την απουσία μιας πίστης στην ιερότητα της ανθρώπινης ζωής. Στην πραγματικότητα ασχέτως αν συμφωνεί κανείς με τα συμπεράσματα του, κι εγώ προσωπικά δεν το κάνω, οφείλει τουλάχιστον να σεβαστεί τους προβληματισμούς που θέτει σχετικά με το γεγονός πως αν τελικά η ανθρωπινή ζωή «Δεν είναι τίποτα σπουδαίο», παρά «Βιολογικές, κυτταρικές λειτουργίες», τότε η δημόσια, καθολική αποδοχή μιας τέτοιας άποψης απ' τους ειδικούς δύναται να γεμίσει φόβο, άγχος, μελαγχολία και διάφορα άλλα αρνητικά συναισθήματα τις “ψυχές” δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Με τα προφανή κοινωνικά προβλήματα να έπονται φυσικά.

³³⁶ Ο.π., σ. 45.

³³⁷ Ο.π., σ. 49.

³³⁸ Ο.π., σ. 57, 58.

³³⁹ Ο.π., σ. 55.

σημείο τη ζωή του παιδιού του δε μπορεί να ξεπεράσει το δικαίωμα του παιδιού σε ένα ανοιχτό μέλλον. Αυτό το ανοιχτό μέλλον μπορεί να τεθεί σε αμφισβήτηση αν οι γενετικές επεμβάσεις που επιδιώξουν και πετύχουν οι γονείς μέσω της γενετικής σε ένα έμβρυο που στη συνέχεια αποτελέσει το παιδί τους πάρουν το χαρακτήρα πιεστικών, ασφυκτικών προσδοκιών προς αυτό. Αυτό συμβαίνει φυσικά και στις σημερινές κοινωνίες με τους γονείς συχνά να έχουν παράλογες απαιτήσεις απ' τα παιδιά τους. Ωστόσο αυτές οι απαιτήσεις σήμερα δεν έρχονται με το επιχείρημα και την υλική βάση μιας γενετικής επέμβασης.³⁴⁰ Τι θα συμβεί άραγε όταν το παιδί μεγαλώσει και μάθει για τις επεμβάσεις που έγιναν ώστε να προκύψει αυτό; Πώς θα αντιμετωπίσει τότε τις προθέσεις των γονιών του; Δε θα αισθανθεί μοιραία αποτυχημένο ή επιτυχημένο ανάλογα με το αν δικαίωσε ή όχι τα γονίδια του;³⁴¹

Όπως και να έχει, για τον Χάμπερμας, είτε με φιλελεύθερους, είτε με άλλους όρους, η γενετική μηχανική που δεν έχει απλά σκοπό να σώσει τη ζωή ή να επέμβει μονάχα θεραπευτικά, περιορίζει τον άνθρωπο ή μοιάζει να τον περιορίζει σε ένα συγκεκριμένο μονοπάτι, σε μια συγκεκριμένη μοίρα κάτι που εγείρει ηθικά διλλήματα, αφού τον εμποδίζει να διαλέξει το δικό του δρόμο. Όπως είδαμε πάντα συνέβαινε οι γονείς ή άλλοι όπως το κράτος να έχουν γνώμη για το μέλλον των ανθρώπων και να θέλουν να την επιβάλλουν. Το ζήτημα είναι όμως πως από αυτή τη «γνώμη» μπορούσε πάντα το άτομο να ξεφύγει, από μια γενετική παρέμβαση δε μπορείς να ξεφύγεις ποτέ κι αυτός είναι ο λόγος που αντιστέκεται ο Χάμπερμας σε κάθε είδους επιβαλλόμενο γενετικό ντετερμινισμό.³⁴²

Sandel.

Με τη σειρά του και ο Sandel αντιστέκεται στις βελτιωτικές τεχνολογίες και σε ένα υπερανθρωπιστικό μέλλον. Εντοπίζει και αυτός, όπως και ο Χάμπερμας ένα συναίσθημα αναταραχής, μόνο που αυτός το τοποθετεί περισσότερο στην περίπτωση που ένας γονιός ή ένα ζευγάρι επιλέγουν, για διάφορους λόγους, να αποκτήσουν ένα παιδί φτιαγμένο σε εργαστήριο με βάση κάποια χαρακτηριστικά τα οποία έχουν παραγγείλει από πριν. Ένα συναίσθημα αναταραχής, σχολιάζει ο Sandel, «ακόμα κι αν δεν βλέπτεται κανείς».³⁴³³⁴⁴

Για τον Sandel βιοηθικά ζητήματα σχετικά με την αυτονομία του ατόμου και την ελευθερία του κακώς έχουν τεθεί μόνο ή περισσότερο ενάντια στην κλωνοποίηση. Όπως και ο Χάμπερμας θεωρεί πως παιδιά τα οποία τροποποιήθηκαν σε εργαστήριο ώστε να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά δεν είναι απολύτως ελεύθερα³⁴⁵. Ακόμα και θετικά χαρακτηριστικά που η κοινωνία ανταμείβει, όπως μια αθλητική ικανότητα,

³⁴⁰ Jürgen Habermas, *The Future of Human Nature*, ο.π., σ. 57.

³⁴¹ Ο.π., σ. 60.

³⁴² Ο.π., σ. 67-8.

³⁴³ Michael J. Sandel, *The Case Against Perfection*, UK: Harvard University Press, 2007, σ. 18.

³⁴⁴ Δυστυχώς υπάρχει αυτό το πρόβλημα με τη βιοσυντηρητική πλευρά, να τοποθετείται δηλαδή αρκετά με βάση το συναίσθημα. Απ' την άλλη το να αρνηθούμε τελείως το συναίσθημα ως πηγή γνώσεων δεν είναι καθόλου στις προθέσεις μου.

³⁴⁵ Μελετώντας βιοσυντηρητική βιβλιογραφία το ζήτημα της ελευθερίας προκύπτει συνέχεια. Είναι άραγε κανείς μας «απόλυτα» ελεύθερος ποτέ όμως;

θα κατευθύνουν τα παιδιά σε συγκεκριμένες επιλογές ζωής και μοιραία θα επηρεάσουν, θα μειώσουν την αυτονομία τους. Ωστόσο ο Sandel δέχεται πως και τα παιδιά που γεννούνται εκτός εργαστηρίου, τα σημερινά παιδιά δεν είναι ελεύθερα να διαλέξουν τα γενετικά χαρακτηριστικά τους. Η εναλλακτική που έχουμε σε παιδιά των οποίων τα γονίδια διαλέγουμε εμείς, τονίζει ο Sandel δεν είναι μια δίκαιη, ουδέτερη κατανομή των γονιδίων σε μια ολόκληρη γενιά, αλλά παιδιά στο έλεος της τύχης.³⁴⁶ Αυτή η παραδοχή του όμως δε σημαίνει πως τον κάνει περισσότερο οπαδό της γενετικής μηχανικής. Σχολιάζοντας την αδυναμία των ανθρώπων να βρουν λόγια για να εκφράσουν την ένσταση τους απέναντι στο υπερανθρωπιστικό εγχείρημα, ο Sandel γράφει:

«Όταν η επιστήμη κινείται πιο γρήγορα απ' την ηθική, όπως συμβαίνει σήμερα, οι άντρες και οι γυναίκες δυσκολεύονται πολύ να βρουν τρόπους να εκφράσουν τη δυσαρέσκεια τους».³⁴⁷

Μια πλευρά αυτού που είναι ανθρώπινο στον άνθρωπο, η οποία κινδυνεύει εξαιτίας των βελτιωτικών τεχνολογιών και της γενετικής μηχανικής είναι κυρίως η επιλογή μας να δράσουμε ελεύθερα, για εμάς, με τα δικά μας μέσα και να θεωρηθούμε υπεύθυνοι για τα καλά και άσχημα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων μας. Είναι διαφορετικό, τονίζει ο Sandel να πετυχαίνεις μια επιτυχία, αθλητική για παράδειγμα, χάρη στην σκληρή προσπάθεια και διαφορετικό να πετυχαίνεις τα ίδια με τη χρήση φαρμακευτικών βοηθημάτων. Φυσικά το αποτέλεσμα είναι πάντα ρόλος πολλών παραγόντων, αλλά όσο η χρήση βελτιωτικών τεχνολογιών θα αυξάνεται για παράδειγμα στα αθλήματα, ο θαυμασμός του κοινού θα πηγαίνει στους γενετιστές και στους χημικούς και όχι στους αθλητές.³⁴⁸ Ένας βιονικός αθλητής δεν θα ήταν υποκείμενο δράσης καν. Οι επιτυχίες του θα άνηκαν όλες στον κατασκευαστή, στον εφευρέτη του. Δεν θα ήταν και πολύ διαφορετικός από ένα ρομπότ. Το πρόβλημα για τον Sandel δεν είναι τόσο αν θα έχουμε αθλήματα με ρομπότ αντί με ανθρώπους στο μέλλον³⁴⁹. Το πρόβλημα είναι αυτή η τάση μας να ξαναστήσουμε απ' την αρχή τη φύση του κόσμου σε όλα τα πράγματα, συμπεριλαμβανομένης και της ανθρώπινης φύσης για να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες και τις επιθυμίες μας. Δεν είναι το πρόβλημα η ύπαρξη ενός μηχανισμού, της ρομποτικής, της γενετικής μηχανικής κλπ, αλλά αυτή η τάση μας για απόλυτο έλεγχο.³⁵⁰

Ο Sandel αντιπροτείνει κατά κάποιον τρόπο μια ηθική του δώρου. Πρόκειται περισσότερο για μια ηθική στάση που έχει σα βασικό άξονα να αναγνωρίσουμε το δώρο της ζωής και πως τα ταλέντα και οι δυνάμεις μας δεν είναι μόνο δικές μας ικανότητες ή καν μόνο δικά μας παρά τις όποιες προσπάθειες μας να τα αναπτύξουμε. Είναι μια προσπάθεια ηθικής να αναγνωρίσουμε πως δεν είναι τα πάντα στον κόσμο

³⁴⁶ Michael J. Sandel, *The Case Against Perfection*, ο.π. , σ. 22-23.

³⁴⁷ Ο.π. , σ. 24.

³⁴⁸ Ο.π. , σ. 40.

³⁴⁹ Και γιατί να μην έχουμε; Αποτελούν απλή μεταφορά των videogames στον πραγματικό κόσμο άλλωστε.

³⁵⁰ Ο.π. , σ. 41-42.

ανοιχτά σε κάθε χρήση, επιθυμία ή αλλαγή. Η αναγνώριση του δώρου της ζωής απαιτεί και μια σχετική ταπείνωση μπροστά του.³⁵¹

Είδαμε πως η έννοια του δώρου χάνεται σιγά σιγά στον τομέα του αθλητισμού. Επιμένει όμως στις σχέσεις κηδεμονίας μεταξύ γονιού και παιδιών όπου τα παιδιά θεωρούνται δώρο και λαβαίνουν την ανιδιοτελή αγάπη του γονέα γι' αυτό που είναι. Ωστόσο και εδώ η βιοτεχνολογία και το υπερανθρωπιστικό εγχείρημα θέλουν να παρέμβουν. Όμως το να δέχεσαι τα παιδιά σου ως δώρα είναι να τα δέχεσαι όπως έρχονται, όχι σαν αντικείμενα χρήσης, αλλαγής, επεξεργασίας. Διαλέγουμε φίλους, συντρόφους κατά τον Sandel, αλλά όχι παιδιά.³⁵² Το πρόβλημα δεν είναι φυσικά πως οι γονείς καταστρατηγούν την αυτονομία των παιδιών αν διαλέξουν τα γονίδια τους³⁵³ καθώς έτσι κι αλλιώς εκεί δε θα μπορούσαν να τα διαλέξουν μόνο τους. Το πρόβλημα βρίσκεται σε μια έννοια “ύβρεως” που διαπράττουν οι γονείς στην προσπάθεια τους να σχεδιάσουν τα παιδιά τους και άρα να κυριαρχήσουν πάνω στο μυστήριο της γένεσης. Ακόμα κι αν τελικά τα παιδιά δεν καταλήξουν σκλάβοι σε μια μοίρα που τους έχει οριστεί απ’ τους γονείς τους, θολώνει η σχέση αγάπης μεταξύ γονιού-παιδιού που βασίζεται στην κατανόηση του παιδιού ως δώρο.³⁵⁴

Αν η υπερανθρωπιστική επανάσταση και οι νέες τεχνολογίες που την οδηγούν σβήσει το χαρακτήρα της εκτίμησης που έχουμε για το δώρο της ζωής και των επιτευγμάτων που πετυχαίνουμε μέσα σε αυτήν θα αλλάξουν κατά τον Sandel, τρία βασικά πράγματα: η έννοια της ταπεινότητας, η έννοια της υπευθυνότητας και η έννοια της αλληλεγγύης. Σε μία κοινωνική πραγματικότητα που η βασική της αξία είναι η κυριαρχία και ο έλεγχος, η οικογένεια θα μπορούσε να παραμείνει σχολείο³⁵⁵ ή και καταφύγιο για την ταπεινότητα. Με το να νοιαζόμαστε και να αγαπάμε τα παιδιά μας και παρόλα αυτά να μη μπορούμε να διαλέξουμε τι παιδιά θα κάνουμε, μαθαίνουμε να είμαστε ανοιχτοί στο τυχαίο.³⁵⁶

Η κοινωνική βάση της ταπεινότητας, την οποία προκρίνει ως αξία ο Sandel, θα εξαφανιστεί επίσης αν οι άνθρωποι συνηθίσουν τελείως στην ιδέα και στην πρακτική της γενετικής βελτίωσης και αυτοβελτίωσης. Μέχρι σήμερα υπάρχει τουλάχιστον η ιδέα σε τμήματα της κοινωνίας πως τα ταλέντα και οι ικανότητες μας δεν είναι τελείως δικά μας και αυτό εμποδίζει την όποια ξέφρενη τάση μας προς κατεύθυνση που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί υβριστική. Αν οι βελτιωτικές τεχνολογίες κάνουν τον μύθο του “αυτοδημιούργητου” να είναι αληθινός, κανένας μας δε θα βλέπει κανένα ταλέντο του, καμία επιτυχία του ως δώρο ή ως τύχη για την οποία θα πρέπει να είναι ευγνώμον, αντίθετα θα το αντιμετωπίζει ως ακόμα ένα επίτευγμα του.³⁵⁷ Κι αν τελικά η γενετική μηχανική μας επιτρέψει να ξεπεράσουμε τα αποτελέσματα της

³⁵¹ Michael J. Sandel, *The Case Against Perfection*, ο.π. , σ. 42.

³⁵² Ο.π. , σ. 60.

³⁵³ Διαφωνία Sandel-Χαμπερμας. Γενικά ο Sandel έχει μεγάλη διάθεση να εμβαθύνει στο ζήτημα κι αποτελεί, ως μου επιτραπεί ο όρος, μια πραγματική περίπτωση «όμορφου» στοχαστή. Ασχέτως διαφωνιών.

³⁵⁴ Ο.π. , σ. , 61.

³⁵⁵ «Καταφύγιο σε έναν άπονο κόσμο», εναλλακτικά.

³⁵⁶ Ο.π. , σ. 101.

³⁵⁷ Ο.π. , σ. 101-2.

γενετικής λοταρίας, της τύχης δηλαδή και να αντικαταστήσουμε αυτή την τύχη με την επιλογή, ο χαρακτήρας του δώρου που έχουν οι ανθρώπινες δυνατότητες και τα επιτεύγματα θα χαθούν και με αυτά ίσως χαθεί και η δυνατότητα μας να βλέπουμε ότι μοιραζόμαστε μια κοινή μοίρα. Όσοι πετυχαίνουν στη ζωή τους θα βλέπουν τους εαυτούς ως αυτοδημιούργητους, που δεν έχουν ανάγκη κανέναν, αφού μονάχοι τους μπόρεσαν και πέτυχαν το οτιδήποτε. Αυτοί που βρίσκονται στα πιο κάτω στρώματα της κοινωνίας δε θα αντιμετωπίζονται με συμπάθεια και κοινωνική αλληλεγγύη αλλά πιθανόν ως αταίριαστοι, ως απλά φρικιά, ως άξιοι μιας ευγονικής παρέμβασης. Η πιθανότητα της επικράτησης μιας σκληρής μεριτοκρατίας χωρίς τύχη, χωρίς συγχώρεση, χωρίς αλληλεγγύη δεν πρέπει να μας ξεφεύγει. Κυρίως ο Sandel ανησυχεί για την πιθανότητα να χαθεί η πρακτική αλληλεγγύη που όπως γράφει «προκύπτει όταν άντρες και γυναίκες, σκέφτονται μαζί για την κοινή τους μοίρα».³⁵⁸

Κεφάλαιο 4^ο. Συμπεράσματα-Κριτική-Επίλογος.

A. Το πρόβλημα ενός ανώτερου είδους.

Αν έχουν βάση τα όσα έχουν παρατεθεί στα προηγούμενα τρία κεφάλαια, τότε σε μεγάλο βαθμό θα έχει γίνει κατανοητό, τόσο το ποιες είναι οι ρίζες και οι τάσεις του υπερανθρωπιστικού κινήματος, όσο και το τι τεχνολογικά επιτεύγματα και ηθικά διλλήματα το συνοδεύουν. Θα έχει γίνει ακόμα κατανοητό το τι υπόσχεται να πετύχει, όσο και το ποιες είναι οι κύριες κριτικές σε αυτό.

Κατά τη γνώμη μου ξεχωριστή αναφορά αξίζει στο ζήτημα της ανθρώπινης φύσης και της κριτικής που γίνεται μέσω αυτής στο υπερανθρωπιστικό ρεύμα. Μελετώντας τη βιβλιογραφία γίνεται φανερό, πως αν αφήσουμε στην άκρη τις κριτικές που προέρχονται από μια πιο μετά-το-ανθρώπινο πλευρά (posthumanist) σε μεγάλο βαθμό οι κριτικοί του υπερανθρωπισμού είναι ταυτόχρονα ή παρουσιάζονται έστω, σε διάφορες εκδοχές και με διάφορα επιχειρήματα, ως υπερασπιστές μιας ανθρώπινης φύσης. Για να ξεκαθαρίσουμε αν μας ενδιαφέρει το υπερανθρωπιστικό εγχείρημα είναι απαραίτητο να αποκτήσουμε τριβή ξανά και ξανά με αυτές τις θέσεις.

Απ' ότι φαίνεται πάντως ένα κομμάτι της κριτικής στον υπερανθρωπισμό που γίνεται απ' την πλευρά της υπεράσπισης της ανθρώπινης φύσης ως έχει, δε γίνεται μόνο από έγνοια για την ίδια την ιερότητα της φύσης του ανθρώπου αλλά και λόγω υπαρξιακού άγχους μπροστά στην φανταστική ή υπαρκτή απειλή ενός νέου είδους, του υπεράνθρωπου.

³⁵⁸ Michael J. Sandel, *The Case Against Perfection*, ο.π. , σ. 106-7.

Ο Φουκουγιάμα για παράδειγμα έχει ισχυριστεί πως τυχόν υπερανθρώπινα πλάσματα με αισθητά βελτιωμένες ικανότητες θα απειλήσουν την ισότητα μεταξύ των μη-βελτιωμένων. Αυτό υποδηλώνει πως πιστεύει ότι η ισότητα προϋποθέτει μια ίδια φύση, ένα ίδιο «μέλλον», την οποία αν πειράξουμε, αναταράσσουμε τη βάση για την ισότητα.³⁵⁹

Η αναφορά του Φουκουγιάμα σε μια ανθρώπινη ουσία³⁶⁰ προϋποθέτει:

- A) Την ύπαρξη μιας ανθρώπινης ουσίας.
- B) Τη σχέση αιτίου-αποτελέσματος μεταξύ αυτής της ανθρώπινης ουσίας και της ηθικής μας ισότητας.
- Γ) Την πεποίθηση πως αυτή η ουσία θα άλλαζε ή θα μεταβαλλόταν αν αλλάζαμε ή βελτιώναμε κάποια άτομα με τις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες.
- Δ) Η ισότητα επομένως θα πάψει να υφίσταται αν επεμβαίναμε με υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες πάνω μας.

Ο συνδυασμός B+Γ σημαίνει όμως πως η ανθρώπινη ουσία είναι άρρητα συνδεδεμένη με πράγματα όπως η ακοή, η όραση, η διάρκεια ζωής κλπ. ³⁶¹Αφήνει απ' έξω τη δυνατότητα να δώσουμε ίσα δικαιώματα σε μη-ανθρώπινους οργανισμούς.³⁶²

Ο Φουκουγιάμα θέτει δύο ζητήματα ακόμα:³⁶³

- A) Πως οι υπεράνθρωποι θα θεωρούν τον εαυτό τους ανώτερο από τον άνθρωπο.
- B) Θα είναι αντικειμενικά ανώτεροι απ' τον άνθρωπο και αυτό είναι κακό για τον άνθρωπο.

Αν το πρόβλημα είναι η δημιουργία πλασμάτων με περισσότερα ταλέντα, δεξιότητες και ικανότητες, αυτό συμβαίνει ήδη στις κοινωνίες μας, το επιτρέπουμε αλλά αναγνωρίζουμε τα ηθικά προβλήματα της ανισότητας. Φυσικά αυτά τα προβλήματα θα φτάσουν πιθανόν στο μέγιστο τους αλλά αυτό δεν αναιρεί το αίτημα για ισότητα. Ωστόσο ακόμα κι αν οι υπεράνθρωποι είναι ανώτεροι από εμάς, αυτό δεν επαρκεί ως επιχείρημα για τη μη δημιουργία τους, καθώς απλά αναδεικνύει τη σύγκρουση συμφερόντων με τον άνθρωπο.

Υπάρχει ο φόβος, η ανησυχία πως η ηθική βελτίωση των ανθρώπων/υπερανθρώπων θα δημιουργήσει πλάσματα στα οποία θα είμαστε ηθικώς υποχρεωμένοι περισσότερο / θα είναι πιο σημαντικά. Δεν πρέπει να προχωρήσει κάτι τέτοιο σύμφωνα με τους επικριτές.^{364 365} Το πρόβλημα είναι εδώ πως ναι μεν όλοι θα απολαμβάνουν τα ίδια

³⁵⁹ James Wilson, «*Transhumanism and moral equality*», *Bioethics*, Vol.21, issue 8 2007, σ. 420.

³⁶⁰ Τον «Παράγοντα Χ» που είδαμε στο Κεφάλαιο 3.

³⁶¹ Κάτι που μοιάζει να μην υποστηρίζει στο βιβλίο του για τον υπερανθρωπισμό ο Φουκουγιάμα, όταν ισχυρίζεται πως αν αφαιρέσουμε τα πάντα σε έναν άνθρωπο, παραμένει η ανθρώπινη ουσία, ο «Παράγοντας Χ».

³⁶² Το ομολογεί και ο ίδιος ο Φουκουγιάμα. Η θέσπιση του παράγοντα Χ δεν προστατεύει μόνο τους ανθρώπους. Θέτει υπό κίνδυνο κάθε μη-ανθρώπινη ζωή.

³⁶³ James Wilson, «*Transhumanism and moral equality*», ο.π., σ. 421.

³⁶⁴ Nicholas Agar, *Truly Human Enhancement: A Philosophical Defense of Limits*, ο.π., σ. 181.

δικαιώματα ως προς την ηθική αξία, ωστόσο αν ξαφνικά προκύψουν πλάσματα πιο ικανά, πιο ισχυρά απ' τους ανθρώπους, αυτοί μπορεί να θεωρηθούν ίσως όχι κατώτεροι ηθικά, αλλά άξιοι τουλάχιστον να θυσιαστούν αν προκύψει μια επείγουσα κατάσταση. Ήδη υπάρχουν θεωρίες που το επιτρέπουν μεταξύ των ανθρώπων, ωστόσο εκτός του ότι είναι διαφορετικό μεταξύ διαφορετικών ειδών, μιας και για παράδειγμα η μεταχείριση των ζώων απ' τους ανθρώπους περιλαμβάνει χρήση ως αντικείμενα πειραματισμού, φαγητού, διασκέδασης και άλλα, οι άνθρωποι θα έχουν πάρα πολλά να χάσουν αν ξαφνικά η συχνότητα των “επειγόντων καταστάσεων” αρχίσει να αυξάνεται για αντικειμενικούς ή υποκειμενικούς λόγους. Σε αυτή την περίπτωση δε θα μπορούμε να αντιδράσουμε κάπως.³⁶⁶³⁶⁷

Η βίαη αντιμετώπιση άλλων ειδών απ' τον άνθρωπο είναι ένα γεγονός. Επιτρέπουμε να υφίστανται βία ζώα με όχι κατώτερη νοητική ή σωματική κατάσταση από ένα νεογνό ή έναν άνθρωπο σε κώμα, άρα δεν είναι αυστηρά βιολογικά τα κριτήρια μας και συνεχώς μεροληπτούμε υπέρ του είδους μας. Με τη δημιουργία του υπεράνθρωπου κινδυνεύουμε να γίνει το ίδιο, απλά εναντίον μας.³⁶⁸

Είναι μονόδρομος η αντιμετώπιση μας με τέτοιους όρους από τους υπερανθρώπους του μέλλοντος; Πιθανότατα όχι. Υπάρχει και σήμερα ένα ευρύ κίνημα υπέρ των δικαιωμάτων των ζώων και γενικότερα οικολογικά και φεμινιστικά, φιλελεύθερα κινήματα. Μια δημοκρατική υπερανθρωπιστική κοινωνία που θα ενσωμάτωνε αυτές τις αξίες θα μπορούσε να προσφέρει προστασία στον άνθρωπο. Αν μιλάμε όμως εδώ για δημοκρατία, οικολογία, φεμινισμό, μιλάμε κατ' ανάγκη για ιδεολογία και άρα για αγώνα για την επικράτηση της. Ποιός μας βεβαιώνει πως στην υπερανθρωπιστική κοινωνία δεν θα επικρατήσει μια ιδεολογία που δε θα ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους; ³⁶⁹ Αν έπρεπε να διαλέξουν ανάμεσα σε έναν άνθρωπο και σε έναν υπεράνθρωπο, οι υπεράνθρωποι θα διάλεγαν τον δικό τους γιατί πιθανότατα θα μπορούσε να έχει περισσότερες εμπειρίες, καλύτερη ζωή και άρα πιο πολλά να χάσει, όπως άλλωστε και εμείς όταν συγκρινόμαστε με κάποιο ζώο. ^{370 371}

Παρόλα αυτά παραμένει γεγονός πως αν μας αλλάξει η βελτιωτική τεχνολογία τότε θα αλλάξουν και τα δικαιώματα μας, γιατί αυτά αντανακλούν το πώς είμαστε πως ζούμε και τι ανάγκες έχουμε. Αν όντως η βελτιωτική τεχνολογία παράγει πλάσματα που πιστεύουν πως τα συμφέροντα τους είναι πιο σημαντικά γιατί μπορούν να έχουν πιο πλήρεις, πιο σπουδαίες εμπειρίες απ' τους ανθρώπους, αυτό αντικειμενικά δύναται να προκαλέσει συγκρούσεις με τους ανθρώπους που θα έχουν απομείνει. Εξίσου σημαντική με τη σωματική κακοποίηση είναι και η γενική περιθωριοποίηση

³⁶⁵ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 176.

³⁶⁶ Nicholas Agar , *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π, σ. , 203-204.

³⁶⁷ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 188.

³⁶⁸ Nicholas Agar , *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, ο.π, σ. 204.

³⁶⁹ Nicholas Agar, *Humanity's End*, ο.π. , σ. 166.

³⁷⁰ Ο.π. , σ. 174-175.

³⁷¹ Ξεκάθαρη η επιρροή του Peter Singer

των ανθρώπων απ' την οικονομία της υπερανθρωπιστικής εποχής, τα αγαθά της και την πολιτική της κατά την αναλογία των ατόμων με αναπηρία σήμερα.³⁷²

Μία λύση σε αυτό μπορεί να είναι μια πρόταξη των δικαιωμάτων όχι ως ανθρώπινα ή υπερανθρώπινα αλλά ως δικαιώματα ατόμων, προσώπων (persons) τα οποία να επεκτείνονται σε μορφές ζωής πέραν του ανθρώπου. Τα πρόσωπα αυτά να θεωρούνται ισότιμα από άποψης ηθικής αξίας, ενώ όταν αντικειμενικά χρειάζεται να θυσιαστούν κάποια, τα συμφέροντά τους να προσμετρούνται όλα ως ίσα, να έχουν δηλαδή όλοι την ευκαιρία να μη θυσιαστούν, αν αυτό γίνεται.³⁷³

Για να δώσουμε μια πιο αναλυτική λύση μπορούμε να σκεφτούμε το ζήτημα ως εξής. Μπορούν να υπάρξουν μια σειρά ιδιότητες που έχει ο άνθρωπος και που τον κάνουν ηθικό πρόσωπο. Αυτές οι ιδιότητες ωστόσο, αντίθετα από ιδιότητες όπως η ακοή δε μπορούν να αυξηθούν ώστε να τον κάνουν περισσότερο ηθικό πρόσωπο. Επομένως ο υπεράνθρωπος δε μπορεί να είναι περισσότερο ηθικό πρόσωπο απ' ότι ο άνθρωπος. Μπορεί απλά να είναι ηθικό πρόσωπο.³⁷⁴

Αξιοποιώντας τη φιλοσοφία περί ιδιοτήτων του Rawls³⁷⁵ μπορούμε να δεχτούμε πως ένα πρόσωπο καθίσταται λογικό/ηθικό όταν:

A) Έχει τη δυνατότητα να καταλάβει, να δράσει για και να πράξει από πολιτική και συλλογική αναγκαιότητα και δικαιοσύνη.

B) Έχει τη δυνατότητα να κατανοήσει την έννοια του καλού και να επιδιώξει μια έννοια του καλού.

Στη συνέχεια έχουμε τρία διαφορετικά σενάρια:³⁷⁶

A. Αυτές οι ιδιότητες ή υπάρχουν ή όχι στον υπεράνθρωπο και στον άνθρωπο.

B. Υπάρχουν ή όχι, έχουν διαφορές μεταξύ τους αναφορικά με την ύπαρξη τους αλλά άπαξ και φτάσουν σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο, τα άτομα που τις φέρουν καθίστανται εξίσου ηθικά πρόσωπα.

Γ. Υπάρχουν ή όχι, έχουν διαφορές, και οι διαφορές συνεχίζουν από αυτό το επίπεδο και έπειτα, δημιουργώντας ανισότητες.

Ο Φουκουγιάμα φαίνεται να υποστηρίζει την τρίτη επιλογή. Ο υπεράνθρωπος γι' αυτόν είναι επικίνδυνος επειδή βελτιώνοντας τις ικανότητες να μετέχει για παράδειγμα στο συλλογικό, καθίσταται περισσότερο ηθικό πρόσωπο απ' τον άνθρωπο.

³⁷² Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π., σ. 180, 196-198.

³⁷³ Ο.π., σ. 188- 190.

³⁷⁴ James Wilson, «*Transhumanism and moral equality*», ο.π., σ. 421.

³⁷⁵ Rawls, στο «*Transhumanism and moral equality*», ο.π., σ. 421.

³⁷⁶ Ο.π., σ. 421.

Αν δεχτούμε όμως τη δεύτερη επιλογή, αν ορίσουμε ως όριο τα δύο αυτά κριτήρια του Rawls τότε ο άνθρωπος θα μπορεί να είναι μέλος της υπερανθρωπιστικής κοινότητας. Θα είναι ηθικό πρόσωπο, ασχέτως δυνατοτήτων του υπεράνθρωπου. Αυτή η θέση βασίζεται στη λογική πως σημασία έχει να αποκτήσει κανείς αυτές τις δύο ιδιότητες αλλά άπαξ και τα καταφέρει, ως προς την ηθική αξία του δε μπορεί να βελτιώσει περισσότερο τη θέση του.³⁷⁷

B. Η ανθρώπινη φύση και ο υπερανθρωπισμός.

Μπορεί πίσω απ' το φόβο για την αλλαγή της ανθρώπινης φύσης να υπάρχει ο φόβος ενός ανώτερου είδους, αλλά δεν αποκλείεται να ισχύει ταυτόχρονα και το αντίστροφο. Ο φόβος ενός ανώτερου είδους να τροφοδοτείται ή να μεγαλοποιείται ακριβώς επειδή νιώθουμε μια απέχθεια προς οτιδήποτε θέλει να αλλάξει αυτό που θεωρούμε ως ανθρώπινη φύση.

Σε πρώτη φάση αυτό το πηγαίο συναίσθημα “απέχθειας” που αισθάνονται πολλοί απέναντι στις νέες τεχνολογίες ή στην εφαρμογή παλαιότερων όπως η κλωνοποίηση, πάνω στον άνθρωπο είναι σεβαστό αλλά έχει το μειονέκτημα ότι δεν μπορεί σε μια αντιπαράθεση να τεθεί ως επιχείρημα ή τουλάχιστον όχι με τη μορφή που δίνουν οι βιοσυντηρητικοί, πως αποτελεί μια πηγαία έκφραση υποσυνείδητης κατανόησης του λάθους μια τεχνολογικής εξέλιξης και εφαρμογής. Όσο χρήσιμο κι αν είναι το ένστικτο και το υποσυνείδητο όταν δεν έχουμε τα κατάλληλα λόγια για να εκφράσουμε κάτι, το να χρησιμοποιείς ως επιχείρημα ένα «πηγαίο συναίσθημα» το οποίο υπάρχει κάπου, πέρα απ' την λογική και δε μπορεί να αναλυθεί ούτε να του γίνει κριτική, δε μοιάζει να έχει μεγάλη βάση.³⁷⁸

Αυτή πάντως η δημοφιλής αντίληψη περί μιας ανθρώπινης φύσης βασίζεται και στην ιδέα πως οι άνθρωποι δεν είναι και ίσως δεν πρέπει να είναι κιόλας σε τελική ανάλυση απόλυτα υπεύθυνοι για το τι θα συμβεί στους ίδιους, στα σώματα και στις ιδέες τους.³⁷⁹ Άλλωστε πολλά πράγματα που καταδικάζονται ως αφύσικα, υπάρχουν ως φαινόμενα στη φύση, όπως για παράδειγμα ο κλωνισμός.³⁸⁰ Επομένως αυτό που καταδικάζεται δεν είναι το αφύσικο αλλά η εργαστηριακή παρέμβαση στη φύση κάτι που αποτελεί συνήθως πρακτική των φυσικών επιστημών. Για να είναι συνεπής κάποιος σε αυτή του τη στάση, πρέπει αν αντιδράει ενάντια στις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες επειδή είναι «αφύσικες», τότε να μη δεχθεί κι άλλα εφόδια που έχει δώσει η επιστήμη, όπως για παράδειγμα την ινσουλίνη.³⁸¹ Αν το πράξει, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, θα είναι φυσικά συνεπής με τις ιδέες του, αλλά θα πρέπει στη συνέχεια να εξηγήσει γιατί αποδίδει στο φυσικό κόσμο τέτοιες εγγενείς ηθικές αξίες.³⁸²

³⁷⁷ Rawls, στο «*Transhumanism and moral equality*», ο.π. , σ. 421.

³⁷⁸ Nicholas Agar, *Liberal Eugenics*, ο.π. σ. 64.

³⁷⁹ Ο.π. , σ. 96.

³⁸⁰ Μονοζυγωτικοί δίδυμοι, φυτά κλπ

³⁸¹ Φιλήμων Παιονίδης, *Υπέρ του δέοντος*, Αθήνα: Εκκρεμές, 2007, σ. 60-61.

³⁸² Φιλήμων Παιονίδης, *Υπέρ του δέοντος*, ο.π. , σ. 62.

Γ. Ο υπερανθρωπισμός ως θρησκεία.³⁸³

Υπάρχει η πρόβλεψη ότι με την άνοδο και εξέλιξη των υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών η ανθρωπότητα θα περάσει σε περίοδο χρυσού αιώνα, μια εποχή νέας αναγέννησης που θα φέρει την παγκόσμια ειρήνη, πρόοδο και εξέλιξη σε έναν βαθμό που ούτε φανταζόμασταν πιο πριν. Η ζωή σε αυτή την εποχή θα είναι μια αλληλεπίδραση μεταξύ του ανθρώπινου εγκεφάλου, του διαδικτύου και των μηχανών. Θα είναι μια ζωή βελτιωμένη, με προγράμματα και ρομπότ που θα υπηρετούν την ανθρωπότητα. Το ανθρώπινο σώμα θα είναι υγιές, βελτιωμένο, θα επιδιορθώνεται διαρκώς και θα αντιστέκεται στο γήρας, στις ασθένειες, ακόμα και στην ψυχολογική φθορά. Η εκπαίδευση και η παραγωγή θα αλλάξουν ομοίως και θα φέρουν τεράστια αποτελέσματα. Θα είναι πραγματικά μια χρυσή εποχή!³⁸⁴

Θυμίζει έντονα κάτι θρησκευτικό, όλη αυτή η ρητορική;

Όσο κι αν αλλάζει η κοινωνία, όσο κι αν προχωράει φαίνεται να υπάρχει παρουσία θρησκείας, αυτό μπορεί να συμβαίνει για διάφορους λόγους, πάντως απ' ό,τι φαίνεται υπάρχει μια βασική ανάγκη για πνευματικότητα την οποία καλύπτει η θρησκεία.³⁸⁵ Υπάρχει πάντα η πιθανότητα ο υπερανθρωπισμός να μην καταφέρει να φέρει σε πέρας όλα τα σχέδια του, ωστόσο αυτό δε σημαίνει πως δε θα τροφοδοτήσει μια σειρά πνευματικές και θρησκευτικές ανάγκες. Μπορούμε να πούμε πως είναι επιπόλαιο να θεωρήσουμε τον υπερανθρωπισμό ένα κοσμικό, άθεο ρεύμα. Μια αντίληψη του ως υβρίδιο κοσμικής και θρησκευτικής σκέψης θα μπορούσε να μας οδηγήσει να κατανοήσουμε καλύτερα ορισμένες τάσεις του.³⁸⁶

Για την κατάταξη μιας θεωρίας στις θρησκείες, το κύριο ζήτημα είναι το πως ορίζουμε τη θρησκεία. Χαρακτηριστικά μιας θρησκείας αποτελούν:^{387 388}

- A) Κάποιου είδους πίστη σε υπερφυσικά όντα.
- B) Διαφορά ανάμεσα στις καθημερινές και στις ιερές τελετουργίες.
- Γ) Ηθικός κώδικας.
- Δ) Θρησκευτικά συναισθήματα και εμπειρίες.
- E) Προσευχή και επικοινωνία με το Θεό/Θείο.
- ΣΤ) Συγκεκριμένη κοσμοθεωρία και ζωή που συμβαδίζει με αυτήν.
- Z) Μια κοινωνική ομάδα που προωθεί αυτή τη ζωή και κοσμοθεωρία.

³⁸³ Στις προθέσεις μου ήταν να υπάρχει ξεχωριστό κεφάλαιο που να πραγματεύεται το ζήτημα του υπερανθρωπισμού και της θρησκείας, λόγω χώρου δεν κατέστη εφικτό. Τελείως πρόχειρα όμως θα ήθελα να κάνω μια αναφορά στα εξαιρετικά χρήσιμα άρθρα: «Transhumanism, Metaphysics, and the Posthuman God», του Jeffrey P. Bishop, «TRANSHUMANISM AS A SECULARIST FAITH» από Hava Tirosh-Samuelsan και στο συλλογικό τόμο «Religion and Transhumanism: The Unknown Future of Human Enhancement», με επιμελητές τους Calvin Mercer και Tracy J. Trothen. Τέλος κατά τη γνώμη μου ιδιαίτερη αναφορά αξίζει στο αρκετά πειραματικό αλλά πολύ ριζοσπαστικό «TRANSHUMANISM: Evolutionary Futurism and the Human Technologies of Utopia», του Andrew Pilsch. Ο κατάλογος θα μπορούσε να συνεχιστεί φυσικά μιας και το ζήτημα έχει απασχολήσει αρκετά.

³⁸⁴ Hava Tirosh-Samuelsan, «Transhumanism As A Secularist Faith», ο.π. , σ. 711.

³⁸⁵ Jay Friedenbergr , *Humanity's Future*, ο.π. , σ. 82-83.

³⁸⁶ Hava Tirosh-Samuelsan, «Transhumanism As A Secularist Faith», ο.π. , σ. 718.

³⁸⁷ Ο.π. , σ. 721.

³⁸⁸ Ενδεικτικά και μόνο.

Είναι αλήθεια λοιπόν πως ο υπερανθρωπισμός αναζητάει την τελειότητα και τη βελτίωση του ανθρώπου. Φιλοδοξεί να φτιάξει μια τέλεια κοινωνία και να εξαφανίσει όλα τα άσχημα όπως την αρρώστια και τη φτώχεια και το θάνατο, χαρακτηρίζεται από την εξελικτική-προοδευτική αντίληψη της ιστορίας και την έννοια του υπερβατικού. Έχει εσχατολογικά χαρακτηριστικά, ακόμα κι αν δεν περιμένει κάτι από θεϊκή παρέμβαση, ωστόσο βλέπει στον κόσμο ένα στόχο που θα ολοκληρωθεί με την ανθρώπινη προσπάθεια. Αντικαθιστά την προσευχή και την πίστη με την τεχνολογική έρευνα.

Η θρησκευτική διάσταση του υπερανθρωπισμού φαίνεται άλλωστε και στις ρίζες του. Ο Julian Huxley που χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο, φαντάστηκε τον υπερανθρωπισμό ως μια θρησκεία χωρίς όμως το αποκαλυπτικό στοιχείο. Για αυτόν η μοίρα της ανθρωπότητας είναι να καταλάβει την ανθρώπινη φύση και τις δυνατότητες που απορρέουν από αυτήν καθώς και να τις πραγματώσει. Ο εξελικτικός ανθρωπισμός του Huxley (όπως τον αποκαλούσε) ήταν ένα αίτημα για μια κοσμική πίστη προς έναν κόσμο που έπρεπε να αποδεχτεί την θεωρία της εξέλιξης. Ο Huxley απέρριπτε τις μεταφυσικές εξηγήσεις, αλλά χρησιμοποιούσε έννοιες όπως «μοίρα» και «ιερότητα» για να σχηματίσει και να εξηγήσει τη θεωρία του για το μέλλον. Για αυτόν η ανθρωπότητα πρέπει να καταλάβει τις τεράστιες δυνατότητες της και να πάρει αυτή την πρωτοβουλία να «τρέξει» το εξελικτικό προτσές. Γι' αυτόν τον λόγο παρέμεινε και οπαδός της ευγονικής ακόμα και όταν αυτή είχε χάσει τους περισσότερους οπαδούς της.³⁸⁹

Η θεωρία του Huxley για μια θρησκεία χωρίς αποκάλυψη είχε πολλά κοινά με ένα άλλο μοντέρνο ουτοπικό πρόγραμμα, τον κομμουνισμό³⁹⁰ (άλλωστε και ένας άλλος υποστηρικτής του μετανθρωπισμού, ο Haldane, αλλά και ο Bernal ήταν μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Μεγάλης Βρετανίας). Ο Haldane κατέληξε ινδουιστής και οπαδός της παγκόσμιας ειρήνης, ενώ ο Bernal, που παρέμεινε κομμουνιστής για όλη του τη ζωή ισχυριζόταν πως μόνο μέσω της επιστήμης θα μπορέσουν να ηττηθούν οι εχθροί της λογικής. Υποστήριξε επίσης την ευγονική και οραματίστηκε την εμφάνιση ενός μηχανικού ανθρώπου που θα ήταν σταθμός στην εξελικτική διαδικασία. Ο Bernal έβλεπε αυτό τον άνθρωπο ως το λογικό αποτέλεσμα μιας συνειδητοποίησης των αναξιοποίητων ακόμα δυνατοτήτων της ανθρώπινης σκέψης και δραστηριότητας.³⁹¹

³⁸⁹ Hava Tirosh-Samuelson, «*Transhumanism As A Secularist Faith*», ο.π. , σ. 719-720.

³⁹⁰ Η αναφορά στον κομμουνισμό ως ουτοπία δεν είναι απαραίτητα αξιολογική ή μειωτική. Η χρήση του όρου «Ουτοπικός», χρησιμοποιείται/θηκε και με θετική έννοια πλέον από στοχαστές όπως ο Mark Fisher (στο «Καπιταλιστικός Ρεαλισμός»), όχι για να τονιστεί το ανέφικτο αλλά ως μεθοδολογία σχεδιασμού κοινωνικών καταστάσεων πέραν του υπαρκτού/τωρινού.

³⁹¹ Ο.π. , σ. 720-721.

Δ. Υπερανθρωπισμός και ουτοπία.

Υπάρχουν λοιπόν όπως είδαμε και κάποια κοινά μεταξύ θρησκευτικών πρακτικών και του υπερανθρωπιστικού κινήματος. Παρόλο που ο υπερανθρωπισμός ξεκίνησε ως ένα κίνημα που κατάγεται απ' τον ανθρωπισμό και τη φιλοσοφία του διαφωτισμού, ωστόσο αυτή η εντατικοποίηση του ανθρωπισμού που δύναται να φέρει αντί για το ξεπέραςμα της ανθρώπινης κατάστασης, όπως τον κατηγορούν οι οπαδοί του μεταθρώπινου (posthuman), μπορεί να οδηγήσει στην αντικατάσταση ενός συστήματος πίστης από ένα άλλο. Αυτό έχει κάποια θετικά και κάποια αρνητικά βέβαια, πάντως το ζήτημα εδώ είναι να επισημανθεί η δυνατότητα εξαγωγής ενός σωτηριολογικού, εσχατολογικού μηνύματος απ' το υπερανθρωπιστικό κίνημα που βασίζεται στην τεχνολογία και στην επιστήμη.³⁹²

Ο υπερανθρωπισμός δύναται να είναι πολλών ειδών. Έχουμε ήδη επισημάνει την ύπαρξη ριζών στη φιλοσοφία του Νίτσε αλλά και στον αναρχοκαπιταλισμό και στη σύγχρονη φιλελεύθερη σοσιαλδημοκρατία.³⁹³ Δεν τίθεται ζήτημα ιεράρχησης μεταξύ τους. Ωστόσο, οι διαφορές ανάμεσα σε ένα μοντέλο μιας τεχνολογικής-επιστημονικής ελίτ που θα αναλάβει την σταδιακή εξέλιξη του ανθρώπινου είδους και σε έναν νιτσεικό υπερανθρωπισμό όπου υπάρχει το ξεπέραςμα του ανθρώπου χωρίς συλλογικά σχέδια επισημαίνονται κι απ' τους ίδιους τους εκπροσώπους του υπερανθρωπισμού. Ο σύγχρονος υπερανθρωπισμός “ορκίζεται” κατά κάποιον τρόπο στο όνομα των ανθρώπινων δικαιωμάτων, παραμένει πολύ ανθρώπινος, ίσως και να φοβάται λίγο να ξεφύγει απ' το ανθρώπινο. Δεν αρκεί να οραματίζεται κανείς μια ανθρωπότητα όπου μηχανές και άνθρωποι θα έχουν γίνει ένα. Το μυστικό στοιχείο, αυτό που υπάρχει ως ένα βαθμό σε κάποιες θρησκείες μπορεί να αποτελέσει τη διαφορά μεταξύ ενός υπερανθρωπισμού που αποτελεί απλά μια μαζική παραγωγή εμπορευμάτων νέας τεχνολογίας και ενός ουσιαστικού ξεπεράσματος της ανθρώπινης κατάστασης.³⁹⁴

Για την ώρα ο υπερανθρωπισμός παραμένει εν' πολλοίς, σε επίπεδο ρητορικής, παρά τα βήματα που έχουν γίνει. Παρέχει την εικόνα ενός μέλλοντος απαλλαγμένου από σωματικό και ψυχικό πόνο και κόπο. Το ζήτημα εδώ είναι βέβαια να αναρωτηθούμε για παράδειγμα για τη χρησιμότητα αυτού του ψυχικού κόπου ως κινήτρου για να πετύχουμε επιτεύγματα (όπως τον ίδιο τον υπερανθρωπισμό για παράδειγμα). Αυτά τα ζητήματα τα έχει αντιμετωπίσει ήδη η θρησκευτική σκέψη και ο Χριστιανισμός, που προτείνει επίσης, ή τουλάχιστον υπόσχεται, ένα μέλλον όχι πολύ διαφορετικό από αυτό των υπερανθρωπιστών.³⁹⁵

Το να κάνουμε όμως το υπερανθρωπιστικό κίνημα απλά μια θρησκεία θα ήταν η εύκολη λύση. Ο υπερανθρωπισμός αυτό που στα αλήθεια προσφέρει είναι έναν Ουτοπικό στόχο για την ανθρωπότητα, κάτι που λείπει ιδιαίτερα απ' τη

³⁹² Andrew Pilsch, *Transhumanism: Evolutionary futurism and the Human Technologies of Utopia*, ο.π., σ. 2,5,67.

³⁹³ Ο.π., σ. 26-28.

³⁹⁴ Ο.π., σ. 54, 60 61.

³⁹⁵ Ο.π., σ. 4, 12, 112.

μετανεωτερική σκέψη. Είναι η ευκαιρία, με τα ρίσκα της φυσικά, για μια θετική θεωρία που κατάγεται απ' την αναγέννηση και το διαφωτισμό αλλά έχει μολυνθεί ανεπανόρθωτα πλέον απ' το μεταμοντέρνο.³⁹⁶ Αυτός ο στόχος έχει τεθεί κι από στοχαστές όπως η Donna Haraway, είναι ένας στόχος βέβαια που αν είναι να τιμήσει τον τίτλο του Ουτοπικού, δε μπορεί να κλειστεί σε απλή αναβάθμιση των προϊόντων νέας τεχνολογίας που αγοράζονται μαζικά στις ανεπτυγμένες χώρες αλλά, στην ουσιαστική αναβάθμιση, αλλαγή του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος.³⁹⁷

Ε. Το μετανθρώπινο [posthuman] ως θεραπεία του υπερανθρωπισμού [transhumanism]: Διδάγματα από δύο φεμινισμούς.

Αν δεχτούμε πως η μετανεωτερικότητα πάσχει από κάποια έλλειψη θετικού προτάγματος, από έλλειψη μιας «Ουτοπίας» προς την οποία να στρέψει, αν δεχτούμε πως εκτός απ' την ανάδειξη των αντιφάσεων, της περιπλοκότητας των πραγμάτων, του θολού των ορίων των ταυτοτήτων χρειάζεται ακόμα να οικοδομήσεις κάτι, μια μεγάλη αφήγηση για παράδειγμα, τότε έχουμε ήδη έναν ρόλο που θα μπορούσε να παίξει ο υπερανθρωπισμός ως “enhancement” του μεταμοντέρνου.³⁹⁸ Αλλά φυσικά αν πρόκειται να δέσει μια τέτοια σχέση θα ήταν γόνιμο να εξετάσουμε τι είδους “θετικές μεταλλάξεις” θα μπορούσαν να προκύψουν και στην άλλη πλευρά. Τι έχει να πάρει ο υπερανθρωπισμός με το να δοθεί περισσότερο σε ένα μεταμοντέρνο παρόν και μέλλον;

Στο σημείο αυτό θέλω να εξετάσω δύο κείμενα. Πρόκειται για το «Μανιφέστο των Cyborg» της Donna Haraway και το «Μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών», της Valerie Solanas. Πρόκειται για δύο φεμινιστικά, ριζοσπαστικά έργα που και τα δύο αποδέχονται και ενθαρρύνουν τις νέες τεχνολογίες, καταλήγουν όμως κατά τη γνώμη μου σε διαφορετικά συμπεράσματα, με το ένα να μπορεί να αποτελέσει δημιουργική θεραπεία των προβληματικών πτυχών του άλλου.

Η Valerie Solanas ήδη απ' την πρώτη σελίδα του βιβλίου της θέτει ως στόχο για τις γυναίκες:

«Τίποτε άλλο παρά να ρίξουν την κυβέρνηση, να εξαλείψουν το χρηματικό σύστημα, να εγκαθιδρύσουν την απόλυτη αυτοματοποίηση και να καταστρέψουν το αρσενικό φύλο».³⁹⁹

Συνεχίζει στην ίδια σελίδα αποδεχόμενη πλήρως την τεχνητή αναπαραγωγή που θα επιτρέψει την παραγωγή μιας νέας γενιάς ανθρώπων με καθορισμένα από πριν τα φύλα τους, τα οποία προτείνει να είναι γυναικεία, αφού τοποθετεί ιεραρχικά το

³⁹⁶ Andrew Pilsch , *Transhumanism: Evolutionary futurism and the Human Technologies of Utopia*, ο.π. , σ. 176.

³⁹⁷ Ο.π. , σ. 185.

³⁹⁸ Σημαίνει βελτίωση. Όρος της γενετικής μηχανικής και του υπερανθρωπισμού γενικά. Εδώ χρησιμοποιείται χιουμοριστικά, αλλά μάλλον χρειάζεται βελτίωση και το χιούμορ του υποφαινόμενου.

³⁹⁹ Valerie Solanas, *κατακάθι: μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών*, μτφρ. Kyoko Kishida, Αθήνα: Τοποβόρος, 2013, σ. 7.

αρσενικό στο κατώτερο σκαλί της βιολογικής και ηθικής κλίμακας της φύσης.⁴⁰⁰

Παρακάτω αναφέρει:

«Όταν ο γενετικός έλεγχος γίνει εφικτός –και θα γίνει σύντομα- εννοείται πως θα πρέπει να παράγουμε μόνο άρτια ολοκληρωμένα όντα, όχι σωματικά κουσούρια και ατέλειες, συμπεριλαμβανομένης και της συναισθηματικής ανεπάρκειας, βλέπε αρρενωπότητα».⁴⁰¹

Το να χαρακτηρίσουμε «αιμοδιψή» την πρόταση της Solanas, ίσως θα είχε μια βάση, δεν είναι στις προθέσεις μου όμως να αναδείξω αυτό για την ώρα. Άλλωστε και η ίδια δεν στοχεύει μόνο σε καταστροφές, το αντίθετο:

«Όλες οι ασθένειες θεραπεύονται και το γήρας και ο θάνατος οφείλονται σε ασθένεια, συνεπώς είναι εφικτό να μην γεράσει κανείς ποτέ και να ζήσει για πάντα. Για την ακρίβεια το ζήτημα του γήρατος και του θανάτου θα μπορούσε να λυθεί μέσα σε μερικά χρόνια...»⁴⁰²

«Μια απολύτως αυτοματοποιημένη κοινωνία μπορεί εύκολα να επιτευχθεί απ' τη στιγμή που ο λαός το απαιτήσει... Αυτό θα σημάνει την απαρχή μιας καταπληκτικής νέας εποχής και η κατασκευή θα συνοδευτεί από εορταστική ατμόσφαιρα».⁴⁰³

Καθώς και:

«Με την πλήρη αυτοματοποίηση κάθε γυναίκα θα μπορεί από το σπίτι της να ψηφίσει για όλα τα θέματα που την αφορούν μέσω ενός ηλεκτρονικού συστήματος ψηφοφορίας».⁴⁰⁴

Διάφορες πιο ιδιαίτερες στιγμές δεν λείπουν βέβαια από τα γραπτά της Solanas:

«Πριν την τελική θεσμοθέτηση της αυτοματοποίησης, της αντικατάστασης των αρσενικών από μηχανές, το αρσενικό θα πρέπει να εξυπηρετεί το θηλυκό, να την περιμένει, να ανταποκρίνεται στο παραμικρό της καπρίτσιο, να εκτελεί κάθε εντολή της, να είναι απόλυτος δούλος της...»⁴⁰⁵

Και φυσικά όλα τελειώνουν με την πρόταση:

«Το ΚΑΤΑΚΑΘΙ θα σκοτώσει όλους τους άνδρες που δεν ανήκουν στο Ανδρικό Επικουρικό Τμήμα του. Οι άνδρες στο Ανδρικό Τμήμα είναι εκείνοι οι οποίοι δουλεύουν φιλότιμα ώστε να εξαλείψουν τους εαυτούς τους...»^{406 407}

⁴⁰⁰ Valerie Solanas, *κατακάθι: μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών*, ο.π., σ. 7.

⁴⁰¹ Ο.π., σ. 41.

⁴⁰² Ο.π., σ. 37.

⁴⁰³ Ο.π., σ. 49.

⁴⁰⁴ Ο.π., σ. 50.

⁴⁰⁵ Ο.π., σ. 51.

⁴⁰⁶ Ο.π., σ. 44.

Όπως γίνεται λοιπόν ξεκάθαρο, ειδικά αν μελετήσει κάποιος το σύντομο γενικά έργο της Solanas, η πρόταση της αφορά τη βιολογική εξόντωση του αντρικού πληθυσμού του πλανήτη. Τι κοινό μπορεί να έχει αυτή η θέση με τον υπερανθρωπισμό;

Πρώτα απ' όλα αναφορικά με τα θετικά οράματα που δίνει η Solanas, αυτά παρουσιάζουν μια αξιοσημείωτη σύμπτωση με τα υπερανθρωπιστικά:

- A. Αισιοδοξία για το μέλλον, που οριακά σταματάει πριν την τυφλή πίστη στις νέες τεχνολογίες.
- B. Αυτοματοποίηση της παραγωγής, ελπίδα να γλυτώσουν οι άνθρωποι από το μόχθο της εργασίας κλπ.
- Γ. Γενετικές τεχνολογίες, γενετική μηχανική για τη βελτίωση κάθε ελαφριάς ή βαριάς αναπηρίας. Παράλληλα τεχνητή αναπαραγωγή και πρακτικά εξάλειψη του τοκετού με φυσιολογικά μέσα.
- Δ. Πίστη σε ένα μέλλον χωρίς γερατειά, χωρίς αρρώστια, θάνατο.
- E. Ευδαιμονικό συναίσθημα μπροστά στην οπτική του νέου τεχνολογικού κόσμου.

Κάποιος θα μπορούσε να αντιτάξει πως το να αποκόπτουμε τη σημασία που αποδίδει η Solanas στην εξάλειψη του αντρικού πληθυσμού στο υπόλοιπο έργο της και να την ταυτίζουμε με τους υπερανθρωπιστές, αποτελεί λογικό άλμα. Πράγματι κανείς υπερανθρωπιστής δε μοιάζει να προτείνει τη μαζική εξόντωση πληθυσμών, άλλωστε η Solanas γράφει πριν το υπερανθρωπιστικό κίνημα.

Το ηθικό ζήτημα όσον αφορά τους άντρες, που στο έργο της Solanas, αν είναι λογικοί «θα απολαύσουν το θέαμα και θα ευχαριστηθούν τη διαδρομή μέχρι τον αφανισμό τους», δεν είναι απλώς το ζήτημα της μαζικής δολοφονίας⁴⁰⁸. Το θέμα είναι πως η Valerie Solanas, ασχέτως αν το επιδίωκε ή όχι, αναπαράγει στο έργο της και αυτή είναι η βάση του έργου της, τις πιο προβληματικές στιγμές του διαφωτισμού. Τον ανθρωποκεντρισμό, την ιεράρχηση των σωμάτων κλπ. Η Solanas δεν απέχει πολύ απ' το να είναι στην πρωτοπορία μιας φεμινιστικής ευγονικής. Ποιό είναι το πρόβλημα όμως;

Η Solanas γράφει και θέλει να γράφει απ' την οπτική της φεμινιστικής απελευθέρωσης των γυναικών. Εντοπίζει τους καταπιεστές στο αντρικό φύλο και ζητά να χτίσει μια νέα, υπερανθρωπιστική εν πολλοίς κοινωνία, μόνο με τις απελευθερωμένες γυναίκες, αφού οι άντρες θα έχουν εξαλειφθεί. Το πρόβλημα με τους άντρες δεν είναι ο ρόλος που αντικειμενικά παίζουν μέσα σε ένα σύστημα, το πρόβλημα είναι η εγγενής κατωτερότητα τους:

⁴⁰⁷ Το «ΚΑΤΑΚΑΘΙ, αλλιώς S.C.U.M. είναι η πολιτική οργάνωση που προτείνει η Solanas για την πραγμάτωση του πολιτικού της προγράμματος. Το Ανδρικό Τμήμα είναι κάτι που θες να βρίσκεσαι αν είσαι άντρας και ένα τέτοιο πρόγραμμα τεθεί σε δράση.

⁴⁰⁸ Είναι και αυτό ένα πρόβλημα βέβαια.

«Το αρσενικό αποτελεί βιολογικό ατύχημα... Με άλλα λόγια το αρσενικό είναι ελλιπές και τα συναισθήματα του περιορισμένα. Η αρρενωπότητα είναι νόσος που γεννάται από την ατέλεια»⁴⁰⁹

Προσπαθώντας να τεκμηριώσει την κατωτερότητα των αντρών, η Solanas ταυτίζει τον άντρα με τα άλλα μέλη του ζωικού βασιλείου:

«Κάθε άντρας κατά βάθος ξέρει πως είναι ένα άχρηστο σκουπίδι. Τον κατακλύζουν ζωώδη ένστικτα... χρησιμοποιεί όρους καλυμμένους με καθωσπρεπισμό. Το κουστούμι του χιμπατζή».⁴¹⁰

Ο άντρας παρουσιάζεται ως ανίκανος για ανθρώπινη επικοινωνία, αυτό το ρόλο τον έχουν οι γυναίκες:

«Η Μητέρα θέλει το καλύτερο για τα παιδιά της. ο Μπαμπάς θέλει το καλύτερο για τον Μπαμπά, δηλαδή την ησυχία του»⁴¹¹

Ή πιο απλά:

«Η λειτουργία του θηλυκού είναι να δημιουργεί σχέσεις, να αγαπά... η λειτουργία του αρσενικού είναι να παράγει σπέρμα. Υπάρχουν πλέον τράπεζες σπέρματος».

Η Valerie Solanas συνεχίζει σε όλο το έργο της την εκτεταμένη απανθρωποποίηση του άντρα. Ο άντρας δεν είναι ένας δυνάστης, ένας τύραννος που στα πλαίσια μιας απελευθερωτικής κίνησης δικαιολογείται η βία εναντίον του. Στο «Μανιφέστο για την εξάλειψη των αντρών», ο άντρας δεν εξαλείφεται ως τύραννος, αλλά ως κατώτερη βιολογικά μορφή ζωής, επιβάρυνση για την κοινωνία λόγω της αναπηρίας του, ως σκυλί.⁴¹² Στην καλύτερη των περιπτώσεων αναγνωρίζεται ως προηγούμενο εξελικτικό στάδιο της ανθρωπότητας, όταν ήταν απαραίτητη η συνεισφορά του στην αναπαραγωγή, που ξεπεράστηκε όμως απ' τις αναπαραγωγικές τεχνολογίες και πρέπει να φύγει απ' τη μέση.

Έτσι η Γυναίκα τοποθετείται στο κέντρο του πολιτικού συστήματος της Valerie Solanas, ο άντρας, υποβιβασμένος στο επίπεδο του σκύλου, μπορεί να ελπίζει αν είναι τυχερός στο να βρει καταφύγιο σε κάποιο πλούσιο σπίτι αλλά ξέρει πως το πιο πιθανό είναι να τον πατήσει αμάξι. Ποιός νοιάζεται για ένα σκύλο άλλωστε; Ειδικά όταν αυτός έχει αποδείξει στο παρελθόν πως μπορεί να δαγκώσει.

Αυτό είναι και το πρόβλημα με τη Valerie Solanas και το «Μανιφέστο Για Την Εξάλειψη Των Αντρών». Βιάζεται πάρα πολύ να χαρακτηρίσει άλλες μορφές ζωής ως κατώτερες, βιάζεται να χαρακτηρίσει άλλες ως ανώτερες, βιάζεται να θεσπίσει γενικά ιεραρχίες αντί να επικεντρωθεί στην απελευθερωτική πράξη του ξεπεράσματος των

⁴⁰⁹ Valerie Solanas, *κατακάθι: μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών*, ο.π., σ. 7.

⁴¹⁰ Ο.π., σ., 10-11.

⁴¹¹ Ο.π., σ., 13.

⁴¹² Συγκεκριμένα στη σελίδα 38: «Όπως οι άνθρωποι έχουν πρότερο δικαίωμα στην ύπαρξη σε σχέση με τα σκυλιά, επειδή είναι περισσότερο εξελιγμένοι και έχουν ανώτερη συνείδηση, έτσι και οι γυναίκες έχουν πρότερο δικαίωμα στην ύπαρξη συγκριτικά με τους άνδρες».

καταπιέσεων. Βλέπει σωστά κατά τη γνώμη μου τις δυνατότητες ενός κόσμου χωρίς πατριαρχική καταπίεση, με πλήρη ατομικά αναπαραγωγικά δικαιώματα, με εξάλειψη του μη αναγκαίου μόχθου στην παραγωγή. Η Solanas σκέφτεται σωστά πως υπάρχουν περιορισμοί, κοινωνικοί και βιολογικοί στον κόσμο που ζει, αλλά ο τρόπος ξεπεράσματος που βρίσκει δεν μπορεί παρά να γεννήσει νέες καταπιέσεις. Δεν είναι τυχαίο που στο μανιφέστο της, καθώς προχωράει το κείμενο αρχίζουν σιγά σιγά να μπαίνουν αστερίσκοι ως προς τις γυναίκες εκείνες που εκτός απ' τους άντρες αποτελούν θεμιτό στόχο εξόντωσης. Το πρόβλημα δεν είναι της Solanas συγκεκριμένα αλλά της ευρύτερης κουλτούρας του διαφωτισμού που μιλάει για μια ανθρώπινη κατάσταση που αντιτίθεται στην προηγούμενη βαρβαρότητα.

Αυτή η αντίθεση πολιτισμού-βαρβαρότητας, άντρα-γυναίκας, ανθρώπου-ζώου υπάρχει και στο υπερανθρωπιστικό ρεύμα σκέψης. Κανείς φυσικά δεν ισχυρίζεται πως η κατάσταση αυτού που ονομάστηκε βαρβαρότητα απ' το δυτικό πολιτισμό είναι απαραίτητως καλή. Το θέμα όμως είναι πως με τη χρήση τόσο αυστηρής διπολικότητας στη σκέψη δύνανται να γεννηθούν χειρότερες βαρβαρότητες, ενάντια σε σώματα, λαούς, ιδέες. Η Solanas ξεκινώντας απ' τη βιολογική κατωτερότητα του άντρα φτάνει στην πλήρη εξόντωση του ενώ παράλληλα προτείνει τη ευγονική ώστε να υπάρχουν στο μέλλον μόνο γυναίκες. Το ότι έχει επιπλέον ηθικά επιχειρήματα περί καταπίεσης των γυναικών απ' τους άντρες δεν αλλάζει τη μεθοδολογία της. Και οι άνθρωποι στο σύνολο τους προκαλούν καθημερινά με τη δράση τους μια σειρά προβλήματα στον πλανήτη και ο ένας στον άλλο. Δικαιολογείται ηθικά να τους εξοντώσει μια «ανώτερη» μορφή ζωής; Υπάρχουν τάσεις του υπερανθρωπισμού που δεν αμύνονται καλά σε ένα τέτοιο συμπέρασμα.

Να αρνηθούμε λοιπόν τις νέες τεχνολογίες και τα απελευθερωτικά στοιχεία του υπερανθρωπισμού λόγω κάποιων αρνητικών τάσεων μέσα του, που οφείλονται στις άσχημες στιγμές του Διαφωτισμού; Δε μοιάζει και η καλύτερη ιδέα.

Μπορούμε αντίθετα να φτιάξουμε ένα υβρίδιο σκέψης. Λίγο διαφωτιστικό-υπερανθρωπιστικό πνεύμα μαζί με μια δόση μεταμοντέρνας κριτικής, άλλωστε «στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, είμαστε όλοι μας χίμαιρες, θεωρητικοποιημένα και κατασκευασμένα υβρίδια μηχανής και έμβιου οργανισμού»⁴¹³

Το «Μανιφέστο των cyborg» είναι μια προσπάθεια ειρωνικού, μεταανθρωπιστικού [posthumanist] φεμινισμού της Donna Haraway. Ξεκινάει επίσης από το στόχο της φεμινιστικής απελευθέρωσης αλλά αντί να προτείνει την ιεράρχηση μιας νέας ταυτότητας ανώτερη απ' τον άντρα, που θα καταπιέσει όλες τις υπόλοιπες, ανθρώπινες ή μη, προτείνει την έννοια του “cyborg” :

«Το cyborg εμφανίζεται σα μύθος εκεί ακριβώς όπου το όριο μεταξύ ανθρώπου και ζώου έχει καταπατηθεί. Η εμφάνιση των cyborg δε σημαίνει τον αποκλεισμό των

⁴¹³ Donna Haraway, *το μανιφέστο των σάμποργκ*, μτφρ. Γιάννης Πεδιώτης, Αθήνα: Τοποβόρος, 2014, σ. 7.

ανθρώπων από τα υπόλοιπα έμβια όντα, αλλά τη συγκλονιστικά και ευπρόσδεχτα στενή σύζευξη τους». ⁴¹⁴

Αυτό που στοχεύει η Haraway είναι η εμφάνιση νέων μορφών κυριαρχίας, στο φύλο, στην τάξη, στην σεξουαλικότητα, στη φυλή. Στοχεύει επίσης με την πρόταξη του cyborg, στην ιδέα ενός «Ουτοπικού»⁴¹⁵ μύθου που θα αποτελέσει σημείο επαφής διαφορετικών “πλασμάτων”. Το cyborg αποτελεί το σημείο που άνθρωπος-μηχανή-φύση-διαδίκτυο-άντρας-γυναίκα-άφυλο, αλληλεπιδρούν γόνιμα χωρίς ιεραρχίες. Δεν παγιδεύονται όμως στην αυτοαναφορικότητα μια διαρκούς επισήμανσης της διαφοράς αλλά στοχεύουν στη συνάντηση και στο ξεπέρασμα σίγουρα της ανθρώπινης κατάστασης. ⁴¹⁶

Αν όπως είδαμε ο μεταμοντερνισμός πάσχει από έλλειψη ενός θετικού προτάγματος, η Haraway καταλαβαίνει την ανάγκη ενός τέτοιου και το παρέχει. «Τα cyborg είναι ένα είδος αποσυναρμολογημένου και επανασυναρμολογημένου, μεταμοντέρνου, συλλογικού και ατομικού εαυτού. Είναι η εαυτότητα που πρέπει να κωδικοποιήσουν οι φεμινίστριες». ⁴¹⁷ Παράλληλα όμως το cyborg μπολιάζει τις νέες τεχνολογίες και τον κόσμο που οραματίζεται ο υπερανθρωπισμός με μια ισχυρή άμυνα ενάντια σε κάθε προσπάθεια εξάλειψης του Άλλου. Το cyborg είναι τόπος συνάντησης, μείξης και δημιουργίας νέων ταυτοτήτων αλλά δεν είναι ούτε ιεράρχησης ούτε βίαιης εξάλειψης.

Η Donna Haraway θέλει βέβαια να δει τα cyborgs του μέλλοντος να είναι κάτι παραπάνω από Άνθρωποι/Άντρες όπως τους έθεσε ο διαφωτισμός και ο δυτικός πολιτισμός⁴¹⁸ Θέλει να αποφύγει κάθε ιδέα περί μιας ανώτερης βαθμίδας στην κοινωνική ιεραρχία και να ξεπεράσει τα “στραβά” του διαφωτισμού. Ακόμα κι αν δούμε στο μέλλον όμως έναν cyborg υπερανθρωπισμό, η Haraway τονίζει πως το cyborg δεν είναι αθώο. Είναι παιδί μιας συγκεκριμένης εποχής, ιδεολόγημα που κρατάει κι απ’ την στρατιωτική-μilitarιστική κουλτούρα⁴¹⁹. Είναι διακύβευμα και μια ευκαιρία. Αλλά ίσως είναι η ευκαιρία που χρειάζεται ο υπερανθρωπισμός.

ΣΤ. Κλείνοντας – Επίλογος.

Το επιχείρημα του Φουκουγιάμα, σύμφωνα με το οποίο η άποψη που δηλώνει πως η πρόοδος της τεχνολογίας είναι μονόδρομος και δεν πρέπει να λάβουμε κανένα μέτρο για να την εμποδίσουμε είναι μια κυνικότητα χωρίς βάση που πρέπει να απορριφθεί έχει δύο όψεις κατά τη γνώμη μου. Απ’ τη μία δείχνει την πίστη στη δυνατότητα του ανθρώπου να δράσει για να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες πάνω του και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη. Απ’ την άλλη δείχνει να αρνείται το γεγονός της αδυναμίας πλήρους ελέγχου της ανθρώπινης ζωής, χωρίς την ανάπτυξη των τεχνολογιών τις

⁴¹⁴ Donna Haraway, *το μανιφέστο των σάμποργκ*, ο.π., σ. 12.

⁴¹⁵ Για να το συνδέσουμε και με το προηγούμενο κεφάλαιο.

⁴¹⁶ Ο.π., σ. 32.

⁴¹⁷ Ο.π., σ. 38.

⁴¹⁸ Ο.π., σ. 63.

⁴¹⁹ Ο.π., σ. 80.

οποίες αρνείται. Το ενδιαφέρον, όπως σωστά σημειώνουν οι υπερανθρωπιστές, για μια σειρά στόχους, όπως η ευφυΐα, η υγεία, η μακροζωία δεν είναι τίποτα καινούργιο. Αν υπάρχει κάποια ύβρις, αυτή βρίσκεται στο να πιστεύεις πως είσαι ο πρώτος που σκέφτηκε την πιθανότητα του να ξεπεράσει το θάνατο, την αρρώστια κι όχι η σκέψη του ξεπεράσματος αυτή καθαυτή.

Αν λοιπόν το υπερανθρωπιστικό κίνημα κάνει λόγο για πράγματα, αποδεχτά έστω το ελάχιστο από μια σημαντική μειοψηφία της ανθρωπότητας, τότε το πιο πιθανό είναι, ακριβώς επειδή αυτή η μειοψηφία είναι που αντιπαλεύει την τωρινή, ανθρώπινη κατάσταση, να είναι πιο ενεργή απ' τους υπόλοιπους. Αν μάλιστα κάποιες απ' τις τεχνολογίες έχουν καθολική αποδοχή, έστω για την θεραπεία ασθενειών, όπως η ιατρική χρήση της νανοτεχνολογίας, τότε θα είναι πολύ δύσκολο να εμποδίσουμε την έλευση ενός υπεράνθρωπου. Μια καθολική απαγόρευση της έρευνας πάνω στις υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες, κατά πάσα περίπτωση θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα απ' όσα θα έλυne. Μπορούμε να φανταστούμε μια μαζική μετανάστευση επιστημόνων σε χώρες με αμφίβολης δημοκρατικότητας καθεστώτα να τους παρέχουν τις συνθήκες για να συνεχίσουν τη δουλειά τους, μακριά απ' την καταστολή. Μακροπρόθεσμα αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε διπλωματικές, οικονομικές, επιστημονικές ή και ακόμα, στρατιωτικές συγκρούσεις, αν η πλειοψηφία των δημοκρατικών κρατών απειλούνταν από φορείς ή κράτη με πρόσβαση σε ανώτερη τεχνολογία.

Οι σύγχρονες δημοκρατίες βέβαια, έχουν με τη σειρά τους πολλά κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά προβλήματα που πρέπει να λύσουν. Ωστόσο είναι το πλέον κατάλληλο πεδίο επιστημονικής έρευνας, αφού τουλάχιστον υπάρχει ένας ελάχιστος δημοκρατικός έλεγχος της κοινωνίας και η ελευθερία του λόγου. Παράλληλα οι νέες τεχνολογίες είναι πιθανό να συμβάλουν στο να βελτιωθούν οι συνθήκες ζωής των κατοίκων στα δημοκρατικά καθεστώτα και στην εξάλειψη φαινομένων όπως η ανισότητα λόγω προβλημάτων αναπηρίας για παράδειγμα. Σε κάθε περίπτωση αν και το υπερανθρωπιστικό εγχείρημα δεν αποτελεί πανάκεια για τα πρακτικά προβλήματα της ανθρωπότητας, πρέπει τουλάχιστον να του δοθεί η ευκαιρία να συνεχίσει το έργο του.

Αυτό δε σημαίνει φυσικά πως δεν υπάρχουν προβλήματα. Ήδη αντιμετωπίζουμε ηθικά διλήματα απ' τη χρήση οπλικών συστημάτων που δεν απαιτούν ανθρώπους για χρήστες (AWS)⁴²⁰, ενώ δίκαια προβληματίζονται ορισμένοι πάνω στο τι θα συμβεί αν οι εταιρείες και τα κράτη που εμπλέκονται στην ανάπτυξη υπερανθρωπιστικών τεχνολογιών αποκτήσουν υπερβολικά πολύ ισχύ.⁴²¹ Υπάρχουν διάφορες ακόμα απορίες που απευθύνονται προς τους υπερανθρωπιστές. Αρκετές έχουν βάση. Για παράδειγμα στο μέλλον, με την αντικατάσταση της εργασίας του νοσηλευτή από ρομπότ, τι θα πρέπει να κάνει ένα ρομπότ αν ο ασθενής αρνείται να πάρει τα φάρμακα του; Θα τον αναγκάσει; Κι αν ναι δεν είναι επικίνδυνο να υπάρχει

⁴²⁰ Automated Weapon Systems (ας τα ορίσουμε ως μια εξελιγμένη εκδοχή των drones).

⁴²¹ Gerd Leonhard, *Technology vs. Humanity*, USA&UK: Fast Future Publishing Ltd, 2016, σ. 83.

σε έναν κώδικα μηχανής η δυνατότητας της βίας απέναντι σε ανθρώπους αν κριθεί απαραίτητο για το “καλό” τους;

Παρόλα αυτά το πιο σημαντικό είναι για αρχή να επιτραπούν να συνεχιστούν οι έρευνες, θεωρητικές και πρακτικές, πάνω σε όσες τεχνολογίες έχουν, σε πρώτη φάση να προσφέρουν κάτι πολύ σημαντικό που σχετίζεται με τη ζωή του ανθρώπου, όπως για παράδειγμα στον τομέα της ιατρικής.⁴²² Υπάρχουν διάφορες υπερανθρωπιστικές τεχνολογίες που φαίνεται να ξεχωρίζουν:

- Η δυνατότητα βελτίωσης όσων ανθρώπων έχουν μείνει πίσω σε σχέση με το μέσο όρο σωματικά ή διανοητικά και επιθυμούν να τον προσεγγίσουν.
- Ιατρικές εφευρέσεις που σχετίζονται με την βελτίωση ή αφαίρεση αναπηριών που μειώνουν τη δυνατότητα κάποιου ή κάποιας να έχει μια ζωή όπως την επιθυμεί.

Οι πιο προχωρημένες προτάσεις, όπως για παράδειγμα η μετατροπή μας σε cyborg ή το uploading της σκέψης μας σε έναν υπολογιστή, μπορούν να καθυστερήσουν αν χρειαστεί.⁴²³ Υπάρχει ακόμα το ζήτημα του πως θα αλληλεπιδράσουν οι νέες τεχνολογίες με τις υπάρχουσες ανισότητες. Ως προς αυτό έχουμε τρεις επιλογές:⁴²⁴

- A) Καθολική απαγόρευση αν δούμε πως κάποια τεχνολογία αυξάνει την ανισότητα.
- B) Δημιουργία επιπλέον νέων τεχνολογιών για να καταπολεμηθούν τα αρνητικά απ’ τις ανισότητες που δημιουργούνται.
- Γ) Κοινωνικός σχεδιασμός ώστε η πρόσβαση στις τεχνολογίες και η ανάπτυξη τους να παρέχεται με τρόπο που δεν ευνοεί τις ανισότητες.

Το σημαντικό είναι ωστόσο σε πρώτη φάση να μην είναι η ηθική ένα θέμα απλά ατζέντας που θα εγκαταλείπεται όταν προκύπτουν κι άλλα ζητήματα, υποτίθεται πιο “σοβαρά”.⁴²⁵ Είναι ευχάριστο το γεγονός πως μια σειρά συγγραφείς καταλήγουν στην κοινή ιδέα περί πρότασης, που είναι και η δική μου άποψη εδώ, για τη δημιουργία ενός ξεχωριστού συμβουλίου βιοηθικής, με παγκόσμια απεύθυνση αρμόδιο να αποφασίζει ως ένα βαθμό και για τέτοια ζητήματα.⁴²⁶⁴²⁷ Στόχος ενός τέτοιου συμβουλίου θα ήταν σε συνεργασία με τα κράτη και τις μεγάλες εταιρίες να διαχειρίζεται δίκαια τις νέες τεχνολογίες, να κατευθύνει μια σειρά από δωρεές και εφόδια για έρευνα, να κάνει ίσως και το ίδιο έρευνα για τις καλύτερες νέες προτάσεις ειδικά ως προς τα ιατρικά προϊόντα και να προστατεύει το κοινό από μονοπωλιακές πρακτικές ή κράτη που θέλουν να συσσωρεύσουν απότομα μεγάλη

⁴²² Gerd Leonhard, *Technology vs. Humanity*, ο.π. , σ. 108.

⁴²³ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 214-15.

⁴²⁴ Ο.π. , σ. 219.

⁴²⁵ Gerd Leonhard, *Technology vs. Humanity*, ο.π. , σ. 139.

⁴²⁶ Ο.π. , σ. 138.

⁴²⁷ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 222.

ισχύ και να εμποδίσουν τον ανταγωνισμό, τη δημοκρατία και την κοινωνική δικαιοσύνη.⁴²⁸

Η ηθική φιλοσοφία και δε η βιοηθική έχει να παίζει μεγάλο ρόλο σε όλα αυτά. Αν δεχτούμε, και η προσωπική μου γνώμη είναι αυτή, πως ο υπερανθρωπισμός είναι κομμάτι όχι του μέλλοντος που έρχεται αλλά ενός παρόντος που σιγά σιγά αποκαλύπτει τον εαυτό του, τότε δεν έχουμε άλλη επιλογή παρά να ερευνήσουμε για τους καλύτερους δυνατούς τρόπους του να ζήσει κανείς αυτό το παρόν. Σε κάθε περίπτωση, αν είναι να έχουν νόημα οι συζητήσεις για το τεχνολογικό μέλλον/παρόν του κόσμου και πως αυτές θα τον επηρεάσουν, τότε είναι άκρως απαραίτητο αυτές οι συζητήσεις να γίνουν σε κλίμα δημοκρατίας και κοινωνικής δικαιοσύνης ώστε να επιτραπεί η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή και κατανόηση της σημασίας των ζητημάτων που τίθενται.

⁴²⁸ Allen E. Buchanan, *Beyond Humanity*, ο.π. , σ. 229-30.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία.

Μαρξ Καρλ, Ένγκελς Φρίντριχ, *Η Γερμανική Ιδεολογία*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1989.

Παιονίδης Φιλήμων, *Υπέρ του δέοντος*, Εκδόσεις Εκκρεμές, Αθήνα 2007.

Haraway Donna, *το μανιφέστο των σάμποργκ*, μτφρ. Γιάννης Πεδιώτης, Εκδόσεις Τοποβόρος, Αθήνα 2014 (πρώτη έκδοση 1968).

Solanas Valerie, *κατακάθι: μανιφέστο για την εξάλειψη των ανδρών*, μτφρ. Kyoko Kishida, Εκδόσεις Τοποβόρος, Αθήνα 2013 (πρώτη έκδοση 1985).

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.

Βιβλία.

Agar Nicholas, *Humanity's End*, MIT Press, USA, 2010.

Agar Nicholas, *Liberal Eugenics*, Blackwell Publishing, USA, 2004.

Agar Nicholas, *Truly Human Enhancement: A philosophical Defense of Limits*, MIT Press, USA, 2013.

Braidotti Rosi, *The Posthuman*, Polity Press, USA, 2013.

Braidotti Rosi – Maria Hlavajova, *Posthuman Glossary*, Bloomsbury Publishing Plc, USA, 2018.

Bert Gordijn - Ruth Chadwick, *Medical Enhancement and Posthumanity*, Springer, UK, 2008.

Buchanan E. Allen, *Beyond Humanity*, Oxford University Press, UK, 2011.

Friedenberg Jay, *Humanity's Future*, Humanity+ press, Manhattan 2014.

Fukuyama Francis, *Our Posthuman Future*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2003.

- Glover Jonathan, *Choosing Children, Genes, Disability and Design*, Oxford University Press, USA, 2006.
- Grey de Aubrey – Rae Michael, *Ending Aging*, St. Martin's Press, New York, 2007.
- Habermas Jürgen, *The Future of Human Nature*, Polity Press, UK, 2003.
- Hall Melinda, *The bioethics of enhancement: transhumanism, disability and biopolitics*, Lexington Books, USA, 2017.
- Hansell R. Gregory - Grassie William, *H+ Transhumanism and its critics*, Metanexus Institute, USA, 2011.
- Harris John, *How to be Good: The Possibility of Moral Enhancement*, Oxford University Press, UK, 2016.
- Harris John, *Enhancing Evolution: The Ethical Case for Making Better People*, Princeton University Press, 2007.
- Leonhard Gerd, *Technology vs. Humanity*, Fast Future Publishing Ltd, USA&UK, 2016.
- Mahon Peter, *Posthumanism: A Guide for the Perplexed*, Bloomsbury Publishing PLC, New York 2017.
- Mercer Calvin - Trothen J. Tracy, *Religion and Transhumanism*, ABC-CLIO, LLC, USA, 2014.
- More Max-Vita-More Natasha, «*The Transhumanist Reader*», Wiley-Blackwell, USA, 2013.
- Nayar K. Pramod, *Posthumanism*, Polity Press, USA 2013
- Pilsch Andrew, *Transhumanism: Evolutionary futurism and the Human Technologies of Utopia*, University of Minnesota Press, USA, 2017.
- Roden David, *Posthuman Life: Philosophy at the Edge of the Human*, Routledge, New York, 2015.
- Sandel J. Michael, *The Case Against Perfection*, Harvard University Press, UK, 2007
- Sirius R.U. – Cornell Jay – *Transcendence: The Disinformation Encyclopedia Of Transhumanism And The Singularity*, Disinformation Books, USA, 2015.
- Silver M. Lee, *Remaking Eden*, Phoenix, New York, 1999.

Welsh Timothy(ed.), *Reading Posthumanism*(συλλογικό), x, Poland 2014.

Wolfe Carry, *What Is Posthumanism*, University of Minnesota Press, USA, 2009.

Wood W. David, *The Abolition of Aging*, Delta Wisdom, London 2016.

Άρθρα.

Bostrom Nick, «*In Defense Of Posthuman Dignity*», *Bioethics*, Vol. 19, issue 3
Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2005, σ. χ.

Bostrom Nick, «*Transhumanist Values*», *Review of Contemporary Philosophy*, Vol.
4, issue x, May 2005, σ. χ.

Bostrom Nick, «*The Transhumanist FAQ*», World Transhumanist Association, 2003.

Bostrom Nick, «*A History of Transhumanist Thought*», *Journal of Evolution and
Technology* , Vol. 14, issue 1, April 2005, σ. χ.

Bostrom Nick, «*Human Genetic Enhancements: A Transhumanist Perspective*»,
Journal of Value Inquiry, Vol. 37, issue. 4, 2003, σ. 493-506.

Bostrom Nick - Rebecca Roache, «*Ethical Issues in Human Enhancement*», *New
Waves in Applied Ethics*, eds. Jesper Ryberg, Thomas Petersen & Clark Wolf
Pelgrave Macmillan, 2008, σ. 120-152.

Bostrom Nick, «*Why I Want to be a Posthuman When I Grow Up*», *Medical
Enhancement and Posthumanity*, eds. Bert Gordijn and Ruth Chadwick, Springer,
2008, σ. 107-137.

Jotterand Fabrice, «*At the Roots of Transhumanism: From the Enlightenment to a
Post-Human Future*», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol 35, issue χ. , 2010, σ.
617–621.

Hughes J. James, «*Embracing Change with All Four Arms:A Post-Humanist Defense
of Genetic Engineering*», *Eubios Journal of Asian and International Bioethics*, Vol χ. ,
issue χ. , June 1996, σ. 94-101.

Hughes J. James, «*The Politics Of Transhumanism And The Techno-Millennial
Imagination, 1626-2030*», *Zygon- Journal of Science and Religion* Vol. 47, issue 4,
2012, σελ χ.

Hughes J. James, «*Contradictions from the Enlightenment Roots of Transhumanism*»,
Journal of Medicine and Philosophy, Vol χ. , issue χ. , 2010, σ. 622–640.

Koch Tom, «*Enhancing Who? Enhancing What? Ethics, Bioethics, and
Transhumanism*», *Journal of Medicine and Philosophy*, Vol χ. Issue χ. 2010 σ. 685–
699.

Lee Joseph, «*Cochlear Implantation, Enhancements, Transhumanism and*

Posthumanism: Some Human Questions», Science and Engineering Ethics Vol. 22, issue 1, 2016, σ.χ.

Tennison N. Michael, «*Moral Transhumanism: The Next Step*, *Journal of Medicine and Philosophy*», Vol χ. , issue χ. , 2012, σ. 405–416.

Tirosh-Samuels Hava, «*Transhumanism As A Secularist Faith*», *Zygon- Journal of Science and Religion* Vol. 47 issue 4, 2012 σ.χ.

Wilson James, «*Transhumanism and moral equality*», *Bioethics*, Vol.21, issue 8 2007, σ. 419–425.